

KAMALAT HAUSKAT KOKEMUKSET

**Reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerronta
idiokulttuurisena folklorena**

Folkloristiikan pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos
Syksy 1998
Pasi Hannonen

**JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
HUMANISTINEN TIEDEKUNTA
ETNOLOGIAN LAITOS**

PRO GRADU -TYÖN TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Pasi Hannonen
Työn nimi:	Kamatat hauskat kokemukset: reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerronta idiokulttuurisena folklorena
Oppiaine:	folkloristiikka
Työn laji:	pro gradu
Aika:	syksy 1998
Sivumäärä:	138 sivua + 2 liitettä

Tutkielmassa käsitellään erään matkailijasegmentin, reppumatkailijoiden, henkilökohtaista kerrontaa yhteisöllisesti suodattuneena tuotteena. Työ jakautuu kahteen pääosaan. Ensinnäkin, reppumatkailijoiden yhteisöllistä idiokulttuuria analysoidaan yleistä turistikulttuuria vasten. Etelä-Amerikassa kerätyn kenttätöaineiston perusteella reppumatkailijat erottavat itsensä turisteista kaikkiaan kuuden eri ulottuvuuden avulla. Nämä ovat ajallinen, organisatorinen, suunnitelmallinen, adaptatiivinen, taloudellinen ja tavoitteellinen ulottuvuus.

Varsinaisessa kerronnassa, matkakertomuksissa, ulottuvuudet ja etäisyydenotto turisteihin ovat esillä pääosin rivien välissä, kertomusten henkenä. Turistit eivät toimi aktanteina itse kertomuksissa, vaan kertomusten vasta-aktanteja ovat paikalliset asukkaat. Kertomuskorpuksen 133 yksikköä on tutkimuksessa jaettu luokkiin kahden eri akselin avulla. Toisaalta kerrontaa tarkastellaan kertojan orientaation avulla. Orientaatio voi olla itse- tai muuorientoitunut kertojanotteesta riippuen, ja näillä molemmilla on vielä alaluokkana omakohtainen tai joltakulta toiselta kuultu, toisen käden omakohtaisuusaste. Toisena akselina toimii kerronnan teema. Tältä pohjalta aineisto jakautuu seitsemään eri luokkaan, jotka ovat suuruusjärjestyksessä ongelmakertomukset, kulttuurierokertomukset, ryöstökertomukset, omituiset tilanteet, vastarintakertomukset, nolot tilanteet ja onnelliset loput. Ristiintaulukoimalla molemmat akselit saadaan aikaan yhteensä 16 toistuvaa kategoriaa, joista kaikista esitetään tekstiesimerkki. Eri temaattisia kategorioita esitetään eri suuruusluokissa orientaatioiden ja informanttien mukaan.

Tutkimuksen perusteella reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerronta on yhteisöllisesti prosessoitua folklorea, koomisen ja traagisen kentässä liikkuvaa perinnettä, jossa heijastuvat reaali maailma (matkailijoiden oleminen vieraan kulttuurin parissa) ja tavoitteellinen erottuminen turistien massoista.

Asiasanat: henkilökohtainen kerronta, matkailu - kehitysmaat, matkakertomukset, yhteisöt

Säilytyspaikat: Jyväskylän yliopiston kirjasto,
Jyväskylän yliopiston etnologian laitos

SISÄLTÖ

1.	Johdanto	3
	1.1. Reppumatkailijoiden kerronta tutkimuskohteena	3
	1.2. Kenttätöyt ja lähdekritiikki	6
2.	Reppumatkailu matkailun kokonaiskentässä	17
	2.1. Terminologista rajanvetoa	17
	2.2. Reppumatkailun historiaa	20
	2.3. Reppumatkailijat ryhmänä: deskriptiivisiä huomioita	24
	2.4. Reppumatkailijan statuksen kuusi distinktiivistä ulottuvuutta	31
	2.4.1. Ajallinen ulottuvuus	34
	2.4.2. Organisatorinen ulottuvuus	37
	2.4.3. Suunnitelmallinen ulottuvuus	39
	2.4.4. Adaptatiivinen ulottuvuus	42
	2.4.5. Taloudellinen ulottuvuus	46
	2.4.6. Tavoitteellinen ulottuvuus	49
3.	Henkilökohtainen kerronta folkloristiikan tutkimuskohteena	52
	3.1. Henkilökohtainen kerronta folklorena	52
	3.2. Reppumatkailijat idiokulttuurisena yhteisönä	60
4.	Henkilökohtaisen kerronnan ristiintaulukointi: kerronnan teema ja kertojan orientaatio	71
	4.1. Johdatus teoriaan	71
	4.2. Informantit	74
	4.3. Temaattiset kategoriat	80
	4.4. Orientaatiokategoriat	86
	4.5. Teeman ja orientaation ristiintaulukointi	90
5.	Teoriasta teksteihin: kuusitoista esimerkkikertomusta	93
	5.1. Ongelmakertomukset	94
	5.2. Kulttuurierokertomukset	100
	5.3. Ryöstökertomukset	107
	5.4. Omituiset tilanteet	111
	5.5. Vastarintakertomukset	114
	5.6. Nolot tilanteet	121
	5.7. Onnelliset loput	124
6.	Johtopäätökset: reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerronta idiokulttuurisena folklorena	130
	Lähteet	134

Liite 1: saatekirje ja kyselylomake

Liite 2: haastattelurunko

1. JOHDANTO

1.1. Reppumatkailijoiden kerronta tutkimuskohteena

Today the travels which one has undertaken play an important role in conversation.

(Zender 1935, Bausingerin 1987, 11 mukaan.)

Hermann Bausingerin alun perin jo 1950-luvun loppupuolella siteeraama Mathias Zender oli epäilemättä oikeassa toteamuksessaan jo kuusi vuosikymmentä sitten. Tänä päivänä, matkailun tultua yhä keskeisemmäksi osaksi ainakin teollisuusmaiden ihmisten vapaa-aikaa ja vapaa-ajan noustua yhä lähemmäksi inhimillisen elämän keskiötä, matkakertomusten, ovat ne sitten suullisia tai kirjallisia, voi helposti kuvitella olevan eräs henkilökohtaisen kerronnan tärkeimmistä lajeista. Henkilökohtaista kerrontaa puolestaan voi pitää nykyihmisen ehkäpä keskeisimpänä perinnelajina (vrt. Dégh 1995). Käytän tässä tutkimuksessani termiä *matkakertomus*. Matkakertomus ei työssäni kuitenkaan tarkoita matkasta esitettyä kirjallista selontekoa vaan nimenomaan suullisesti tuotettua perinnettä. Suomen kielessä terminologia on valitettavasti niin häilyvä, että matkakertomukset samastetaan yleensä ainoastaan kirjallisiin tuotteisiin.

Harva nykyihminen ei koskaan kerro matkakokemuksistaan, ja vielä harvempi ei ole koskaan joutunut kuuntelemaan muiden matkakertomuksia. Matkakertomuksia kerrotaan erilaisissa konteksteissa. Niitä kerrotaan matkoilla, matkoilta palattua sukulaisille ja ystäville, niitä kerrotaan sopivassa temaattisessa kontekstissa jopa vuosien tai vuosikymmenten kuluttua.

Tutkimuksessani käsittelen matkailijoiden erästä alakategoriaa, reppumatkailijoita. Sanasta tulee lukijalle automaattisesti tietynlainen mielikuva: reppu selässään mielellään omatoimisesti kotimaansa ulkopuolella matkustava, yleensä nuori. Paradoksaalisesti individualismin yhteyteen liitetään stereotyyppisissä mielikuvissa myös tietynlainen laumasieluisuus. Näissä reppumatkailijat kansoittavat Euroopan junat ja retkeilymajat samaan tapaan kuin turistit aurinkorannat. Tutkielmani toisessa luvussa puutun siihen, mikä yhteys reppumatkailijastereotyyppiöillä on todellisuuteen.

Tutkimuksellani on selkeä tavoiteketju: ensinnäkin pyrin selvittämään, keitä reppumatkailijat ulkopuolisen ja omin silmin tarkasteltuna ovat. Reppumatkailijan status ja identiteetti koostuvat kenttätöaineistoni perusteella kaikkiaan kuudesta eri ulottuvuudesta, joista kaikkien ei kuitenkaan ole välttämätöntä toteutua saman henkilön kohdalla ja saman matkan aikana.

Folkloristisesta näkökulmasta selvitän, millaista reppumatkailijoiden parissa liikkuva perinne on. Analysoin lisäksi, millaisia kertomuksia reppumatkailijoiden keskuudessa suositaan ja toisaalta, millainen on se idiokulttuuri, jota pidetään osittain yllä nimenomaan tietyyppisten kertomusten konstruoiman kommunaalisen identiteetin kautta. Vaikka tutkimukseni rajautuukin reppumatkailijoihin (tarkemmin noin tusinaan informanttiin, joita haastattelin Etelä-Amerikassa vuosina 1996-1997), tutkimuksestani on toivottavasti vedettävissä johtopäätöksiä myös muiden vastaavien idiokulttuuristen perinnelajien suhteen.

On varsin kummallista, että henkilökohtainen *matkakerronta*, oraalisesti esitetyt matkakokemukset, on folkloristiikassa lähes tutkimaton alue. En ole saanut käsiini aiheesta tehtyjä tutkimuksia kuin yhden, Reetta Soikkelin viime syksynä Helsingin yliopiston folkloristiikan laitoksessa esittämän lapinvaeltajien henkilökohtaista kerrontaa käsittelevän proseminarityön (Soikkeli 1997). Osittain syynä hyljeksimiseen lienee nykyfolkloristiikan valitettava vapaa-ajan yhteisöjen ja ylipäätään vapaa-ajan tutkimisen karsastaminen (yhteisöllistä perinnettä on tutkittu lähes ainoastaan työ- tai alueellisten kulttuuriyhteisöjen näkökulmasta), osittain voi myös ajatella, että samoin kuin henkilökohtainen kerronta aiempina vuosikymmeninä, tämän päivän matkakertomukset ovat liian tyyppillisiä tullakseen havaituiksi ja sitä kautta folkloristiikan tutkimuksen fokukseksi (vrt. Dégh 1995, 72).

Hyljeksiminen ei kuitenkaan ole ainoastaan folkloristiikan ongelma. Siinä missä folkloristiikan "hyljeksitty tuntematon" on vapaa-ajan yhteisöjen ja liikkuvan yhteisöllisyyden tutkimuksen unohtaminen, turismintutkimus puolestaan hyljeksii tiettyjä matkustusmuotoja. Reppumatkailua on turismintutkimuksen piirissä tutkittu hämmästyttävän vähän. Tärkeimmät tutkimukset ovat nekin lyhyitä artikkeleita (esim. Adler 1985; Cohen 1972, 1973; Loker-Murphy & Pearce 1995; Riley 1988), jotka ovat usein joko liiaksi sosiologis-taloudellisesti painottuneita tai sitten vanhentuneita.

On vaikea yksiselitteisesti ymmärtää, miksi turismintutkimus ei ole kiinnittänyt huomiota reppumatkailuun. Yhtenä syynä voi olla se, ettei reppumatkailulla ole ymmärretty olevan taloudellista hyötyä (luvussa 2, erityisesti alaluvussa 2.4.5. osoitan, että käsitys on harhaa) eikä sitä näin ollen ole pystytty legitimoimaan samalla tavalla kuin vaikkapa keskiluokkaisen turismin tutkimusta. Toisaalta reppumatkailuun ilmiönä on osittain Erik Cohenin luomien stereotyyppien pohjalta liitetty negatiivisia harhakuvia: reppumatkailijat on nähty päämäärättömästi huumeiden perässä ajelehtivina hippeinä. Tämäkään käsitys ei pidä paikkaansa (ks. luku

2 kokonaisuudessaan). Kolmas merkittävä syy lienee halussa legitimoida oma matkailutyö, tutkia omaa tapaa matkailla ja matkustaa tutkimustyönkin aikana totutulla tavalla. Lähes kuka tahansa turismintutkija - hieman karrikoiden - viettäne mielummin tutkimusmatkansa keskitasoisessa hotellissa ennalta suunnitellun ohjelman mukaisesti kuin asuu kuukausia halvalla budjetilla kehnotasoisessa majoituksessa turhautuen ja taistellen omaa kulttuurishokkia vastaan. Toisaalta kuva esimerkiksi massaturismin tutkimuksen helppoudesta on myös myytti. Samalla tavalla kuin monet tapaamani matkailijat kadehtivat (turhaan) minua siitä, että “pääsen matkustamaan”, etelänmatkailua tutkivaa kollegaa voidaan kadehtia siitä, että hän “pääsee rantalomalle jonkun muun rahoilla”. Tom Selänniemen väitöskirja (1996b) kuitenkin osoittaa, että matkailututkimukselliset kenttätyöt ovat kaikkea muuta kuin lepolomaa.

Oma pro gradu -tutkielmani *Kamat hauskat kokemukset: reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerronta idiokulttuurisena folkloreina* yrittää omalta osaltaan tehdä tällä kentällä folkloristis-matkailutieteellistä perustutkimusta. Lähestyn henkilökohtaista kerrontaa reppumatkailijoiden yhteisön kautta ja peilaan kentällä keräämääni korpusta nimenomaan kohderyhmäni idiokulttuuria vasten. Tutkielmassani matkakertomukset kertovat sekä reppumatkailijoiden idiokulttuurisesta yhteisöllisyydestä että kolmentoista kertojani henkilökohtaisista ominaisuuksista. Idiokulttuurinen viitekehys - reppumatkailijayhteisön arvot ja normit - heijastuu kerrontaan, joka kuitenkin on aina yksilöllinen tuote, vaikkakin yhteisöllisesti prosessoitu sellainen.

Työni ensimmäisessä luvussa keskityn kertomaan kenttätöistäni ja lähtökohdistani työn suhteen. Luvussa 2 analysoin reppumatkailun asemaa matkailun kokonaiskentässä ja tuon esille aineistostani nousseet kuusi erilaista ulottuvuutta, joiden avulla reppumatkailijat luovat distinktiota kuvittelemiinsa keskivertoturisteihin nähden. Luku on pitkä, muttei ylipitkä: avainkertomusten ymmärtämiseen on nimenomaan distinktion luomisessa turisteihin nähden. Jos lukija samastaa reppumatkailijat vain yhdeksi matkailuilmiön osa-alueeksi tajuamatta, että osa-alueen tunnuspiirteenä on nimen omaan pyrkimys erottautua matkailun valtavirrasta, ei kertomusten temaattista jakaumaa ja orientaatiollisia tyylikeinoja myöskään pysty ymmärtämään.

Luvussa 3 käsitelen henkilökohtaista kerrontaa folkloristisena tutkimuskohteena. Ensin esittelen kriittisesti erilaisia henkilökohtaisen kerronnan määritelmiä ja henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksen historiaa, sitten puutun henkilökohtaiseen kerrontaan erityisesti reppumatkailijoiden parissa. Alaluvun 3.2. keskeinen käsite on Gary Alan Finen (1979) luoma idiokulttuuri,

jollaiseksi reppumatkailijoiden perinnekin on helposti luonnehdittavissa. Tässä alaluvussa pohdin reppumatkailijoiden yhteisöllisyyttä sekä sitä, millaista perinnettä edellä mainitussa piirissä on “suotavaa” tuottaa, millaisissa tilanteissa kertomuksia esitetään sekä mikä niiden merkitys reppumatkailijoiden kokonaiskulttuurin kannalta on.

Luvussa 4 pääsen eteenpäin analyysissäni: siinä esittelen aineistostani nousseet kerronnan temaattiset ja orientaatiolliset kategoriat, informanttini, ja syyn siihen, miksi aineistoni analyysissä päädyin nimen omaan teeman ja orientaation ristiintaulukointiin. Luvussa 5 pääsen teoriasta käytäntöön: esittelen siinä kaikkiaan kuusitoista tekstiesimerkkiä, yhden kustakin toistuvasta kategoriasta aineistossani. Tekstiesimerkit olen pyrkinyt valitsemaan tasaisesti niin tyyliinsä, teemojensa kuin informanttiensakin puolesta. Loppuluvussa eli luvussa 6 esittelen vielä päätännänomaisesti tiivistelmän tutkimukseni johtopäätöksistä. Liitteiksi olen lisännyt kyselylomakkeeni saatekirjeineen ja haastattelurunkoni.

1.2. Kenttätyöt ja lähdekritiikki

Matkailututkimusta harjoitetaan eräänlaisessa aktanttien kentässä, jossa toimii kaksi muuttujaa, *minä matkailijana* ja *minä tutkijana*. Turismia on mahdotonta - tai ainakin hyvin vaikeaa validisti - tutkia matkustamatta itse, mutta toisaalta taas matkailijan ja tutkijan roolit ovat usein limittäiset eikä niitä voi aina yksiselitteisesti erottaa toisistaan. Koska tutkimuksessa on aina pidetty hyvänä tuoda esiin myös tutkijan oma suhde kohteeseen, on välttämätöntä, että esittelen tässä itseäni matkailijana.

Olen ollut itse kiinnostunut matkailusta ja vieraista maista niin kauan kuin muistan. Aloitin tutustumisen matkailuun silloisessa Centrumin tavaratalossa Joensuussa 1970- ja 1980-luvun taitteessa haalimalla perheeni kauppamatkoilla kaiken mahdollisen matkaesitemateriaalin, jota tavaratalossa oli jaossa. Ulkomaanmatkailu perheessäni alkoi vasta 1980-luvun puolessavälissä, mistä lähtien olen itse käynyt ulkomailla. Ensimmäiset itsenäiset ulkomaanmatkani tein kymmenkunta vuotta sitten. Vuonna 1990 olin kolmen viikon matkalla Kaukoidässä mukana Lonely Planetin opas valokopioina. Tästä matkasta voin katsoa “urani” reppumatkailijana alkaneen. Olin koko matkan ajan enemmän kuin vain hieman avuton, täynnä ihmetystä. Muistan edelleenkin, kuinka moni reppumatkailija hämmästeli sitä, että olin “vain” kolmen viikon matkalla. Itseäni ihmetytti siinä vaiheessa lähinnä se, mitä kummallista matkan “lyhydessä”

mukamas oli, olihan se kuitenkin reilusti pidempi kuin keskimääräiset ja itsenikin siihen mennessä tekemät seuramatkat. Tänä päivänä en enää olisi yhtä viattoman *naiivi*; reppumatkailun pelisäännöt ja ryhmäodotukset ovat vahvasti iskostuneet mieleeni. Tämän jälkeen olen käynyt kahteen otteeseen Latinalaisessa Amerikassa sekä useita kertoja eripituisilla matkoilla Euroopassa.

Kiinnostuksesta matkailua kohtaan on kuitenkin pitkä matka kiinnostukseen matkailun tutkimusta kohtaan. *Minä matkailija* sai rinnalleen *minän potentiaalisena matkailuntutkijana* vuonna 1994. Olin alkanut pohtia omia matkojani ja sitä, kuinka paljon itsekin kerroin kavereilleni ja sukulaisilleni matkojeni tapahtumista. En ollut enää tyytyväinen ainoastaan siihen, että sain olla jakamassa matkakokemuksia. Tuntui, että halusin oppia ymmärtämään, miksi matkakokemuksista kerrotaan niin paljon ja miksi omista kokemuksistani vain stereotyyppiseltä vaikuttava murto-osa suodattui suulliseen kerrontaani. Saman vuoden syksyllä seurasin Tom Selänniemen luentosarjaa etnologian laitoksessa, pääsin mukaan verkostoyliopiston matkailualan opintoihin ja aloin vakavasti suunnitella pro gradu -työni tekemistä aiheesta.

Välillä ehdin jo lähes unohtaa aiheen, kunnes vuonna 1996 ollessani vaihto-opiskelijana Unkarin Debrecenissä aihe ponnahti taas pinnalle. Huomasin, kuinka suosittua kerrottavaa omat matkakokemukset olivat ulkomaalaisten vaihto-opiskelijoiden keskuudessa. Aloin vaihto-opiskelijakevääni aikana kaivaa vanhaa aihettani jälleen varastosta. Lopullisesti vakuutuin olevani loistavan aiheen jäljillä, kun kolme kaveriani eräänä aikaisena aamuna saapui luokseni opiskelija-asuntolan huoneeseeni muutaman päivän pituisen Romanian-matkansa jäljiltä. Kuuntelin suu hämmästyksestä auki uskomatonta muutaman päivän pituista ”kaikki meni pieleen” -kokemusta ja päätin, että hukkaan elämäni aiheen, ellen tee pro gradu -tutkielmaani reppumatkailusta ja nimenomaan matkailijoiden henkilökohtaisesti kerronnasta.

Näin tutkijanroolini koostuu kahdesta rinnakkaisesta ulottuvuudesta: kiinnostuksesta matkailuun ja matkakertomuksiin omakohtaisesti sekä kiinnostus edellä mainittuihin folkloristiikan tutkimuskohteena. Vaikka nykyfolkloristiikassa pitäisikin pyrkiä välttämään erilaisia ”missioita”, matkailijalore on kuitenkin mielestäni niin rikasta ja omintakeista perinnettä, että olisi sääli, ellei sitä talletettaisi lainkaan. En tietenkään yritä väittää, että matkailijaloren tallettamisella ja julkaisemisella ihmiskunta tulisi yhtään onnellisemmaksi tai tiede viisaammaksi. Totuus vain sattuu olemaan se, että pidän matkakertomuksista, niiden esittämisestä ja kuulemisesta, ja folkloristihan voi aina olla tyytyväinen, jos pystyy tutkimuksessaan yhdistämään työn ja hovin.

Tämänkaltainen tutkimus ei kuitenkaan onnistu omasta maasta käsin. Informantteja voi toki haastatella Suomessakin ottamalla esimerkiksi yhteyttä johonkin matkatoimistoon (Kilroy, Intia-Keskus, STA Travel jne.), mutta kotimaassa tehtävässä tutkimuksessa luonnollinen konteksti hämärtäisi liikaa. Ensinnäkin tutkimuksen kannalta on oleellista, että tutkimuksen tekijä lähtee itse kentälle muutamaksi kuukaudeksi eli keskimääräiseksi reppumatkailijan "tienpäälläoloajaksi". Kentälle menolla taataan se, että tutkimukseen tulee mukaan myös oma tunnemaailma. Reppumatkailijoiden kerrontaa on vaikea ymmärtää, ellei itse ole joskus reppumatkaillut, kokenut kulttuurishokkeja, ilon hetkiä ja suunnatonta turhautuneisuutta. Sitä on hankala käsittää, ellei itse ole joskus matkaillessaan joutunut ihmettelemään "toisen" kummallisuutta ja iloinnut siitä, "kun on viimeinkin tavannut toisen länsimaalaisen, jolle purkaa kokemuksiaan". Samaan on viitannut myös etelänmatkailijoiden parissa kentällä ollut Tom Selänniemi (1996b, 25) tai Päivikki Suojanen (1982a, 151) puhuessaan siitä, kuinka musiikin kieltä ei voi tutkia hallitsematta sitä itse jollain tavalla. Omassa kohderyhmässään ei saa kuitenkaan olla *liian* sisällä, vaan kriittisyyden ja ulkopuolisen observoijan statuksen säilyttäminen on ensiarvoista. Matkailuntutkijasta ei saa tulla kertomuksia referoivaa matkailijaa.

Tien päällä, aidossa kontekstissa myös kertomukset ovat luonnollisempia, vaikka totta on, ettei haastattelutilanteessa koskaan päästä aivan luonnolliseen kontekstiin. Itsekin olen huomannut, etten osaa Suomessa kertoa kokemuksistani samalla tavalla kuin muiden reppumatkailijoiden parissa itse tapahtumapaikalla. Suomessa, pois antropologisen "toisen" kontekstista, tulee usein tunne, etteivät kuulijat kerta kaikkiaan voi ymmärtää omia kokemuksiani ja sitä, mitä kertomisen arvoista niissä mukamas on. Myös kvantitatiiviselta kannalta tutkimuksen tekeminen paikan päällä on antoisaa: tällöin kokemukset ovat vielä tuoreessa muistissa - eli tätä kautta aineistoaikin kertyy enemmän.

Tilaisuuden lähtöön tarjosi pääsemiseni mukaan nuorten kehitysmaavaihto -nimiseen ohjelmaan, jonka puitteissa suomalaisia nuoria lähetetään vapaaehtoistyöhön kolmannen maailman maihin. Se, ettei ohjelma kohdaltani toiminut, on kokonaan toisen kirjoituksen aihe. Vietin kuitenkin yhteensä lähes kahdeksan kuukautta eri puolilla Etelä-Amerikkaa, pääosin Ecuadorissa, lokakuun 1996 ja toukokuun 1997 välisenä aikana. Suurimman osan ajasta (syyskuu - joulukuu 1996 ja helmikuu - maaliskuu 1997) vietin pääasiassa Ecuadorin pääkaupungissa Quitossa, josta tein muutaman päivän ekskursioita muualle maahan. Loppuajan käytin esimerkiksi opiskelemalla sikäläisessä yliopistossa ja tekemällä havaintoja Quitossa. Pysin koko ajan toimimaan niin kuin reppumatkailija. Norkoilin kaupungilla, kävin Lonely Planetin, South

American Explorers Clubin ja muiden suositteluissa baareissa. Kävelin pääkatuja päästä päähän. Annoin matkani muodostua erilaisista komponenteista niin kuin reppumatkailijoillakin. Opiskelin, rantalomailin, tein viikonloppumatkoja, laiskottelin, elin kaiken kaikkiaan sellaista tyhjänpäiväistä, pseudokokemuksellista elämää, jota kolmeksi kuukaudeksi vieraaseen kaupunkiin saapuva ulkomaalainen voi viettää. (Vrt. Selänniemi 1996b, 24.) Vuodenvaihteessa tein puolentoista kuukauden tutkimusmatkan Perun, Boliviaan ja Chileen. Poistuttuani Ecuadorista maaliskuun alussa matkustin vielä yhteensä lähes kaksi kuukautta Kolumbiassa ja Venezuelassa ennen paluutani Suomeen. Perinteen keruun kannalta tutkimusmatkat olivat varsin epäonnistuneita, matkailuun turhautumisen ja reppumatkailijoiden ajatusmaailman ymmärtämisen kannalta sen sijaan hyvin havainnollisia.

Quito oli erinomainen paikka tutkimuksen tekemiseen reppumatkailijoiden parissa. Kaupungin infrastruktuuri (reppu)matkailulliselta kannalta oli loistava: se oli täynnä halpaa majoitusta, se oli kirjoittamisajankohdalla erittäin suosittu matkakohde, joka oli tunnettu erityisesti halvoista kielikouluistaan, joissa ulkomaalaiset *gringot* opiskelivat espanjaa pystyäkseen matkustamaan paremmin ympäri mannerta. Ecuadorilla oli matkailullisesti parempi - ja halvempi - maine kuin turvallisuusongelmista kärsivillä naapurimailla Kolumbialla ja Perulla. Kuitenkin tutkimusperiodini ajoittui ehkä hieman hankalasti: jos tutkimusjaksoon olisi mahtunut myös eurooppalaisten ja pohjoisamerikkalaisten yliopistojen kesälomakausi, materiaalia olisi saattanut kertyä enemmän.

Kenttätöyömateriaalini koostuu kahdesta pääosasta, joita huterahkoksi jäänyt päiväkirjani tukee. Materiaaliini sisältyy 18-kohtainen kyselylomake, jota palautettiin kaikkiaan 52 hyväksytyä kappaletta. Kyselylomakkeen avulla pyrin selvittämään, keitä matkailijat ovat, mistä he tulevat, miksi he ovat Etelä-Amerikassa ja kuinka he itsensä näkevät. Luku 2 perustuu pitkälti kyselylomakkeiden tuloksiin. Kyselylomakkeiden etuna on folkloristiikassa pidetty vastaajamäärän suuruutta, jolla voidaan kompensoida varsinaisten haastattelujen pakostakin pientä informanttijoukkoa (Storå 1982, 197). Jaoin lomaketta muutamassa paikassa (ks. tästä lisää myöhemmin tässä kappaleessa) ja muutoin tapaamilleni reppumatkailijoille. Kun en tavannut ihmisiä henkilökohtaisesti, mukana oli saatekirje, jossa kerroin tutkimuksestani. Lomake oli strukturoitu, mutta avoin. Joidenkin vastausten tulkitseminen tuotti hankaluuksia. Jos tekisin lomakkeen uusiksi tänä päivänä, esimerkiksi kysymykset aiemmasta matkailusta tekisin sulkeisina. Tällä helpotettaisiin huomattavasti vastausten tulkintaa. Työssäni kyselylomakesitaatit esiintyvät koodilla, jossa ensimmäisenä on kyselylomakkeen numero, sen jälkeen informantin sukupuoli,

ikä ja kotimaa. (Kyselylomake ja saatekirje ovat liitteessä 1.)

Edustavatko kyselylomakkeeni täyttäjät sitten validisti reppumatkailijoita kokonaisuutena? Mielestäni niin hyvin kuin vain mahdollista, koska jakelupaikkoja oli useita ja koska niistä saatu tieto vastasi omaa etukäteiskäsitystäni kentästä. Samoin yksityiset keskustelut varsinaisen tutkimuksen ulkopuolella antoivat pitkälle samanlaisia tuloksia. Nils Storå (1982, 198) on kyselylomakkeiden käyttöä pohtiessaan puhunut "tietystä koulutustasosta", jota vastaaminen edellyttää. Omassa kontekstissani vastaaminen edellytti pikemminkin "tiettyä kielitaitoa" (= auttavaa englantia), joka on saattanut karsia tiettyjä kansallisuuksia ja yksilöitä vastaajaryhmän ulkopuolelle.

Pääosana tutkimuksen folkloristisessa kentässä oli kuitenkin haastattelujen tekeminen. Haastattelusarja jakautuu kahteen osaan, A- ja B-haastatteluihin. B-haastatteluissa (yhteensä kolme kappaletta) haastattelin matkailijoiden kanssa tekemisissä olevia ihmisiä - esimerkiksi matkaopasta ja hostellinomistajaa - A-haastatteluissa matkailijoita itseään. B-haastattelujen keskeisenä funktiona oli taustatietojen kerääminen. A-haastatteluissa funktioita oli kolme: perinteen tallettaminen luokittelua ja analysointia varten, taustatietojen kerääminen informanteista itsestään sekä heidän mielipiteidensä kerääminen matkailusta sinällään ja erityisesti heidän omasta matkailijastatuksestaan. Tämän työni kannalta matkailijahaastattelut ovat keskiössä, joten tässä yhteydessä on aiheellista kirjoittaa niistä tarkemmin. (Haastattelurunko on liitteessä 2.)

A-sarjan haastatteluja kertyi kenttätöperiodin aikana yhteensä 11 kappaletta, joiden yhteydessä haastattelin kaikkiaan 13 matkailijaa (joukossa kaksi yhdessä matkustavaa pariskuntaa). Haastateltavien iät olivat 19 - 30 vuotta. Heistä oli miehiä yhdeksän, naisia neljä. Yhtä suomeksi haastattelemaa maanmiestäni lukuun ottamatta kaikki niistä on tehty englanniksi. Haastattelujen kokonaispituus on hieman yli 14 tuntia: lyhin haastattelu oli pituudeltaan hieman vajaan tunnin ja pisin melkein kaksi tuntia. Esimerkiksi Edward D. Ives (1984, 70) on haastattelun suositeltavaa pituutta pohtiessaan päätenyt noin tuntiin hyvänä pituutena. Kutakin informantia on haastateltu vain kerran. Päinvastoin kuin esimerkiksi kylätutkimuksessa, jatkuvasti vaihtuvat tuttavuussuhteet sekä kontaktien lyhytaikaisuus tekevät yhdestä haastattelukerrasta reppumatkailijoiden parissa kaikkein luonnollisimman mahdollisen interaktiivisen kontekstin. Tarkistushaastatteluihin (ks. esim. Ives 1984, 70-71) ei ollut mahdollisuutta. Osa perinteestä on takuulla jäänyt tallettamatta. Itseäni harmittaa erityisesti se, kun pakattuani nauhurin informantit

alkoivatkin yhtäkkiä muistaa paljon parempia kertomuksia kuin haastattelun aikana. Mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että tallettamatta jäänyt perinne poikkeaisi lainkaan talletetusta.

Haastatteluista yhdeksän suoritettiin Ecuadorissa, yksi sekä Boliviassa että Kolumbiassa. Vaikka folkloristiikassa onkin perinteisesti korostettu haastattelujen äidinkielisyyden merkitystä, tämän kaltaisessa tutkimuksessa äidinkieli menettää merkityksensä ja englanninkieliset haastattelut ovat loogisin ja luonnollisin metodi. Lähes kaikki matkailijat kommunikoivat kokemuksistaan jo matkojensa aikana englanniksi muille matkailijoille. Näin ei ole pyrkimyksenä tallettaa virheetöntä englantia vaan pikemminkin aidonoloista perinnettä - kuten jo saatekirjeessäni (liite 1) olen todennut. Tässä tapauksessa lähes kaikille matkailijoille aidoin perinteensityskieli on nimen omaan englantia, ei oma äidinkieli, joka voi olla vaikkapa heprea tai slovenia.

Metodiltaan haastattelut olivat lähinnä teemahaastatteluja, joissa haastattelurunko toimi pohjana, mutta joissa varsinkin kertomusten suhteen johdattelin informantteja mieluiten koodisanoilla ja annoin areenan heille. Taktiikkani oli melkein kuin suoraan Marjatta Jauhiaisen ohjeistosta:

Teemahaastattelun suorittaja tietää, mitä hän haluaa saada selville, mutta hän ei lyö lukkoon haastattelun käytännön toteutumista. Teema-alueen piiriin kuuluvien asioiden käsittelyjärjestys ja haastattelun yksityiskohdat määräytyvät tilanteen mukaan. Arkistolähteiden, avoimien haastattelujen ja kirjallisuudesta hankittujen tietojen perusteella muokattua (iskusanamaista) luokitusrunkoa apuna käyttäen hän asettaa kysymyksiä ja antaa virikkeitä, joita haastateltavan on lupa vapaasti seurata.
(Jauhainen 1982a, 181.)

Haastattelujeni aikana keräsin yhteensä 133 matkakertomukseksi luokittamaani yksikköä; haastattelua kohti kertomusten määrä vaihteli 4:stä 35:een. Kerrontayksiköiden pituudet vaihtelevat vajaasta minuutista yli 20 minuuttiin, ja koko aineisto on ykkösrivivälillä litteroituina 75 sivua. Varsinaisten kertomusten lisäksi olen myös litteroinut muun haastattelun aikana syntyneen puhunnan keskeiset kohdat.

Informanteista käytetään tässä työssä koodia, joka koostuu haastattelun numerosta (esim. A2), etunimestä, iästä, kotimaasta ja haastattelun kontekstiedoista. Tarjosin kaikille haastateltaville mahdollisuuden esiintyä muulla kuin oikealla etunimellään. Kaksi (G.P. ja Juhani) käytti mahdollisuutta hyväkseen. Kertomukset on numeroitu siten, että esimerkiksi koodi A8.34.

tarkoittaa kahdeksannen haastattelun aikana tallennettua 34. kertomusta. Koodi B2.b. puolestaan viittaa toisen B-sarjan haastattelun aikana tallennettuun toiseen kommenttiin, mielipiteeseen tai yleistietoon. Toisin sanoen varsinaiset kertomukset ovat saaneet alakoodikseen numeron, muu materiaali selvyiden vuoksi kirjaimen.

Materiaalin hankkiminen osoittautui paljon etukäteen kuvittelemani hankalammaksi. Jatkuvasi liikkeellä oleva, ei-stabiili yhteisö, joka kaiken lisäksi tuntee olevansa lomalla ja vierastaa näin arkipäiväistä tutkimusta, vaatii tutkijaltaan enemmän aikaa kuin paikallaan pysyvä yhteisö. (Lumipalloepektistä mm. Ives 1984, 33; Jauhiainen 1982a, 179). Matkalla olevien ihmisten tutkimisen vaikeuksista on aiemmin kirjoittanut esimerkiksi Tom Selänniemi (1996b, 26). Ulkopuolisesta voi tuntua laiskottelulta, ellei kahdeksan kuukauden periodin aikana saa aikaan kuin esittelemäni määrän materiaalia. Vertailun vuoksi Pamela Riley sai vuoden matkansa aikana kasaan 19 muodollista haastattelua ja yli sata epämuodollista - eli suhteessa suunnilleen saman määrän kuin tämän tekijä (Riley 1988, 316). Itse kuvittelin etukäteen selviäväni materiaalinkeruusta parissa kolmessa kuukaudessa ja pystyväni sen jälkeen matkustamaan vapaammin, mutta tämä osoittautui mahdottomaksi. Siihen on useita eri syitä.

Ensinnäkin reppumatkailijoiden labiiliudesta johtuen lumipalloilmiö ei toimi aineiston keruussa juuri lainkaan. Tätä voisi kutsua horisontaaliseksi tyhjiöksi. Kun olen verrannut kenttätöitäni esimerkiksi professori Bo Lönnqvistin johdolla Romaniassa tehtävään tutkimukseen maan etnisten vähemmistöjen parissa, eroa on kuin yöllä ja päivällä. Romanianlaisissa kylissä "kaikki tuntevat toisensa" ja osaavat nimetä hyviä informanteja. Matkailijat sen sijaan eivät varsinaisesti tunne toisiaan vaan heidän matkan aikaiset ihmissuhteensa koostuvat enemmänkin lyhyistä, katkonaisista tuttavuuksista, joista tiedetään suunnilleen juuri se, mitä he haluavat itsestään kertoa.

Pikkukylissä ihmisillä, varsinkin vanhuksilla, on lisäksi aikaa. Tämä on tietysti paradoksaalista, tekevähän he kuitenkin töitä, päinvastoin kuin matkailijat, joilta luulisi usean kuukauden matkan aikana löytyvän aikaa muutamaksi tunniksi haastattelun antamiseen. Näin ei kuitenkaan ollut. Kuvittelin, että matkailijoiden ajan"puute" olisi ongelmana ainoastaan etelänmatkailua tutkittaessa (vrt. Selänniemi 1996b), mutta pitkämatkalaisilla ei tuota aikaa ollut tutkijalle yhtään enempää. Tutkija oli potentiaalisille informanteilleen valitettavan usein ikään kuin häiriö.

Samoin informanttien hakemista hankaloitti auktoriteettien puute, jota voisi puolestaan kutsua vertikaaliseksi tyhjiöksi. Siinä missä esimerkiksi Romaniassa katolisen seurakunnan kanttori tai avustustyöntekijä tunsivat kutakuinkin jokaisen kylässä asuvan saksalaisen tai unkarilaisen, vastaavaa auktoriteettia ei matkailijoiden keskuudesta yksinkertaisesti voi löytyä. Reppumatkailua tutkiva ei löydä kirkkoherraa, kyläpäällikköä tai tehtaanjohtajaa, joka validoisi tutkimuksen ja legitimoisi tutkijan olemassaolon. Reppumatkailun tutkimusta ei voi aloittaa ylhäältäpäin, koska reppumatkailijat eivät ole perinteinen, hierarkkinen yhteisö.

Tätä horisontaalis-vertikaalista tyhjiötä yritin paikata kontaktiverkon avulla. Kävin esittäytymässä muutamassa matkailijoiden suosimassa paikassa, joita olivat eräs retkeilymaja, parikin halpahotellia, eräs matkatoimisto ja eräs kielikoulu. Kysyin paikoista lupaa jättää sinne kyselylomakkeita ja yhteystietojani. Tiedustelin lisäksi omistajilta, voisinko joskus tulla paikkoihin viettämään aikaa ja juttelemaan matkailijoiden kanssa. Kaikki edellä mainitut olivat kuitenkin paikkoina lähes yhtä tyhjän kanssa. Jokaisesta luvattiin olla avuksi, mutta käytännössä sain niistä takaisin yhteensä muutaman kyselylomakkeen. Koska jokainen paikka lisäksi teki vapaaehtoisesti työtä hyväkseni, en katsonut mahdolliseksi hoputtaakaan heitä. Yksi vaihtoehto olisi ollut asua itse halvassa hotellissa ja sitä kautta tutustua informantteihin. Kevään 1997 aikana teinkin niin, vieläpä aivan kohtalaisella menestyksellä.

Informanttien pysäyttäminen kaduilla ja haastattelujen tai kyselylomakkeiden täyttämisen "kinuaminen" ei missään vaiheessa kulunut taktiikkaani. Pidän sitä ehkä tehokkaana menetelmänä, mutta erittäin epäkunnioittavana matkailijoita kohtaan. Esimerkiksi Martti Grönfors onkin puhunut siitä, kuinka informanttien on tärkeää luottamuksen syntymisen kannalta tutustua tutkijaan ensin ihmisenä, sitten vasta tutkijana (Grönfors 1985, 84). Aina uuden matkailijan tavatessani halusin tuntea hänet jonkin aikaa ennen kuin edes puhuin tutkimuksestani ja kysyin kiinnostusta haastatteluun.

Yllättävän moni matkailija ei halunnut edes täyttää kyselylomaketta, haastattelusta puhumattaakaan. Reppumatkailuun liittyvä individualismi teki haastatteluajoista sopimisen vielä erityisen hankalaksi. Moni haastattelu jäi tekemättä sen vuoksi, että haastateltava ei koskaan saapunutkaan sovittuna aikana sovittuun paikkaan. Kaikki tällaiset tapaukset olivat naisia. Johtuiko tämä siitä, että naiset kuitenkin arastavat miespuolista haastateltavaa, sitä minun on vaikea sanoa. Tästä juuri johtuu se, että kyselylomakkeiden täyttäjistä ja todellisuudessa naisia oli paljon enemmän kuin haastateltujen joukossa. Naiset ikään kuin *valikoivat itsensä* marginaaliryhmäksi

tutkimuksessani. (Sukupuolen vaikutuksesta tutkimukseen ks. esim. Aro 1996, 55; Ives 1984, 37.)

Jos edellä mainittujen paikkojen hyväksikäyttö tutkimuksessani osoittautuikin epäonnistuneeksi, paikka, jota ilman en olisi saanut koskaan tutkimustani suoritettua, oli Quitossa toimiva South American Explorers Clubin (SAEC) kerhotalo. SAEC on yhdysvaltalaisperäinen järjestö, jolla oli tutkimusajankohtana kerhotalot sekä Quitossa että Perun Limassa. Näitä kaikkia saa käyttää vuosijäsenmaksua vastaan. Kerhotaloilta saa matkailuneuvontaa, kirjoja lainaan, mahdollisuuden vastaanottaa postia ja fakseja, kirjoittaa sähköpostia, ostaa matkaoppaita tai vain viettää aikaa muiden matkailijoiden parissa. SAEC:n henkilökunta suhtautui tutkimukseeni äärimmäisen myötämielisesti.

Sain jättää kerhotalolle kyselylomakkeita, ja onnistuin myös hankkimaan muutaman informantin nimenomaan SAEC:n kautta. SAEC:n asiakaskunta edustaa erittäin hyvin keskimääräistä länsimaista Etelä-Amerikan-matkailijaa. Tosin kaikkein individualistisimmat matkailijat sen pariin tuskin hakeutuvat. Toisaalta taas em. premissiä vastaan soti se, että tapasin ainoan hippi-informanttini Benjaminin nimenomaan SAEC:n välityksellä. SAEC:sta on positiiviset arviot kaikissa tärkeimmissä Etelä-Amerikan oppaissa, joten järjestön kerhotoalojen pitäisi olla kaikkien potentiaalisten matkailijoiden tiedossa. Järjestön yhdysvaltalaisuus kuitenkin todennäköisesti hieman väärästi kansallisuusjakaamaa. Yksittäisten informanttien tapaamisesta on lisätietoa luvussa 4.2.

Tutkijan ja matkailijan roolien yhdistäminen ei aina ollut ongelmaton. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, että eri havainnointimuotojen välille oli vaikea vetää selkeää rajaa. Yleensä pyrin siihen, että havainnointimetodini olisi osallistuva, koska nuorena, länsimaisena ja matkailijana Etelä-Amerikassa minun olisi ollut turha teeskennellä muuta kuin nuorta, länsimaista ja matkailijaa Etelä-Amerikassa. Tutkijanroolini toin esille tarvittaessa, kontaktin pituudesta ja syvyydestä riippuen. Osallistuvasta havainnoinnista on Päivikki Suojanen kirjoittanut seuraavasti:

Osallistuva havainnointi on prosessi, jossa havainnoijan läsnäolo sosiaalisessa tilanteessa johtuu tieteellisestä tutkimuspäämäärästä. Havainnoija on kasvokkainkontaktissa havainnoitavan kanssa. Hän tuottaa aineistonsa osallistumalla havainnoitavan luonnolliseen elämänmenoon. Niinpä *havainnoija on osa havainnoitavasta kontekstista, jota hän muokkaa ja johon hän vaikuttaa.*

(Suojanen 1982a, 138; kursivointi kirjoittajan.)

Suojasen huomautuksen loppuosa on äärimmäisen tärkeä. Tutkijan on tietysti aina vaikea arvioida, millä tavalla hän on kenttäänsä vaikuttanut, mutta jotain pystyn omasta muokkaamisestani kuitenkin sanomaan. Vaikka vältinkin päällekyvyyttä potentiaalisten informanttien suhteen, siinäkin vaiheessa, kun tutkijanroolini ei vielä ollut selvä muille matkailijoille, pyrin aina kyselemään heiltä heidän matkoistaan. Reppumatkailijat kyselevät aina toisiltaan *“where are you from?”*, *“how long have you been travelling?”*, *“how was..?”* jne., mutta omilla kysymyksilläni oli muukin kuin utelias taustakonteksti. Varsinaisten haastattelujen aikaan ehkä *“provosoin”* informanttejani kertomaan *“hurjempia”* kertomuksia kuin he olisivat tavallisessa keskustelussa tuoneet esiin, mutten näe siinä metodisesti mitään väärää. Tarkoituksenihan ei ollut tallettaa tavallista kahden reppumatkailijan interaktiivista kommunikointikontekstia vaan nimenomaisesti parhaita, mieliinpainuvimpia matkakertomuksia, ideaalikokemuksia. Missään tutkimuksessa edes nauhoitettu materiaali ei edusta täysin aitoa kontekstia, mutta niin kauan kuin tutkija ymmärtää tämän, ongelmat minimoidaan. Näin siksi, että nauhoitettu, epäaito konteksti on yleensä ainoa mahdollinen (ks. esim. Ives, 1984, 56-57; Jackson 1987, 41, 66-67; Suojanen 1982a, 156).

Kuinka sitten on aineistoni edustavuuden laita? Miten voin edes yrittää väittää, että kahdeksan kuukauden kenttätöistä keräämäni toistakymmentä nauhatuntia, toistasataa noin tusinalta informantilta kuultua kertomusta edustaa kenttää? Voinko väittää, että alueellisesti, muutamassa maassa ja näissäkin maissa muutamissa semanttista tiheyttä edustavissa paikoissa kerätty materiaali edustaa keskimääräistä vuosina 1996-1997 kolmannen maailman maissa matkailleiden reppumatkailijoiden suullista perinnettä? Mistä tiedän, ettei aineistoni ole vääristynyt?

En tietenkään tiedäkään. Vääristymisen mahdollisuuksia on monia - ja vaikei olisikaan, folkloristille on usein pelkkää puhdasta spekulatiota miettiä, millainen materiaali on jäänyt keruun ulkopuolelle. Omien informanttieni joukossa en kuitenkaan havainnut tavallista suurempaa joukkoa joko marginaalisia luonteita tai päinvastoin *“liian tavallisia”* reppumatkailijoita. Useimmat informanttini olivat mukana mielenkiinnosta tutkimustani kohtaan, vaikka joukossa oli niitäkin, jotka eivät tulleet mukaan innosta hehkuen vaan pikemminkin paremman tekemisen puutteesta. Tuskin kukaan informanteistani kertoi minulle kokemuksistaan egoaan pönkittääkseen.

Toinen mahdollisuus vääristymiseen on kansallisuus-, sukupuoli- ja ikäjakaumassa. Kuitenkin kaikki nämä sopivat hyvin yhteen aiemman tutkimuksen kanssa (ks. luku 2), joten on vaikea

uskoa usean peräkkäisen tutkimuksen antavan samalla tavalla vääristyneitä tuloksia. Kolmas mahdollinen vääristymä syntyy itse 133 keräämässäni kertomuksessa. Totta on, etten voi mistään saada selville, onko yksikään kuulemani kertomus totta (vai keksittyä vai jollekulle toiselle sattunutta vai muunneltua liioittelua jne.), mutta yleensä kertomukset ovat niin mielikuvituksellisia, että tuskin kukaan osaisi tai viitsisi sepittää niitä ilman mitään totuus pohjaa. Liioittelua joukossa varmasti on, ehkä muillekin sattuneita kertomuksia. Tämä ei kuitenkaan tuota tutkimuksen kannalta ongelmaa, koska liioittelu on aina kuulunut kansanperinteeseen ja koska tutkimuksessani etsin juuri sellaisia kertomuksia, joita reppumatkailijat idiokulttuurisesti *haluavat* tuottaa.

Lopuksi tulee esiin kysymys emic-etic-akselista (ks. esim. Suojanen 1982b, 21-23). Pysin haastattelujeni aikana mahdollisimman pitkälle käyttämään kentän käsitteistöä (siis toimimaan emisisestisesti), jolloin kohteenani olivat "*good travel stories*". Tässä etsinnässäni puhuin kentän kanssa samaa kieltä, ja voikin väittää kaikkien haastattelemieni matkailijoiden tietävän, mitä tuo "hyvä matkakertomus" pitää sisällään.

Tutkimusjakson päätyttyä suhteeni matkailijoiden kerrontaan on muuttunut radikaalisti. Tätä nykyä en voi enää puhtaasti huvimielessä kuunnella matkakertomuksia vaan pyrin luokittelemaan niitä teema ja orientaatio -ristiintaulukoinnin avulla. Toistaiseksi vastaani ei ole tullut yhtään kertomusta, jota en olisi (korkeintaan pienen miettimisen jälkeen) saanut mahdutettua aiemmin luomiini raameihin. Ja vaikka viimeinen perusteluni siitä, että materiaalini edustaa hyvin kenttää, ei olekaan tieteellisesti pätevä, käytän sitä silti: keräämäni aineisto *tuntuu edustavan* hyvin kenttää ja *vaikuttaa minusta itsestäni* autenttiselta, juuri sellaiselta materiaalityyliltä, jota tällä ja aiemmilla matkoillani olen tavannut tieteellisen keruun ulkopuolella.

Mielenrauhan saavuttamisessa auttavat myös Bruce Jacksonin viisaat sanat:

A fieldwork collection (...) can never, without a great deal of independent information, be assumed to be representative of what was out there to be collected. Fieldwork collections, published or unpublished, should rather be seen as reflecting what individual collectors found, preserved, and selected, based on their ideas of what folklore was, what folklore information could be used for, and what recording technology was at hand. This applies equally well to an academic who's been collecting folklore materials for thirty years and to an undergraduate student taking an introductory folklore class. (Jackson 1987, 52-53.)

2. REPPUMATKAILU MATKAILUN KOKONAISKENTÄSSÄ

2.1. Terminologista rajanvetoa

**I used to work in a touristy area in the States and we called them tourons. Which is a combination of a tourist and moron. Those are tourons. (...) Yes, tourists are tourons and travellers are very different.
(B2.g. Genevieve Rague, South American Explorers Club. Quito 14.11.1996.)**

Turismintutkimuksen piirissä pyritään jakamaan matkailevia ihmisiä erilaisiin kategorioihin esimerkiksi matkustustavan, matkan pituuden ja matkan syyn perusteella. Jotkut jaoista ovat toisia onnistuneempia samalla kun monet yritelmistä luokitteluun ovat tekonäppärää kategorisointia, jolla ei välttämättä ole enää yhtymäkohtaa todellisuuteen. Esimerkiksi Andrew Yiannakis ja Heather Gibson (1992) jakoivat omassa tutkimuksessaan matkailijat kaikkiaan 14 ryhmään. Teoria näyttää toki hienolta, mutta en saanut esimerkiksi itseäni mahtumaan yhteenkään kategorioiden laajasta valikoimasta. Kuinka tällaisessa tapauksessa voisi sitten ryhtyä validilla tavalla arvioimaan *muiden* matkustajia lomakkeiden tai tutkimushaastattelujen pohjalta?

Selvää on kuitenkin, että kattokäsitteen matkailija alle mahtuu useanlaisia alakategorioita. Tässä yhteydessä en voi lähteä tarkemmin analysoimaan turismintutkimuksen historiaa tai edes turistia antropologisenä käsitteenä (ks. esim. Selänniemi 1996b, 18-21) vaan tyydyn ainoastaan matkailija/turisti-jaon problematisointiin. Avainolettamuksenani on se, että matkailijat *itse* pyrkivät määrittelemään matkustustapaansa, tavoitteitaan ja metodejaan ja tätä kautta luomaan distinktiota muihin saman alan harrastajiin. Ulkopuolisen tutkijan kontribuutio tähän on puolestaan niiden piirteiden etsiminen, joilla autokategorisointia ja identifiointia tuetaan.

Suomen kirjakeleessä matkailija- ja turisti-käsitteiden eroavuus ei ole yhtä itsestään selvää kuin esimerkiksi englannissa ja yllä siteeraamalleni South American Explorers Clubin työntekijälle. Suomen kielen perussanakirja (1992) määrittelee matkailijan "*(huvi)matkalla olevaksi tai matkoja tekeväksi henkilöksi; turistiksi*" ja matkailun "*matkailemiseksi; turismiksi*". Täydelliseen kehäpäättelmään päädytään saman teoksen toisessa osassa (1994), jossa turismin määritelmä on "*matkailu*" ja turistin "*matkailija*". Suomen kielen käsitteellistä sameutta lisää se, että meillä esimerkiksi englannin *tourist* office ja ruotsin *turistbyrå* kääntyvät molemmat *matkailu-*toimistoksi.

Englannin kielessä *tourist* ja *travel(l)er* ovat selkeästi toisistaan erottuvia kategorioita, eivät synonyymeja. Esimerkiksi Pamela Rileyn tutkimuksessa yli vuoden pitkäaikaismatkailijoista kaikki (100 %) hylkäsivät turistin leiman ja halusivat olla matkailijoita (Riley 1988, 322). Kyselylomakkeeseeni vastanneista 52 informantista puolestaan 42 pystyi analysoimaan turistin (*tourist*) ja matkailijan (*traveler*) eroja. Lopuista kuuden vastaukset olivat lähinnä neutraaleja, ja neljä ei ymmärtänyt kysymystä lähinnä kielivaikeuksista johtuen. Synonyymisanoihin ei jaksettaisi millään suhtautua näin kiihkeästi, joten myös matkailijoiden käsitemaailmassa on kyse kahdesta eri asiasta.

Omassa tutkimuksessani olen päätenyt käyttämään *travel(l)erin* vastineena termiä reppumatkailija, joka on kompromissin tulos. Samasta kategoriasta käyttää esimerkiksi Jaakko Suvantola (1991) termiä seikkailija. Tämän termin hylkäsin sen arvovarauksen ja epämääräisyyden vuoksi. Pamela Riley (1988) käyttää puolestaan käsitettä *budget traveler* - suora käännös "*budjettimat-kailija*" on kuitenkin aika luonnotonta suomea. Englanninkielisissä maissa *travel(l)erista* käytetään myös lähes synonyymisesti termiä *backpacker*, jota on ensinnäkin hankala kääntää suoraan suomeksi ja joka kaiken lisäksi tarkoittaa myös vaeltajaa tai luontoretkeilijää. *Tuhat tietä tropiikkiin* -oppaan tarjoamat *globetrotter* ja *overland-traveller* ovat erittäin harvinaisia normaalissa kielenkäytössä (*Tuhat tietä tropiikkiin* 1989, 49). Suomalainen informanttini Juhani (A9. Juhani, 23, Suomi. Quito 23.02.1997) tarjosi termiksi reissaajaa, joka on terminä lähes yhtä hyvä kuin reppumatkaaja, mutta ehkä hieman epäselvempi. Selvä sen sijaan olisi Tom Selänniemen tarjoama repputuristi, jonka joudun kuitenkin hylkäämään omassa tutkimuksessani siihen sisältyvän turisti-sanan takia. Koska aineistoni informantit vertaavat jatkuvasti itseään turisteihin ja pitävät itseään heidän vastakohtanaan, heistä puhuminen repputuristeina on mahdottomuus.

Lähden tutkielmassani siitä, että kaikkea matkailua koskeva yläkäsite on matkailija, jonka alle sijoittuvat matkailijoiden eri luokat. Näitä ovat esimerkiksi turisti, jolla käsitan lähinnä seuramatkalla olevia, ohjatusti, huvitarkoituksella ja lyhytaikaisesti matkustavia. Eräs monista matkailijan alakäsitteistä liikematkailijan, pyhiinvaeltajan, työmatkailijan jne. rinnalla on tutkielmani keskeinen kohderyhmä eli reppumatkailijat. Yksinkertaisuuden vuoksi käytän tekstissäni heistä myös nimitystä matkailija, mutta ainoastaan tilanteissa, joissa konseptin sekoittaminen *yläkäsite* matkailijaan on mahdotonta.

Reppumatkailijan määrittelen luvussa 2.4. Emististis-etisistisen tieteen tradition mukaisesti

lähden reppumatkailijan määrittelyssä sekä subjektiivisesta että objektiivisesta näkökulmasta. Subjektiivisuutta edustaa reppumatkailijoiden käsitys itsestään ei-turisteina ja objektiivisuutta kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen aineistoni. Nämä puolestaan koostuvat kuudesta eri tekijästä, joita ovat esimerkiksi matkan pituus, rahankäyttö ja adaptaatio suhteessa vastaanottavaan kulttuuriin. Oleellista on muistaa, että reppumatkailijalle erottuminen turistista on ensisijaisen tärkeää. Reppumatkailijat ovat helposti myös sokeita omalle statukselleen eivätkä suinkaan aina suostu ymmärtämään olevansa kuitenkin useimpien kehitysmaiden asukkaiden mielestä rikkaita. Esimerkiksi omasta reppumatkastaan Etelä-Amerikkaan kirjan kirjoittanut Petri J. Kosonen innostuu perulaisessa junassa selittämään paikallisille kahden käsitteen eroja ja kompastuu juuri tähän idiokulttuuriseen harhaan:

Junassa oli myös turistivaunu joka lukittiin ja jota vartioitiin koko matkan ajan. Mutta meidän ryhmämme jäsenet eivät olleet tyypillisiä turisteja, eivät ainakaan matkakassansa puolesta. Matkani aikana jouduin selittämään useinkin paikallisille asukkaille, mitä eroa minulla ja turistilla on. Yksinkertaisimmin se kävi sanomalla, että turistilla on paljon rahaa mutta vähän aikaa. Minulla asiat olivat päinvastoin. Selitys tyydytti useimpia, vaikka he yleensä olivatkin sitä mieltä, että sen jolla on varaa matkustaa kuukausiksi maailman toiselle puolelle, täytyy olla rikas. Tämä tietysti teki hänen petkuttamisensa ja ryöväämisensä oikeutetuksi. Tällaista logiikkaa oli varmasti helppo seurata.
(Kosonen 1991, 192-193.)

Jotkut reppumatkaoppaat tekevät erottelusta lähes ideologisen ja elämäntähtämyksellisen kysymyksen, kuten seuraavista *Tuhat tietä tropiikkiin* -oppaan katkelmista käy ilmi. Ensimmäisen katkelman yleistävyys ja bipolaarisuus on varsin järkyttävää:

Miten päästä tapaamaan todellisia ihmisiä ja heidän elämäntyyliään kaukomailla? Vastaus on helppo antaa: ratkaisevaa ei ole se, minne matkustat vaan miten matkustat. Ellei kysymyksessä ole liikematka tai työsuhde ulkomailla, voit omaksua kaksi vastakkaista roolia, turistin tai matkailijan. Molemmat tekevät kyllä "lomamatkan", mutta kaikki muu onkin erilaista. (*Sic! -P.H.*) Turisti ei tee halpoja lomamatkoja, matkailijalla on siihen mahdollisuus. Turisti ei voi löytää edullisia vaihtoehtoja, koska hän maksaa kaikesta jo Suomessa tai hän on tuomittu suomalaisen hintatasoon. Matkailija valitsee vasta perillä. Turisti ei juurikaan ehdi tapaamaan todellisia ihmisiä uima-altaansa ja luksushotellinsa luota, matkailija on koko ajan tekemisissä paikallisen väestön kanssa.
(*Tuhat tietä tropiikkiin* 1989, 48.)

Samoin järkyttävää on halveksunta ja pejoratiiviset ilmaisut, joita turisteihin kohdistetaan. Turistit nähdään massana, vastaanottavan kulttuurin pilaajina, ei niinkään persoonallisina individeinä kuten elitistiset *backpackerit*:

Suurin osa länsimaisista lomailijoista on turisteja, ja näin tulee varmasti aina olemaan. Voidaan kai olettaa, että tavallinen ihminen (*sic! - P.H.*) haluaa päästä viikoksi lämpimään auringonpais-

teeseen. Ehkä tunnelmallinen ilta hyvän ruoan ja viinin ääressä on tervetullut. Tällainen turisti haluaa vaivattomuutta ja mahdollisimman vähän yllätyksiä. (...) Ongelmalliseksi turismi muodostuu perillä. Työkiireistään repäisty värikäs turistiryhmä ilmestyy yhtäkkiä jonnekin kaukomaille keskelle paikallista elämää. Jokainen näpsii valokuvia mutta kukaan ei yritäkään puhua paikallista kieltä. Paikalle ilmestyy pian kauppiaita ja huijareita (...). (Tuhat tietä tropiikkiin 1989, 49.)

2.2. Reppumatkailun historiaa

Nykyisen reppumatkailun (*travelling, backpacking*) esiasteeksi on nähty useita toisistaan poikkeavia matkustusmuotoja. Alkujuuria niin reppumatkailulle kuin matkailulle laajemminkin on turismintutkimuksen piirissä perinteisesti haettu ns. *grand tourista*. *Grand tourilla* tarkoitetaan 1600- ja 1700-luvuilla Euroopan aristokraattisen nuorison keskuudessa ollutta yleistä tapaa matkustaa pitkäksi aikaa tutustumaan vieraisiin kulttuureihin. Kyseessä olisi tämän näkökulman mukaan siis yläluokasta alempiin kansankerrokseen levinnyt tapa. Judith Adler on kuitenkin voimakkaasti argumentoinut tätä käsitystä vastaan. Hänen mukaansa reppumatkailun juuria voi etsiä yhtä hyvin menneiden aikojen kulkuri-instituutiosta (*tramping*). Kulkurilaitoksen piirissä vähän koulutetut käsityöläis- ym. ammattien harjoittajat saivat mahdollisuuden lähteä kiertämään ulkomaita hyvinkin pitkäksi aikaa osittaisena tarkoituksenaan työn etsiminen matkan varrella. Molempia voidaan pitää oman yhteiskuntaluokkansa initiatiivisena erottamisena kodista. (Adler 1985, 336-337; Loker-Murphy & Pearce 1995, 820-822; Riley 1988, 313-314.) 1970-luvun alkupuolella matkailututkimuksen guruksi noussut Erik Cohen on hippimatkailua analysoidessaan löytänyt sille kaksi muutakin alkujuurta, saksalaislähtöisen *Wandervogel*-nuorisoliikkeen ja työnteon ja lomailun yhdistämisen esimerkiksi kibbutseilla. Näissä molemmissa on kuitenkin kyse oman vuosisatamme ilmiöistä. (Cohen 1973, 91.)

Näistä alkujuurista on kuitenkin pitkä matka nykypäivän tilanteeseen, ja tämän päivän reppumatkailija on oleellisesti erilainen kuin edeltäjänsä. Loker-Murphy ja Pearce ajoittavat reppumatkailun kasvun toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Heidän mukaansa 1960-lukua karakterisoi liftauksen suosion kasvu, hieman myöhempiä aikoja ajelehtiminen (*drifting*), ja 1970-luvun alusta lähtien voidaan puhua nykyisestä pitkänajan halpamatkailusta (*long-term budget travel*). (Loker-Murphy & Pearce 1995, 821.)

1960- ja 1970-luvun reppumatkailua on analysoinut erityisesti jo edellä mainittu Erik Cohen. Cohen (1973) tutki ns. hippimatkailua, joka toki oli ajankohtanaan tyypillisin reppumatkailumuoto - tai näin ainakin puutteellisen, neutraalin perustutkimuksen puuttuessa uskotaan.

Cohenin teorioiden ongelma on kuitenkin se, että samalla kun ne analysoivat erästä aikakautensa tuotetta, ne ovat monin paikoin leimanneet reppumatkailijat vuosikymmeniksi eteenpäin, vaikka tämän päivän reppumatkailijoiden joukossa cohenilaisia ajelehtijoita on erittäin vähän. Kymmenistä informanteistani luokittelisin hippimatkailijoiksi ainoastaan kaksi. Toisaalta taas Cohenin 1970-luvun kritiikki ei perustu mihinkään objektiivisiin kenttätöihin vaan artikkeleita leimaa asenteellisuus, pinnallisuus ja tuomitsevuus. Näin on vaikea sanoa, onko 1970-luvun hippimatkailu todella ollut sellaista kuin se tänä päivänä nähdään. Paremman tutkimuksen puutteessa näin on yksinkertaisesti oletettava ja tyydyttävä Cohenin tuloksiin.

Hippimatkailun synnylle on Cohen nähnyt viisi eri syytä. Ensimmäkin hippikulttuurin synnyn syy oli postmodernissa tilanteessa, joka toiseksi loi laajan vastakulttuurisen liikkeen. Kolmanneksi huumeekulttuuri oli leimaa-antavaa aikansa reppumatkailulle. (Nyky päivän reppumatkailijoiden huumeidenkäyttöä analysoin luvussa 5.7.) Neljäs syy oli puhtaasti taloudellinen, ja se liittyi halpalentojärjestelmän syntymiseen. Lentoyhtiöt huomasivat nuorisomatkailun kasvavan potentiaalin ja alentamalla lentohintojaan saivat aikaan matkailun huiman kasvun. Viidentenä syynä Cohen näki politiikan. Ajalleen tyypillisesti osaa varsinkin yhdysvaltalaisista nuorista ajoivat maailmalle inho senaikaista poliittista järjestelmää kohtaan ja Vietnamin sodan vastustaminen. Tehdessään yhteenvetoa syistä Cohen päätyi vieraantumiseen sekä ajelehtimis- matkailun oireena että ilmaisumuotona. (Cohen 1973, 93-94.)

Kaikki aikakautensa reppumatkailijat eivät olleet Cohenillekaan sentään yhdestä muotista valettuja vaan hän yritti jaotella sekä matkailijoita että reppumatkailijoita eri luokkiin. Ensiksi hän jakoi kaikki matkailijat institutionalisoituneisiin (*institutionalized*) ja ei-institutionalisoituneisiin (*non-institutionalized*). Jälkimmäiseen luokkaan hän jaotteli hieman kömpelöltä suomeksi kuulostavat löytöretkeilijät (*explorers*) ja ajelehtijat (*drifters*). Näistä ensimmäinen järjestää matkan omatoimisesti, yrittää opetella paikallista kieltä, mutta etsii kuitenkin mukavaa majoitusta ja on valmis hyppäämään takaisin turistien ympäristökuplaan. Ajelehtija sen sijaan inhoaa kaikkea kontaktia turistijärjestelmään, yrittää elää kuin paikalliset, hänellä ei ole ohjelmaa, aikataulua eikä päämäärää. (Cohen 1972, 168-169.) Myöhemmin Erik Cohen jakoi vielä ajelehtijat neljään alaryhmään: seikkailijat (*adventurers*), päämäärätietoiset hipit (*itinerant hippies*), massa-ajelehtijat (*mass-drifters*) ja kanssamatkustajat (*fellow-travellers*) (Cohen 1973, 100-101). Vaikka Cohenin teoriat yhteiskunnallisesta vieraantuneisuudesta ja ajelehtijoista reppumatkailua leimaavana ryhmänä ovatkin tänä päivänä auttamattomasti vanhentuneita, erittäin marginaalinen osa matkailijoista samastaa itsensä edelleen heihin. Informanteistani

belgialainen Benjamin edusti hyvin ajeltijaa. Hän oli haastatteluhetkellä matkustanut Kanadasta Ecuadoriin saakka pääasiassa liftaamalla, ratsastamalla ja polkupyörällä, inhosi kontakteja turistijärjestelmään ja tunsu itsensä hyvin vieraantuneeksi:

It's every time very hard to adapt me again in Belgium. Because... I don't wanna adapt me on the modern style of life. (...) I receive now more or less five kilo of post. That's quite a lot. Thirty letters. So, but... Every time I read a letter again, they are in fact boring. Because all of them they tell me the same. They tell me about the weather, about the news there, about their job, about their children, about their car or something but... I don't like that anymore. (...) Also, I don't need a television or a radio or computer or whatever. I wanna go away from that. I wanna travel to going back to nature maybe.

(A1.i. Benjamin, 25, Belgia. Quito 07.10.1996.)

Vieraantuneisuuden tunnetta lisää vielä ajeltijamainen länsimaisen kulttuurin karsastaminen ja sen korvaaminen luonnonkulttuurisilla ideaaleilla:

I think I travel to live or to find a way from the race to the time in the Western hemisphere. I don't wanna look to my watch to knowing the time when I have to wake or when I have to work. So, now I don't have a watch. And I go to sleep when the sun goes down and I'm awake when the sun come up. And I think that's a lot better.

(A1.d. Benjamin, 25, Belgia. Quito 07.10.1996.)

Hippimatkailun merkitys tämän päivän reppumatkailulle onkin kokonaan toisaalla kuin vielä matkustavissa kulttuurinsa reliikeissä. Hippimatkailu loi nimittäin tänäkin päivänä toimivan reppumatkailuestablishmentin, johon kuuluvat luvussa 2.4.4. kuvaamani paralleeli ympäristökupla ja palvelut. Esimerkiksi Lonely Planet -kustantamo syntyi vastaamaan opaskirjoillaan Euroopasta Iranin, Afganistanin ja Intian kautta Kaakkois-Aasiaan matkustavien ajeltijoiden tarpeisiin (Nebesky 1997) - ja on tänä päivänä laajennut lähes kaikki maailman maat käsittäväksi keskiluokkaiseksi suurkustantamoksi. Kustantamon historiaa voidaan pitää eräänlaisena paralleelihistoriana koko reppumatkailulle. Toinen merkitys hippimatkailulla on toimiminen eräänlaisena ideaalimaailmana. Useat informanttini tunnustavat ihailevansa hippejä (esim. A3.c. G.P., 28, Saksa. Quito 06.12.1996.). Hippimatkailu nähdään tänä päivänä seikkailullisempana ja vaikeampana kuin nykyinen steriiliksi muuttuva matkustusmuoto. Halu nähdä maailmaa on korvannut vieraantuneisuuden aiheuttaman paon.

Muutokseen kiinnitti ensimmäisenä huomiota 1980-luvun alussa Thaimaassa kenttätöitä tehnyt Erik Cohen itse. Kohde on merkittävä, sillä Thaimaa oli eräs hippimatkailun keskeisiä maita vielä vuosikymmentä aikaisemmin. Cohenin havaintojen mukaan 1980-luvulla enää harvat matkailijat pystyi luokittelemaan päätoimisiksi ajeltijoiksi (*full-time drifters*). Itse asiassa

suurinta osaa reppumatkailijoista ei pystynyt luokittelemaan edes osa-aikaisiksi ajelehtijoiksi (*part-time drifters*) vaan konventionaaliseksi matkailijoiksi, joiden matkustusmuoto ja -kulttuuri oli paralleeli institutionalisoituneen massaturismin kanssa. (Loker-Murphy & Pearce 1995, 825.)

Pamela Rileyn muutamaa vuotta myöhemmät havainnot samoilta seuduilta tukevat Cohenia. Rileyn observeimat reppumatkailijat eivät ajelehtineet päämäärättömästi, eivät olleet hedonistisia tai anarkistisia kuten vielä 1970-luvulla, eivät identifioineet itseään vastakulttuuriin ja pitivät yllä läheisiä siteitä omiin perheisiinsä. Matkailijoista suurin osa oli keskiluokkaisia ja keskimääräistä koulutetumpia. Riley päätyikin toteamaan, ettei 1980-luvun puolivälin matkailijaa voinut pitää enää sankarina, kuten vielä vuosikymmentä aikaisemmin, vaikka matkailijoilla itsellään onkin pyrkimystä tuon sankarikuvan ylläpitämiseen. Syynä kehitykseen Riley piti yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta. (Riley 1988, 318-319, 326.)

Oma aineistoni jatkaa edelleen Cohenin myöhempien, Rileyn, Jarvisin (1994) ja Loker-Murphyn sekä Pearcen (1995) johtopäätösten viitoittamalla tiellä. Hippimatkailun kulta-ajat ovat auttamattomasti ohi, mutta mentaalisisällä tasolla ne vaikuttavat edelleen keskiluokkaistuneisiin tämän päivän reppumatkailijoihin. Monella matkailijalla on tänä päivänä hienoinen harhakuva itsestään sankarina, vaikka totta on, että keskimääräinen reppumatkailija matkustaa edelleen keskimääräistä turistia paljon vaativammalla tavalla. Todellisuudessa matkailijat pysytellevät kuitenkin paljon turvallisimmilla ja ennalta odotetummilla laduilla kuin 25 vuoden takaiset esiasteensa. Kerrontaan oman matkan tapahtumista tällä on oma vaikutuksensa. Kuten kanadalainen informanttini Paul terävästi huomautti, ympäristökuplan sisällä ei loppujen lopuksi tapahdu juuri mitään. Omia vaikeuksia korostetaan, koska todellisia vaaroja ei koeta missään vaiheessa, ja omia vaikeuksia korostamalla luodaan omaa matkailijastatusta turistiin verrattuna. (A7.m. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.) Ajatuksissaan, jos ei teoissaan, moni matkailija olisi edelleen mieluummin hippi, ja sankarimatkailijan status on aina helpompi saavuttaa kertomusten kuin sankaritekojen välityksellä.

Reppumatkailun laajuudesta tänä päivänä on vaikea sanoa yhtään mitään johtuen laajahkon perustutkimuksen puutteesta. Esimerkiksi maahan saapuvia reppumatkailijoita ei voi tieteellisen puhtaasti erottaa muista matkailijoista eikä esimerkiksi Ecuadorin matkailuministeriön maahantulotilastoista ollut minulle minkäänlaista hyötyä tutkielmani teossa. Monille maille - esimerkiksi Aasiassa - reppumatkailijat ovat kuitenkin erittäin tärkeä tulonlähde, ja näissä

maissa reppumatkailijat muodostavat myös huomattavan suuren osan kaikista ulkomaalaisista matkailijoista. Toisaalta taas reppumatkailukulttuurin taloudellisia vaikutuksia kohdemaissa on usein vähätelty eikä moni kehitysmaa ole tämän vuoksi suhtautunut ilmiön taloudelliseen potentiaaliin vakavasti.

2.3. Reppumatkailijat ryhmänä: deskriptiivisiä huomioita

Reppumatkailijoita luonnehtii heterogeenisuus niin ammatin, iän kuin monen muunkin muuttujan mukaan. Muuttujat olen jaotellut kahteen eri luokkaan: tässä luvussa käsittelen reppumatkailijoita ryhmänä ottaen huomioon ryhmän *deskriptiiviset* ominaisuudet. Nämä deskriptiiviset ominaisuudet antavat kuvan siitä, millaisista lähtökohdista, maista ja ikäryhmistä reppumatkailijat tulevat sekä oman aineistoni että varhaisempien tutkimusten perusteella. Luvussa 2.4. käsittelemäni ulottuvuudet ovat sen sijaan *distinktiivisiä*. Deskription ja distinktion ero on se, että kuudella distinktiota luovalla ominaisuudella reppumatkailijat erottuvat turisteista (tai ainakin itse käsittävät erottuvansa turisteista). Deskriptiivisillä ominaisuuksilla tätä eroa ei voi nähdä. Esimerkiksi nuori, suhteellisen monessa maassa matkustellut, latinalaisamerikkalaisesta kulttuurista kiinnostunut yhdysvaltalainen mies on aineistossani reaalin reppumatkailija, mutta mikään näistä ominaisuuksista ei riitä tekemään hänestä reppumatkailijaa suhteessa turistiin. Sen sijaan jos sama henkilö matkustaa halvalla useita kuukausia, pyrkii ainakin omasta mielestään pääsemään ulos turistin ympäristökuplasta ja organisoi matkansa itse, hän on todennäköisesti reppumatkailija - eritoten, jos hän luokittelee itse itsensä sellaiseksi.

Matkailututkimusta tehtäessä ensimmäinen oleellinen kysymys on se, miksi matkustetaan. Kyselylomakkeideni (kysymys 13) perusteella Etelä-Amerikka kiinnostaa reppumatkailijoita neljästä pääsyystä. Nämä ovat kulttuuri (erityisesti intiaanit), luonto (erityisesti sen vaihtelevuus ja monipuolisuus), espanjan kieli (erityisesti mahdollisuus opiskeluun) sekä neljäntenä tekijänä positiivinen ennakkomaine (matkailijalla on siellä ystäviä tai sukulaisia, jotka ovat suositelleet matkakohdetta).

Australiaan suuntautunutta reppumatkailua tutkineet Laurie Loker-Murphy ja Philip L. Pearce ovat päätyneet omassa tutkimuksessaan pitkälti samansuuntaisiin houkuttimiin. Koska omat kyselylomakkeeni poikkeavat ratkaisevasti Loker-Murphy ja Pearcen vastaavista, en voi esittää omia tuloksiani vastaavilla prosenttiluvuilla. Australiaan reppumatkailijoita houkuttelivat

erityisesti ympäristö ja kulttuuri. Reppumatkailijat kävivät muita matkailijaryhmiä useammin kulttuuritapahtumissa, eläintarhoissa, museoissa ja taidegallerioissa. Suurimmiksi yksittäisiksi kiinnostuksen kohteiksi matkailijat nimesivät tunnetut luonnonnähtävyydet Suuren koralliriutan ja Ayers Rockin. Lisäksi he ymmärsivät kulttuurin muunakin kuin korkeakulttuurina ja pitivät tutustumista australialaiseen elämäntapaan tärkeänä. Samoin kuin intiaanikulttuurit Etelä-Amerikassa, Australiassa aboriginaalit voittivat houkuttimena esimerkiksi Sydneyn oopperatalon, kansallispuistot ja kengurut. (Loker-Murphy & Pearce 1995, 838-839.) Ymmärrettävistä syistä kielen, tässä tapauksessa englannin, opiskelu ei Australiassa toimi sellaisena houkuttimena kuin espanjan opiskelu Etelä-Amerikassa, osaan suurin osa matkailijoista englantia jo etukäteen.

Toinen Australiaan suuntautuvaa reppumatkailua selviteltyt tutkija, Jeff Jarvis, on todennut reppumatkailijoiden kiinnostuksen kohteiksi kaksi elementtiä: ympäristöllisen ja sosiaalisen. Edelliseen kuuluvat mm. luonto, ilmasto ja eläinkunta, jälkimmäiseen muiden reppumatkailijoiden ja australialaisten tapaaminen. Suosituimmiksi elementeiksi osoittautuivat australialaisten tapaaminen, muiden matkailijoiden tapaaminen ja heti näiden jälkeen ympäristölliset elementit. Kaikkia näistä piti nautittavina yli puolet vastanneista. (Jarvis 1994.)

Myös Pamela Rileyn mukaan reppumatkailijoiden eräs tärkeimmistä kiinnostuksen kohteista matkan aikana on ihmisten tapaaminen. Ihmisillä tarkoitetaan paikallisia ihmisiä enemmän kuin muita matkailijoita. (Riley 1988, 321.) Loker-Murphyn ja Pearcen (1995, 839) listalla paikallisiin ihmisiin tutustuminen oli viidennellä sijalla ja ensimmäisenä prioriteettina kaikkiaan neljän eri luonnonnähtävyyden jälkeen. Omassa aineistossani interaktio (paikallisten) ihmisten kanssa sisältyy laajasti käsitettyyn kulttuuriin.

Matkat koostuvat kuitenkin aina useista osatekijöistä, ja matkailijan intressit varioivat suuresti saman matkan aikana. Kun kyseessä on useita kuukausia, jopa vuosia kestävä ulkomaanmatka, matkan sisäinen rakenne mahdollistaa keskittymisen tietyssä matkan osassa kulttuuriin, tietyssä korkeakulttuuriin ja jossain toisessa taas "pelkkään lomailuun". (Vrt. Riley 1988, 323.)

Iältään aineistoni informantit jakautuvat seuraavan taulukon mukaisesti (kysymys 1):

TAULUKKO 1. Ikä.			
<i>Ikä vuosina</i>	<i>Mies</i>	<i>Nainen</i>	<i>Kaikki</i>
- 19	0 (0 %)	3 (12 %)	3 (6 %)
20 - 24	8 (30 %)	9 (36 %)	17 (33 %)
25 - 29	8 (30 %)	7 (28 %)	15 (29 %)
30 - 34	9 (33 %)	2 (8 %)	11 (21 %)
35 - 39	1 (4 %)	2 (8 %)	3 (6 %)
40 -	1 (4 %)	2 (8 %)	3 (6 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>27 (101 %)</i>	<i>25 (100 %)</i>	<i>52 (101 %)</i>

Kuten taulukosta huomaa, reppumatkailijat ovat keskimäärin varsin nuoria. Kaikkien keski-ikäsi tuli 27,5 vuotta (miesten 28,1 ja naisten 26,8). Koko ryhmästä viisi kuudesta eli 83 % oli 20 - 34 -vuotiaita, miehistä peräti 93 %. Yli 40-vuotiaat ja alle 20-vuotiaat edustivat molemmat aineistosta ainoastaan pientä 6 %:n osuutta.

Aineistoni toistaa melko pitkälle aikaisempien tutkimusten tuloksia. Rileyn (1988, 318) yli vuoden matkalla olleista suurin osa edusti suunnilleen samaa luokkaa ja hänen haastateltavansa olivat 25 - 33 -vuotiaita. Lonely Planetin vuosikymmenen vaihteessa teettämän uutiskirjeensä tilaajatilaston mukaan puolestaan kuusi kymmenestä matkailijasta oli 18 - 35 -vuotiaita (Nebesky 1997). Koska Loker-Murphyn ja Pearcen tutkimus rajoitettiin 15 - 29 -vuotiaisiin, sen tuloksia ei voi verrata suoraan omiini. Omista informanteistani kuitenkin vain kolmasosa (33 %) olisi pelkästään ikänsä puolesta rajautunut heidän kohderyhmänsä ulkopuolelle.

Ikäjakama ei suinkaan ole sattumaa. Rileyn havaintojen mukaan pitkän ajan halpamatkailijat ovat usein elämänsä risteyskohdassa. He pakenevat arkipäiväisiä rutiineja ja yrittävät lykätä elämänsä suurten päätösten - naimisiin menon, työpaikan hankkimisen jne.- tekemistä. Osa on myös hankkiutunut eroon aiemmasta työpaikastaan tai on juuri päättänyt opintonsa. Yleisesti ottaen Rileyn tutkimat matkailijat eivät olleet varmoja, mitä he tulevaisuudelta haluavat. (Riley 1988, 317.)

Myös Jeff Jarvis on päätenyt samantlaisiin tuloksiin. Yhteensä lähes 80 % Jarvisin informanteista oli ennen matkalle lähtöään joko irtisanoutunut koko- tai osapäivätyöstä tai opiskellut. Muita

matkallelähdön syitä olivat esimerkiksi pitkäaikainen halu, tietyn elämänvaiheen saattaminen päätöksen, velvollisuuksien lykkääminen ja epätietoisuus tulevaisuudensuunnitelmista. (Jarvis 1994.)

Havainnot pätevät omaan ryhmääni. Kyselylomakkeessani noin kolmasosa oli vastannut tulevaisuuteensa liittyvän jonkinlaisen muutoksen, joka saattoi olla esimerkiksi uusi työpaikka. Osa oli kahden eri oppilaitoksen välisestä vapaavuotta viettämässä, osa vastavalmistuneita. Moni toivoi erikseen voivansa jatkaa matkailua vielä tulevaisuudessakin. Kuitenkaan kyse ei ole mistään cohenilaisesta ajelehtimisestä, ainoastaan halusta kokeilla jotain uutta, jotain eittavanomaista arkipäivän monotonisuuden sijaan. Informanteistani harva haluaisi viettää matkailijaelämää loppuikänsä, eivätkä työpaikanvaihdos tai uudelleen kouluttautuminen suinkaan kieli yhteiskunnallisesta vieraantumisesta.

Aineistostani 52 % oli miehiä, 48 % naisia (kysymys 2). Luvut ovat täsmälleen samat kuin Loker-Murphylla ja Pearcella (1995, 832). Sen sijaan Riley arvioi naisten osuudeksi omassa aineistossaan noin 20 - 25 % (Riley 1988, 319). Kaikkia lukuja voi pitää oikeina ja realistisina. Yli vuoden pituisen matkan tekijöistä naisia todennäköisesti on vähemmän kuin alle vuoden matkalaisten joukossa. Omassa aineistossani yksinmatkaajat (ks. luku 2.4.2.) ylikorostuivat, ja koska heistä suurin osa oli miehiä, miesten osuudeksi tuli tältä osin todellisuutta ehkä hieman korkeampi luku. Naisten osuutta taas lisäsi se, että useassa tapauksessa yhdessä matkustavista pariskunnista lomakkeen täytti juuri nainen, mikä tilastoi matkailijapariskunnan pelkästään yhdeksi naiseksi. Nämä vääristymät kompensoivat kuitenkin toisensa.

Mistä reppumatkailijat sitten ovat kotoisin (kysymys 3)? Siihen vastaa seuraava taulukko:

TAULUKKO 2. Kansallisuus.			
<i>Maanosa/maa</i>	<i>Mies</i>	<i>Nainen</i>	<i>Kaikki</i>
EUROOPPA	12 (44 %)	12 (48 %)	24 (46 %)
Saksa	6	2	8
Iso-Britannia	2	3	5
Alankomaat	1	2	3
Suomi	2	0	2
Sveitsi	1	1	2
Belgia	0	1	1
Norja	0	1	1
Ruotsi	0	1	1
Tanska	0	1	1
POHJOIS-AMERIKA	9 (33 %)	8 (32 %)	17 (33 %)
Yhdysvallat	6	5	11
Kanada	3	3	6
MUUT	6 (22 %)	5 (20 %)	11 (21 %)
Australia	2	2	4
Israel	1	2	3
Japani	2	0	2
Argentiina	1	0	1
Uusi-Seelanti	0	1	1
<i>Yhteensä</i>	<i>27 (99 %)</i>	<i>25 (100 %)</i>	<i>52 (100 %)</i>

Kolme suosituinta matkailijoita lähettävää maata ovat siis Yhdysvallat, Saksa ja Iso-Britannia. Jakauma on kuitenkin laaja, edustavathan 52 kyselylomakkeen täyttäjää peräti 16 eri kansallisuutta. Lisäksi näin pienen aineiston ollessa kyseessä olisi ennenaikaista tehdä laajoja johtopäätöksiä eri kansallisuuksien välillä.

Kuitenkin kaikilla yhteinen nimittäjä on läntinen kulttuuripiiri tai ainakin suhteellinen kehittyneisyys oman maanosan sisällä. Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Australian/Uuden-Seelannin ulkopuolelta tulijoita oli ainoastaan Israelista, Japanista ja Argentiinasta. Israelilaisten matkai-

lua analysoin tarkemmin luvussa 3.2. Japanilaiset taas matkustavat yleensäkin paljon, ja Etelä-Amerikan vauraimmassa maassa Argentiinassa matkailulla on pitkät perinteet.

Onko aineistoni sitten luotettava? Yhdysvaltalaismatkailijoiden määrä on hieman ylikorostunut luultavasti sen vuoksi, että huomattava osa aineistosta on kerätty yhdysvaltalaislähtöisessä South American Explorers Clubissa. Toisaalta taas jakauma vastaa hyvin esimerkiksi *South American Handbookin* kiitoslistaa. Kirjan jokaisen painoksen loppuun listataan edellisen painoksen jälkeen kommentteja ja vihjeitä toimitukselle lähettäneet henkilöt. Vuoden 1997 painoksessa yleisimmät kotimaat olivat Yhdysvallat, Iso-Britannia, Saksa, Sveitsi ja Israel. (South American Handbook 1997, 1649-1656.)

Yleisesti ottaen kehitysmaista tai Itä-Euroopan maista tulevilla matkailijoilla ei ole vielä varaa pitkäköön oleiluun vieraassa maanosassa. Toisaalta aineistoni matkailijoiden joukosta puuttuvat täysin esimerkiksi Israelia lukuunottamatta Välimeren maiden kansalaiset. Osittain kyse on hieman Keski-Eurooppaa alemmasta elintasosta, osin kieliongelmista. Esimerkiksi ranskalaisten matkailijoiden kielitaito on yleensä kehno, minkä vuoksi he liikkuvat omien ranskankielisten opaskirjojensa mukaan ja osittain eristäytyvät englanninkielisestä matkailijoiden yleiskulttuurista. Sama koskenee osittain myös italialaisia ja espanjalaisia. Kolmantena alueellista eriytyneisyyttä luovana syynä taloudellisen ja kielellisen tekijän ohella näen kehittyneen matkailukulttuurin. Esimerkiksi en ole koskaan edes kuullut yhdestäkään rikkaasta arabimaasta tulevasta reppumatkailijasta, vaikka näissä maissa väestön huomattavalla osalla taloudelliset tekijät eivät estäisikään matkallelähtöä. Oletan näin reppumatkailun olevan pitkien turistimatkailutraditioiden ulkopuolella olevien maiden kulttuurille vierasta niin, että vasta maissa, joista on jo pitkäköön aikaa tehty ulkomaille myös ns. normaaleja turistimatkoja, pääsee myös reppumatkailukulttuuri paralleelina matkustusmuotona kukoistamaan.

Länsimainen "vääristymä" on huomattu myös aiemmissa tutkimuksissa. Jeff Jarvisin (1994) aineistossa 56 % oli eurooppalaisia (suurin osa Brittein saarilta), 14 % pohjoisamerikkalaisia, 11 % australialaisia ja uusiseelantilaisia, 8 % japanilaisia ja 1 % muita aasialaisia. Myös Pamela Rileyn (1988, 31) mukaan länsimaiset matkailijat olivat dominantti ryhmä aineistossa, joka oli kerätty Kaakkois- ja Etelä-Aasiassa. Loker-Murphyn ja Pearcen (1995, 832) aineistossa noin puolet oli eurooppalaisia ja esimerkiksi Japanin ulkopuolisista Aasian maista vain 5 %. Reppumatkailukulttuurin kehitysteoriaani tukee se, että em. aineiston vertailuryhmässä - muiden kuin reppumatkailevien matkailijoiden joukossa - aasialaisia oli hieman yli neljännes.

Länsimaisen kulttuuripiirin sisälläkin on maiden välisiä eroja. Periferisessä Suomessa reppumatkailukulttuuri ei ole koskaan ollut yhtä voimakasta kuin muissa Pohjoismaissa. Pamela Rileyn havaintojen mukaan yhdysvaltalaiset matkailijat taas tunsivat saavansa kotoaan vähemmän tukea matkapäätökselleen kuin esimerkiksi eurooppalaiset (Riley 1988, 319). Päinvastaisia, voimakkaan matkailukulttuurin maita ovat vahvimmin Saksa, Israel ja Australia, joista varsinkin kahdessa jälkimmäisessä pitkä ulkomaanmatka kuuluu monesti osana nuoren initiaatioon yhteiskuntaan samalla kun maantieteellinen sijainti vaikeuttaa lyhyiden ulkomaanmatkojen tekemistä.

Reppumatkailijoista tekee hyvin heterogeenisen ryhmän myös heidän ammattitautansa (kysymys 4). Joukkoon mahtui niin lakimies, sihteeri, konduktööri, fysioterapeutti, sukeltaja kuin insinöörikin. Opiskelijoiksi itsensä luokitteli noin neljännes. Luku olisi ollut suurempi, jos aineisto olisi kerätty eurooppalaisten ja pohjoisamerikkalaisten yliopistojen kesälomakauden aikana, mutta tällöinkin aineisto olisi kumonnut harhaluulon opiskelijasta stereotyyppisenä reppumatkailijana. Jarvisin (1994) aineistossa opiskelijoita oli noin kolmannes, samoin kuin Loker-Murphyllä ja Pearcella (1995, 832). Riley (1988, 319) on myös havainnut ammatillisen heterogeenisyyden.

Iän, sukupuolen, ammatin ja kotimaan lisäksi oleellisin reppumatkailijoita deskriptiivista ulottuvuus on aiempi matkailu (kysymys 7). Kaikista seuraavista taulukoista olenkin jättänyt sukupuolijaon sinällään turhana pois. Aiemmalla matkailulla on kaksi osatekijää, maiden ja matkojen lukumäärä, joista ensin mainittua kuvaa seuraava taulukko:

TAULUKKO 3a.	
Aiempi matkailu: maiden lukumäärä.	
1 - 5	1 (2 %)
6 - 10	16 (31 %)
11 - 20	21 (40 %)
21 - 40	11 (21 %)
41 -	3 (6 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>52 (100 %)</i>

Tutkimaani ryhmää voidaan pitää maiden lukumäärän perusteella hyvin kokeneina matkailijoina. Yhtä lukuun ottamatta kaikki eli peräti 98 % oli vierailut ainakin kuudessa maassa ja yli kymmenessäkin kaksi kolmesta. Toisaalta taas vain hyvin harva (6 %) oli käynyt todella monessa kymmenessä maassa. Tämä johtunee siitä, että reppumatkailuun oleellisesti kuuluva pitkä oleskelu maassa tekee maiden "ahmimisen" paljon hankalammaksi kuin vaikkapa Euroopan-kiertomatkoilla. Ottaen kuitenkin huomioon matkailijoiden keski-ikä eli 27,5 vuotta aineistoni ryhmää voidaan pitää erittäin kokeneena.

Aiempien ulkomaanmatkojen lukumäärä selviää puolestaan seuraavasta:

TAULUKKO 3b.	
Aiempi matkailu: matkojen lukumäärä.	
1 - 5	14 (33 %)
6 - 10	10 (24 %)
11 - 20	10 (24 %)
21 - 40	5 (12 %)
41 -	3 (7 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>42 (100 %)</i>

Ero on ratkaiseva edelliseen taulukkoon verrattuna. Painopiste on taulukon pienimmissä luvuissa. Lisäksi jouduin hylkäämään vastauksista peräti kymmenen, koska ne olivat epäselviä. Siinä missä alle kuudessa maassa oli käynyt vain 2 % vastaajista, alle kuusi matkaa oli tehnyt peräti kolmannes. Vain noin joka viides oli tehnyt yli 20 ulkomaanmatkaa. Taulukoiden erot kielivät siitä, kuinka reppumatkailun oleellinen piirre on useassa maassa käynti saman matkan aikana. Keskimääräiset nuoret informanttini eivät olleet vielä keski-ikäistyneet ja alkaneet tehdä viikonloppu- tai viikon pituisia matkoja vaan keskittyneet muutamaa suurempaan ja laajempaan.

2.4. Reppumatkailijan statuksen kuusi distinktiivistä ulottuvuutta

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu on puhunut diskintinktiosta, jolla hän tarkoittaa ylempien luokkien halua erottua alemmista kulttuurisen käytöksensä ja kulutusmakunsa suhteen (Bourdieu 1984). Reppumatkailijoita ei voi pitää bourdieumaisena matkailun sisäisenä yläluokkana,

mutta tälle idiokulttuuriselle ryhmälle distinktion osoittaminen heidän mielestään alempiin matkailijakerrostumiin on selkeää.

Distinktiota voi lähestyä periaatteessa kahdesta eri näkökulmasta, joko reaalisenä piirteenä tai reppumatkailijoiden kreatiivisena ideaalimaailmana. Todellisuus on jossain näiden kahden välissä. Reaalinen tilanne on, että reppumatkailijat ovat selkeästi turisteista erottautunut kategoria, joka kuitenkin samalla distinktiota vahvistaakseen on luonut omasta yhteisöstään vahvasti idealisoidun kuvan. Idealisoidussa mallissa reppumatkailija on positiivinen sankari ja statukseltaan ylempi turistiin verrattuna. Osa distinktiosta on myös yhteisölle ominaista itseironiaa, mutta valtaosa (kuviteltua) reaalitodellisuutta, jossa vastapooli nähdään aina omaa ryhmää huonompana.

Seuraavissa kuudessa alaluvussa käsittelem distinktiota sekä kvantitatiiviseen että kvalitatiiviseen aineistoon nojautuen. Kvantitatiivista aineistoa edustavat tutkimukset - kuten omat kyselylomakkeeni - ja kvalitatiivista puolestaan kyselylomakkeiden ja haastattelujen kommentaarit osuudet. Reppumatkailijoiden ideaalimaailma, jonka he usein kokevat reaalimaailman kaltaisena, edustavat kommentit ja osin kvantitatiivinen aineistokin.

Olen löytänyt kenttätöaineistoni pohjalta kuusi emististä ulottuvuutta, joiden avulla reppumatkailijat luovat distinktiota turisteihin nähden. Nämä ulottuvuudet ovat *ajallinen* (reppumatkailijan pitkä matka <-> turistin lyhyt matka), *organisatorinen* (itsenäinen <-> ohjattu matka), *suunnitelmallinen* (vaihtuvat <-> vakaat suunnitelmat), *adaptatiivinen* (pyrkimys ulos ympäristökuplasta <-> olo ympäristökuplan sisässä), *taloudellinen* (käytössä vähän rahaa <-> paljon rahaa) ja *tavoitteellinen* (opettavainen seikkailu <-> helppo loma) ulottuvuus.

Koska reppumatkailijaa ei voida määrittellä pelkästään kvantitatiivisen aineiston perusteella ottaen huomioon iän, matka-ajan pituuden ja niin edelleen, on reppumatkailijan status pyritty määrittelemään erilaisten ulottuvuusmallien avulla aikaisemminkin. Mikään malleista ei toistaiseksi ole ollut täysin toimiva. Jos unohtetaan Erik Cohenin aikoinaan pätevät mutta asenteelliset ja tämän päivän aineistoon sopimattomat teoriat, varhaisin tuntemani malli on Pamela Rileyn vuodelta 1988. Hän tyytyi kuitenkin lähinnä kuvailemaan reppumatkailijoita ryhmänä ja yksilöinä vertaamalla heitä sen syvällisemmin turisteihin (Riley 1988).

Kolme vuotta myöhemmin maantieteilijä Jaakko Suvantola ei päässyt omassa pro gradu -

työssään juuri sen pidemmälle. Suvantola käytti reppumatkailijasta idealistista termiä seikkailija ja määritteli seikkailijan matkustamistavan koostuvan kolmesta eri elementistä. Nämä olivat environmentaalinen kupla, rahan säästäminen ja matkan pitkäaikaisuus. Suvantolan kolme havainnoimaa elementtiä pitävät kaikki paikkansa, tosin vähemmän idealistisessa muodossa, mutta analyysi jää häneltä täysin puolitiehen johtuen siitä, että koko malli perustuu ainoastaan hänen omiin kokemuksiinsa ilman minkäänlaisia varsinaisia matkailijahaastatteluja. (Suvantola 1991, 48-49.)

Toistaiseksi paras teoria onkin Laurie Loker-Murphyn ja Philip L. Pearcen viiden preferenssin malli, joka perustuu laajaan kvalitatiiviseen materiaaliin Australiassa matkailleiden reppumatkailijoiden parista. Viideksi preferenssiksi Loker-Murphy ja Pearce määrittelivät halvan majoituksen, ihmisten tapaamisen painopistealueena, itsenäisesti organisoidun ja joustavan matkan, pitkän mieluummin kuin hyvin lyhyen loman sekä informaaliset ja partisipatoriset aktiviteetit painopistealueina. Tämä analyysi toimii kohtalaisesti kahta preferenssiä (molemmat painopistealueet) lukuun ottamatta, mutta unohtaa valitettavasti reppumatkailija-turisti-jaon analyysin. Loker-Murphy ja Pearce tarkastelevat omia preferenssejään liian kvalitatiivisesti tekemättä vertailua reppumatkailijoiden idealisoiman omankuvan ja negatiivisen turistikuvan välillä. (Loker-Murphy & Pearce 1995, 832-836.) Bipolaarisessa ideaalimaailmassa kuitenkin juuri distinktoiva ajatusmalli muodostaa ytimen, jonka avulla reppumatkailijoiden henkilökohtainen kerrontakin avautuu analysoijalle.

Reppumatkailija on siis "ei-turisti", jonka omaakuva tarkastelen syvällisemmin seuraavissa alaluvuissa. Sitä ennen on kuitenkin syytä pohtia, mitä hän haluaisi olla, jos valinnan vapaus olisi mahdollinen. Haastatteluissani kysyin usealta informantiltani, kuinka heidän matkustustapaansa vaikuttaisi, jos heillä olisi yhtäkkiä suuri summa rahaa käytössään. Kaikki olivat omaan matkustustapaansa tyytyväisiä ja ilmoittivat rikkaampina korkeintaan matkustavansa hieman nykyistä paremmin. Reppumatkailu ei siis aina ole välttämättömyys vaan omasta tahdosta syntynyt malli. Toisaalta korostettiin myös sitä, kuinka tulevaisuudessa perhe- ym. olosuhteista riippuen reppumatkailu ei omalta osalta ehkä olekaan reaalin vaihtoehto ja joudutaan tyytymään normaalimpiin matkustustapoihin. Tom Selänniemi (1996a, 5) on huomauttanut tämän sotivan turismintutkijoiden teorioita vastaan, joissa reppumatkailijat nähdään yhteiskunnasta vieraantumisen esimerkkeinä.

2.4.1. Ajallinen ulottuvuus

I am a traveller, because I travel for longer term and I like to think that I am not just a gringo who gets out at Macchu Picchu, takes a picture, and goes home. (36. Mies, 20, Kanada.)

Kyselylomakkeessani (kysymykset 5 ja 6) selvitin, kuinka pitkä informanttieni meneillään oleva matka on. Vastauksista, joista jouduin hylkäämään kolme epäselvinä, saa aikaan seuraavan taulukon:

TAULUKKO 4. Matka-aika.	
- 1 kk	4 (8%)
1 - 3 kk	14 (29 %)
3 - 6 kk	10 (20 %)
6 kk - 1 v	14 (29 %)
1 - 3 v	5 (10 %)
3 v -	2 (4 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>49 (100 %)</i>

Kuten huomataan, kyseessä on radikaalisti turisteista distinktoiva ulottuvuus. 92 % vastaajista matkusti pitempään kuin kuukauden, joka sekin on pitempi matka-aika kuin seuramatkoille tyypillinen viikko tai kaksi. Keskimääräinen matka-aika oli 9,8 kuukautta. Pisimmän informantin matka oli jatkunut jo kymmenen vuotta, mutta hän oli harvinainen poikkeus.

On hyvä kysyä, kuinka lyhyt reppumatka voi olla ollakseen reppumatka. Oma kriteerini on noin kuukausi. Pamela Riley esimerkiksi laittoi rajan vuoteen tutkiessaan *pitkän* ajan halpamatkailijoita, mutta totesi myös, etteivät yli vuoden matkailijat välttämättä eroa puoli vuotta matkustavista (Riley 1988, 317). Rileyn kategoriaan sopisi omasta aineistostani ainoastaan 14 %, joten yli vuoden matkaa voi pikemminkin pitää reppumatkailijoiden alakategoriana kuin koko ryhmää määrittävänä tekijänä. *Tuhat tietä tropiikissa* -oppaassa (1989, 48) määritellään matkailijan olevan “*vähintään kuukauden, usein yli puolen vuoden matkalla jossakin kaukana kotoa*”, ja Lonely Planetin Etelä-Amerikan-opas toteaa ideaalisesta maanosaan suuntautuvan matkan pituudesta:

A month is good, a year is better, a lifetime is not enough.
(South America: A Lonely Planet shoestring guide 1997, 42.)

Eripituiset matka-ajat asettavat erilaisia vaatimuksia reppumatkailijalle sekä kotimaassa että matkalla. Noin kuukauden matka on mahdollista tavanomaisen vuosiloman aikana, noin kolmen kuukauden matkaan vaaditaan jo esimerkiksi akateeminen kesäloma. Yli kolmen kuukauden lentoliput ovat yleensä normaalilippuja kalliimpia, ja normaalitapauksissa pisimmätkin lentoliput ovat voimassa korkeintaan vuoden. Mitä pitempi matka on, sitä suurempaa joustavuutta se edellyttää matkailijalta oman kotimaanelämänsä järjestämiseen. Taloudellisia vaatimuksia käsittelen luvussa 2.4.5.

Vaikeuksia tulee myös matkan aikana. Pitkä matka-aika, joko yksin tai seurassa, on energiaa, hermoja ja joustavuutta vaativa koettelemus. Muutaman kuukauden kuluttua matkallelähdöstä uutuudenviehätys on jo mennyt ja moni matkailija tuntee turhautumista, ikään kuin kokemukset eivät olisi enää niin voimakkaita kuin alkuvaiheessa:

(...) now I've met so many people. I'm not so excited to meet other people now. Just because we only say goodbye (...). It's really exhausting. It's not as interesting as it was in the start. Ah - I met another guy from Denmark or whatever. (...) Somehow I heard the stories. (...) The locals they always ask you where you come from and how much money does it cost to fly from home to here. It's the same question. (...) It starts to be also the same with other travellers. Sometimes after a while it starts to be boring a bit. At least for me.
(A5.h. Arik, 28, Israel. Muisne 15.12.1996.)

Bipolaarisen maailmankuvan mukaisesti turistit taas eivät matkusta pitkiä aikoja, kuten seuraavista kommenteista käy ilmi:

I tend to think tourists rush through places quickly (...). Travellers spend more time in specific areas to understand the culture and history.
(3. Mies, 24, Kanada.)

(...) they (tourists) scam in as much as they can in a short time. Whereas I'm a traveller, I have a budget, but I don't have to rush.
(11. Mies, 30, Iso-Britannia [matkalla kymmenen vuotta].)

Travellers consider travel a priority in life + they travel for longer times - months, rather than the tourists' weeks.
(48. Nainen, 31, Australia.)

Kommenteissa pituutta ei pelkästään arvioida vaan myös arvotetaan. Pitkä matka voi olla "prioriteetti", matkailijan "ei tarvitse kiirehtiä" tai matkailijat matkustavat pitempään "ymmär-

tääkseen kulttuuria ja historiaa”. Turistimatalla ei voi ehtiä nähdä kaikkea mielenkiintoista, mitä maalla, maanosalla tai koko planeetalla on tarjottavanaan. Keski-suomalaiseen artikkelin reppumatkastaan Latinalaiseen Amerikkaan kirjoittanut Eila Isotalus aloittaakin matkakuvauksensa näin:

Latinalaisessa Amerikassa on kaikkea. Lumihuippuisia tulivuoria, vihreää viidakkoa, vihreätilkkuisia Andirinteitä, Tyynenmeren kuohupäisiä rantoja, mayojen ja inkojen mahtavia historiallisia monumentteja, värikästä elämää intiaanitoreilla, hurmaavia latinoja ja kirjavia karnevaaleja. Mutta myös vaarallisuutta, väkivaltaa, köyhyyttä, pelottelivat monet ennen lähtöä. Katsotaan, ajattelin ja lähdin ystäväni kanssa seitsemäksi kuukaudeksi matkaan. (Isotalus 1998.)

Miten kukaan onneton *turistiparka* voisikaan kuvitella näkevänsä ja kokevansa kaikkea edellä mainittua alle kuukauden ryhmämatkalla?

Paineita pitkää matkaa kohtaan tulee myös matkailijayhteisön sisältä. Jotkut matkailijat kokevat pitempään matkailevien taholta halveksuntaa omaa “vain kuukauden” matkaansa kohtaan. Kyse on Pamela Rileynkin analysoimasta yhteisöllisestä paineesta olla “todellinen matkailija”. Näennäisesti avoin reppumatkailijayhteisö usein kuitenkin edellyttää jäseneltään reppumatkailijan normien noudattamista niin matka-ajan, rahankulutuksen kuin vierailukohteidenkin suhteen. (Riley 1988, 321.) Seuramatkoille on yleensä tyypillistä vierailla vain yhdessä maassa tai tehdä korkeintaan pika- vierailuja usean maan alueelle. Kuukausia, jopa vuosia kestäväällä matkalla ei jäädä yhteen maahan vaan pyritään vierailemaan useammassa pitempiaikaisesti:

TAULUKKO 5. Matkakohteet.	
Vain yksi maa Etelä-Amerikassa	9 (17 %)
Useita maita Etelä-Amerikassa	25 (48 %)
Myös Keski- ja/tai Pohjois-Amerikka	9 (17 %)
Muita maanosia	7 (13 %)
Etelä-Amerikka ja lyhyesti muualla	2 (4 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>52 (99 %)</i>

Viisi kuudesta (83 %) informantistani vieraili tai aikoi vierailla meneillään olevan matkan

aikana ainakin kahdessa maassa. Matka rajoittui kuitenkin valtaosalla Amerikan mantereeseen, sillä vain noin joka kuudes aikoi vierailla muissakin maanosissa. Eniten mainintoja yksittäisistä maista keräsivät Ecuador, Peru, Bolivia, Kolumbia ja Chile. Jakauma johtuu tietysti siitä, että kenttätyöt suoritettiin pitkälti näiden maiden alueella.

2.4.2. Organisatorinen ulottuvuus

Turisti seuraa valmiiksi tehdyn matkan polun, kun taas reissaaja tallaa oman polkunsa.

(46. Mies, 23, Suomi.)

Kuten Camel Boots -miehen, reppumatkailijan matka ei ole ainakaan ideaalimaailmassa ohjattu vaan itsenäinen. Itsenäisellä matkalla tarkoitan matkaa, johon kuluu ehkä vain meno-paluulento kohteeseen ja takaisin kotimaahan ja sen lisäksi kohteessa reppumatkailijan matkansisäisen intressivariaation mukaisesti ostettuja palveluita. Harva useita kuukausia matkustava pystyy täysin välttämään muutaman tunnin tai päivän pituisia ryhmämatkoja, jotka usein ovat jopa välttämätön paha viidakoissa tai muualla syrjäseuduilla. Oleellista on kuitenkin, että nämä ohjatut matkat ovat osa koko matkaa eikä niin kuin kokonaan ohjatuilla matkoilla, joilla vapaaohjelma on matkan sisäinen alarakenne.

Myös matkaseura vaihtelee päinvastoin kuin stereotyyppisillä seuramatkoilla, joille lähdetään ja joissa matkustetaan koko ajan samassa seurassa. Lomatuttavuuksia ei voi katsoa varsinaisiksi matkakumppaneiksi, koska heidän kanssaan ei suunnitella kuin korkeintaan päiväohjelmaa, ei seuraavaa matkakohdetta tai kohdemaata. Useimmilla reppumatkailijoilla matkan aikainen seura vaihtelee (kysymys 10). Tutkimushetkellä informanteistani noin 40 % matkusti yksin, tyttö- tai poikaystävän tai aviopuolison kanssa noin neljännes ja ystävän tai kaverin kanssa noin 15 %. Loput matkustivat erilaisissa yhdistelmissä tai jäivät tulkitsematta niiden epäselvyyden vuoksi. Todellisuudessa yksinmatkustavia lienee vähemmän. Nyt tutkimuksessani heidän osuutensa korostui, koska kontaktinotto pariskuntiin on kentällä huomattavasti vaikeampaa. Lisäksi yksinmatkaajilla oli keskimääräistä enemmän aikaa ja kiinnostusta toista yksinmatkaajaa eli tämän kirjoittajaa kohtaan kuin pareilla. Harvat yksinmatkaajatkaan matkustavat kuitenkaan koko matkaansa yksin. Reppumatkailukulttuurille on ominaista uusiin ihmisiin tutustuminen, jonkin aikaa matkustaminen heidän kanssaan, välillä taas yksinmatkustaminen jne. Yleensä parit tai pariskunnatkin matkustavat ainakin pitemmän matkan aikana muidenkin

seurassa. (Vrt. Riley 1988, 324.)

Aiemmassa tutkimuksessa ainoastaan Pamela Riley on selvittänyt matkaseuraa. Hänen havaintojensa mukaan pitkäaikaismatkailijoista Aasiassa suurin osa matkusti yksin ja ainoastaan osan matkastaan seurassa (Riley 1988, 318). Havainto päteekin luultavasti hyvin yli vuoden matkaaviin, mutta ei omaan aineistooni. Lyhyelle reppumatkalle on aina helpompi saada seuraa kuin pitkälle, ja toisaalta taas yli vuoden pituisen matkan tekijät ovat ehkä luonteeltaankin vapautta kaipaavimpia.

Kuinka matkustustapa sitten valitaan? Rileyn havaintojen mukaan yksinmatkustajat kokivat matkustustapansa parempana yksinäisyydestä huolimatta, koska heidän mielestään muihin ihmisiin tutustui paremmin yksin. Seurassa matkustamisen eduiksi nähtiin turvallisuus ja suojeleminen. (Riley 1988, 324.)

Omassa kyselylomakkeessani pyysin vastaajia kertomaan matkustustapansa lisäksi myös perustelut siihen. Yksinmatkustajille tärkein syy omaan tapansa oli parempi mahdollisuus tutustua sekä paikallisiin että muihin matkailijoihin (7 mainintaa). Toiseksi tärkein syy (5) oli negatiivinen seuran puute: kavereita ei kiinnostanut tai heillä ei ollut mahdollisuuksia lähteä matkalle:

I find it more exciting to travel alone because you got much more chance to meet people - locals and also travellers from all around the world.
(16. Mies, 28, Israel.)

Seurassa matkustavat kokivat tärkeimmiksi tekijöiksi turvallisuuden (6), kokemusten jakamisen (4) ja seuran, kumppanuuden tai huolenpidon (3):

When I'm alone, I get to know more people, but I feel more insecure. When I'm travelling with a friend I have somebody to exchange all my "strange" experiences and go to more places, but I make less contacts.
(41. Nainen, 27, Saksa.)

With my boyfriend, because it seems obvious and we both like to travel.
(49. Nainen, 24, Tanska.)

Entäs sitten vastapooli, turistit? Turistit nähdään massana, laumana, jota kuljetetaan paikasta toiseen niin, että koko matkakokemuksesta muodostuu epäitsenäinen ja persoonaton päinvas-
toin kuin nokkelilla reppumatkailijoilla, jotka ovat oman elämänsä herroja. Arvioidessaan omaa

itseään ja vastapooliaan reppumatkailijat eivät usein tyydy pelkästään toteamiseen vaan arvottavat itseään positiivisesti ja turisteja negatiivisesti. Tälläkin kertaa turistimaiseen matkustustapaan liitettiin negatiivisia, ei-individisoivia ja pejoratiivisia arvotuksia: “kaikki tehdään heidän puolestaan” tai “turistilauma ajetaan takaisin bussiin”:

Tourists -> general idea is someone who goes in package tours with everything done for them (...).

(6. Nainen, 18, Iso-Britannia/Argentiina.)

Tourists are people who pay to go on tours - to the Galapagos, and whistle stop tours of Ecuador seeing the main sights in one or two hours before being herded back onto a bus.

(13. Nainen, 18, Iso-Britannia.)

Travellers are more independent; tourists are more likely to be on package tours or not to look beyond the obvious places.

(48. Nainen, 31, Australia.)

2.4.3. Suunnitelmallinen ulottuvuus

The tourist know when to go home and the traveller don't know. Actually, the traveller doesn't know anything, where to go, where to sleep, when to go home. (A11.b. Andrej, 28, Slovenia. Cali 15.03.1997.)

Itsenäinen matka mahdollistaa reppumatkailijoiden jatkuvasti vaihtuvat suunnitelmat. Siinä missä turistin matka on etukäteen strukturoitu entiteetti, johon vain pienet muutokset ovat mahdollisia, tuskin kukaan useita viikkoja tien päällä oleva matkailija pystyy tai edes pyrkii noudattamaan orjallista aikataulua. Mitä pitempi matka, sen vapaammaksi aikataulun suunnitelu tulee:

If I go on bigger trips - like more than half a year - I never have a deadline or whatever. So, I flew here with a one-way ticket and it's really open to me when I leave the country or the continent and where I go at night. It's just up to the people, to the countries.

(A3.a. G.P., 28, Saksa. Quito 06.12.1996.)

(...) tourists have a plan from home, often made by travel agencies, and this plan is always followed. Travellers, however, even though they might have a plan from home, seem to change their plans all the time. They seem a lot more free to go where they want when they want it.

(49. Nainen, 24, Tanska.)

Reppuretkelyn viehäytys on sen vapaudessa. Ei kukaan ole sanomassa, missä käyn ja kuinka kauan siellä viivyn. Jos pidän Oaxacan kaupungista, voin viipyä siellä vaikka viikon. Jos tapaan Ambatossa kivoja ihmisiä, voin jatkaa matkaa heidän kanssaan. Jos haluan kolota Tikalin rauniot rauhassa, voin tehdä sen. Kukaan ei odota minua bussin luona kello neljä.

(Isotalus 1998.)

Kuitenkin matkailijat romantisoivat liikaa omaa näennäistä vapauttaan. Suunnitelmat toki

vaihtuvat itse kullakin, mutta tuskin kukaan päättää kaikesta matkustamisestaan omatoimisesti. Kuinka matkailijat sitten päättävät omista kohteistaan? Kyselylomakkeeni (kysymys 14) perusteella tärkeimmät tietolähteet ovat opaskirjat (92 % mainitsi ne eräänä tärkeimmistä tiedonlähteistä. Vaikka en kysynyt nimiä, niitäkin mainittiin, ja suosituimmat olivat Lonely Planetin oppaat sekä *South American Handbook*) ja muut matkailijat (73 %). Muilla metodeilla oli marginaalinen osuus. Esimerkiksi Internetin osuus oli vain 6 % ja virallisen matkailuneuvonnan tai matkailuviranomaisten 5 %. Samanlaisiin tuloksiin on päätyntä myös Jeff Jarvis. Hänen aineistossaan tärkeimmät tiedonlähteet olivat henkilökohtainen tiedotus ja opaskirjat. Myös Jarvisin mukaan virallisella tiedotuksella oli lähes mitätön rooli informaatiolähteenä. (Jarvis 1994.) Pamela Rileyn tulokset ovat myös samansuuntaisia (Riley 1988, 322-323.)

Paradoksaalista onkin se, että samalla kun Lonely Planetin kirjat kattavat lähes koko maapallon ja esittelevät myös luksushotelleja, illuusio vapaasta reppumatkailijasta, jonka oppaatkin ovat parempia kuin turistien oppaat, elää edelleen - ainakin seuraavassa katkelmassa, jossa toimittaja Markus Lehtipuu (joka on myöhemmin kirjoittanut Lonely Planetille kaksi Suomen-opasta) esittelee *Tuhatta tietä tropiikkiin*:

Olen aina vierastanut sellaisia matkaoppaita, jotka sanovat: *On suositeltavaa käyttää taksia*. Sehän tarkoittaa: "On suositeltavaa olla rikas." (*Sic! - P.H.*) (...) Olisi tavattoman tylsää kirjoittaa sellainen tyypillinen matkaopas. Sen voisi tiivistää pariin lauseeseen: 1) Siellä on takseja, jotka vievät minne tahansa. 2) Siellä on hienoja hotelleja, joiden luokse pääset taksilla, kyllä kuljettajat tietävät. 3) Voit syödä hotellissa. 4) Taksinkuljettaja osaa viedä kaikille nähtävyyksille. Mutta mitä järkeä on kirjoittaa kirja itsestäänselvyyksistä? (Tuhatta tietä tropiikkiin 1989, 12.)

Kuitenkin vapaus valita on näennäistä. On käsittämätöntä, että reppumatkailijat itse pejorisoivat taksit, hienot hotellit ja näiden ravintolat, mutta samanaikaisesti lukevat itsekin oppaitaan kuin pyhiä tekstejä ilman kritiikin häivääkään - ainakin minun on vaikeaa erottaa, mikä tekee Lonely Planetiaan seuraavasta reppumatkailijasta ylevämmän kuin Fodoriaan lukevasta amerikkalaisturistista:

Joku voi sanoa, ettei kukaan myöskään osoita minulle hyvää hotellia tai ruokapaikkaa tai kulkuneuvoa. Mutta onhan opaskirja. Joku Latinalaisen Amerikan matkaopas on ehdoton matkakumppani. Footprints-sarjan kilokirjoissa (*viittaa kirjojen paksuuteen, esimerkiksi jälkimmäinen on nykyisin pituudeltaan lähempänä 2000 kuin 1000 sivua - P.H.*) "Mexico and Central America Handbook" ja "South American Handbook" kerrotaan pientenkin paikkojen hotelleista ja ravintoloista. Kuuden hotellin joukosta on helppo valita, kun yhtä suositellaan lämpimästi ja kerrotaan vielä, että siellä on pyykinpesumahdollisuudet tai oma keittiö tai lämmintä vettä. (Isotalus 1998.)

Muilta matkailijoilta saatua tietoa pidetään yleensä ajan tasalla olevimpana. Opaskirjat ovat kompakteja, mutta niiden heikkous on se, että varsinkin Lonely Planetin oppaiden päivityksen väli saattaa olla useita vuosia. (Vrt. Riley 1988, 322-323.)

Tiedonvälityksen markkinarakoon ovat iskeneet myös yksityiset matkailuyrittäjät, jotka jakelevat lentolehtisiä omista palveluistaan. Ruotsalais-ecuadorilaisen matkatoimiston Swednordic Travelin työntekijät esimerkiksi levittivät lehtisiään lähiseudun reppumatkailijoiden suosimiin paikkoihin (B3.d. Patricio Gaybor, Swednordic Travel. Quito 21.11.1996). Jotkut levittävät niitä massiivisestikin, kuten suositun quitolaisen hostellin omistaja:

At the beginning, I went to the airport to pick up some people and so far I gave 28,000 leaflets and now I'm very proud because I'm written in the *South American Handbook* and it's highly recommended. And in January, I will be in two other books, *Lonely Planet* and *Let's Go: Ecuador*.

(B1.a. Pierre Poulin, El Centro del Mundo. Quito 11.11.1996.)

Opaskirjoilla todellakin on suuri merkitys matkailijoille. Lonely Planet -kustantamon oppaat ovat reppumatkailijaoppaista kaikkein legendaarisimpia, vaikka niitä ei voi enää missään nimessä pitää underground-oppaina kuten vielä Pamela Riley (1988, 322) vuosikymmen sitten. Opaskirjoista on tullut reppumatkailun eräänlainen embleemi samoin kuin itse repustakin. Niistä jopa puhutaan itseironisesti "raamattuina" kuten keltakantisesta Lonely Planetin Kaakkois-Aasian oppaasta ("*The Yellow Bible*"). Oppaiden kantaminen auttaa myös tunnistamaan matkailijan turistista, kuten Petri J. Kososen (1991, 161) kirjassa, jossa kuvataan, kuinka reppumatkailijat ovat "*meitä reppu selässä maailman ympäri halvalla kulkevia South American Handbookin omistajia*".

Reppu ja opaskirja ovat, kuten mainitsin, muutakin kuin tavaroita. Ne ovat embleemejä, ja esimerkiksi opaskirjoista puhuminen leikillisesti raamattuina ei ole pelkkää huumoria, niin kuin seuraava omakohtainen kokemukseni osoittaa.

Huhtikuun 1997 alussa saavuin pitkän ja trooppisen kuumen matkan jälkeen Maracaiboon Venezuelan rannikolle. Saavuttuani perille luin tietysti ensitöikseni *South American Handbookista* suositeltavan hotellin tiedot ja viittilöin häpeää tuntien taksin pysähtymään. Taksinkäyttöä perustelin tietysti sillä, että oli pääsiäinen, julkinen liikenne minimissään, etäisyydet pitkiä, helle hirvittävä ja miljoonakaupunki minulle aivan tuntematon. Taksi pysähtyi, heitin reppuni takapenkille ja istuin kuskin viereen *Handbook* kädessäni. Hetken juttelun jälkeen kuski kysyi

minulta, olenko lähetystyöntekijä. Yllätyin kysymyksestä, kielsin ja utelin, miksi hän niin luuli. Kuski vilkaisi syliini, jossa *opaskirja* oli tiukassa otteessani ja viittasi kirjaani. Ilmeisesti vain usko korkeampaan voimaan saa ihmisen pitämään kirjasta kiinni yhtä tiukasti kuin usko pyhään reppumatkailijatietoon. Voiko ihmistä hävettää enää enempää?

Ja sitten turistiparat - hehän tietävät, mistä tulevat ja minne ovat menossa:

The traveler does not know where he or she is going and the tourist does. Moreover, the perfect traveler does not know where he or she came from; the tourist does.
(51. Mies, 26, Yhdysvallat.)

2.4.4. Adaptatiivinen ulottuvuus

**(...) backpackers explore places, tourists destroy them.
(19. Mies, 28, Saksa.)**

Itsenäinen matkustustapa, pieni budjetti ja pitkä käytettävissä oleva matka-aika vievät väkisin reppumatkailijan - ainakin ideaalisellaisen - lähemmäs "todellista paikallista elämänmenoa" kuin turistin. Niin ainakin kuvitellaan. Kuitenkin esimerkiksi Lonely Planetin Intian-opasta analysoinut Deborah P. Bhattacharyya on huomannut kirjoista puuttuvan tavallisen arkielämän kuvaukset, joiden sijaan itä nähdään pikemminkin spektaakkelinä (Bhattacharyya 1997, 387).

Matkailijat itse kuvaavat turistin ja reppumatkailijan mentaalisia eroja esimerkiksi seuraavasti:

I guess I also perceive tourists in a semi-negative fashion - camera-touting, loud-speaking groups of foreigners who often have little regard for local lifestyle & culture, and merely want a 'good time' (...). I'd like to think the average traveller travels for a longer period of time, thus is more aware of environmental issues, along with ethnic & cultural considerations. Plus the av(erage) traveller (...) tends to shop & eat locally, travel in the cheaper forms of transport & stay in cheaper establishments or family homes, so has a better opportunity to experience local life, etc.
(30. Nainen, 28, Uusi-Seelanti.)

Travellers speak the local language if possible; tourists expect the locals to speak English. (...) Travellers adapt to local customs etc.; tourist compare them to 'home' (usually unfavourably) or think they're 'cute'.
(48. Nainen, 31, Australia.)

Vaikka reppumatkailijat eivät asukaan halveksimissaan - ainakin näennäisesti - viiden tähden hotelleissa ja poistu niistä ainoastaan ilmastoidulla turistibussilla, on täysin aiheellista puhua toisenlaisesta ympäristökuplasta, joka on paralleeli turistien ympäristökuplan kanssa. Jaakko

Suvantolan sanoin seikkailijan ympäristökupla on toisenlainen kuin turistin, ja *“ainoa ero on halvemmat hinnat”* (Suvantola 1991, 47). Kuplalla tarkoitetaan palvelujen keskittymistä tietyille alueelle ja eräänlaisten reppumatkailijaghettojen syntymistä. Matkaoppaissa mainitsemattomia paikkoja ei suosita, vaikka ne voisivat olla aivan yhtä hyviä kuin mainitutkin (Bhattacharyya 1997, 371, 376).

Paradoksaalisesti kuplaan voi kuulua myös oleminen kuplan ulkopuolella. Ympäristökuplamainen kokemus on esimerkiksi matkustaminen paikallisten kanssa. Siinä missä turistin matka koostuu vähäisestä kontaktipinnasta paikalliseen elämänmuotoon, reppumatkailijoille suurimpia elämyksiä ovat meidän omassa kulttuurissamme eksoottiset, primitiivisetkin matkustusmuodot paikallisten mukana *mutta* kunnan reppumatkailijaseurassa:

Perun Andeilla matkustimme muuttokuorman päällä ja kun auto simahti, kyyti vaihtui suolasäkejä kuljettavaan kuorma-autoon. Meitä oli siellä sekalainen seurakunta: kolme länsimaalaista, kymmenen intiaanimiestä, äiti ja lapsi sekä lamma, pieni laama ja ämpärissä yksi possu. Se oli maailman korkein tie ja maisema huimasi ulottuvuuksillaan. Tarvitaan aimo annos huumorintajua ja kärsivällisyyttä, kun raahaa itseään ja rinkaansa milloin minkäkinlaisen kulkuneuvon tungoksessa eteenpäin. Mutta mahtavat maisemat ja menemisen meininki korvasivat ne moninkertaisesti.
(Isotalus 1998.)

Ympäristökuplan synty on perua hippimatkailun ajoilta. Tienraivaajahipit (näistä lisää esim. MacCannell 1989, 171-172) keräsivät ympärilleen oman liiketoimintansa ja halpamajoitus-, ruokailu- jne. instituutiot. Jo neljännesvuosisata sitten kehitys sai Erik Cohenin toteamaan, että *“the drifters and the other tourists thus frequently flow along parallel geographical lines, though through segregated institutional channels”*. (Cohen 1973, 95-97.)

Jostain syystä itselleen sokeat matkailijat eivät kuitenkaan huomaa paradoksia. Erinomainen esimerkki tästä on ensimmäinen suomalaisille reppumatkailijoille suunnattu *“maailmanopas” Tuhat tietä tropiikkiin* (1989), joka *“ansiokkaasti”* kuvaa sivuillaan sekä turistihotelleja että matkailijahostelleja. On suorastaan tragikoomista, kuinka koko oppaassa ensin reppumatkailuideologian mukaisesti korostetaan paikallisuutta ylikansallisuutta vastaan, paikallisuutta keinona tutustua kohdemaan kulttuureihin ja paikallisuutta halpuutena ja sitä kautta mahdollisuutena viettää pitempiä aikoja toisessa - ja sitten rinnastetaan matkailijahostelli, todellinen *gringo place*, ja aito paikallinen hotelli niin, että voiton vie kuitenkin se, joka ei ole aito ja paikallinen:

Nuorille sopii ehkä parhaiten kansainvälishenkinen matkailijahostel, pienellä budjetilla matkustava voi myös yöpyä paikallisessa hotellissa (*sic! - P.H.*). (...)

Matkailijahostel: Tällaista paikkaa saattaa pitää värikäs paikallinen persoonallisuus, joka on enemmän tai vähemmän omaksunut länsimaisia ihanteita. Jo vuosia sitten majapaikasta on kiirinyt myönteisiä huhuja matkaoppaisiin, ja nyt länsimaiset nuoret vaeltavat sinne joukoittain. Paikat ovat useimmiten täynnä. Virallinen puoli eli rekisteröinti ja laskujen maksaminen hoidetaan hyvin joustavasti ja nopeasti. (...) Hostelista löydät väriä, hyvän ilmapiirin, paljon matkailijoita monista maista, paljon tietoa ja monia matkailupalveluita. (...) Usein koko päivän ja varsinkin iltaisin hostelin viihtyisässä olo huoneessa istutaan, jutellaan, juodaan teetä ja kerrotaan, kun "minä tein sitä sun tätä ja kylläpä minä olen sankari..." (Tuhat tietä tropiikkiin 1989, 84.)

Reppumatkailijoiden kuvaukset ja odotukset ovat vahvasti skematisoituja, niin samalla tavalla, melkein samoja ilmaisia käyttäen esimerkiksi matkailijahostelleja kuvataan toisessakin yhteydessä:

Halvoissa hotelleissa reppuretkeläiset tapaavat toisiaan. Siellä saa uusimmat tiedot matkan rasituksista ja iloista, hyvistä retkistä ja oppaista. (Isotalus 1998.)

Kaikki matkailijahostelleihin, jotka todellisuudessa ovat aidosta paikallisuudesta irrallaan olevia reppumatkailijoiden ghettomaisia entiteettejä, liitettävät arvot ovat positiivisia. Mikään hyvä ei ole paikallista, ja se ainoa paikallinenkin, työntekijä, on hyvä, koska on omaksunut länsimaiset, siis vieraan kulttuurin, arvot.

Kuvaukset paikallisista, *aidoista* hotellista ovat huomattavasti negatiivisempia:

Taso vaihtelee todella sikamaisista pahviseinäisistä bordelliloukuista tahrattoman siisteihin hotelleihin, joten näissä kannattaa todella kierrellä ennen lopullista valintaa. (...) Tapaat varsin vähän länsimaisia matkailijoita, mutta usein yllätyt positiivisesti tason suhteen. (...) Hotellilla on oma leimansa, mutta ne ovat yleensä suhteellisen värittömiä paikkoja. Receptionissa täytät tulokaavakkeet varsin viralliseen tyyliin (*vrt. matkailijahostellien sujuvuus - P.H.*), mutta avaimen saat viedä mukaasi ulos, vaikka sen voi myös jättää respaan. Mieti, mikä tuntuu turvallisimmalta. Ikävä yllätys voi tulla alkuyöstä: hotellin betoniseinät kaikuvat, ovet paukkuvat ja aina joku älypää keksii haluavansa tavata nukkuvan toverinsa keskellä yötä: "AHMED!!!" Kuuntelet muiden asukkaiden elämää pitkälle aamuyöhön, eikä ulkopuolella pauhaava liikenne tunnu lakkaavan koskaan. (Tuhat tietä tropiikkiin 1989, 85-86.)

Reppumatkailijat ovat kuitenkin *mielestään* tietoisia roolistaan turistina, tekevät mielestään ikään kuin eksursion turistikulttuurin puolelle. Turistit sen sijaan tuskin heidän mielestään huomaavatkaan omaa kuplaansa - juuri tässä on "tiedostavan" matkailijan ja "tiedostamattoman" turistin ero:

(...) most of the time (...) and I do travelling types of things - exploring by foot neighborhoods and restaurants and places not mentioned in Lonely Planet, talking with artesans and shoe shine boys, etc. But then, every once in a while, we decide to have a 'tourist day' and go to museums, take pictures of churches, eat pizza, etc.
(31. Nainen, 19, Yhdysvallat.)

Sen lisäksi että turistit elävät kuplassaan, he pilaavat monen reppumatkailijan mielestä matkailun sinällään. Olettamuksesta "turistit pilaavat matkailun" on tullut osa kulttuuriamme, niin että se tavataan myös Leea Virtasen arkiuskomuskokoelmassa (Virtanen 1994, 98). Reppumatkailijat sen sijaan ovat pioneereja (MacCannell 1989, 171-172). Reppumatkailijat ovat, ottaen huomioon heidän kokeneisuutensa ja yleensä korkean koulutustaustansa, hämmästyttävän sokeita omille haittavaikutuksilleen ja yleensäkin laajenevan matkailun aiheuttamille tuhoille paikallisessa kulttuurissa ja ympäristössä. Ilmiötä voi hyvin kutsua reppumatkailun sokeaksi pisteeksi, josta - päinvastoin kuin monesta muusta ilmiöön kuuluvasta aspektista - ei tavallisesti puhuta edes itseironisin vivahtein.

Puhuttaessa reppumatkailusta Etelä-Amerikassa on oleellista tuntea käsite *gringo trail*, jolla tarkoitetaan juuri gringojen, länsimaisten matkailijoiden, omaa paralleelia, sekä mentaalista että fyysistä ympäristökuplaa. *Gringo trailin* osia ovat esimerkiksi tietyt suositut maja- ja ruokapaikat sekä joskus kokonaiset in-kohteet, jotka vaihtuvat joskus nopeastikin. Kun matkailijoilta itseltään kysyy (kysymys 11), mitä mieltä he ovat *gringo trailista* ja sen matkailijapalveluista, harvat suhtautuvat ilmiöön kielteisesti. 52 vastaajastani 44:n arviot gringo-paikoista (*gringo places*) olivat lähinnä neutraaleja. Paikoissa käytiin lieventämässä koti-ikävää, vaihtamassa kokemuksia, hankkimassa tietoa ja erikoispalveluja kuten kasvisruokaa.

Matkailijoiden itseironia riittää kuitenkin analysoimaan heidän omaa osuuttaan *gringo trailiin*:

Doing the traditional *gringo trail* - what else can you do here? We are having the same book and we are all kinda forced to do the same things in a way. (...) We have the choice - we only go where everyone else does.
(A7.g. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.)

Osa kokee reppumatkailun turismin vastapoolina pakonomaisena kuviona. *Gringo trailin* mentaalinen puoli on näet matkustaa samalla tavalla kuin muut, ja usein tähän tapaan matkustaa kuuluu pakonomainen mukavuuden välttäminen ja poispyrkiminen turistien ympäristökuplasta:

You have to be like all the others. This is the travellers' culture. (...) If you're not like that, if you spend too much money or you don't travel in an adventurous way or something... Like when I

was in Peru, I took about eight flights within the country. And every time I felt like "OK, I have to apologize for this. Why am I so lazy that I don't want to sit on the bus for twelve hours but take the plane? Why am I doing that?"

(A10.d. Cynthia, 23, Alankomaat. Quito 08.03.1997.)

2.4.5. Taloudellinen ulottuvuus

Tourists are not on any real kind of budget.

(11. Mies, 30, Iso-Britannia.)

Kymmenen vuotta tien päällä olleen informanttini on helppo puhua - mutta kuinka paljon matkailijat sitten käyttävät rahaa? Kyselylomakkeessani (kysymys 9) tiedustelin keskimääräistä arvioitua päivittäistä rahankäyttöä meneillä olevalla matkalla ja sain seuraavan jakauman:

TAULUKKO 6. Rahankäyttö.	
- 15 USD (75 FIM)	13 (25 %)
Noin 15 - 20 USD (75 - 100 FIM)	27 (52 %)
Noin 20 - 30 USD (100 - 150 FIM)	9 (17 %)
30 USD (150 FIM) -	3 (6 %)
<i>Yhteensä</i>	<i>52 (100 %)</i>

Kenttätyövaiheen alussa dollarin kurssi oli noin 4,60 markkaa ja loppuvaiheessa lähes markan enemmän, joten olen käyttänyt keskiarvona viittä markkaa. Näin siis huomataan kolmen neljästä (77 %) kuluttavan päivässä omien sanojensa mukaan korkeintaan sata markkaa. Itse pidän lukuja hieman epäuskottavina kolmesta eri syystä. Ensimmäkin omaa rahankulutusta on vaikea arvioida ja arviointitilanteessa arvio menee pikemminkin ala- kuin yläkanttiin. Toiseksi useimmat vastaajat täyttivät lomakkeen Ecuadorissa, jota pidettiin tutkimusajankohtana Bolivian jälkeen Etelä-Amerikan halvimpana maana. Jos tutkimus olisi tehty esimerkiksi Brasiliassa, Chilessä tai Argentiinassa, vastaukset olisivat olleet suurempia. Nyt kuitenkin moni matkailija lienee sekoittanut juuri päivänkohtaisen ja koko matkaa koskevan kulutuksensa. Kolmanneksi reppumatkailijakulttuuri suosii vähäistä rahankulutusta. Mitä enemmän rahaa matkailija kuluttaa, sitä "turistimpi" hän on. Siinä missä turistille statusta tuo ylellinen hotelli, reppumatkailijalle statusta tuo hinta-laatu-suhde, "great value". (Riley 1988, 320.) Tämäkin saanee monet arvioimaan summan tahattomasti tai tahallisesti alakanttiin. Informanttini

kuvaavat tunteitaan näin:

And I feel like... OK, I'm staying in this hotel. I pay ten dollars per night. And I feel I have to apologize for this every time. I have to explain to people "OK, now I pay too much but I'm staying here for a long time, the service is really good and it's really worth it and..." I start giving explanations because I don't want to say it right away "Yeah, I pay ten dollars". And it's the same for everything. You don't... If you spend a lot of money, you don't tell other people about it. Because you don't want to be associated with tourists.
(A10.c. Cynthia, 23, Alankomaat. Quito 08.01.1997.)

Travellers are very cheap people - scraping and worrying over pennies (...).
(36. Mies, 20, Kanada.)

Kuinka paljon todellinen rahankulutus sitten on? Uskoisin todellisten summien koko matkan ajalta liikkuvan noin 100 - 150 markassa päivää kohti. Totta on, että tutkimusajankohtana esimerkiksi Ecuador oli länsimaiselle matkailijalle halpa paikka. Maasta pystyi saamaan vaatimattoman yhden hengen hotellihuoneen noin kymmenellä markalla, ruokailu ei maksanut sitäkään ja öljyä tuottavassa maassa myös liikkuminen oli suomalaisittain puoli-ilmaista. Toisaalta jo naapurimaat ovat paljon kalliimpia ja esimerkiksi Argentiinan hintataso on kokonaan toista luokkaa.

Jos matkailija kuluttaa sata markkaa päivässä ja matka kestää keskimäärin kymmenen kuukautta, puhutaan summasta, joka on noin 30 000 markkaa, mihin tulevat vielä päälle etukäteisostot, lentoliput jne. Reppumatkailijoiden matka on näin halpa vain näennäisesti tai jos lasketaan päivittäinen rahankulutus. Vähäisellä päivittäisellä rahankäytöllä mahdollistetaan pitkäaikainen oleskelu ja samalla unohdetaan, että itse asiassa reppumatkailijat ovat turisteja varakkaampia: tavallisen turistin on hyvin vaikea saada kulutettua viikon tai kahden lomallaan viisinumeroista summaa rahaa, vaikka eläisi parhaissa mahdollisissa hotelleissa jne.

Millä matkailijat saavat moisen summan kokoon (kysymys 8)? 52 matkailijasta 50 ilmoitti rahoittavansa matkailun työllä ja säästöillä, vanhemmat mainitsi vain 7 (todellisuudessa tämäkin luku lienee suurempi). Työntekoon liitettiin vielä sen urakaluonteisuutta ja tavoitteellisuutta kuvaavia määreitä:

I worked almost 24 hours for three years + then quit to come travelling.
(29. Nainen, 24, Australia.)

By living frugally for about 4 years before a long trip and also working abroad.
(43. Mies, 30, Australia.)

Mitä halvalla matkustamisella sitten saavutetaan paitsi mahdollistetaan pitkä matka-aika? Matkailijoiden itsensä mielestä se tuo heidät - joko tarkoituksella tai pakosta - lähemmäs paikallista elämänmenoa ja - yllätys yllätys - myös paikallisten *luullaan* pitävän heistä enemmän kuin turisteista (on vaikea sanoa, pitävätkö paikalliset todellisuudessa enemmän helppoa rahaa tuovista turisteista kuin egosentrisistä, liikaan läheisyyteen pyrkivistä reppumatkailijoista):

Travellers are longer on the way (than tourists), are spending less money, are treating people from "inside" better and the habitants don't get pissed off by the travellers, because they don't show the difference so much between poor and rich. I'm definite a traveller.
(20. Nainen, 28, Sveitsi.)

They (tourists) want luxury. Travellers haven't the money to stay in good hotels (etc.) and therefore they have another relationship to the people in the land.
(23. Nainen, 24, Saksa.)

When I think of "traveler" I think of low-budget traveller, someone who is on the road for more than a month or two (...). They are looking for experiences, and looking to conserve get the most for their \$. I think of tourist as folks with high income jobs who are taking 1 - 4 weeks off and staying at higher-end hotels.
(34. Mies, 27, Yhdysvallat.)

Päinvastoin kuin ainakin Aasiassa vielä 1980-luvun puolessavälissä (Riley 1988, 319-320), matkanaikaisella työnteolla ei Etelä-Amerikassa ole oleellista merkitystä matkakassan kartuttamisen kannalta. Työtä on vähän, palkat ovat huonoja ja melkein ainoat työmahdollisuudet ovat englannin opetus ja palkaton vapaaehtoistyö. Aasian ja varsinkin Australian matkailussa tilanne lienee edelleenkin toinen.

Eräs syy, miksi reppumatkailututkimusta on karsastettu luvussa 1.1. esitettyjen syiden ohella, on luultavasti se, että sen tuoma taloudellinen hyöty on katsottu vastaanottajamaille minimaaliseksi. Tämä on kuitenkin harhaluulo, ainakin nykypäivänä. Kun Erik Cohen (1973, 101) joutui vielä toteamaan, että "*drifters do not bring in much foreign currency, particularly if they keep going by taking odd jobs on their trip*", Jeff Jarvisin tutkimuksessa jokaisen reppumatkailijan todettiin tuovan Australiaan 5,8 kertaa keskimääräistä japanilaisturistia *enemmän* rahaa, mikä johtui päivittäisen rahankulutuksen pienemmydestä huolimatta noin puolen vuoden keskimääräisestä oleskelusta maassa. Lisäksi reppumatkailijoiden käyttämät paikalliset palvelut saivat rahasta tavanomaista suuremman osan jäämän itse australialaisten käsiin. Vuonna 1991 tuo summa oli peräti 1,5 miljardia Australian dollaria. Rahantuoton suhteen Jarvisin tulokset lienevät suuntaa-antavia myös Latinalaisen Amerikan suhteen.

Rasittavasta hipistä on tullut nykypäivän rahantuoja, joka tulevaisuudessa keski-ikäistyttyään tuo nostalgointimatkalle myös perheensä ja entistä enemmän rahaa. (Jarvis 1994.)

2.4.6. Tavoitteellinen ulottuvuus

A tourist would be someone that would think a bout of diarrhea could ruin a trip whereas a traveller would think cockroaches are just part of the experience. (42. Nainen, 27, Yhdysvallat.)

Viimeisin muttei suinkaan vähäisin reppumatkailijaa ja turistia distinktoivista ulottuvuuksista on itse matkan tavoite. Reppumatkailijoiden mielestä heidät tavoitteensa ovat tietysti ylevämmät kuin vain lomaa, lepoa ja muuta pinnallista kaipaavilla turisteilla. Yllä oleva sitaatti on kuvaavaa reppumatkailijoiden asenteille ja ilmeisesti aika pitkälle myös reaalitytilanteelle.

Jaakko Suvantolan matkakokemuksen muodostumista käsittelevän teorian mukaan henkilön suhde yhteisönsä arvoihin (tässä tapauksessa siis reppumatkailijan lähtökulttuuriinsa) vaikuttaa matkustamisen motiiviin, mikä puolestaan vaikuttaa tapaan matkustaa. Tapa matkustaa puolestaan luo matkailijan roolin, jonka kautta matkailijan kokemus muodostuu. (Suvantola 1991, 13-14.) En ole aivan vakuuttunut teorian täydellisyydestä, mutta ainakin Suvantola on oikeilla raiteilla. Ilman kunnollista kenttätyöaineistoa teorian arvo-osuus jää kuitenkin melko huteraksi spekuloinniksi.

Reppumatkailijat pitävät matkaansa oppimiskokemuksena. Kyselylomakkeeni kohtaan 17 (*“What have you learned from travelling [if anything]?”*) sain hyvinkin heterogeenisiä, melko pitkiä ja yllättävänkin syvällisiä vastauksia. Vastauksen oppimiskokemukset voidaan eritellä jakautuvaksi kolmeen eri suhteeseen:

1. Suhde omaan itseen: matkalla oppii kärsivällisyyttä, itseluottamusta ja kieliä:

You should be open for contact, reduce your comfort, you need patience, you should speak the language, at least a little.
(21. Mies, 33, Saksa.)

Travellers (...) generally have below average personal hygiene and love it. Travellers also take pride in having undergone hardship - hellish busrides, long treks, and shitty hotels or nasty police situations. They brag about these things (...).
(36. Mies, 20, Kanada.)

2. Suhde omaan kulttuuriin: matkailija tajuaa oman etuoikeutetun asemansa ja sen, ettei oma kulttuuri ole aina ainoa oikea:

"Travelling" is not always easy and fun, but you come away with an understanding of other cultures (...). This understanding is incorporated in your life when you return home. (...) And the re-affirmation that we are not the center of the universe (what many Americans think).
(14. Mies, 27, Yhdysvallat.)

How lucky I am to be born in a Western country, how wealthy we are, and how good things are arranged. (...) To be greatfull with what you've got.
(28. Nainen, 24, Alankomaat.)

3. Suhde vastaanottavaan kulttuuriin: ihmiset kaikkialla ovat samankaltaisia, silti paradoksaalisesti erilaisia ja tähän kaikkeen on suhtauduttava kunnioituksella:

(...) even though people have different backgrounds with different cultures, we all do have something in common.
(49. Nainen, 24, Tanska.)

Vaikka pitkin tutkielmaani suhtaudun kyynisesti tai ainakin kriittisesti reppumatkailijoiden ylemmydentunteeseen turisteihin verrattuna ja heidän ajatusmalliinsa oman matkustusmuoton-
sa kaikkivoipaisuudesta, en epäile oppimiskokemusten aitoutta. Matkailijan ympäristökuplassa-
kin keskimääräiselle matkailijalle tarttuu paikallisesta kulttuurista enemmän kuin turisteille,
vaikka harvoin niin paljon kuin reppumatkailijat itse kuvittelevat. Parhaissa tapauksissa opittu
heijastuu vielä matkailijan omaan käytökseensäkin, huonoimmassa vaikutus on negatiivinen.
Myös Pamela Riley on tutkimuksensa seurantaosuudessa havainnut reppumatkailijoiden
matkansa jälkeen laajentaneen maailmankatsomustaan ja esimerkiksi alkaneen halveksua
materialistisia arvoja (Riley 1988, 325).

Sitä, mitä vastapooli eli turistit, sitten matkalta oppii, en pysty oman tutkielmani puitteissa
käsittelemään empiirisen aineiston puutteen vuoksi. Joka tapauksessa koko työni keskeisiä
havaintoja on se, että edellä mainittuja asioita turistit eivät *reppumatkailijoiden mielestä* opi:

I think the biggest difference between a traveller and a tourist is: travellers they travelling for
learning. And tourist they travelling for pleasure. That's the difference I think.
(A1.c. Benjamin, 25, Belgia. Quito 07.10.1996.)

Näin turistien koko matkakokemus jää heidän mielestään vajaaksi, keskeneräiseksi, vaisuksi,
mistä osoituksena on seuraavan sitaatin "niin kauan kuin":

(...) I'm not embarrassed to do tourism things, as long as I find meaning and fulfillment in them.
(31. Nainen, 19, Yhdysvallat.)

Reppumatkailijoiden kokemus puolestaan on osa heidän idiokulttuuriaan. Tuo idiokulttuuri luo perinnettä, käyttäytymismalleja, rooliodotuksia - ja tälle tutkielmalle keskeistä henkilökohtaista kerrontaa. Siksi matkailijoiden idiokulttuurin analyysi on työlleni keskeistä. Tuntematta matkailijoiden kulttuuria, heidän distinktiohaluaan turisteista ja halun ja toiminnan välistä ajoittaista ristiriitaa, ei matkailijoiden henkilökohtaista kerrontaa, matkakertomuksia, voi ymmärtää. Tässäkin sosiaalinen konteksti on avain kertomusten ymmärtämiseen, ja matkan tavoitteet ovat keskeisiä idiokulttuurin kannalta. Aiheetta tai aiheesta, jotkut matkailijat surkuttelevatkin matkailun nykytilaa ja latistumista:

I believe (...) the gap is closing. (...) The gringo trail is getting more and more set up for tourism. We see less, smell less, taste less in exchange for conformity and security.
(39. Mies, 30, Yhdysvallat.)

Monen kuukauden matka täysin erilaiseen kulttuuriin on usein voimakas, elämää rajaava ja jäsentävä kokemus. Pamela Riley (1988, 325) onkin havainnut monien kärsivän matkanjälkeisistä sopeutumisvaikeuksista. Monille syntyy tälle vastineeksi addiktio matkailuun: koko ajan pitää saada lisää, eksoottisempaa ja pitempään (vrt. Riley 1988, 320). Petri J. Kososen lauseet *“Ennen kuin huomasinkaan matkustamisesta oli kehittynyt minulle pakottava tarve, kuin huume. Olo tuntui tasapainoiselta ainoastaan tien päällä. Koko ajan ilmaantui uutta nähtävää.”* (Kosonen 1991, 5-6) ovat kuin suoraan informanttieni suista:

If you once got the fever like travelling, meeting backpackers, it's really hard to stay away from.
(A3.b. G.P., 28, Saksa. Quito 06.12.1996.)

Once you start, you never can get enough.
(A4.d. Eveline, 30, Alankomaat. Quito 12.12.1996.)

Once you got a taste of it, (...) it's hard to stop.
(A7.j. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.)

3. HENKILÖKOHTAINEN KERRONTA FOLKLORISTIIKAN TUTKIMUSKOHTENA

3.1. Henkilökohtainen kerronta folklorena

Even though one experience report today follows upon the heels of another, there still exists folk narrative surpassing the merely descriptive report. The descriptive report rarely belongs to the traditional narrative genres, although it is governed by a similar orientation. (Bausinger 1987, 21.)

Folkloristiikan tutkimushistoriassa tuorein merkittävä paradigmanvaihdon aikakausi ajoitetaan yleensä 1960- ja 1970-luvun taitteeseen. Tätä ennen folkloristiikkaa oli hallinnut vuosisadan alussa esimerkiksi suomalainen eli maantieteellis-historiallinen koulukunta ja sen jälkeenkin hallitsevana tutkimusotteena oli pysynyt ajatus "kansasta" eli *folkista*. Kansalla oli yhteinen ajatusmaailma, yhteiset tavat ja kulttuurin ilmenemismuodot, jotka sen anonyymit jäsenet hallitsivat. Vielä kolmisenkymmentä vuotta sitten *folk* ei suinkaan tarkoittanut kaikkea kansaa vaan lähinnä talonpoikaissluokkaa yhteiskunnassa.

Kolmen vuosikymmenen takainen ns. uusi folkloristiikka tai performanssikoulukunta toi *folk*-käsitteen transformaation ohella muassaan kaksi uutta tutkimusaspektia folkloren tutkimiseen. Ensinnäkin, yksilöstä tuli yhteisön kaltainen tutkimuskohde siinä missä ennen oli pikemminkin puhuttu kansanhengestä eikä kiinnitetty juurikaan huomiota individeihin. Toiseksi, siinä missä folkloristiikan fokus siirtyi yhteisöstä yksilöön, folkloren tutkimuksen ajallinen fokus siirtyi samanaikaisesti menneestä, "vanhasta ajasta" nykyhetkeen. (Ks. esim. Abrahams 1992.) Nämä muutokset loivat myös pohjan sille, että folkloristien parissa havaittiin ns. henkilökohtaisen kerronnan olevan tutkimisen arvoinen genre. Seuraavassa puutun lähinnä henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksen tuloon folkloristiikan tutkimuskohteeksi, onhan henkilökohtainen kerronta pääasiassa nykyhetken tai lähimenneisyyden tapahtumien kerrontaa eli liittyy siltäkin osin nykyhetkeä painottavaan tutkimusaspektiin. Uudesta folkloristiikasta tai performanssikoulukunnasta kokonaisuudessaan on kirjoitettu toisaalla useita hyviä yleisesityksiä (esim. Abrahams 1992; Bronner 1986, 119-121; vrt. myös Siikala 1984, 11).

On kuitenkin harhaanjohtavaa väittää muutoksen tapahtuneen vain muutaman vuoden sisällä ja pelkästään nuorten amerikkalaisten tutkijoiden ansiosta. Esimerkiksi Gary Alan Fine pitää eräänä uuden folkloristiikan protohahmona A. R. Wrightia, joka jo vuonna 1927 vaati kirjoituk-

sessaan folkloristiikan tutkimuksellisen painopisteen siirtämistä nykyhetkeen (Fine 1988, 342). Hieman myöhemmin myös esimerkiksi ruotsalainen C. W. von Sydow alkoi kritisoida maantieteellis-historiallista koulukuntaa sen otteesta, jossa varsinaiset perinteenkannattajat häivytettiin vain "kansan" osaksi (Aro 1996, 45). von Sydow loi myös esimerkiksi nykypäivänäkkin käytetyn memoraatti-termin erottamaan uudempaa kerrontaa perinteisistä uskomustarinoista (Stahl 1983, 269). Luokittelun kehittämistä onkin pidetty eräänä syynä alkusysäyksenä henkilökohtaisen kerronnan tutkimiseen (Dolby-Stahl 1985, 49).

Toisen maailmansodan jälkeen eräs vaikutusvaltaisimmista uuden folkloristiikan esiairueista oli puolestaan saksalainen Hermann Bausinger. Bausinger vaati 1958 julkaistussa artikkelissaan *Strukturen des alltäglichen Erzählens* siihen asti tutkimattoman folkloren, ihmisten jokapäiväisen viestinnän, tutkimisen nostamista folkloristiikan erääksi fokukseksi. Artikkelin käännettiin englanniksi vasta lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin (Bausinger 1987), joten amerikkalainen uusi folkloristiikka ei välttämättä päässyt täysin ammentamaan Bausingerin ideoista heti tuoreeltaan. Koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan tutkimuksellisen perspektiivin muutoksen on ehkä parhaiten kiteyttänyt jo lähes kaksi vuosikymmentä sitten Lauri Honko:

Toisen maailmansodan jälkeistä kehitystä folkloristikassa leimaa siirtyminen teksti- ja perinnetuotokeskeisistä paradigmaista konteksti- ja ihmiskeskeisiin. (...) Avarasti vertailevasta motiivihistoriallisesta, usein yhden perinnetuotteen ympärille kiertyvästä tutkimuksesta on vähin erin alettu luopua. Mielenkiinto on siirtynyt perinnetuotteesta perinteenkannattajaan, informanttiin, kertojaan, sanalla sanoen perinnettä käyttävään ihmiseen. (...) reaalisista järjestelmistä voidaan puhua vain, jos niiden olemassaolon katteena ovat fyysiset yksilöt ja yhteisöt. (Honko 1980, 18-19.)

Syitä paradigmanvaihdokselle erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla on esitetty useita. Gary Alan Finen mukaan kyseessä on ilmiö, joka on elimellisesti yhteydessä 1970-luvun amerikkalaisessa yhteiskunnassa vallinneeseen *me generation* -ajatteluun. Vaikka Fine puhuukin seuraavassa sitaatissa erityisesti henkilökohtaisesta kerronnasta, ajatus on yleistettävissä muuhunkin folkloreen:

As public moods are often translated into academic fashions, it is significant that during the 1970s academic folklorists discovered the personal experience narrative. (...) Personal experience stories seemed to be the oral narrative most characteristic of contemporary individualists, whose connection with tradition seemed marginal at best. (Fine 1987, 223.)

Fine on analyysissään epäröimättä oikeassa, mutta syitä henkilökohtaisen kerronnan vahvaan esiinmarssiin on muitakin. Roger Abrahamsin mukaan eräs uuden folkloristiikan ("kontekstualismin") synnyn syitä oli myös ideologinen: monet aikakautensa nuoret amerikkalaistutkijat

alkoivat tutkia erilaisia marginaali- ja vähemmistöryhmiä poliittisesta kiinnostuksesta ja sympatioista niitä kohtaan (Abrahams 1992, 34).

Eräs vuosisatamme vaikutusvaltaisimmista folkloristeista, Linda Dégh, on puolestaan löytänyt pääsyytää kaikkiaan kolme. Ensinnäkin, "perinteiset" perinteenlajit alkoivat olla loppuun kaluttuja. Kenttätöitä tekevien folkloristien oli enää vaikea löytää esimerkiksi uusia satuja, minkä vuoksi he "joutuivat" keräämään arkipäiväisempää folklorea. Toiseksi, kiinnostus kerronnan sosiaalista funktiota kohtaan oli kasvanut. Kertomustapahtuma alettiin nähdä kertojien ja kuulijoiden välisen vuorovaikutuksen muotona. Kolmanneksi, tutkijat havaitsivat henkilökohtaisen kerronnan valtavan etnografisen arvon kartoitettaessa esimerkiksi eri ammattiryhmien tai yksilöiden omaa perinnettä. (Dégh 1995, 72.) Suomessa uusi tutkimusote alkoi näkyä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa ja muissa perinteentallennusinstituutioissa jo 1950-luvun lopulta alkaen, mutta erityisen runsaasti erilaista osakulttuuri- jne. perinnettä on tallennettu 1970-luvulta eteenpäin (Kuusi 1980, 40).

Henkilökohtaisen kerronnan lyhyttä tutkimushistoriaa ei kuitenkaan missään nimessä pidä sekoittaa sen historiaan emististisenä genrenä. Ei ole mitään epäilyä siitä, etteikö henkilökohtaista kerrontaa - millä nimellä folk itse sitten onkaan sitä kutsunut - olisi ollut aina olemassa. Kentästä irtaantuneet folkloristit eivät vain ole pitäneet sen keräämistä tarpeellisenä, tarpeeksi arvokkaana tai ajankohtaisena. (Dégh 1995, 72; Honko 1980, 26; Stahl 1983, 269; Stahl 1989, 12.) Henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksen nousussa folkloristiikan tutkimuksen erääksi keskiöksi ei kuitenkaan missään nimessä ole kyse siitä, että "arvokkaampien" perinteenlajien hiipussa pois folkloristit olisivat joutuneet suuntaamaan huomionsa parempien lajien puutteessa edes johonkin. Pikemminkin on kyseessä omalle vuosisadallemme tyypillinen perinnelaji, joka erottuu nyt helpommin kuin ennen muiden genrejen joukosta. (Kuusi 1980, 46.)

Mitä tämä mystinen henkilökohtainen kerronta sitten on? Tieteelle tyypillisesti sukupolvi termin keksimisen jälkeen tutkijat eivät vielääkään ole päässeet yksimielisyyteen koko termin määrittelystä - puhumattakaan siitä, onko edellä mainittu henkilökohtainen kerronta edes folklorea.

Henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksen vaikutusvaltaisimpana nimenä voidaan pitää yhdysvaltalaisesta Sandra Stahlia, joka on julkaissut aiheesta useita artikkeleita ja ainakin yhden

kokonaisen kirjankin. Stahlin tutkimuksista vaikutusvaltaisim ja kokoavin on tuorein, *Literary Folkloristics and the Personal Narrative* (1989). Siinä Stahl määrittelee henkilökohtaisen kerronnan (*personal narrative*; synonyymeinä käytetään myös ainakin sellaisia muotoja kuin *personal experience narrative* tai *personal story*) seuraavasti:

(...) I would argue that three features combine to define the personal narrative, and these three features draw upon all four conventional aspects of genre description (*tyyli, sisältö, muoto ja funktio*) - no one aspect is exclusively essential. The three features are (1) dramatic narrative structure, (2) consistently implied assertion that the narrative is true, and (3) the self-same identity of the teller and the story's main character (the *Ich-Bericht* form).
(Stahl 1989, 14-15.)

Tämän Stahlin määritelmän ja hänen varhaisempansa on raaimmin repinyt auki Linda Dégh, joka kritisoi Stahlia voimakkaimmin vuonna 1995 julkaistun *Narratives in Society* yhdessä kappaleessa (Dégh 1995). Dégh hyökkää vasta-argumentoinnissaan erityisesti Stahlin seuraavaa, hieman aikaisemmin samassa teoksessa esittämää määritelmää vastaan:

The personal narrative is a prose narrative relating a personal experience; it is usually told in the first person, and its content is nontraditional.
(Stahl 1989, 12.)

Aika pitkälti Stahlin linjoilla on määritelmässään myös mm. Jyrki Pöysä, joka itse on korostanut henkilökohtaisen kerronnan suhteen sisällön kokemuksellisuutta ja kertomuksen historiallisen perspektiivin lyhyttä (Pöysä 1994, 234).

Déghin ensimmäinen kritiikki koskee kysymystä "henkilöstä" tai "henkilökohtaisesta". Déghin ja muiden hänen siteeraamiensa tutkijoiden mukaan on väärin edellyttää henkilökohtaiselta kerronnalta ensi käden aspektia. Paljon henkilökohtaista kerrontaa kerrotaan myös "kuulin tämän jutun X:ltä, jolle sattui seuraavasti..." -tyyliin. Olen omassa tutkimuksessani Déghin linjoilla. Osa reppumatkailijoiden kerronnasta on todellakin selvästi henkilökohtaista kerrontaa, vaikka se ei noudatakaan Stahlin vaatimusta kertojan ja kertomuksen minän samuudesta. Tällaisissa tapauksissa kertoja ikään kuin sekoittaa oman minänsä päähenkilön minän kanssa ja asettuu hänen rooliinsa. Seuraavaksi Dégh tarttuu vaatimukseen proosasta henkilökohtaisen kerronnan muotona ja huomauttaa löytäneensä omien tutkimustensa aikana myös runomuotoista henkilökohtaista kerrontaa. Omassa materiaalissani runomuotoista kerrontaa ei ole enkä voisi kuvitella vaikkapa suomalaisen informanttini Juhani kertovan tapahtumista ecuadorilaisessa diskossa kalevalamitassa. Kolmanneksi Dégh puuttuu ei-perinteisyyteen. Hänen mukaansa perinnettä on kaikessa ja ottaa esimerkiksi siirtolaisten kertomukset saapumisestaan Amerik-

kaan. Déghin mielestä - vaikka siirtolaisuus sinällään on teemana moderni - siirtolaisten kokemukset toistuvat aina uusien yksilöiden kohdalla, mikä hyvin täyttää perinteellisyyden vaatimuksen. Tässä olen myös Déghin kannalla. Omassa materiaalissani ei ole juuri lainkaan mukana "perinteistä folklorea" (mitä se sitten onkaan), mutta tutkimassani idiokulttuurissa folkloristiikan tutkimushistoriallisesti ei-perinteiset aiheet kuten vaikkapa lentomatkat, korruptio viranomaisten taholta ja huumeidenkäyttö ovat perinteisiä ryhmälle itselleen. (Dégh 1995, 73-75.)

Déghin kritiikkiä vasten täytyy kuitenkin muistaa se, ettei esimerkiksi kulttuurille tai folklorelle ole edelleenkään pystytty luomaan kaikkien hyväksymää määritelmää. Lisäksi Stahl itsekin viittaa siihen, ettei määritelmän jokainen aspekti ole välttämätön määritelmän toteutumisen kannalta. Koska Stahlista parempaakaan määritelmää ei ole kehitetty, pitäydyn omassa työssäni hänen määritelmässään Déghin, omieni ja muiden kriittisin huomioin varustettuna.

Entä sitten henkilökohtaisen kerronnan ominaisuus folklorena sinällään? Suomessa esimerkiksi Lea Virtanen on pitänyt sitä omana kategorianaan, genrenään:

Vaikka henkilökohtaista kertomusta (...) ei voi suoraan nähdä perinteen esiasteena tai kasvualustana, se voidaan kuitenkin nähdä päivittäin toistuvana kerronnallisena lajikategoriana.
(Virtanen 1982, 173.)

Virtanen on myös pohdiskellut sitä, kuinka veteen piirretty viiva perinteen ja ei-perinteen raja onkaan (Virtanen 1982, 172). Samaan on viitannut myös Hermann Bausinger kappaleen alussa olevassa sitaatissa myöntyen kuitenkin siihen, että raja on olemassa.

Henkilökohtaisella kerronnalla on sen lyhyestä tutkimusperiodista huolimatta jo omat, suhteellisen selkeät tutkimustraditionsa. Eräänä tällaisena traditiona voisi mainita 1970-luvun tiukan performanssikeskeisyyden, jossa nimenomaan Dan Ben-Amosin kuuluisaa iskulausetta siteeraten "*the telling is the tale*" - kerronta on kertomus (ks. esim. Abrahams 1992, 43). Performanssikoulukunnan suurimman huumen aikoina folkloren tutkimuksessa menttiin tekstilähtöisyydestä ehkä toiseen ääripäähän ja unohdettiin se, että folkloressa on kuitenkin kyse teksteistä ja että performanssia, esitystä, ei ole olemassa ilman tekstiä.

Tutkijat ovat huomanneet henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksessa muutoksia aina viime vuosikymmenen alkupuolelta lähtien. Esimerkiksi Gary Alan Fine on huomannut 1980-

lukulaisen folkloristiikan jo poikkeavan edellisen vuosikymmenen tutkimuksesta siinä, että jälkimmäisellä vuosikymmenellä tiukan teksti- tai performanssilähtöisyyden alkoi korvata kulttuurisen makrokontekstin ymmärtäminen ja perinnetuotteen ymmärtäminen kokonaisuuden osana. Fine on käyttänyt ilmiöstä nimitystä folkloren kolmas voima (*the third force in folklore*). (Fine 1988) Samasta on huomauttanut myös Sandra Stahl (1988, 395) - ja kaikkein viimeiseksi Laura Aro on parin vuoden takaisessa väitöskirjassaan puhunut siitäkin, kuinka teksti- ja kertomuskorosteiset näkökulmat ovat tekemässä uutta tulemista folkloristien pariin (Aro 1996, 46).

Oma tutkielmani (ainakin toivon mukaan) edustaa 1980-lukulaista kulttuurikontekstin ymmärtävää henkilökohtaisen kerronnan analyysia. Jo otsikossa yritän käydä vuoropuhelua yhteisöllisen (idiokulttuurisen) ja yksilöllisen (henkilökohtaisen) välillä. Henkilökohtaisen kerronnan eräs puute saattaakin olla se, että tällaiseen kahden traditiokentän vuoropuheluun ei siltikään ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Yksilö nähdään toki nykyisin yhteisön osana ja yksilön nähdään kertovan yhteisöllisesti suodattunutta perinnettä, mutta henkilökohtaisen kerronnan olemusta yhteisöä koossapitävänä voimana on terävästi tutkinut lähes ainoastaan Gary Alan Fine (1987; tästä lisää alaluvussa 3.2.).

Toisaalta taas esimerkiksi Sandra Stahlia vaivaa kaikista hänen ansioistaan huolimatta se, ettei hän ole täysin sisäistänyt kaikkia yhteisöllisyyden vaatimuksia ja aspekteja omissa tutkimuksissaan. Stahlin iskulauseita on intiimisuuden luominen henkilökohtaisen kerronnan tavoitteena. Tämän hän on tuonut esille useassa yhteydessä, esimerkiksi seuraavasti:

While it is true that some "communal" folklore may be shared through an obvious desire to create intimacy (...), still it is *always* the case that "private" folklore will be shared only when the creation of intimacy is an explicit aim. For the folklorist, herein lies a clue to storytelling motivation and meaning. The higher the percentage of "private" folklore embedded in a story, the more likely the creation of intimacy is a major motivation for storytelling. (...) An individual who tells a personal narrative chooses to create a sense of intimacy, to share that "private" folklore. With this genre, at least this one piece of a puzzle of meaning is given: the storyteller hopes to create a feeling of intimacy between self and listener. Without apology, the personal narrative makes a gesture toward intimacy. (Dolby-Stahl 1985, 48.)

Stahlin teoriassa ja väitteissä on kritiikin aihetta lähinnä siksi, ettei hänen omista tutkimustuloksistaan suinkaan voi tehdä näin radikaaleja yleistyksiä. Esimerkiksi *Literary Folkloristics and the Personal Narrativessa* hänellä on kaksi informanttia: vanha ystävä ja oma äiti. Tällaisissa kerrontakonteksteissa intiimisuuden luominen ja rivi riviltä tapahtuva kerrotun syväanalyysi

kuulostaa vielä varteenotettavalta vaihtoehdolta. Suuri tai jopa suurin osa henkilökohtaisen kerronnan vaihdosta tapahtuu kuitenkin muunlaisissa konteksteissa. Omassa kohdeyhteisössäni, reppumatkailijoiden parissa, ihmisten väliset suhteet ovat luonteeltaan lyhytaikaisia ja tilapäisiä. Tällaisissa tilanteissa ei suinkaan pyritä luomaan intiimisyttä vaan esimerkiksi vaihtamaan tietoja, huvittamaan tai varoittamaan - henkilökohtaisen kerronnan vaihtamisen ja tuottamisen kautta (vrt. esim. Bausinger 1987, 29). Stahlin rivi riviltä -analyysimetodia ei näin voisi edes yrittää soveltaa omassa tutkimuksessani.

Jos Stahlin edustama intiimisuuden luomista korostava tutkimussuuntaus unohdetaan, 1980- ja 1990-luvun henkilökohtaisen kerronnan tutkimus voidaan jakaa useaan eri osaan, jotka kaikki tarjoavat erilaisen näkökulman tarttua muuten melko hahmottomaan henkilökohtaiseen kerrontaan. Sandra Stahlin mukaan kolme tutkimuksen painopistealuetta ovat genre, teema ja semiotiikka (Dolby-Stahl 1985, 49); Leea Virtanen on puolestaan puhuessaan kronikaateista määrittänyt kolmeksi mahdolliseksi tutkimussuuntaukseksi ihmisten välisen kommunikaation, ihmismuistin toiminnan ja alakulttuurin sekä sen rekonstruoimisen tutkimisen (Virtanen 1982, 185-186). Näistä ihmismuistin toimintaa on tutkittu varsin marginaalisesti; viime vuosina asiaa on lähentynyt esimerkiksi Donald Braidin artikkeli *Personal Narrative and Experiential Meaning* (1996). Oma luokkansa on lisäksi 1960- ja 1970-lukujen muodikas komponenttianalyysi, jonka loivat kielitieteilijät William Labov ja Joshua Waletzky (ks. esim. Labov & Waletzky 1973).

Mielenkiintoisinta ja hedelmällisintä on kuitenkin pohtia yksilön suhdetta sekä perinteeseen että yksilön ja kollektiivitradiation suhdetta toisiinsa henkilökohtaisessa kerronnassa, onhan folklore kuitenkin jo jokaisen järkevän määritelmänsäkin mukaan yhteisöllistä tuotosta. Esimerkiksi Sandra Stahl on maininnut henkilökohtaisen kerronnan tuovan esille kolme erilaista suhdetta: kokemuksen ja kerronnan, perinteen ja yksilöllisen luovuuden sekä kertojan ja hänen henkilökohtaisten arvojensa, identiteettinsä sekä luonteensa välisen suhteen. Tässä on suuri ero "perinteiseen" folkloreen, jossa yksilökeskeisyys oli epäoleellista. (Stahl 1988, 390-391.) Toisaalla Stahl on kiinnittänyt huomionsa henkilökohtaisen kerronnan nonverbalisoituun folkloreen eli siihen, millaisia arvoja, asenteita, ennakkoluuloja jne. kerronnassa tuodaan esiin (Stahl 1989, 19). Kun vielä vuosisatamme alussa kertomus oli jonkinlainen myyttisen "kansanhengen" luomus, Dan Ben-Amosille sukupolvi sitten *"the telling was the tale"*. Nykyinen folkloristisukupolvi on tarkentanut Ben-Amosinkin iskulausetta, Stahlin sanoin

The telling is the choosing of the theme and the creation of the event.
(Stahl 1989, 24.)

Tässä iskulauseessa yksilö on jo persoonallinen, individualistinen aktantti, joka valitsee teeman ja luo tapahtuman. Kaiken kaikkiaan folkloristiikan yksilö-yhteisö-suhde on vuosikymmenten kuluessa kokenut melkoisen muutoksen. Ensin yksilö häivytettiin massan osaksi, seuraavassa vaiheessa "parhaat perinteenkantajat" kanonisoitiin - ja nykyisin myös lahjattomia kertojia pidetään arvokkaina tutkimuskohteina (ks. esim. Suojanen 1980, 204). Jotkut vanhat ennakkoluulot elävät silti folkloristien parissa. Kaikille folkloristeille ei suinkaan ole selvää, että jos "perinteisen" folkloren loistavimmat perinteenkantajat ovat lahjakkaita kertojia, sitä voivat olla myös nykypäivän henkilökohtaiset kertojat. Henkilökohtaisen kerronnan tutkimuksessa on kertojat ja heidän lovensa usein pyritty kuitenkin tasapäistämään ja latistamaan, vaikka heidänkin joukossaan on runsaasti lahjakkaita yksilöitä, jotka kertovat ei suinkaan arkensa harmaudesta vaan sen kohokohdista. Linda Déghin sanoin "*highlights of Everyman's life appear as moments of reversal from monotony and drudgery*" (Dégh 1995, 76). Tällä tavalla henkilökohtaisen kerronnan esittäminen voi auttaa ihmistä tuntemaan itsensä tärkeäksi - siis:

With personal stories the teller not only claims authorship but also plays the role of participant and eventually that of the central hero entering the limelight for the moment.
(Dégh 1995, 77.)

Oleellista henkilökohtaisen kerronnan kollektiivisen aspektin ymmärtämisen kannalta on se, että se "kollektiivi", johon kerronnassa ikään kuin sitoudutaan, ei enää ole vuosisadan vaihteen "*folk*" vaan yhä tavallisemmin jonkinlainen nyky-yhteiskunnan marginaali (vrt. esim. Abrahams 1992). Kerronnalla voidaan täten esimerkiksi pyrkiä yhteiseen ongelmanratkomiseen (vrt. Robinson 1981, 69).

Yhdessä asiassa - kuten jo johdantoluvussa totesin - folkloristinen tutkimus on kuitenkin ehkä jäänyt hieman ajastaan jälkeen. Siinä missä esimerkiksi "vanhaa" perinnettä on pystytty tutkimaan kokonaisvaltaisesti, kulttuurinen konteksti ja viitekehys huomioon ottaen, nykyfolkloristiikka on unohtanut yhteiskunnan muuttuneen. Esimerkiksi Annikki Kaivola-Bregenhøj'n Juho Oksasen makrokonteksti oli vuosisatamme alkupuolen Sysmä (Kaivola-Bregenhøj 1988). Nykyisin helposti unohtuu, kuinka tämän päivän ihmiselle vapaa-aika on entistä tärkeämpi osa elämää.

Esimerkiksi Sandra Stahl tarjoaa pääteoksessaan hieman "vanhanaikaisesti" - aivan kuin Juho

Oksas -tutkimukseen sopivasti - kahdeksan mahdollista taustayhteisöä, joita vasten henkilökohtaista kerrontaa on mahdollista peilata. Nämä ovat perhe, etnisyys/kansallisuus, uskonto, paikka, ikä, sukupuoli, sosioekonominen luokka ja ammatti. (Stahl 1989, 34.) Toisaalla Gary Alan Fine onkin valitellut sitä, kuinka vähän folkloristiikan parissa on tutkittu ns. vapaaehtoisten sosiaalisten tilanteiden yhteydessä syntyvää perinnettä (Fine 1987, 223).

Totta on, että reppumatkailijoista suuri(n) osa on keskenään ei-sukulaisia, länsimaisia, ainakin teoriassa kristittyjä, Etelä-Amerikassa matkaavia, tasaisesti molempia sukupuolia edustavia, keskiluokkaisia ja sekalaisissa ammateissa toimivia. Edellä mainituista mikään ei kuitenkaan aja heitä yhteen matkalle tai matkalla, vaikka matkan aikana koheesiota haetaankin juuri edellä mainittujen yhdistävien tekijöiden avulla. Reppumatkailijoita ajaa tien päälle harrastus, matkailu - ja tämän takia heitä ei voisi analysoida esimerkiksi Stahlin kaavion avulla. Seuraavassa luvussa puutunkin reppumatkailijoihin yhteisönä.

3.2. Reppumatkailijat idiokulttuurisena yhteisönä

**Yksilöllinen ei ole yleisen vastakohta vaan yleisen toteutuma.
(Pöysä 1994, 235.)**

Vaikka folkloristiikan tutkittava "kansaa" onkin käsitteenä laajentunut tarkoittamaan myös erilaisia ryhmiä ja yhteisöjä, ei folkloristiikan parissa ole - yllättävää kyllä - kovinkaan syvällisesti pohdittu itse käsitteiden ryhmä ja yhteisö välisiä eroja. Tätä havainnollistavat eri alan terminologioihin tekemäni ekskursioiden tulokset. Esimerkiksi muuten erinomainen *Jargon* (1994) ei määrittele kuin *groupin* (ryhmä), *Perinnetieteen terminologia* (1990) unohtaa sekin tyystin yhteisön termilistastaan eivätkä *Kansatieteen terminologian* (1977) määritelmät nekään ole kovin syvällisiä. Jälkimmäisessä yhteisö sentään määritellään seuraavasti:

Yhteisiin päämääriin pyrkivien ihmisten sosiaalinen järjestelmä, joka rakentuu erilaisista asemista, statuksista. Yhteisöllä on rakenne ja toimintatapa; sen säilyvyys ja muuttuvuus on toinen kuin sen jäsenten (ihmiset syntyvät ja kuolevat, mutta yhteisöt pysyvät). Esim. keskinäisessä vuorovaikutuksessa elävät saman kylän jäsenet muodostavat yhteisön. (Kansatieteen terminologia 1977, 31.)

Yleensä yhteisön ja ryhmän erona on pidetty sitä, että yhteisö on käsitteenä laaja-alaisempi. Suomen kielessä ero termien välillä on suurempi kuin monissa muissa kielissä. Toisaalta käsitteet voivat olla myös päällekkäisiä: Leea Virtasen esimerkin mukaan esimerkiksi pihan leikkiyhteisö voi koostua useista pienryhmistä, jotka määrittyvät vaikkapa sukupuolen tai iän perusteella. (Virtanen 1980, 136-137; ks. myös Virtanen 1991, 29-30.)

Omassa tutkimuksessani käsittelen reppumatkailijoita nimenomaan useista pienryhmistä koostuvana yhteisönä, ja siksi onkin tässä yhteydessä tärkeää pohtia reppumatkailijoiden yhteisöllisyyttä *Kansatieteen terminologiassa* esitettyä määritelmää vasten.

Ensinnäkin reppumatkailijoiden suhteen on helppo puhua suhteellisen yhteisistä päämääristä. Luvussa 2.4.6. olen esittänyt reppumatkailijoiden matkoiltaan hakemat kolme tärkeintä tavoitetta. Vaikka tavoitteet ovatkin erilaisia eivätkä tietenkään toteudu jokaisen matkailijan suhteen, tuskinpa esimerkiksi lasten leikkiyhteisön sisällä kaikilla leikkivillä lapsilla on samanlaisia päämääriä. Siinä missä joku lapsi on mukana silkasta tylsyyden välttämiseksi, joku toinen voi olla mukana leikissä sosiaalisia tarpeita tyydyttääkseen. Päämäärän lisäksi on puututtava myös matkaan tavoitteena jo sinällään. Samalla tavalla kuin vaikkapa urheilijayhteisöllä on tavoitteena joko kunnan kohotus tai olympiamitali tai tiedeyhteisöllä ongelman selvittäminen tai tieteellisen arvon saavuttaminen, matkailijoilla voi olla tavoitteena vaikkapa päiväntasaajan eteläpuolen näkeminen tai salsan tanssiminen Calissa. Yhteisön sisäisten tavoitteiden ei siis tarvitse olla yhtenäisiä, vaan eri sisäisillä pienryhmillä tavoitteet voivat suurestikin poiketa toisistaan. Päämäärä-käsitteellä on reppumatkailijoista puhuttaessa itse asiassa kaksi tasoa: yleinen ja sisäinen. Yleinen päämäärä on matkustaa, sisäinen päämäärä on tehdä edellä mainittu matka *eri tavalla kuin turistit*.

Toiseksi kyse on eri statuksista rakentuvasta sosiaalisesta järjestelmästä. Matkailijoiden keskinäinen kommunikaatio on selkeää sosiaalista vuorovaikuttamista, neuvojen saantia, matkaseuran hakemista, omien kokemusten purkamista "jollekulle, joka ymmärtää". Samoin matkailijayhteisö koostuu erilaisista hierarkkisista statuksista. Statukseltaan ylempänä ovat vaikkapa vuoden kengännauhahudjettimatalla olevat matkailijat, jotka yhteisön sisällä ovat suuremman kunnioituksen kohteena kuin "vain" kuukauden matkalaiset. Statusta saavutetaan myös erityisesti kerronnan avulla. Vaaralliset kokemukset, vierailut oudoissa paikoissa ja kaiken kaikkiaan ei-turistiset kokemukset edesauttavat kunnioituksen kohdistumista matkailijaa kohtaan ja tätä kautta myös statuksen kohoamista. Ollakseen *"real backpacker"* on koettava reppumatkailijalle soveliaaksi katsottuja asioita. Tavallisista yhteisöistä - esimerkiksi armeija, koulu jne. - reppumatkailijat tietysti eroavat siinä, ettei heillä ole johtajaa, johtajan sihteeriä tai tiukkoja virkanimikkeitä tai titteleitä ylipäättäänkään.

Entä sitten rakenne ja toimintatapa? Reppumatkailijayhteisön voi katsoa olevan rakenteellisesti hajanaisempi kuin ns. perinteisten, totuttujen yhteisöjen. Jos sitä verrataan vaikkapa yliopisto-

yhteisöön, reppumatkailijayhteisö ei koostu tietystä kampusalueesta, jossa tiettyjä virkanimikkeitä kantavat henkilöt työskentelevät hallintorakennuksessa, tiettyjä toisia vaikkapa taas kirjastossa. Tässä mielessä reppumatkailijayhteisö on esimerkiksi akateemista yhteisöä epämuodollisempi ja vapaampi.

Puhuisinkin reppumatkailijoiden yhteydessä kernaasti eräänlaisesta *hajautetusta paikallisuudesta*. Muodollisten virkojen ja alueellisesti rajallisten (kuten Seminaarimäen kampus, Pykeijan kylä tai kortepohjalainen leikkikenttä) paikkojen sijaan reppumatkailijoiden lokaalisuus on pistemäistä, eri puolille maailmaa hajautettua ja muotivirtausten mukaan hektisesti varioivaa. Reppumatkailijoiden yhteisöllisiä kiinnekohtia voivat olla eri maanosissa tietyt muodissa olevat maat (vaikkapa Ecuador), eri maissa tietyt muodissa olevat kaupungit (kuten vaikkapa Ecuadorissa Quito) ja näiden kaupunkien sisällä tietyt muotipaikat (kuten vaikkapa Quitossa El Centro del Mundo -niminen hostelli). Tiettyjen *paikkojen* pitämisestä keskeisenä yhteisöllisyyden muotoutumisen kannalta on folkloristiikassa sinällään viime vuosikymmeninä yritetty päästä eroon. Siinä missä yhteisötutkimuksen alkuaikoina keskityttiin vaikkapa etnisten tai alueellisten yhteisöjen tutkimukseen, on Henry Glassien ja kumppanien vaikutuksesta 1980-luvun alusta lähtien viitattu yhteisöihin pikemminkin "*mielentilana (state of mind), ihmisten tunteena itsestään*" (Bronner 1986, 108-109).

Toimintatapana reppumatkailijoilla on - esimerkiksi - stereotyyppisesti seurata Lonely Planetin Ecuadorin-oppaan tai South American Explorers Clubin ilmoitustaulun ohjeita ja hakeutua näihin kommunaalsiin pisteisiin. Yhteisöllisen vapaaehtoisuuden käsitteeseen puolestaan liittyy se, ettei kenenkään ole suinkaan *pakko* suosia tiettyjä muotipisteitä. Tässä onkin eräs reppumatkailun paradoksi: ollakseen "todellinen reppumatkailija" on matkailijan esimerkiksi käytävä tietyissä muotipaikoissa, mutta samalla hänen on sijoitettava matkansa sisälle mahdollisimman paljon eksoottista, kommunaalisten pisteiden ulkopuolella olevaa. Tässä on muuten yksi selitys sille, että reppumatkailijat kokevat vain tarpeeksi pitkän (miten se sitten määritelläänkin) matkan mahdollistavan aidot reppumatkailulliset kokemukset.

Toimintatapa-käsitettä voi toki lähestyä laajemminkin. Reppumatkailijathan toimivat lopultakin hämmästyttävän samalla tavalla, jos tapaa peilaa vaikkapa - jälleen kerran stereotyyppisiin - turisteihin. Siinä missä turistin toimintatapa on ostaa valmis matkapaketti, reppumatkailijan tapa toimia on ostaa meno-paluulippu paikkaan X. Itse asiassa kaikki reppumatkailijan statuksen kuusi distinktiivistä ulottuvuutta ovat heitä turisteista erottavia yhteisöllisiä toiminta-

tapoja. Leea Virtanen on toisaalla (1980, 141) puhunutkin yhteisten elämäkokemusten (reppumatkailijoiden ollessa kyseessä siis pikemminkin *meneillään olevan elämäntilanteen*) vaikutuksesta yhteisyydentunteeseen.

Muuttuvuus yhteisöllisyyden kriteerinä on reppumatkailijoista puhuttaessa itsestään selvää. Erottavana tekijänä muiden, "perinteisten" yhteisöjen suuntaan toimii kuitenkin muutoksen suurempi hektisyys. Reppumatkailijoiden kohtaamistilanteet ovat merkittävästi lyhyempiä kuin esimerkiksi lasten hiekkalaatikolla tai muualla, joissa kommunaaliset suhteet ovat usein vuosienkin mittaisia. Reppumatkailijoilla kommunaalisten kontaktien maksimipituus mitataan kuukausissa tai viikoissa, vaikka kontaktit yleensä ovat pikemminkin tuntien tai päivien mittaisia - Simon Bronnerin sanoin "*folklore in mobile, complex cultures could work wherever people met*" (Bronner 1986, 109). Tätä voi kuitenkin pitää nyky-yhteiskunnalle muutenkin tyypillisenä kehityksenä, eikä kontaktien lyhytaikaisuus suinkaan pysty estämään vahvaa yhteisönsisäistä sosiaalista kontrollia (vrt. Pentikäinen 1978, 243).

Reppumatkailijoiden identiteettiä kontaktien lyhyys ei kuitenkaan heikennä. Jostain syystä muuten esimerkiksi siteeraamassani *Kansatieteen terminologian* yhteisö-määritelmässä ei yhteisön omaa identiteettiä katsota yhteisöllisyyden kriteeriksi. Oman käsitykseni mukaan yhteisön oma identiteetti "jonakin" on kuitenkin määrittelyssä oleellista - ja jo pelkästään luvun 2 perusteella reppumatkailijoiden oma identiteetti reppumatkailijoina on poikkeuksellisen vahva. Osa identiteettiä on selkeästi matkailijoiden oman kollektiivitradiition tuntemus, jota esimerkiksi Lauri Honko (1990, 94) on pitänyt "*jäsenyyden todellisena kriteerinä*". Tälle kollektiivitradiitiolle ovat matkailijayhteisössä keskeisiä tiettyjen toimintatapojen (esimerkiksi matkustusmuodot, taloudellinen ulottuvuus jne.) hallitsemisen ohella keskeisesti itse suullinen perinne, matkakertomukset.

Merkittävä osa matkailijoiden identiteettikonstruktiossa on oleminen vieraan kulttuurin piirissä. Informanttini Althea esimerkiksi analysoi haastattelumme aikana melko hyvin matkailijoiden tuntemuksia tien päällä. Althean mielestä toisen matkailijan tavatessa syntyy heti tietynlainen yhteisyydentunne toisen kanssa, ja tämän tunteen alkuun panevana tekijänä on "*the shared experience of travelling in a place where they are different*" (A2.g. Althea, 26, Yhdysvallat. Quito 21.11.1996.) Toinen informanttini, G.P., on myös viitannut siihen, miten muista matkailijoista voi tulla ystäviä, joiden kanssa jaetaan esimerkiksi yhteisiä keskustelunaiheita (A3.g. G.P., 28, Saksa. Quito 06.12.1996.)

Tätä matkailijoiden yhteisyyttä konstruoi erityisen voimakkaasti se, mikä matkailijoille on yhteistä. Tätä yhteisyyttä ovat samantyyppiset päämäärät, tavoitteet, kokemukset - ja myös "länsimainen" alkuperä, yhteinen perintö vieraudessa. Tuttuuden avulla haetaan vaikkapa helpotusta kulttuurishokin kanssa kamppailtaessa. Itsekin muistan kenttätöideni ajalta ne lukuisat kerrat, jolloin päämääränäni oli keinolla millä hyvänsä saada länsimaista seuraa, joka voisi ymmärtää minua päinvastoin kuin "ne", jotka eivät koskaan pystyisi minua ymmärtämään. Pohjois-Amerikan juutalaisia siirtolaisia tutkittaessa on havaittu jotain samaa: kulttuurishokkia vastaan taisteltaessa kerronta on hyvä metodi. Barbara Kirshenblatt-Gimblettin mukaan juuri kahden kulttuurin välitila ja kohtaaminen on *"extremely productive in giving rise to a rich body of special narrative lore"*. (Kirshenblatt-Gimblett 1978, 118-120.)

Suullinen perinne matkailijoiden keskuudessa ei tietenkään rajoitu pelkästään tässä tutkimuksessa käsittelemääni henkilökohtaiseen kerrontaan, vaan sisältää lisäksi neuvoja, vitsejä, arkipäivän myyttejä jne. (jälkimmäisistä esim. Virtanen, 1994, 49-52: matkailijoille näitä myyttejä voivat olla vaikkapa olettamukset tiettyjen paikkojen halpuudesta, vaarallisuudesta jne.).

Tässä onkin havaittavissa hienoinen ero esimerkiksi Sandra Stahlin ja Gary Alan Finen tutkimusten välillä. Stahlille henkilökohtainen kerronta on todellakin henkilökohtaista, kollektiivitraditiosta ammentavaa yksilöllisyyttä, Fine näkee sen enemmän kaksisuuntaisena, myös yhteisöä ylläpitävänä voimana:

Personal experience stories allow individuals to fit into their group, negotiate their relations with others, and mediate the reactions of those who do not participate.
(Fine 1987, 223-224.)

Tutkimalla reppumatkailijoiden henkilökohtaista kerrontaa tarkoitukseni ei ole niinkään pelkästään selvittää, millaista kerrontaa yhteisössä on kuin miksi kerronta on sellaista kuin se on, mistä se ammentaa ideologiset voimansa ja mihin kerronnalla pyritään. Reppumatkailijoista puhuttaessa voi Lauri Hongon termiä käyttäen puhua *"perinteen käyttö- ja ohjausjärjestelmätä"*, jota hän pitääkin itse perinnetuotteiden tutkimista tärkeämpänä (vrt. Honko 1990, 96).

Tämän Hongon järjestelmän ohella voidaan puhua myös *idiokulttuurista*. Idioskulttuuri on Gary Alan Finen luoma termi, jolla tarkoitetaan ryhmän (voinee soveltaa aivan yhtä hyvin myös yhteisöön) sisäistä perinnettä. Ihastuin termiin lukiessani hänen artikkeliaan yhdysvaltalaisista

baseball-joukkueista ja niiden kulttuurista. Adoptoin Finen termin omaan tutkielmaani sen kompaktiuden takia. Omassa työssäni reppumatkailijoiden suullinen perinne on eräänlainen idiokulttuurinen käyttö- ja ohjausjärjestelmä, jonka avulla vaikkapa konstruoidaan yhteisöllisyyttä, varoitetaan vaaroista, neuvotaan ja kontrolloidaan sosiaalisesti. Reppumatkailijoiden idiokulttuurinen henkilökohtainen kerronta sisältää kaikkia niitä aineksia, joita heidän yhteisöllisyyteensäkin sisältyy: tietoa, uskomuksia, tapoja ja käytösmalleja. Fine on määritellyt käsitteensä tarkasti seuraavasti:

Idioculture consists of a system of knowledge, beliefs, behaviors, and customs shared by members of an interacting group to which members can refer and employ as the basis of further interaction. Members recognize that they share experiences in common and these experiences can be referred to with the expectation that they will be understood by other members, and further can be employed to construct a social reality. The term, stressing the localized nature of culture, implies that it need not be part of a demographically distinct subgroup, but rather that it is a particularistic development of any group in the society. (Fine 1979, 734.)

On kuitenkin ehdottoman väärin ajatella reppumatkailijoita minkäänlaisena harmonisena yhteisönä, jossa kaikki tulevat hyvin toimeen keskenään ja jakavat mieluusti kokemuksia toistensa kanssa hostellien oleskelutiloissa. Yhteisön sisäiset hierarkiat ovat joskus yllättävänkin ankaria. Osa pitkämatkalaisista halveksii lyhytmatkalaisia; eksoottisemmissa paikoissa käyneet ylenkatsovat valtavirrassa kulkijoita; paljon matkailleet oudoksuvat ensikertalaisia.

Tällaista analyysia varten on amerikkalainen William Hugh Jansen jo vuosikymmeniä sitten kehittänyt klassisen esoteerinen-eksoteerinen-teoriansa. Itse terminä esoteerinen on tosin vanhempaa perua; Simon Bronner mainitsee sen ensimmäiseksi käyttäjäksi jo Franz Boasin vuonna 1902 (Bronner 1986, 109).

Koko esoteerinen-eksoteerinen-jako perustuu käsitykselle "meistä" ja "muista". *Esoteerisellä* tarkoitetaan sitä, mitä ryhmä ajattelee itsestään ja mitä se kuvittelee muiden siitä ajattelevan. *Eksoteerisellä* puolestaan tarkoitetaan sitä, mitä ryhmä ajattelee muista (ryhmistä) ja mitä se kuvittelee muiden ajattelevan siitä, mitä se ajattelee. Esoteerisyyden alkujuurena Jansen piti ryhmätunteen vahvistamisen ja puolustamisen halua, eksoteerisyyden puolestaan tunteita toista kohtaan. Ryhmän pienuus vahvistaa esoteeristä elementtiä, kun taas Jansenin mukaan suuremmilla ja itsevarmemmilla ryhmillä tekijä ei ole niin voimakas. (Jansen 1965, 45-47.) Kolme pääsyä tekijän esille nousemiseen ovat ryhmän eristyneisyys, jokin tieto tai taito, joka on tai tuntuu olevan erityinen, ja ryhmää kohtaan tunnetut ihailun, kateuden ja etuoikeutetun aseman

muassaan tuomat tunteet (Jansen 1965, 49-50).

Reppumatkailijoiden yhteydessä voisi Jansenia hieman laajentaen pikemminkin puhua kahdentasoisesta eksoteerisesta ajattelusta. Reppumatkailijoille "me", esoteria, ovat ensinnäkin kaikki reppumatkailijat ja "ne", eksoteria, kaikki muut. Reppumatkailijoiden eksoteria suuntautuu ulkoisella tasolla pääasiassa turisteihin ja paikallisiin, vain marginaalisesti mihinkään muuhun. Luvun 2 kaikki kuusi distinktiivistä ulottuvuutta ja erityisesti niiden kuvailu ovat tulvillaan erilaisia eksoteerisiä käsitteitä. Varsinaista henkilökohtaista kerrontaa ei turisteista juurikaan ole, paikallisista sitäkin enemmän. Itse asiassa lähes jokaisessa korpukseni kertomuksessa on mukana paikallisia aktantteja päärooleissa. Kielteiset kokemukset ovat usein stereotyyppisiä ja kaikki eksoteria nähdään helposti ei välttämättä pahana mutta pikemminkin ei-niin-hyvinä ulkomaailmana (vrt. esimerkiksi Aron 1996, 23-24 analyysi kyläyhteisöstä, jossa eksoteerinen folklore toimi rajanvedon välikappaleena).

Jansenin kaksitasoinen käsitteistö ei kuitenkaan täysin sovellu omaan tutkimukseeni. Oleellista reppumatkailijoiden suhteen on huomata, että myös "meidän" sisällä on omia eksoteerisiä ryhmiään. Näitä ovat tietysti jo mainitsemani kuuteen distinktiiviseen statusulottuvuuteen liittyvät tekijät, mutta kaikkein rikkainta reppumatkailijoiden *sisäinen eksoteerinen* (paradoksaaliselta kuulostava termi, myönnän) folklore on silloin, kun se liittyy eri kansallisuusryhmiin. Hyvinä esimerkkeinä edellisestä toimivat vaikkapa yhdysvaltalaiset, australialaiset ja -ryhmistä legendaarisimpana - israelilaiset. Kansallisuusstereotyyppioita arjen uskomuksina on Suomessa muuten tutkinut esimerkiksi Leea Virtanen (1994, 33-41).

Amerikkalaiset kuvataan usein kovaäänisiksi, hieman typeriksi - tällä kuitenkin tarkoitetaan pääasiassa (muttei ainoastaan) amerikkalaisturisteja, sillä "reppumatkailijathan ovat erilaisia kuin turistit". Seuraavassa itsekin amerikkalainen Genevieve kuvaa amerikkalaisten naiiviutta Otavalossa. Otavallo on hiukan Quitosta pohjoiseen sijaitseva kaupunki, joka herää eloon lauantaisin perinteisten intiaanimarkkinoiden aikaan - keräten tietysti "todellisten matkailijoiden" lisäksi paikalle pahoja turisteja Quitosta päiväretkille. Hävettää myöntää, mutta itsekin Otavalossa käydessäni ja sitä ennen kuukausia reppumatkailijoiden "erinomaisuuteen" kyynisesti suhtauduttuani itsekin ärsyynnyin suunnattomasti paikalla olevista hellehattuisista turistilaumoista.

Americans usually are a little bit louder, a little bit more obnoxious, tend to throw their money around. They take advantage of a lot down here. A good example is if you go to Otavalo and you're in the markets and they ask you "Oh, you're from the States?". People get all excited like "Huh... They're asking me if I'm from the States!" Actually the prices start higher if you're from the States which no-one kinda figures out. So, there's definitely a different price for being from the States...

(B2.e. Genevieve Rague, South American Explorers Club. Quito 14.11.1996.)

Sen sijaan australialaisista tuntuvat pitävän kaikki. Australialaiset ensinnäkin matkustavat paljon, ja maan reppumatkailuperinteet ovat merkittävät. Australian maantieteellisen etäisyyden vuoksi heidän ei juuri kannatakaan tehdä lyhyitä ulkomaanmatkoja. Tämä matkan pituus ja australialaisten *cool* asennoituminen matkailuun sekä monien reppumatkailijoiden omat Australian-kokemukset ovat lisänneet myönteistä suhtautumista heihin. Samaisen Genevieven mielipide on varsin tyypillinen:

The Aussies - from Australia - are just crazy, crazy travellers. Lot of fun. They travel with a bunch and we just travelled from *fiesta* to *fiesta* the whole time. They're a lot of fun when they travel for a long time.

(B2.e. Genevieve Rague, South American Explorers Club. Quito 14.11.1996.)

Ja sitten - israelilaiset, matkailijoiden kansallinen pohjasakka. Kun haastateltavilta kysyy mielipiteitä eri kansallisuuksista, harvassa ovat ne, jotka eivät tässä kontekstissa mainitse israelilaisia ja ainakin yhtä harvassa ne, joilla on heistä enemmän myönteistä kuin kielteistä kommentoitavaa. Israelilaisilla on lisäksi ympäri Etelä-Amerikan mannerta "kansallinen porttikielto" useihin paikkoihin, joissa heitä ei enää suostuta majoittamaan, palvelemaan jne. Toisaalta taas hepreankielisiä kylttejä näkee Etelä-Amerikan maissa hyvin paljon, eri matkatoimistojen, ravintoloiden, hotellien jne. ikkunoissa suosituksena tälle kansalliselle ryhmälle.

Mistä siis on kyse? Itse en tiennyt kenttätöihin lähtiessäni mitään israelilaismatkailijoista ja aloin tutustua kysymykseen vasta muiden matkailijoiden kanssa keskustellessani. On ehkä hieman korkealentoista tässä yhteydessä puhua eräänlaisesta sekulaarista tabukäsitteistöstä, mutta puhun siitä silti. Israelilaismatkailijat nimittäin muiden kansallisten ryhmien eksoteerisessä folkloressa rikkovat useita reppumatkailijan statukseen liittyviä tabuja - ja joutuvat näin sosiaalisen eristämisen ja oraalisten sanktioiden kohteeksi (vrt. esim. Jauhiainen 1982b, 78-79). Ensinnäkin israelilaismatkailijat matkustavat suurissa ryhmissä ja usein vielä asepalveluksesta päästyään. Toiseksi he kieltäytyvät puhumasta muita kieliä kuin hepreaa, meluavat ja häiritsevät sekä paikallisia että muita matkailijoita ylimielisellä ja piittaamattomalla käytöksellään. (Edellä mainittu kuvaus on israelilaismatkailija Arikilta, A5.a. Arik, 28, Israel. Muisne 15.12.1996,

joka itse matkusti yksin eikä halunnut identifioida itseään israelilaismatkailijoiden valtavirtaan.)

Israelilaisstereotyypioiden paikkansa pitävyydestä en osaa sanoa mitään todella pätevää. Alettuaani matkani alkuvaiheessa kuulla toistuvia stereotyyppisiä kuvauksia heistä suorastaan odotin jonain kauniina päivänä tapaavani ylimielisen ja töykeän israelilaisjoukon, mutta epäonnistuin tässä pyrkimyksessäni täysin. Tapaamani israelilaiset eivät pinnallisen, osallistumattoman havainnointini mukaan poikenneet oleellisesti muista matkailijoista.

Koska kuitenkin lähes kaikki matkailijat osaavat melkeinpä pyytämättä kertoa israelilaismatkailijoista samantyyllisiä juttuja, savua tuskin on syntynyt ilman tulta - ja tuskinpa esimerkiksi jotkut hostellinomistajat antavat porttikieltoa *kaikille* israelilaisille ilman syytä. Toisaalta israelilaismatkustajat ovat mahdollisesti sen verran kommunaalisesti sisäänpäin kääntynyt ryhmä, että he liikkuvat paljolti omissa ympyröissään muita kansallisuuksia vältellen - tästähän juuri hepreankieliset kyltit ja muut "israelilaispaikat" kertovat. Israelilaiskuvausten kuittaaminen antisemitismillä olisi typerää yliampumista: inho kohdistuu nimen omaan *kansalaisuuteen*, ei *kansallisuuteen*.

Hyvin tyypillisiä kuvauksia israelilaisista ovat seuraavat:

The Israelis, I think they are very arrogant. They're not willing to mix in. At least when they are with a big group. If you meet them on their own, they're really nice, they like to talk to you. But still... if you meet them the next day, they pretend they don't know you.

(A4.b. Eveline, 30, Alankomaat. Quito 12.12.1996.)

I met a lot of Israelis. They seem to be all over Latin America. (...) I think they... OK, the people I met, let's not say that all of them are the same, but the people I met are really (...) not really nice. I think they are not really polite to the local people. They always make bargaining too hard. They only keep to themselves, the own group, like that. The same I think about the French people. They only speak French - the most of them. They refuse to speak English (...).

(A10.f. Cynthia, 23, Alankomaat. Quito 08.03.1997.)

Sisäisestä eksoteriasta takaisin sisäiseen esoteriaan: kuinka reppumatkailijat sitten itse kuvaavat omaa perinnettään, kerrontaansa ja syitä tietynlaisten teemojen vallitsevuuteen? Kuten muuallakin totean, reppumatkailijat ovat hyvin hanakoita analysoimaan itseään ja tätä kautta myöskin omaa kerrontaansa. Lähes kaikki informantit huomaavat sen, kuinka suuren osan kertomusperinteestä täyttää erilaisista vaikeuksista kertominen, kuten vaikkapa seuraavassa Althea:

I think they tell about people who are pretty normal, pretty average people who find themselves in just really scary or exciting or strange or different, difficult situations. And it's fun to hear about people going through that because you can think about what you would have done if you had been in that situation.

(A2.m. Althea, 26, Yhdysvallat. Quito 21.11.1996.)

... tai hieman eri sanoin, täsmälleen samaa tarkoittaen Eveline:

It's about funny things, it's about breaking down in the middle of nowhere, not knowing what to do. It's about bad things that happen to you.

(A4.g. Eveline, 30, Alankomaat. Quito 12.12.1996.)

Työni viimeisessä luvussa puutun kerronnan varsinaisiin funktioihin etisistiseltä kannaltani, mutta on myös hyvä miettiä jo tässä vaiheessa, millaisia funktioita matkailijat itse kerronnassaan näkevät. Esimerkiksi nuorimman informanttini, matkailua muutenkin erittäin terävästi analysoineen Sashan (A6.k. Sasha, 19, Australia. Quito 19.12.1996.) mielestä jokainen haluaa muiden ajattelevan, että hän on "hyvä matkailija": siksi kerrotaan negatiivisista kokemuksista. Kanadalainen Paul taas näki asian laajemminkin: hänen mielestään huonoista kokemuksista kertomisella itse asiassa samanaikaisesti sekä varoitetaan vaaroista että ajetaan matkailijoita hakemaan vastaavanlaisia vaarakokemuksia sen vuoksi, että heillä riittäisi kerrottavaa tulevaisuudessa (A7.n. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.).

Voiko reppumatkailijoiden idiokulttuurista kerrontaa sitten verrata minkään muun vastaavanlaisen yhteisön kerrontaan? Vertauskohteita olisi varmaan rajaton määrä, mutta tässä lopussa voin muun tutkimuksen puutteen vuoksi tehdä lyhyen ekskursioon vain yhteen niistä ennen siirtymistä reppumatkailijoiden idiokulttuurisen henkilökohtaisen kerronnan tarkempaan analyysiin luvuissa 4 ja 5.

Tuo vertailuyhteisö koostuu Gary Alan Finen (1987) tutkimista yhdysvaltalaisista mykologeista (sieniharrastajista) - yhteisö, jolla ei luulisi olevan minkäänlaista yhtäläisyyttä reppumatkailijoiden kanssa, mutta pintaa raaputtamalla yhtäläisyyksien määrä on huomattava. Finen erinomainen artikkeli on kaiken lisäksi eräs suurimmista vaikuttajista koko työssäni.

Mykologiien ja reppumatkailijoiden vertailuun johdattaa parhaiten seuraava Fine-sitaatti:

By transforming the world of nature into a social world and by imbuing that world with meaning, individuals share more than their mushrooms, they share the values that they give to these mushrooms (...) By explicitly proclaiming an interest in mushrooms, they are implicitly proclaiming an interest in the stories told about them. In turn, these stories shape and reinforce attitudes. As a result, personal experience stories provide the glue by which organizations are

held together in the face of what might otherwise be apathy.
(Fine 1987, 236-237.)

Mykologeja ja reppumatkailijoita todellakin yhdistää moni seikka. Molemmat luovat omassa kerronnassaan rajoja ulospäin ja yhteisyydentunnetta sisäänpäin. Mykologien samoin kuin reppumatkailijoidenkin yhteenkuuluvaisuudentunteeseen vaikuttaa suuresti sisäinen lojaalisuus (ja koherenssi): useista eri kulttuuripiireistä ja eri taustoista tulevat ihmiset tuntevat itsensä erilaisiksi kuin muut. Yhteisöllisyyttä luodaan usein itseironisen kerronnan avulla. Kerronnan ydin on molemmilla yhteisöillä usein yhteneväinen: siinä missä mykologit kertovat esimerkiksi hyvästä sienilöydöstä, matkailijat kertovat hyvästä matkakokemuksesta. Molemmat yhteisöt kertovat yhteneväisesti myös epätavallisista kokemuksista. Molempien kerronta toimii myös identiteetin konstruktion ja yhteisön koossapysyvyyden välikappaleena. Kummallekaan suullinen perinne ei ole periferiaa vaan aktiviteetin keskeinen osa. Samoin molempien ryhmien eksoteerinen (tai pikemminkin sisäinen eksoteerinen oman termini mukaan) perinne on rikasta ja kaksisuuntaista: siinä missä reppumatkailijat halveksivat "tavallisia turisteja" ja ihailevat sekä naureskellen ihmettelevät "*hard core -matkailijoita*", myös mykologeilla on runsaasti perinnettä autuaan tietämättömistä mattimeikäläisistä ja toisaalta liian friikahtaneista ammattilaisista.
(Fine 1987.)

Finen havainnot omiini yhdistettyinä puhuvat selvää kieltään henkilökohtaisen kerronnan merkityksestä idiokulttuurisissa yhteisöissä, niiden funktiosta yhteisöä koossapitävänä voimana, folkloren funktionaalista universaaliudesta. Hongon käyttö- ja ohjausjärjestelmäidean mukaisesti kyse ei kuitenkaan ole "vain" suullisesta perinteestä vaan jostain syvemmästä - kuten Fine itse kirjoittaa mykologeistaan:

It is not simply knowledge of a particular set of stories or themes that differentiates members from non-members, but a common set of attitudes that make the stories relevant and successfully tellable.
(Fine 1987, 232.)

4. HENKILÖKOHTAISEN KERRONNAN RISTIINTAULUKOINTI: KERTOMUKSEN TEEMA JA KERTOJAN ORIENTAATIO

4.1. Johdatus teoriaan

Periaatteessa yli sadan kappaleen kertomuskorpustani voisi lähestyä useasta eri näkökulmasta. Tutkimussuunnitelma- ja vielä kenttätyövaiheessa olin itsekin hyvin epävarma näkökulman suhteen. Eräässä vaiheessa olin valitsemassa lähestymistavakseni katsoa kertomusmateriaalia labovilaisittain, komponenttianalyysin avulla. Tätä vaihtoehtoa voi kuitenkin pitää epäonnistuneena tai vähintäänkin toissijaisen arvokkaana oman materiaalini suhteen. Komponenttianalyysin avulla voitaisiin toki pystyä selvittämään, mitä kertomuksen osatekijää informantit painottavat omassa henkilökohtaisessa kerronnassaan, mutta entä sitten? Labovilainen analyysi ei sen sijaan pystyisi pureutumaan aineistoni herättämiin keskeisiin kysymyksiin eli siihen, *mistä* kerrotaan ja *miksi* juuri tietyt teemat ja tietyt lähestymistavat dominoivat aineistoa.

Toisaalta hylkäsin myöhemmässä vaiheessa myös idean hyväksikäyttää aineiston analysoinnissa kertojakohtaista analyysimallia. Koska käytännön syistä - ja osittain myös mahdollisimman reaalisen haastattelukontekstin luomisen näkökulmasta - tutkimushaastatteluni rajoittuivat yhteen kertaan per informantti, tällaisen suppean aineiston perusteella on riskialtista vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä kunkin kertojan omimmasta tyylistä tai lähestymistavasta kerrontaan. Perinneorientaatiomalli, jota esimerkiksi Anna-Leena Siikala on käyttänyt, toimii pikemminkin toisentyyppisessä materiaalissa, jossa informantteja haastatellaan useaan otteeseen jopa pitkien aikojen kuluessa (vrt. Siikala 1980, 1984).

Kuitenkin jokainen haastattelukonteksti on yksilöllinen ja useat eri seikat voivat vaikuttaa haastattelun kulkuun. Esimerkiksi haastattelija voi omalla toiminnallaan johdatella keskustelua tietyille temaattisille uomille, haastateltava itse voi ajautua kertomaan tietyntyyppisiä kertomuksia, itse haastattelukonteksti voi suosia lyhyitä tai monipolvisia kertomuksia ja niin edelleen.

Toisaalta myös esimerkiksi puhtaan temaattinen lähestymistapa aineistoon jäisi tieteellisesti hieman vajaaksi. Toki olisi mahdollista lähestyä korpusta ainoastaan jaottelemalla kertomukset eri temaattisiin kategorioihin, mutta tämä jäisi eittämättä hieman ohueksi katsantokannaksi. Pelkkä temaattinen analyysimalli ei millään pystyisi vastaamaan kysymyksiin kunkin informantin omasta suhteesta kerrottuun riittävän detaljoidusti.

Kaiken edellä mainitun johdosta päätin valita aineistoni käsittely- ja analysointitavaksi kaksinapaisen analyysimallin. Malli koostuu kahdesta eri akselista, joista toinen on kerrotun temaattinen ja toinen kertojan orientaation analysoiminen. Mallit esittelen tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Temaattisen mallin avulla pystyn analysoimaan, millaisista eri teemoista reppumatkailijat yleensä tai pääosin kertovat, minkälaiset teemat ovat reppumatkailijoiden keskuudessa idiokulttuurisesti korostuneita tai suotavia. Orientaatiota analysoimalla pyrin vastaamaan kysymykseen, kuinka informantti itse suhtautuu kertomaansa ja korostuuko esimerkiksi tietynlaisissa teemaattisissa kategorioissa tietynlainen kertojanote, jolla tapahtunutta tarkastellaan.

Tutkimusaineistoni käsittelyssä perusyksikkö ei siis ole haastattelu tai komponentti vaan kertomus. Pidän itse lähestymistapaani ja perusyksikön valintaani parhaana mahdollisena. Syynä on se, että haastattelu perusyksikkönä - kertomuskomponenteista nyt puhumattakaan - ei olisi informanteille itselleen luonnollinen. Matkailijat tuskin itse matkakokemuksia vaihtaessaan korostavat kunkin vaihtotilanteen priorisuutta tai kiinnittävät huomiota siihen, millaisista osatekijöistä kukin kertomus korostuu. Molemmat edellä mainitut ovat ja olisivat norsunluutor-nimaisen tutkijan yksipuolisia katsantokantoja aineistoon. Sen sijaan kertomus, *travel story* tai *travel narrative*, on matkailijoille itselleen luonnollinen yksikkö. Tuskin on liioiteltua väittää, että jokainen matkailija osaa halutessaan kertoa mieliinpainuneista matkakokemuksistaan mieliinpainuvia kertomuksia.

Kertomus sinällään voisi liittyä ainoastaan yhteen tapaukseen tai olla monipolvinen, useasta erillisestä mutta samaan tapahtumasarjaan liittyvästä episodista koostuva yksikkö, jonka komponentit liittävät toisiinsa matkailijan mentaalinen koherenssi. Yhteisellä suhtautumistavalla, yhteisillä teemoilla ja kerrontatilanteilla rakennetaan yhteisöä itseäänkin (vrt. Fine 1988, 352).

Mistä sitten ei matkailijoiden parissa kerrota? Kysymys on sekä mielenkiintoinen että tärkeä. Kertomukset painottuvat yleisesti erilaisiin hankaliin, (pseudo)vaarallisiin tai muuten mieliin painuviin tilanteisiin. Monotonisuutta, turistisia kokemuksia ja latteutta ei kerronnassa arvosteta vaan pääpaino on sankarillistavissa kokemuksissa, kuten informanttini kertoo pohtiessamme nauhalla kysymystä kerronnan teemoista:

You get to the topic of travellers and tourists again. I mean, tourists are the people - I think according to most people - tourists are people who have organized the whole trip, nothing can

go wrong. And if you are a traveller, I think, (*epäselvää*) supposed to go wrong. It's a part of travelling and that makes your image and status. (...) Besides, I think things that go wrong are often a lot funnier than the things that just go right. I mean, you can't talk for hours like "I went to this beautiful place and I saw a nice cathedral and it was so nice and I met such a nice person there, we talked so nice..." It's not interesting. So, you don't talk about that. (A10.i. Cynthia, 23, Alankomaat. Quito 08.03.1997.)

Tematiikan lisäksi huomiota herättävä piirre on omien tunteiden häivyttäminen tai peittäminen kerronnassa. Kertomuskorpus sisältää lukuisan määrän narratiiveja, joissa puhutaan esimerkiksi omasta turhautumisesta, vihasta tai pettymyksestä, mutta tapa, jolla edellä mainituista kerrotaan, on kuitenkin stereotyyppinen ja usein huumorin sävyttämä. Oma kategoriansa ovat lisäksi nolot tilanteet, joissa matkailija itse asettuu (tragi)koomisen fokukseen. Kuitenkaan kaikkein henkilökohtaisimmista pettymyksistä ei ainakaan haastattelutilanteissa kerrota - ja kokemuksesta tiedän itsekin, että kaikista negatiivisimmista tapahtumista ja kokemuksista ei yleensä halua edes kertoa kellekään. Joutuminen huijauksen tai ryöstön uhriksi voi olla jälkikäteen hyvä kokemus, mutta ei aina. Vertailun vuoksi aborttikertomuksia tutkinut Asta Niemi käytti eräästä kertomuskategoriasta nimeä vastahakoinen kertomus, jota hän kuvasi "ikään kuin kertomuksen tiivistelmäksi" (Niemi 1994, 84).

Kertomukset sinällään ankkuroituvat muihinkin kuin meneillään olevan matkan tapahtumiin. Tämä korostaa omalta osaltaan kertomusten (ei haastattelutilanteen tai komponenttien) keskeisyyttä folkloren hahmottamisen kannalta matkailijan oman mielen sisällä. Vaikka aineisto on kerätty Etelä-Amerikassa, suuri osa kertomusyksiköistä liittyy informanttien aiempaan matkailuun, jopa kokonaan muihin maanosiin. Kaikkiaan kertomukset liittyvät lähes 40 maahan, joista lähes 90 % on kolmannessa maailmassa. Toinen yllättävä havainto liittyy siihen, että vaikka kertomusyksiköistä yli 80 % on kerätty Ecuadorissa, Ecuador-aiheisia kertomuksia on aineistosta vain hieman yli kymmenes. Ecuadorin rinnalle suosituimmaksi tapahtumamaaksi kohoakin Intia. Muita suosittuja maita ovat esimerkiksi Peru ja Bolivia. Maaorientaatiota eivät selitä pelkästään esimerkiksi Intian suosio matkakohteena tai Bolivian jonkinlainen tämänhetkinen in-asema Etelä-Amerikan reppumatkailussa. Todennäköisesti kerrontaa liittyy nimenomaan maihin, joissa "tapahtuu", jotka eivät ole kaikkein helpoimpia ja rauhallisimpia matkakohteita (kuten Ecuador Etelä-Amerikan mittakaavassa).

Alaluvussa 4.2. esittelen informanttejani ja haastattelutilanteita. Siinä missä alaluvussa 1.2. kerroin tarkemmin haastatteluiden lukumäärästä, pituuksista jne., keskityn seuraavassa kertomaan itse informanteista ja haastattelukonteksteista. Lisäksi olen pyrkinyt kuvaamaan eri metodejani saada haastatteluja aikaan. Alaluvussa 4.3. esittelen kaikki seitsemän temaattista

katteoriaa, jotka tulevat esiin kertomuskorpuksistani. Sen jälkeisessä luvussa (4.4.) esittelen neljä erilaista orientaatiokatteoriaa, jonka mukaisesti edellä mainituista teemoista kerrotaan. Kokoavassa luvussa 4.5. ristiintaulukoin eri temaattiset ja orientaatiolliset kategorieat ja saan aikaan kaiken kaikkiaan 28 teoreettista, ristiintaulukoitua kertomustyyppiä, joista kuitenkin vain 16 toteutuu enemmän kuin kerran omassa korpuksessani. Varsinaiset tekstiesimerkit analysoin luvussa 5.

4.2. Informantit

Kauhajokelaisia kertojia tutkinut Anna-Leena Siikala on usein puhunut termistä perinneorientaatio. Perinneorientaatiolla Siikala tarkoittaa kertojan perinnetuotteen lisäksi välittämää muuta informaatiota, näkemyksiä ja mielipiteitä eri asioista. Edelleen perinneorientaation muodostumiseen vaikuttavat hänen mukaansa informantin oma maailmankatsomus, elämäkokemukset ja persoonallisuus. Lisäksi Siikala on käyttänyt samassa yhteydessä termiä kertojanote, jolla hän tarkoittaa kertojan suhtautumista itse kerrontaan (esimerkiksi kommenttirepliikejä). (Siikala 1980, 86.)

Kuten jo edellisessä alaluvussa totesin, Siikalan malli toimii parhaiten pitkäaikaisten kenttätöiden aikana kerätyssä materiaalissa, jossa samaa informanttia on mahdollista haastatella useaan otteeseen. Koska omien kenttätöideni aikana suhteeni informantteihin jäi pakostakin pinnallisemmaksi, haastattelin jokaista vain kerran ja muu kanssakäyminen heidän kanssaan tapahtui varsinaisen tutkimustyön ulkopuolella, en olisi valmis vetämään omasta aineistostani pitkälle meneviä johtopäätöksiä kertojanotteen tai perinneorientaation suhteen. Sen sijaan olisin pikemminkin valmis puhumaan kontekstuaalisesta tai tietyssä haastattelutilanteessa esiin tulevasta otteesta kerrontaan tai taipumuksesta prosessoida tietynlaisia temaattisia tai orientaatiollisia kategorieita. Totuushan kuitenkin on - kuten seuraavista alaluvuista käy ilmi - että idio-kulttuurisuudesta huolimatta matkailijoiden henkilökohtainen kerronta on nimenomaan henkilökohtaista folklorea, kunkin kertojan eli informantin omaa tuotantoa, jossa idio-kulttuurinen koheesio ja konteksti toimivat taustavaikuttajina.

Kontaktinotoni eri informantteihin sekä heidän (mahdollinen) valmistautumisensa haastatteluihin vaihtelivat suuresti - samoin kuin heidän suhtautumisensa haastatteluun, perinteensä ja niin edelleen. Kunkin informantin temaattista ja orientaatiollista painotusta käsittelen seuraavissa

alaluvuissa, seuraavassa esittelen ainoastaan informanttini lyhyesti.

Ensimmäinen informanttini (A1) oli 25-vuotias belgialainen Benjamin, johon sain yhteyden South American Explorers Clubin kautta. Benjaminin haastattelu tuli oikeastaan vaiheessa, jossa kysymysrunkoni ei ollut täysin valmis. Eräänä päivänä Clubilla käydessäni tuntemani kerhovapaaehtoinen vihjaisi tavanneensa matkailijan, joka sopisi erinomaisesti haastateltavaksi. Matkailija olisi kuulemma tulossa takaisin seuraavana maanantaina, jolloin ilmestyinkin sovittuun aikaan paikalle nauhurini kanssa. Benjamin oli hipinolainen - vaikkakin lyhyttukkainen - mies, joka suostui haastatteluun. Hänen kerrontansa oli erittäin mielenkiintoista kuunneltavaa. Istuimme perinteisessä haastattelupaikassani South American Explorers Clubin Quitonkerhotalon yläkerrassa ja äänitin Benjaminin kerrontaa. Hänen englantinsa ei ollut parasta mahdollista, mutta jutut olivat sitäkin ansiokkaampia. Kuitenkaan Benjamin ei missään nimessä ollut mikään julkisuudenkipeä omanegonkorostaja, vaan pikemmin suhtautui vaivautuneesti julkisuuteen. Haastattelu kesti puolisentoista tuntia, ja sen loppuvaiheessa Benjamin alkoi hieman väsähtää. Vaikka Benjamin olikin ainoa informanttini, jonka kanssa en ollut koskaan jutellut sanaakaan ennen haastattelua, haastattelu on mielestäni parhaasta päästä olevia haastattelujani. Matkustustavaltaan Benjamin on koko aineistoni ainoa cohenmainen ajelehtija ja edustaa näin lähinnä marginaalia. Hän oli usean vuoden Amerikan-kiertomatalla, joka oli alkanut Kanadasta ja jatkunut hevosilla, polkupyörällä, liftaamalla ja busseilla toistaiseksi, puolentoista vuoden matkanteon jälkeen, Ecuadoriin saakka. Koko ajan Benjamin selkeästi vältteli turistiestablishmentin lisäksi myös reppumatkailijainstituutioita ja esitti haastattelussaan kärkevää kritiikkiä myös Clubia ja sen turistisuutta kohtaan.

Althean (A2) haastattelu on myös eräänlainen poikkeustapaus. Yhdysvaltalainen Althea oli nimittäin myös South American Explorers Clubin vapaaehtoistyöntekijöitä ja Ecuadorissa yhdessä miehensä kanssa. Olimme sopineet Althean kanssa haastattelusta jo paljon etukäteen, ja hän oli myös hyvin valmistautunut siihen. Olin etukäteen saanut Althealta kyselylomakkeen yhteydessä lyhyitä, muutaman sanan referaatteja hänen "parhaista kertomuksistaan", ja pystyin hyödyntämään etukäteistietojani myös haastattelussa. Althean kerronnassa korostuivat tavanomaista enemmän muilta kuullut, toisen käden, kertomukset, mikä tietysti johtui siitä, että työssään hänellä oli mahdollisuus kuulla muiden kokemuksista. Informanttina Althea oli selkeä, eräänlainen Benjaminin vastapooli, joka ei kuitenkaan myöskään hakenut julkisuutta vaan halusi yksinkertaisesti auttaa mielestään mielenkiintoisessa tutkimusprojektissa. Haastattelu

kesti hieman yli tunnin, ja se suoritettiin myös Clubin yläkerrassa. Yleensäkin annoin informanttien itsensä valita heille mieluisimman haastattelupaikan, mahdollisuuksien mukaan myös ajan. Matkailijana Althea edustaa tyyppiä, joka juuri haastatteluhetkellä oli pikemminkin töissä kuin varsinaisella matkalla mutta joka kuitenkin selvästi identifioi itsensä reppumatkailijaksi. Hän oli aiemmin matkustanut varsin runsaasti.

Saksalainen G.P. (A3) - joka halusi käyttää itsestään mieluummin lempinimeään kuin omaa nimeään, kyseessä eivät siis ole nimikirjaimet - tuli informantikseni uutta metodologia käyttäen. Haastattelin häntä joulukuun 1996 alussa, lähes kaksi kuukautta Benjaminin haastattelun jälkeen hieman turhautuneena siihen, etten ollut saanut haastatteluja aikaan viikonloppuekskursioilla tai South American Explorers Clubin kautta pitkään aikaan. Jakaessani kyselylomakkeistani Quitossa sijaitseviin matkailijoiden suosimiin paikkoihin pyysin erään suosittu matkailijahotellin omistajalta lupaa myös "roikkua" paikassa ja jutella asiakkaiden kanssa. Kerran kyseisessä hotellissa maleksiessani aloin jutella G.P:n kanssa, ja juttelun tuloksena sovimme haastattelun seuraavaksi aamuksi. Haastattelu tehtiin hotellin aulatiloihin, eikä se kuulu omiin suosikkeihini. G.P:n kerrontaa sävyttävät pitkät, polveilevat narratiivit, joista kuitenkin valitettavasti - siis omasta mielestäni - puuttui matkailijoille tyypillinen itseironinen aspekti. G.P. on samalla ainoa informanteistani, jolta en ole ottanut yhtään tekstiesimerkkiä seuraavaan lukuun. Syytä on kaksi: kertomusten pituus ja niiden tekninen taso. Litterointi tuotti G.P:n haastattelun suhteen tavanomaista enemmän hankaluuksia johtuen niin hänen aksentistaan, taustakohinasta kuin siitäkin, että tämän kirjoittaja "onnistui" haastattelun aikana irrottamaan mikrofonin ainakin kerran nauhurista. G.P. oli matkailijana eräs kokeneimmista informanteistani ja matkustanut laajalti sekä Latinalaisessa Amerikassa että etenkin Aasiassa.

Britannialainen Mick ja alankomaalainen Eveline (A4) ajautuivat käsiini täsmälleen samassa paikassa kuin G.P., itse asiassa seuraavalla viikolla. Aloin jutella myös heidän kanssaan hotellin oleskelutilassa, ja sovin haastattelun seuraavaksi päiväksi. Myöskään heidän haastattelunsa ei kuulu onnistuneimpiin. Vaikka haastattelu tehtiinkin heidän hotellihuoneessaan ja molemmat tulivat tutkimukseeni mukaan vapaaehtoisesti ja ilman painostusta, tilannetta leimasi jostain kumman syystä jännitys informanttien puolelta. Mickin ja Evelinen kertomukset olivat koko aineistossa ainoita, jotka useimmiten jäivät referaatinomaiselle tasolle ja olivat huonompia kuin vapaassa tilanteessa. Syytä jännitykseen en tiedä. Selitykseksi ei kelpaa edes se, että kyseessä oli pariskunta, sillä esimerkiksi Malcolmin ja Denisen (A8) tapauksessa pariskuntana olo itse

asiassa pikemminkin lisäsi tilanteen rentoutta ja luonnollisuutta. Mick ja Eveline olivat pitkällä Latinalaisen Amerikan kiertomatalla. Heidän haastattelemisensa vakuutti minut siitä, että pariskunta yhdessä on yhtä luonnollinen haastateltava kuin yksittäinen matkailijakin. Siitä syystä ja siksi, että kertomuksissa on narratiiveja, joihin kumpikin ottaa osaa, olenkin antanut kummallekin informantille saman koodin.

Israelilainen Arik (A5) oli ensimmäinen muualta kuin Quitosta saamani informantti - ja samalla ensimmäinen, joka käytännössä osoitti, kuinka pieni reppumatkailijan maailma Etelä-Amerikassa onkaan. Olin nauhurin kanssa viikonloppuekskursiolla pienessä reppumatkailijoiden suosimassa Muisne-nimisessä kylässä Tyynenmeren rannikolla. Sähköpulan vaivaamassa *backpackereiden* kansoittamassa hotellissa aloin sitten illalla jutella muiden matkailijoiden kanssa, missä yhteydessä selvisi, että Arik oli itse asiassa jonkin aikaa aiemmin täyttänyt kyselylomakkeeni Quitossa. Arikin vastaukset tuntuivat jo kyselylomakkeen perusteella tavallista fiksummilta ja kypsemmiltä, ja niinpä haastattelinkin häntä mielelläni pari päivää myöhemmin vielä ennen lähtöäni takaisin Muisnesta Quitoon. Haastattelu tehtiin hotellin pihalla meren rannalla, mikä ei onneksi vaikuttanut sen tekniseen tasoon. Kertomusten lukumäärää orjallisesti katsomalla Arikin haastattelu voi tuntua turhalta, mutta haastattelu keskittyikin pitkälti muuhun kuin kerrontaan. Arik pystyi tunnin aikana syvällisesti analysoimaan tunteitaan reppumatkailijana, israelilaisten matkailua, kokemuksiaan ja reppumatkailun filosofiaa sinälläänkin. Arikille kyseessä oli ensimmäinen pitkä ulkomaanmatka, ja hän oli valinnut usean kuukauden matkansa kohteeksi juuri Etelä-Amerikan.

Sasha (A6) Australiasta oli kaikista informanteistani nuorin, olihan hän vasta 19-vuotias. Sashan tapasin South American Explorers Clubilla, jossa myös haastattelu suoritettiin juuri ennen lähtöäni varsin tuloksettomalle Perun, Bolivian ja Chilen kenttätyömatkalle. Nuoresta iästään huolimatta Sasha oli erittäin kypsän oloinen ja tottunut matkailija, joka jo alaikäisenä oli matkustanut yksin ja omatoimisesti ulkomailla. Tällä kertaa hän oli useamman kuukauden Etelä-Amerikan kiertomatalla. Valitettavasti haastattelu kärsi jostain syystä teknisistä vaikeuksista, ja litteraatio oli näin erittäin hankalaa, koska paikoitellen äänestä oli lähes mahdotonta saada selvää. Vajaaseen tuntiin Sasha esitti ainoastaan viisi narratiivia, mutta Arikin tapaan keskustelumme pääfokus olikin reppumatkailun analysoinnissa sinällään.

Yli kuukauden kestäneen, jo edellä mainitun tutkimusmatkani ainoa haastattelu oli kanadalaisen

Paulin (A7) kanssa. Jostain syystä, oli syynä sitten se, ettei joulu-tammikuu ole Etelä-Amerikassa varsinaista sesonkia tai se, ettei tyyliini ja tieteen etiikkaan kuulu pysäyttellä ihmisiä kaduilla ja painostaa heitä antamaan haastatteluja vaan edetä rauhallisemmin, sekä tämä että Etelä-Amerikassa oleskeluni loppupuolen lähes kahden kuukauden oma kiertely jäivät tutkimuksen kannalta melkein nollajaksoiksi. Yhteensä yli kolmen kuukauden kiertelyn aikana sain aikaan ainoastaan kaksi haastattelua ja muutaman kyselylomakkeen. Etukäteen olin kuvitellut haastatteluja syntyvän nimen omaan helpoimmin tällaisissa konteksteissa, joissa matkailijoiden kanssa ajautuu tekemisiin muuallakin kuin South American Explorers Clubin tiloissa. Pääsyinä heikkoon tulokseen pidän jo edellä mainittuja matalasesonkia ja pyrkimystäni välttää haastatteluihin painostaminen. Kolmantena syynä voinee pitää matkailijoiden vastentahtoisuutta eilomailulliseen toimintaan matkan aikana. Etukäteen olin kuvitellut, että jos esimerkiksi Tom Selänniemellä (1996b, 23-27) oli vaikeuksia saada materiaalia viikon etelänmatkaajien keskuudessa, omat kenttätyöni olisivat paljon helpompia. Helposti voisi - valitettavan väärin - olettaa, että reppumatkailijoiden keskinäinen solidaarisuus, halu jakaa kertomuksia, kiinnostus tutkimustani kohtaan ja usean kuukauden matkallaolo helpottaisivat haastattelujen saantia, mutta omalla kohdallani näin ei käynyt. Mahdollisen seuraavan tutkimusperiodin on tätä pohjaa vasten myös kestettävä useita kuukausia ja ajoituttava mieluummin Euroopan ja Pohjois-Amerikan yliopistojen lomakausiin.

Paul oli kuitenkin koko aineistossa ehkä suosikki-informanttini. Itse asiassa hän ei ollut varsinainen matkailija, vaan oli oman matkansa aikana ajautunut töihin bolivialaiseen yritykseen, olihan hän kotimaassaan geologian opiskelija. Tutustuin Pauliin Perun ja Bolivian rajaa ylittäessäni ja jo bussissa La Paziin sovimme haastattelusta. Monivaiheisen hotellinetsinnän jälkeen päädyimme illalla samaan lapazilaiseen hotelliin, jossa myös tein haastattelun. Kertojana Paul on äärimmäisen lahjakas, ja hänen tarinastoaan sävyttää pseudosankarillinen itseironia. Mistään muusta haastattelusta en koko kenttätyöjakson aikana nauttinut yhtä paljon. Kahden tunninkaan jälkeen Paul ei osoittanut väsymyksen merkkejä, vaan nautti ilmiselvästi tilanteesta. Kuten olettaa sopii, hänen kerrontansa ei sisältänyt lainkaan toisen käden materiaalia.

Toinen suosikkihaastatteluni oli Malcolmin ja Denisen (A8) kanssa helmikuun 1997 loppupuolella lähes kaksi kuukautta Paulin haastattelun jälkeen. Kyselylomakkeissani, joita jaoin muun muassa South American Explorers Clubin kautta, pyysin tutkimuksestani kiinnostuneita ottamaan minuun yhteyttä haastatteluja varten. Malcolm ja Denise olivat lomakkeen loppuun

jättäneet minulle yhteydenottopyynnön, minkä seurauksena soitin heille heidän hotelliinsa ja sovimme haastattelun South American Explorers Clubin tiloihin. Haastattelu oli koko aineistoni tärkeimpiä. Molemmat olivat valmistautuneet siihen erittäin huolellisesti ja kirjanneet ylös muutamalla sanalla kymmeniä kertomusreferaatteja. Tällöinkään haastattelua ei voi pitää luonnottomana, vaan pikemminkin molemmat olivat yrittäneet kirjata ylös tyypillisesti muistelemaan kertomuksia. Malcolm oli pariskunnan kokeneempi matkailija, joka oli aiemmin matkustanut edellisen tyttöystävänsä kanssa laajalti Aasiassa. Itse haastattelutilanteessa Malcolm oli hieman puheliaampi, mutta paradoksaalisesti myös Denise muisteli Malcolmille sattuneita tapauksia, joissa hän ei itse ollut ollut mukana. Heiltä sain kerättyä yhteensä 35 kertomusyksikköä eli lähes neljäsosan kaikesta materiaalistani. Tutkijan kannalta Malcolm ja Denise olivat unelmainformantteja.

Ainoaan suomalaisen informanttiini Juhaniin (A9, oikea nimi muutettu) tutustuin asuessamme samassa quitolaisessa majapaikassa. Juhani edustaa informanttina täydellistä vastapoolia Benjaminille, jonka kanssa en ollut missään yhteyksissä ennen tai jälkeen haastattelun. Juhaniin seurassa vietin yhteensä useita päiviä, ja valtaosa kaikesta keskustelustamme oli haastattelun ulkopuolella, jopa niin, että useita hyviä matkanarratiiveja jäi minulta valitettavasti nauhoittamatta. Päivien mittaan olin pystynyt kirjaamaan ylös muutamalla sanalla Juhaniin tyypillisimpiä kertomuksia ja näin muistuttamaan niistä haastattelukontekstissa. Tällä tavalla pystyin myös havainnoimaan Juhaniin "aidompaa" kerrontaa eli sitä, mitä hän kertoi useille eri matkailijoille haastattelutilanteen ulkopuolella. Useat Juhaniin nauhalle esittämistä kertomuksista olen täten kuullut useaan otteeseen. Haastattelu oli teknisesti huipputasoinen ja kertojan ja tutkijan yhteinen, kummankin äidinkielellä käytävä keskustelu tavallista helpompaa litteroitavaa.

Alankomaalaiseen Cynthiaan (A10) tutustuin edelleen samassa majapaikassa. Cynthia ei itse asiassa myöskään, vaikkapa Althean tapaan, ollut "puhdas" reppumatkailija, koska majapaikka oli ehkä hieman tavanomaista parempi. Lisäksi Cynthia oli tekemässä Etelä-Amerikassa omaa lopputyötään eikä kovin voimakkaasti identifioinut itseään *reppumatkailijaksi*. Cynthiaan haastattelu oli myös laadullisesti hyvä, mutta sitä - samoin kuin Juhania ja viimeistä informanttiani Andrejta - vaivaa se, että haastatteluvaiheessa tutkija ja informantti tunsivat jo toisensa liian hyvin. Näin kaseteille tallentui usein asiallisen tutkimushaastattelun lisäksi typerää sisäpiirin huumoria, päällepuhumista ja tutkijan omien matkakokemusten muistelua. Positiiviselta kannalta voi toki ajatella, että reppumatkailijoiden ystävyysuhteisiin tien päällä kuuluu

myös kertomusten ja kokemusten vaihtoa, ja tältä kannalta ajatellen kolmen viimeisenkin haastatteluni kontekstit olivat (ikävän) luonnollisia. Tutkijana ajatellen taas ei voi kuin hävetä sitä, että alkupään haastattelut olivat vähemmän amatöörimaisia kuin loppupään.

Slovenialainen lääketieteen opiskelija Andrej (A11) oli viimeinen informanttini. Hänen tapauksensa todistaa jälleen kerran reppumatkailijoiden pienestä maailmasta, josta jokaisella matkailijalla löytyy takuulla runsaasti esimerkkejä. Olin tavannut Andrejn joitakin viikkoja aikaisemmin samassa majapaikassa, jossa Juhanin ja Cynthiankin, kun hän ennalta aavistamatta jonkin aikaa myöhemmin astui sisään samaan *gringojen* suosimaan hotelliin Kolumbiassa, jossa itsekin olin majoittuneena. Tarkoitukseni oli haastatella Andrejta jo kyseisenä iltana, mutta haastattelu venyi seuraavaan päivään ja seuraavalle paikkakunnalle. Andrejn englanti ei ollut kovin hyvää, ja viimeistä haastattelua leimasi kiireemme lähteä tutustumaan Calin yöelämään, mutta kokemustensa puolesta Andrej oli informanteistani monipuolisimpia. Hän oli matkustanut erittäin laajasti - vaikka hänen meneillään oleva matkansa olikin vain muutaman viikon "pikapyrähdys" Ecuadoriin ja Kolumbiaan - niin Aasiassa kuin Afrikassakin. Andrej keskittyi myös kerronnassaan omiin kokemuksiinsa, joita olisi takuulla ollut enemmän kuin mitä haastattelutilanteessa oli mahdollista selvittää. Andrej oli lisäksi ainoa entisestä sosialistisesta maasta tullut informanttini. Jostain syystä kahden miljoonan asukkaan Slovenia tuntuu muutenkin tuottavan enemmän reppumatkailijoita kuin esimerkiksi vauraampi ja väkirikkaampi Suomi.

4.3. Temaattiset kategoriat

Olen jakanut korpukseni 133 kertomusta seitsemän eri teeman alle. Taulukko asiasta löytyy alaluvun lopusta. Teemat eivät *sinällään* ole toisiaan ehdottomasti poissulkevia. Esimerkiksi tapahtunut ryöstö ei ole välttämättä lopultakaan ryöstökertomus, jos itse ryöstön kuvauksessa matkailijasta ei tulekaan tapahtumien passiivista uhria vaan aktiivinen toimija, joka ryhtyy taistelemaan ryöstäjää vastaan. Näin ryöstökertomukselta pinnallisesti vaikuttava narratiivi onkin itse asiassa vastarintakertomus, yksikkö, jonka ydin on ryöstöyrityksen sijaan matkailijan oman aktiivisuuden kuvauksessa, passiivisuuden normin rikkomisessa.

Näin huomataan, kuinka ongelmakertomukset ovat kuudella yhdestätoista kertojasta suosituin kategoria. Toisaalta taulukosta käy hyvin esille, että kaikki kategoriat hallitsee vain yksi informanttipari (A8) ja että joidenkin kertojien temaattiset orientaatiot ovat selkeästi eriytyneet,

kertojille on kehittynyt temaattinen orientaatio, kategoria, jonka he hallitsevat ja tuntevat omakseen. Kukaan kertojista ei ole omaksunut pääasialliseksi temaattiseksi orientaatiokseen mitään neljästä harvinaisemmasta luokasta.

Haastattelutilanteen ainutkertaisuuden ja toistamattomuuden voisi olettaa ajavan kertojia vain tiettyjen teemojen pariin, jatkamaan useammalla kertomuksella jo skematisoidusta aihepiiristä. Taulukko 7 todistaa kuitenkin ajatusmallin vääräksi: pikemminkin voi sanoa reppumatkailijaperinteen olevan temaattisesti(kin) rikasta ja kertojien hallitsevan eri aihealueet laaja-alaisesti.

Seitsemän temaattista kategoriaa ovat seuraavat:

1. Ongelmakertomukset (ONG) (40 kappaletta / 30 % koko korpuksen kertomuksista)

Ongelmakertomukset ovat suosikkiasemansa lisäksi koko aineiston keskimäärin pisin kategoria. Keskimääräinen ongelmakertomus on pituudeltaan 26,7 riviä, kun koko korpuksessa keskiarvopituus on 22,0 riviä. (Pituudet on laskettu 13 pisteen Helveticalla litteroitujen tekstien mukaan.) Ongelmakertomukset ovat usein polveilevia narratiiveja, joista puuttuu yksi ratkaiseva ongelmanaiheuttaja, yksi selkeä kriisitilanne tai kriittinen kohta. Toisaalta joukossa on paljon läheltä piti -kertomuksia, kertomuksia (potentiaalisista) vaaroista, yleisistä hankaluuksista, matkoista vaarallisilla seuduilla (joilla usein ei sitten tapahdukaan mitään vakavaa) ja sairauksista. Kerronta on kuvailevaa ja keskittyy usein yksityiskohtiin, sen kuvaamiseen, kuinka jotain olisi voinut tapahtua huonommalle tuurilla tai kuinka sankarimatkailija on selvinnyt kriittisestä tilanteesta usein ilman omaa aktiivista väliintuloa. Ongelmakertomukset ovat tyypillisiä kertomuksia sankarimatkailijoista (sitaateissa tai ilman). Niillä pyritään osoittamaan, millaisia (potentiaalisia) vaaramomenteja reppumatkailija voi tien päällä kokea. Aina kertomuksissa ei kuitenkaan käy hyvin vaan pahimmissa niistä on itsemurhayrityksiä, kuolemia ja sairauksia. Ongelmakertomusten koodisanoja ovat uhat, vaarat, hankaluudet, vaikeudet.

2. Kulttuurierokertomukset (KUL) (26 / 20 %)

Kulttuurierokertomuksissa peilataan oman ja vieraan (matkakohteen) kulttuurin eroja tai omaa vieraantuneisuutta omasta kulttuurista pitkän matkan aikana tai kotimaahan palattua. Kerronnan kohteena voi olla esimerkiksi paluu kotimaahan, jonka kulttuurin normeja ja tapoja ei enää hallita, tai vieraassa kulttuurissa asiat, jotka omassa olisivat mahdottomia. Niissä

yksityistapauksesta tehdään koko kulttuuria koskevia yleistyksiä. Kertomuksissa suhtautuminen vieraaseen voi olla yhtä hyvin positiivista kuin negatiivistakin. Siinä missä ongelmakertomuksilla helposti konstruoidaan matkailijan omaa sankariroolia, kulttuurierokertomusten funktioita on pikemminkin vieraan kulttuurin selittäminen itselle ja kuulijoille, kulttuurishokin lievittäminen tai huvittaminen. Katteeseen kuuluu esimerkiksi kertomuksia huijauksista ja huijausyrityksistä. Näissäkin on kyse ongelmasta mutta pääpaino on silti siinä, että kyseiset ongelmat olisivat (mukamas) mahdottomia omassa kulttuuriympäristössä.

Kulttuurierokertomusten asenteellisuudesta voi olla monta mieltä. Folkloreille ominaisesti kertomuksen funktio voi myös muuttua. Vieras näyttäytyy narratiiveissa usein naurettavana, typeränä, vaarallisena tai tahattoman koomisena, oma kulttuuri järkevämpänä - tai sen edustajat joskus naiiveina. Ironialla ja omilla ennakkoluuloilla pelaaminen toimii joskus myös omien vihamielisten asenteiden peilinä (vrt. Campion-Vincent 1995, 21-22).

3. Ryöstökertomukset (RYÖ) (20 / 15 %)

Temaattisena kategoriana ryöstökertomukset ovat suhteellisen yksinkertainen ryhmä: niissä päähenkilö ryöstetään tai aiotaan ryöstää. Kertomusten suuri suosio perustuu matkailijastatukseen ja todellisiin vaaroihin matkan aikana, mikä myös oikeuttaa kertomusten ottamisen omaksi kategoriakseen. On vaikeaa matkustaa useita kuukausia tai vuosia joutumatta koskaan ryöstön tai ryöstöyrityksen kohteeksi - toisaalta monet matkailijat korostavat hyvää onneaan jouduttuaan ryöstetyksi vain kerran tai harvoin. Kertomuksissa, jossa ryöstö ei onnistu, päähenkilö pakenee paikalta tai onnistuu muuten selvittämään tilanteen turvautumatta aktiiviseen vastarintaan. Päähenkilön roolia ei ryöstökertomuksissa säilytä oma nokkeluus tai statukseen liittyvä kompetenssi. Kertomuksissa matkailija on kaikista temaattisista kategorioista selvimmän tapahtumien passiivinen seuraaja-uhri. Monet kertomuksista ovat lakonisia, vaikka joukossa on myös muutama pitkä ja polveileva kertomus, joissa arvioidaan omaa suhdetta tapahtuneeseen ja kerrotaan omista tunnetiloista.

Kertomusten lakonisuudella pyritään niiden jokapäiväistämiseen, ikään kuin ryöstöt olisivat reppumatkailijan arkipäivää. Todellisuus ei kuitenkaan jälleen kerran ole niin uhkaavaa kuin matkailijat yrittävät uskotella. Tämän kirjoittajaa ei useiden kuukausien kenttätöiden aikana ryöstetty kertaakaan.

Yhdysvaltalainen folkloristi Eleanor Wachs on tutkinut rikosuhrikertomuksia (*crime-victim stories*) New Yorkin nykyperinteessä. Wachsien havaintojen mukaan vaara joutua rikoksen uhriksi tämän päivän New Yorkissa on suuri, minkä vuoksi kertomukset rikoksistakin ovat nousseet newyorkilaisen kaupunkiloren keskiöön: "*after all, this is New York City, these things are commonplace here*". Aineistostaan hän löysi kolme erilaista rikosuhrikertomuskategoriaa: etukäteisaavistuskertomukset (*premonition narrative*), väliintulemattomuuskertomukset (*nonintervention narrative*) ja nokkeluuskertomukset (*ingenious deception narrative*). (Wachs 1982, 21-27.)

Omassa aineistossani rikosuhrikertomukset voi jakaa kahteen pääluokkaan: kaksi ensimmäistä wachsilaisista luokkaa ovat oman jaotteluni mukaan ryöstökertomuksia, sen sijaan uhrin (tai aiotun sellaisen) oma nokkeluus tekee kertomuksista oman kategoriansa, vastarintakertomuksen.

4. Omituiset tilanteet (OMI) (14 / 11 %)

Naisten aborttikerrontaa tutkinut Asta Niemi (1994, 41) nimesi erääksi kertomuskategoriakseen hyvät jutut, joiden piirteenä oli se, että "*koetun tekee kerrottavaksi sen epätavallisuus*". Oma kategoriani omituisista tilanteista tulee hyvin lähelle Niemen jaottelua. Koska kuitenkin kaikissa seitsemässä temaattisessa kategoriassani on hyviä juttuja sanan varsinaisessa merkityksessä, pidän omituisia tilanteita aineistooni nähden huomattavasti soveliaampana nimekkeenä.

Kertomukset omituisista tilanteista tulevat joskus lähellä temaattista kategoriata 2 (kulttuurierokertomukset), mutta eroavat siitä tarpeeksi ollakseen oma selkeä kategoriansa. Siinä, missä kulttuurierokertomuksissa peilataan kahden kulttuurin eroavuuksia, omituisissa tilanteissa pääpaino on yksittäisessä tapauksessa, joka sinällään voisi yhtä hyvin tapahtua myös omassa kotimaassa. Usein omituisesta tilanteesta tekee omituisen juuri päähenkilön vasta-aktantti, joka on paikallinen, omituisesti käyttäytyvä henkilö. Matkailijan roolina tässä kategoriassa on olla sankari tai veijari, joka osaa suhtautua koomisesti tapahtumiin. Omituisissa tilanteissa kerronnan pointti on normin rikkominen. Yleensä rikkojana on matkailijan vasta-aktantti. Toisaalta kertomuksissa on yleiskoomista ainesta, sketsinomaisia tapahtumia, jotka vain yksinkertaisesti ovat hauskoja ja joissa hauskan lähde on muualla kuin matkailijassa itsessään. Tähän kategoriiaan kuuluvat myös aineistoni molemmat memoraatit.

5. Vastarintakertomukset (VAS) (13 / 10 %)

Vastarintakertomuksissa päähenkilö on harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta sankari. Ei siis ole ihme, että vastarintakertomukset ovat temaattisista kategorioista keskimäärin toiseksi pisimpiä. Sankaruutta ei kuitenkaan välttämättä luoda itseorientaation keinoin omaa roolia korostamalla vaan tapahtumien kuvauksella. Trickstermäisen sankarin roolia korostavien vastarintakertomuksien joukossa on myös yksi poikkeava tapaus, jossa vastarintaan ryhtyvä matkailija lopulta kuolee. Vastarintakertomuksissa korostuu oman sankaruuden lisäksi hyvin vahvasti opetusfunktio: näiden kertomusten avulla välitetään tietoja oikeasta käyttäytymismallista vaaratilanteissa. Rikosuhrikertomuksien henkilöhahmoja analysoidessaan Eleanor Wachs käyttää vastaavasta hahmosta nimeä nokkela uhri (*the clever victim*) (Wachs 1988, 28-31).

Matkailijan rooli vastarintakertomuksissa on aktiivinen ja keinona normien rikkominen: esimerkiksi ryöstöyrittäjien kohteeksi joutuminen edellyttäisi passiivista omaisuuden luovuttamista, mutta osa matkailijoista ei tähän suostu vaan toimii. Näin ryöstökertomuksesta tulee vastarintakertomus. Matkailijan toimintaa hallitsee yllätyksellisyys: usein vasta-aktanttikaan ei odota matkailijalta kuvattua kaltaista toimintaa. Matkailijan roolina on rikkoa rooliodotukset, konventiot: palkintona on hyvä kertomus ja oman idiokulttuurisen sankariroolin korostuminen. Asta Niemen eräs aborttikertomusluokka on muuten nimeltään konventionvastainen kertomus. Siinä missä vastarintaan ryhtyminen rikkoo matkailijan konventiot, abortista kerrottaessa konvention rikkoo positiivinen suhtautuminen koettuun. (Niemi 1994, 88.)

6. Nolo tilanteet (NOL) (11 / 8 %)

Oma selkeä kategoriensa ja ryöstökertomusten orientaatiollinen peilikuva (ks. taulukko 3) ovat kertomukset noloista tilanteista. Oleellista näille kertomuksille on huumori: vaikka jokaisessa kategoriassa esiintyykin huumoria ja huumorin voi katsoa olevan eräs koko kertomuskorpuksen läpileikkaavia asioita, noloja tilanteita ei ole ilman huumoria ja itseironiaa. Noloon tilanteeseen joutuu matkailija, joka ei hallitse paikallista kulttuuria, jonka kielitaito on huono, joka kuvittelee itsensä todellisuutta suuremmaksi sankariksi tai jonka länsimäinen käytös onkin toisessa kulttuuripiirissä naiivia tai uhkarohkeaa. Kertomuksissa ei kulttuurierokertomuksista poiketen kuitenkaan analysoida kulttuurieroja, vaan pääasiallisena funktiona on yksinkertainen viihdytys oman nolon tilanteen kuvauksen kautta.

7. Onnelliset loput (ONN) (9 / 7 %)

Pienin temaattinen kategoria ovat kertomukset onnellisista loppuista, jotka ovat leimallisesti vaikeuksien kautta voittoon -kertomuksia. Onnellisia loppuja on toki muissakin temaattisissa kategorioissa, mutta tämän kategorian (pää)henkilö selviää usein hankalasta tilanteesta yllätysmomentin, normin rikkomisen kautta tekemättä kuitenkaan vastarintaa siinä mielessä kuin kategoriassa 5. Matkailija voi selvitä esimerkiksi uhkaavasta huumeepidätyksestä (kertomuksesta tekee onnellisen lopun eikä vastarintakertomuksen nimenomaan "helpotuksen huokaus" - eräänlainen *Deus ex machina* - tapahtumien käännyttyä matkailijan kannalta hyvään suuntaan) tai muuten omalla nokkeluudellaan saavuttaa jotain haluamaansa. Osassa kertomuksista onnellisen lopun tekee pelastuminen uhkaavasta tilanteesta onnella tai oikeassaolo riidassa. Päähenkilö ei ole sankari samassa mielessä kuin vastarintakertomuksissa, voihan tilanne saada onnellisen lopun ilman päähenkilön omaa aktiivisuuttakin.

Taulukoituna temaattiset kategoriat jakaantuvat seuraavasti (kullekin informantille tyypillisin kategoria lihavoituna):

TAULUKKO 7. Kertojat ja temaattiset kategoriat.								
<i>Kertoja</i>	<i>ONG</i>	<i>KUL</i>	<i>RYÖ</i>	<i>OMI</i>	<i>VAS</i>	<i>NOL</i>	<i>ONN</i>	<i>Yht.</i>
A1 Benjamin	5	1	1	2	2	0	1	12
A2 Althea	3	2	1	0	0	1	1	8
A3 G.P.	6	0	1	0	1	0	0	8
A4 Mick & Eveline	5	0	8	0	1	0	0	14
A5 Arik	0	1	2	0	1	0	0	4
A6 Sasha	2	1	1	0	1	0	0	5
A7 Paul	3	2	0	0	1	1	1	8
A8 Malcolm & Denise	4	9	1	8	4	6	3	35
A9 Juhani	2	4	3	3	1	3	0	16
A10 Cynt-hia	4	4	2	0	0	0	0	10
A11 Andrej	6	2	0	1	1	0	3	13
<i>Yhteensä</i>	<i>40</i>	<i>26</i>	<i>20</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>11</i>	<i>9</i>	<i>133</i>

4.4. Orientaatiokategoriat

Orientaatioidean henkilökohtaisen kerronnan tutkimiseen toi Sandra Stahl vuonna 1983. Artikkelinsa yhdessä kappaleessa esitelty muuorientoitunut/itseorientoitunut-jako on jostain syystä jäänyt häneltä kesken. Vaikka Stahl on julkaissut paljon henkilökohtaiseen kerrontaan liittyviä tutkimuksia, ei hän ole lähtenyt kehittämään ideaa eteenpäin tai syventämään sitä. Tämä on sääli, sillä esimerkiksi oman tutkielmani kannalta Stahlin orientaatiojako on aivan

oleellinen kaikkine puutteineenkin. Koska jako ei aivan sellaisenaan sovi omaan työhöni (eikä itse asiassa luultavasti mihinkään henkilökohtaista kerrontaa sisältävään kertomuskorpukseen), olen syventänyt hänen alkuperäisiä kategorioitaan ja luonut alkuperäisten, hieman muuntamani kahden kategorian rinnalle kaksi uutta.

Sandra Stahlin perusidea on kertojien jaottelu muuorientoituneiksi (*other-oriented*) ja itseorientoituneiksi (*self-oriented*) kertojan oman, kertomuksessa esilletuodun roolin mukaan. Muuorientoituneen kertojan roolin Stahl on määritellyt seuraavasti:

They underplay their personal role in the story to emphasize the extraordinary nature of things that happen in the tale. These stories might easily be categorized as memorates rather than as the more secular personal narratives, or perhaps as anecdotes in which the narrator serves mainly as witness and recorder of incidents in which other people are the primary participants. Like Lüthi's 'legend character', such a storyteller hopes to impress the audience with the testimony that life does indeed confront us with some of the strange and awesome happenings hidden behind the beliefs and rumors of earlier generations.
(Stahl 1983, 270.)

Itseorientaation määritelmä on Stahlin mukaan puolestaan seuraava:

The 'self-oriented' tellers delight in weaving fairly elaborate tales that build upon their own self-images and emphasize their own actions as either humorous or exemplary. These tellers tend to offer the audience stories that resemble the tall tale, joke, parable, or realistic novella.
(Stahl 1983, 270.)

Omat määritelmäni olen kehittänyt Stahlin määritelmiä tarkentamalla. Ensinnäkin aineistoni perusteella ei voi puhua *pysyvästä* kertojaorientaatiosta, sillä kertojat taitavat yhtä lukuun ottamatta useita eri orientaatioita. On pikemminkin puhuttava kertojan orientaatiosta kunkin kertomuksen kohdalla. On käsittämätöntä, kuinka Sandra Stahl on jaottelussaan ikään kuin olettanut kullakin kertojalla olevan jokaisessa kertomuskontekstissa samanlaisen orientaation. Toisaalta myös Anna-Leena Siikala (ks. mm. 1980, 1984) on puhunut perinneorientaatiosta. Laajemman kenttätyömateriaalin ja kyläperinteen ollessa kyseessä vakaasta perinneorientaatiosta tai kertojanotteesta voineekin puhua, mutta oman aineistoni pohjalta väittäisin kertojieni pikemminkin hallitsevat laaja-alaisesti sekä erilaiset teemat että asenteet kerrottuun.

Toisaalta on myös esimerkiksi oman aineistoni valossa kyseenalaista, ovatko muuorientoituneet kertomukset tavallisemmin memoraatteja kuin kronikaatteja. Korpukseni molemmat memoraatit olivat toki orientaatiokategorialtaan muuorientoituneita, mutta ainoastaan kahden kertomuk-

sen perusteella ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä; lisäksi kaksi memoraattia edustaa vain häviävää marginaalia kaiken kaikkiaan 89 muuorientoituneessa yksikössä.

Itseorientoituneessa kategoriassa Stahlin määritelmästä puuttuu jotain oleellista: päähenkilöä ei oman aineistoni valossa niissä välttämättä kuvata huumorin keinoin tai esimerkillisenä toimijana. Usein hahmo on myös uhri. Samoin, vaikka itseorientoituneet kertomukset (keskipituus 24,8 riviä) ovatkin keskimäärin pidempiä kuin muuorientoituneet (20,6 riviä), mikä tietysti kertoo siitä, miten oman roolin korostaminen luo kerrottavalle tuttuutta, persoonallisuutta ja rikastuttaa sen kieltä, joukossa on myös muutaman rivin pituisia yksiköitä. Lisäksi Stahl ei lainkaan pohdi kertojan toiminnan tasoja: omaa analyysia tehdessäni olen ottanut itseorientoituneen kertomuksen yhdeksi kriteeriksi tekijän oman aktiivisuuden tapahtumien synnyssä. Näin paljonkin esillä oleva passiivinen aktantti on luokittelussani muuorientoitunut, vähän itsestään puhuva mutta omalla toiminnallaan keskeisesti tapahtumien kulkuun vaikuttava aktantti itseorientoitunut.

Vakavin korjausta kaipaava aspekti Sandra Stahlin luokittelussa on kuitenkin ns. toisen käden kertomusten hylkääminen. Aineistossani, kuten kaikessa henkilökohtaisessa kerronnassa, on kuitenkin suuri määrä "tapasin X:n, jolle oli tapahtunut..." -tyylistä kerrontaa. Tästä on Stahl saanut kritiikkiä aiemminkin, erityisesti Mary Beth Steinilta. Steinin mukaan kerrottuun kokemukseen liitetyt merkitykset ovat oleellisia tapahtuneen kerrottavuuden kannalta ja myös toiselle tapahtuneet voidaan henkilökohtaistaa. (Stein 1990, 291-295.) Lisäksi orientaatio vaikuttaa myös kertomusten pituuteen, vieläpä selkeämmin kuin orientaatio: keskimääräinen omakohtainen kertomus oli 23,5 riviä pitkä, toisen käden ainoastaan 14,8.

Näin on välttämätöntä luoda omat kategoriansa myös muille kuin omakohtaisille kertomuksille. Stahlin jakoa pohjana käyttäen ja sitä soveltaen olen päätenyt yhteensä seuraaviin neljään orientaatiokategoriaan:

I	itseorientoitunut, omakohtainen
I ₁	itseorientoitunut, toisen käden
M	muuorientoitunut, omakohtainen
M ₁	muuorientoitunut, toisen käden

Kuinka koko aineistoni jakautuu neljään orientaatiokategoriaan kertojittain, selviää seuraavasta taulukosta (kullekin tyypillisin orientaatiokategoria lihavoituna):

TAULUKKO 8. Kertojat ja orientaatiokategoriat.					
<i>Kertoja</i>	<i>M</i>	<i>I</i>	<i>I₁</i>	<i>M₁</i>	<i>Yhteensä</i>
A1 Benjamin	11	1	0	0	12
A2 Althea	1	1	4	2	8
A3 G.P.	7	1	0	0	8
A4 Mick & Eveline	8	0	1	5	14
A5 Arik	2	1	1	0	4
A6 Sasha	2	3	0	0	5
A7 Paul	5	3	0	0	8
A8 Malcolm & Denise	16	11	5	3	35
A9 Juhani	7	7	1	1	16
A10 Cynthia	10	0	0	0	10
A11 Andrej	9	4	0	0	13
<i>Yhteensä</i>	78 (59 %)	32 (24 %)	12 (9 %)	11 (8 %)	133 (100 %)

Ei ole yllätys, että omakohtaiset kokemukset hallitsevat valtaosaa (83 %) aineistosta, mutta itselleni muu-orientoituneiden kertomusten selvä enemmistö (67 %) oli ennakko-oletuksen vastainen, olinhan kuvitellut aineistosta lyövän läpi oman sankariroolin korostamisen tapahtumien kuvauksen sijaan. Lapinmatkaajien henkilökohtaista kerrontaa tutkinut Reetta Soikkeli (1997) on tullut pitkälti samoihin johtopäätöksiin.

Aineistoni valossa näyttääkin siltä, että sankariroolia rakennetaan ja yhteisöllisyyttä korostetaan pikemminkin "mahdottomien" tapahtumien kautta; sen sijaan, että omaa roolia tuotaisiin esille, matkailija on joko uhri, sivustaseuraaja tai kaikkeen valmis kosmopoliitti, joka - päinvastoin kuin turistit - ei vähästä hätkähdä.

Taulukosta käy hyvin myös hyvin ilmi, kuinka vain yhtä (Cynthia) lukuun ottamatta kaikki kertojat hallitsevat useamman kuin yhden orientaatiokategorian; toisaalta vain kolmessa haastattelussa (Althea, Malcolm & Denise, Juhani) hallitaan kaikki neljä. Jokaisella kertojalla on selkeästi oma kertojaprofiilinsa: toiset ovat keskittyneet kertomaan omista kokemuksistaan, vähemmistö (vain yksi, Althea) kertoo mieluummin toisilta kuulemistaan tapauksista.

Onko kategorioissa sitten tulkinvaraisuutta? Muutaman kerrontayksikön kohdalla mietin pitkään, kumpaa parista vaihtoehdosta se edustaa, mutta suuren enemmistön kohdalla luokittelu ei tuottanut minkäänlaisia ongelmia. Samaa voi sanoa temaattisistakin kategorioista. Kaiken kaikkiaan jako toimii kuitenkin kitkattomasti, kategoriat erottuvat selkeästi toisistaan ja aineiston ulkopuolisia kertomuksia - esimerkiksi omiani - olen myös pystynyt jaottelemaan eri kategorioihin.

Toistaiseksi on kuitenkin vaikea sanoa, toimisiko jako esimerkiksi etelänmatkakertomuksissa tai ylipäätään muuntyyppisissä kertomuksissa. Välttämättä ei: näin saattaakin olla aiheellista puhua reppumatkailijoiden omasta kerrontaperinteestä

4.5. Teeman ja orientaation ristiintaulukointi

Yhdistämällä seitsemän eri temaattista kategoriaa ja neljä kertojaorientaatiota saadaan aikaan seuraava taulukko:

TAULUKKO 9. Temaattiset ja orientaatiokategoriat.					
<i>Teema/ orientaatio</i>	<i>M</i>	<i>I</i>	<i>I₁</i>	<i>M₁</i>	<i>Yhteensä</i>
Ongelma- kertomukset	27	8	4	1	40
Kulttuuriero- kertomukset	18	5	1	2	26
Ryöstö- kertomukset	13	0	0	7	20
Omituiset tilanteet	11	1	1	1	14
Vastarinta- kertomukset	4	6	3	0	13
Nolot tilanteet	0	9	2	0	11
Onnelliset loput	5	3	1	0	9
<i>Yhteensä</i>	78	32	12	11	133

Ristiintaulukoimalla seitsemän eri temaattista kategoriata ja neljä kertojaorientaatiota saadaan maksimissaan 28 erilaista kahdesta muuttujasta yhdistettyä kategoriata. Taulukon perusteella ne voi jakaa kolmeen eri tyyppiin:

- 1) *Toistuvat kategoriat* (16 kappaletta): kategoriat, joita edustavia kertomuksia on aineistossa ainakin kaksi kappaletta. Merkitty taulukkoon lihavoidulla.
- 2) *Reaaliset kategoriat* (6): kategoriat, joita aineistossa edustaa ainoastaan yksi kertomus. Merkitty taulukkoon tavallisella tekstillä.
- 3) *Teoreettiset kategoriat* (6): kategoriat, joita ei ole aineistossa ollenkaan. Merkitty taulukkoon nollalla.

Koska työni kannalta tekstiesimerkit ovat oleellisia ja koska folklore jo sinällään edellyttää toistuvuutta, rajaan tekstiesimerkit ainoastaan 16 toistuvaan kategoriata. Tällä ei tarkoiteta, etteikö reaalisisissa kategoriata olisi aivan yhtä hyviä kertomuksia (koska niissä on) ja etteikö esimerkiksi itseorientoituneita ryöstökertomuksia ole olemassakaan (vain koska niitä ei *minun* aineistossani ole).

Taulukon perusteella voi helposti havaita, kuinka tietyistä teemoista todellakin kerrotaan erilaisella orientaatiolla kuin toisista. Ongelmista, kulttuurieroista, omituisista tilanteista ja onnellisista lopuista kerrotaan prosentuaalisesti pitkälle samansuuntaisesti kuin koko kertomuskorpuksesta keskimäärin. Näiden yhteydessä voi puhua eräänlaisesta normaalista jakautumasta. Selkeimmät poikkeukset ovat ryöstö- ja vastarintakertomukset sekä nolot tilanteet. Ryöstökertomukset ovat ainoastaan muuorientoituneita. Näin siis oman roolin korostaminen muuttaa koko kertomuksen lopullista temaattista kategoriaa (yleisimmin vastarintakertomukseksi). Poikkeuksellisen suuri osuus ryöstökertomuksista kuuluu myös kategoriaan M_1 : näin voi siis päätellä lakonisten "tapasin X:n, joka ryöstettiin Y:ssä" -tyyppisten kertomusten edustavan keskimääräistä useammin toisen käden folklorea matkailijoiden keskuudessa. Noloista tilanteista ei koskaan kerrota muuten kuin omaa roolia korostaen, ja esimerkiksi vastarintakertomuksissa ei paradoksaalisesti aina korostetakaan omaa roolia vaan myös tilannetta, jossa vastarintaan ryhdytään.

5. TEORIASTA TEKSTEIHIN: KUUSITOISTA ESIMERKKIKERTOMUSTA

Tässä luvussa sidon yhteen edellisissä luvuissa esittelemäni teorian ja käytännön. Rajoitun tekstiesimerkeissä ainoastaan 16 toistuvaan kategoriaan - toisin sanoen kertomuskategorioihin, joita edustaa aineistossa vähintään kaksi kertomusyksikköä. Muiden, jäljelle jäävien, tyyppien osalta keskityn pikemminkin pohdiskelemaan syitä niiden marginaalisuuteen tai olemattomuuteen omassa kenttäyöaineistossani. Olen esitellyt tekstiesimerkit siten, että pääluokkana on temaattinen kategoria ja sen alla esitellään validit orientaatiokategoriat. Valinta on kunnianosoitus informanteilleni. Vaikka kategorioiden nimet eivät tietenkään ole puhtaasti emistisiä vaan tutkijan itsensä antamia, edustavat temaattiset kategoriat kuitenkin paremmin "kentän ääntä" kuin puhtaammin emistiset orientaatiokategoriat. Informantit pystyvät toki jakamaan kertomuksensa eri temaattisiin luokkiin - ainakin uskon näin, vaikka en ole sitä tieteellisesti testannutkaan - mutta idea orientaatiokategorioista olisi heille emistisesti todennäköisesti aika vieras.

16 valittua tekstiesimerkkiä edustaa tietysti vain hieman yli kymmenesosa kaikesta kertomusmateriaalista. Tässä yhteydessä voikin kysyä, edustavatko kertomukset tyypillisiä reppumatkailijoiden narratiiveja vai poikkeavatko tässä esitetyt jollain tavalla esittelyn ulkopuolelle jääneistä. Näytteet olen joka tapauksessa pyrkinyt valitsemaan mahdollisimman puolueettomasti ja tasapuolisesti. Yhdestätoista informantista vain yksi (G.P.) on jäänyt jo esitellyistä syistä näytteiden ulkopuolelle. Valitut kertomukset edustavat sekä miesten että naisten kerrontaa. Laajimman repertoarin tuottaneet informanttini Malcolm ja Denise edustavat tasapuolisuuden nimissä myös suurempaa osaa tekstinäytteistä kuin muut informantit. Tekstinäytteiden luonteen kannalta olen pyrkinyt valitsemaan esimerkkikertomukset myös edustavasti: mukana on niin pitkiä kuin lyhyitä, lakonisia kuin detaljoituja, mielenkiintoisia kuin tylsiä kertomuksia. Tarkoituksena ei siis ole ollut valita esitettäväksi 16 parasta kertomusta, vaikka osan valitsinkin mukaan eräänä kriteerinä se, että itse satun pitämään niistä jostain selittämättömästi syystä. Olen pyrkinyt valitsemaan näytteet myös siten, että aihepiireiltään ne edustavat korpusta mahdollisimman monipuolisesti. Samoin olen pyrkinyt tuomaan esille kertomuksia, joiden tematiikkaa (esimerkiksi matkailijoiden huumeidenkäyttöä) voin valaista analyysiosuudessa.

Aiemmin tässä tutkielmassa (luku 2) olen puuttunut reppumatkailijoiden statuksenluomiseen ja siihen, kuinka turisteista pyritään erottamaan yhteensä kuuden eri ulottuvuuden avulla. Edellä mainitut ulottuvuudet (ajallinen, organisatorinen, suunnitelmallinen, adaptatiivinen, taloudelli-

nen ja tavoitteellinen) heijastuvat myös tekstiesimerkeissä, vaikka en tuokaan ulottuvuuksia kovin detaljoidusti esille seuraavissa alaluvuissa. Voi kuitenkin sanoa, että ulottuvuudet eivät suinkaan tule esille tasapuolisesti kerronnassa, vaan toiset ovat aineistoa selvästi dominoivia kuin eräät muut. Tähän puutun tarkemmin alaluvuissa.

Edellisen luvun lopussa olen jo todennut, ettei tutkielmani pääosan rajaaminen ainoastaan toistuviin kategorioihin suinkaan merkitse sitä, että muut kategoriat olisivat niitä vähäarvoisempia. Jossain toisessa aineistossa, jonkun toisen haastattelijan ja informanttien interaktion seurauksena, aineistosta olisi voinut muodostua erilainenkin. Kuinka erilainen, siihen ei tässä yhteydessä ole mahdollista ottaa kantaa. Koska kyseessä on lisäksi pieni korpus, sen kaksin- tai kolminkertaistamisella olisi mahdollisesti saatu lisättyä toistuvia kategorioita (koska näin yhden kertomuksen kategorioista olisi voinut kasvaa kahden tai useamman tapauksen luokkia) tai reaalisia kategorioita (koska esiintymättä jääneistä kategorioista joku olisi voinut esiintyä laajemmassa korpuksessa). Uskon kuitenkin, että tulokseni ovat hyvin suuntaa-antavia ja että korpusta laajentamalla suhdeluvut pysyisivät suunnilleen ennallaan. Näin ei voida vielä sanoa, ovatko yhden tapauksen reaaliset kategoriat esimerkiksi pikemminkin sattumia vai pinnalle näkyvä jäävuoren huippu.

5.1. Ongelmakertomukset (ONG) (40 kappaletta)

Korpuksen selkeästi tyypillisin luokka olivat oletetusti ongelmakertomukset. Niistä olen valinnut tähän yhteyteen kolme esimerkkiä. Muuorientoituneita, toisen käden ongelmakertomuksia (ONG-M₁) aineistosta löytyi ainoastaan yksi kappaletta. Jakautuma kieli siitä, kuinka tapaukset eivät sinällään ole useinkaan "vakavia". Omia ongelmia peilataan yhteensä 35 tapauksessa - siis noin neljänneksessä koko aineistosta - muiden ongelmia ainoastaan viidessä. Siinä missä omakohtaiset kokemukset painottuvat selvästi muuorientaatioon itseorientaation sijaan (27-8), toisen käden kertomuksissa luku on päinvastainen (1-4). Tämä johtunee siitä, että kertomusten valtavasta tulvasta toisille sattuneista tapauksista nostetaan eteenpäin kerrottavaksi lähinnä sellaisia, joissa kertojan oma rooli korostuu.

Toisena syynä jakautumaan lienee se, että toisten kohdalle sattuneista monipolvisista tapauksista kerrottaessa informantin on helpompi puhua sattuneesta toisen käden kertojan osaan mukautuen. Koska taas omakohtaisissa tapauksissa kertoja on pikemminkin sivustaseuraaja tai

passiivinen uhri, oman toiminnan korostaminen ei omakohtaisessa kerronnassa ole oleellista.

Jos ajatellaan reppumatkailijan statuksen kuutta eri ulottuvuutta, ongelmakertomukset operoivat näistä lähinnä organisatorisen, suunnitelmallisen ja tavoitteellisen ulottuvuuden alueella. Missään kolmesta esimerkistä ei sankarina/päähenkilönä ole massaturisti vaan oman polkunsu tallaja, joka joutuu hankaluuksiin bussiasemalla, vuoristossa tai laivassa sen takia, että pyrkii matkustamaan massoista poikkeavalla tavalla. Suunnitelmien jatkuva vaihtaminen mahdollistaa ei-minuuttiaikataulun ja sitä kautta epätavallistenkin matkustusmuotojen käyttämisen. Toisaalta taas varsinkin Sashan kertomuksessa matkailija myös oppii kokemuksestaan jotakin. Adaptatiiviselta kannalta jokaisessa kertomuksessa liikutaan turistiestablishmentin ulkopuolella (paitsi että Malcolm ja esimerkki 3:n saksalainen matkailija mitä ilmeisimmin tapasivat jossain Singaporen matkailijahostelleista). Rahan säästöä tai matka-ajan pituutta ei missään kertomuksesta erityisesti korosteta.

Esimerkki 1: Muuorientoitunut, omakohtainen (ONG-M) (27)

Bolivia... Basically something similar. [1] I was buying a bus ticket one day and actually while I was buying the bus ticket, the girl who was selling it to me was having a haircut at the same time. And I knew this would go wrong! It was so impolite. So, anyway, I got the ticket and I had to change places... I had to change buses at another place. And I arrived to this place at about I think six or seven o'clock in the evening. And the other bus was supposed to come at one hour later at eight or nine or something like that. And it never came, the bus.

And I went to the office that they had there and they like "yeah, yeah, sure, you can wait, the bus will come, at maybe midnight but it will come". So, I was waiting and sitting. And there were lots of women and children sitting there as well, so I didn't really feel unsafe. But they all went with some truck that passed by and... everyone left, except for me. I was just still sitting there in front of the office. Then they closed down the office but they said "no, no, you still have to wait, it will come, we just close the office, we go home for the night but you can wait".

So, it was midnight by that time. And I decided that I didn't want to sit there all night on my own in this town where I didn't feel safe at all. So went to look for a hotel. And I checked about seven or eight places. And I couldn't find a place to stay. And then there was this man coming at me. He had only one eye and he looked like, you know, just ran away from a horror movie. And he was like "oh, you can sleep at my place". You know...

So what I can do... These are the stories that you don't tell to your parents, by the way. So, what do you do, yeah? I didn't want to stay in the street by myself, so I went with him. And I survived. I mean... this was also one of the most horrible nights in my life. I was there sleeping in his garage and he was... I was sleeping on the floor and he was in the bed and I was like "oh my God" and I didn't sleep at all all night. So. There are disadvantages of travelling alone, I think.

(A10.6. Cynthia, 23, Alankomaat. Quito 08.03.1997.)

Cynthian kertomus edustaa kaikkein tyypillisintä mahdollista reppumatkailijoiden henkilökohtaisen kerronnan kategoriaa, muuorientoitunutta ongelmakertomusta, joita aineistosta on yli viidennes. Molempien tunnuspiirteet tulevat hyvin esille tekstistä: Cynthia ei missään vaiheessa korosta omaa rooliaan tapahtumissa vaan on pikemminkin pelokas ja passiivinen, epätoivoinenkin potentiaalinen uhri. Kuitenkaan missään vaiheessa ei pienintäkään rikosta tapahdu, ja näin jännitteen luonti tapahtuu ainoastaan yllä leijuvan epävarmuuden ja uhkakuvien keinoin. Alussa [1] Cynthia viittaa edelliseen kertomukseensa hiukan samankaltaisesta tilanteesta tulivuorivaihe- luksella Guatemalassa.

Kertomuksesta tekee poikkeavan kuitenkin naisnäkökulma. Mary Ellen Brown on huomauttanut sukupuolen ja siihen kohdistuvien rooli-odotusten korostuvan naisten kerronnassa. Näin naisten kertomukset puuttuvat heidän yleisiin huolenaiheisiinsa. (Brown 1990.) Länsimaisen kulttuurin ulkopuolella varsinkin yksin matkustavat naiset - kuten Cynthia - joutuvat usein seksuaalisen ahdistelun, jopa suoranaisten rikosten uhriksi. Etelä-Amerikassa voimakas machismo-kulttuuri tekee yksinmatkustavista naisista vapaata riistaa. Matkailijanaisten ahdistelua Intiassa tutkinut Petri Hottola (1997) on huomauttanut naismatkailijoiden olevan yhtäaikaaisesti katseen objekteja ja huvin lähteitä paikallisille miehille. Cynthian kertomus kertoo juuri näistä peloista, jotka tässä tapauksessa osoittautuivat aiheettomiksi. Kuitenkaan kysymyksessä ei ole kulttuurierokertomus, koska siinä omaa ja vastaanottavaa kulttuuria ei oleellisesti peilata toisiaan vasten vaan tapauselostamisessa keskitytään juonenkulkuun ja omaan turvattomuuden tunteeseen - joka naisilla voi pikemminkin olla yleismaailmallista vastaavanlaisissa tilanteissa.

Oman aineistoni perusteella en menisi vielä väittämään, että naisten ja miesten kertomukset ovat erilaisia. Siihen johtopäätökseen olen kuitenkin tullut, että on tiettyjä kertomustyyppisiä, jotka ovat mahdollisia ainoastaan jommallekummalle sukupuolelle. Cynthian kokemusta - esimerkin mainitakseni - en voisi kuvitella miehen kertomaksi, onhan sen keskeinen jännite nimen omaan naiseuden ja siihen kohdistuvien rooli-odotusten kohtaamisessa toisessa.

Vastaavantyyppisestä vaaratilanteesta, ehkä hieman konkreettisemmasta kertoo myös Sasha:

Esimerkki 2: Itseorientoitunut, omakohtainen (ONG-I) (8)

I started off in Argentina. I went off to Andes to do skiing, snowboarding with my family. [1] But there was no snow. So, they went back to Buenos Aires and I decided to stay after in the mountains just for exploring. You know, I decided I'm going to do some hiking in the mountains.

But I'm not a climber, I don't know if you can call me a hiker. So, well, I do it now because I'm a little bit... But back there... So, I just grabbed some stuff and hitched off into another town and hitched off into another town and got into these tiny one-street towns. I'd hired some stuff, a really bad tent, a really bad sleeping bag, a horrible stove. And I just grabbed my stuff, put them to my backpack and left off to the mountains. And I ended up (*epäselvää*) getting lost.

I went up one side of the mountain, came down another, so all I could see was mountains around me. I ended up really bad lost, I was lost about a day and half. And I was sleeping... I was freezing. (*epäselvää*) When I was walking under the woods, then I saw an Indian village, tiny Indian village which I wouldn't have seen if I was only ten - fifteen metres to the left or right. So, I went up (*epäselvää*) and tried to explain what happened. Maybe they didn't speak Spanish. My Spanish is not very good but they started (*epäselvää*). I thought it was Quechua but now I know that's not Quechua, that's some sort of weird dialect of Quechua. So, we... I couldn't really communicate with (*epäselvää*), so I had to try to explain what was going on. It was hardly a village of maybe one hundred people. Maybe less. Fifty to hundred. (*epäselvää*) She spoke a little bit of Spanish. But like... I couldn't understand a thing she said because it was so heavy (*epäselvää*) accent.

So, I ended up staying with them for a day and half after we (*epäselvää*). And they took me back to a village where I hitched back probably to (*epäselvää*) village. From there I went up to (*epäselvää*). Big town. (*epäselvää*) And then I took a bus Buenos Aires. I was pretty happy when I got back to Buenos Aires because I realized that it could have been really bad if you got (*epäselvää*). I had no map, I was travelling by myself. No-one knew where I (*epäselvää*) go to the mountains. I made all the mistakes you could make. But now that I've made these mistakes, I look back at the experience funnily because I realize how naive I was. And I want to (*epäselvää*) these mistakes.

(A6.1. Sasha, 19, Australia. Quito 19.12.1996.)

Alussa [1] Sasha viittaa siihen, että hänellä on sukulaisia Argentiinassa. Sen jälkeen hän keskittyy varsin detaljoidusti kuvaamaan hänelle itselleen kovin merkityksellistä tapausta, turvattomuudentunnettaan. Matti Kuusi (1980) luokittelisi Sashan kertomuksen ekokronikaatiksi, peilataanhan siinä nimenomaan ihmistä luontoa vasten. Kertomukset luonnosta tai eksymisistä ovat ylipäättäänkin yllättävän tyypillisiä reppumatkailijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Andrejn korpuksessa oli hieman edellisen tyyppinen kertomus hänen omasta eksymisestään Ecuadorissa.

Millä tavalla Sashan ja Cynthiaan kertomukset sitten eroavat toisistaan? Tässä tapauksessa raja on hieman kuin veteen piirretty viiva, mutta usean analyysikerran jälkeen olen päätenyt siihen, että Sashan versiossa oman toiminnan tai toimimattomuuden korostaminen erottuu selvemmin kuin Cynthiaalla. Cynthia suhtautuu tapaukseen - toki vain näin jälkikäteen - lähinnä huvittuneesti, Sasha pohtii enemmän, mitä olisi todella voinut sattua. Cynthiaan kuvailee tarkemmin yksityiskohtia hiustenleikkuusta majoittavan miehen ulkonäköön siinä missä Sashalle kylän koko, sijainti jne. toimivat lähinnä tarpeellisena taustamateriaalina. Kuitenkaan Sasha ei missään nimessä tee itsestään kertomuksen sankaria, vaan korostaa lähinnä onneaan,

naiiviuttaan - ja, omakohtaisille kertomuksille tyypillisesti, vetää lopussa johtopäätöksiä kokemuksen vaikutuksesta tulevaan toimintaansa. Kumpikaan ei ole kertomuksessaan oman elämänsä sankari, vaan tapahtumien vyöryyn tempaistu.

Yleensä muu- ja itseorientoituneet kertomuskategoriat toki erottuvat toisistaan selkeämmin, mutta toisaalta taas esimerkit 1 ja 2 valaisevat sitä, kuinka vaikeaa analyysi joskus on ja kuinka joku toinen folkloristi saattaisi samanlaisen materiaalin kanssa operoidessaan päätyä toisenlaiseenkin ratkaisuun. Yleensäkin tieteellisessä kirjallisuudessa pyritään esittämään tulokset aivan liian loogisina ja vaihtoehdottomina ikään kuin tutkija ei olisi pähkäillyt pitkiäkin aikoja jonkun pilkun paikan tai kategorisoinnin parissa. Omassa tutkielmassani pyrin välttämään tällaisen liian yksinkertaistavan kuvan antamista todellisuudesta.

Siinä missä itse- ja muuorientaation välinen raja on joskus tutkijalle hankala tapaus, omakohtaiset ja toisen käden kertomukset erottuvat aina selkeästi toisistaan. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö myös kertojalla - tai pikemminkin kertomuksen edelleenvälittäjällä - voisi olla omaa rooliaan kertomuksessa. Useimmissa kertomuksissa välittäjä kertoo, mistä ja milloin on kertomuksen kuullut (yleensä matkaillessaan jossakin), usein hän lisäksi vielä analysoi kuullun vaikutusta hänen omaan toimintaansa. Esimerkiksi seuraavassa Malcolm esittää alussa hyvin tyypilliseen tapaan oman suhteensa alkuperäiseen kertojaan [1]:

Esimerkki 3: Itseorientoitunut, toisen käden (ONG-I₁) (4)

This one isn't from South America. It's from... in Asia. I was working in Singapore and so I was staying at the hostel more than... longer than other people. But there was one German guy also staying a long time. And so I got to know him. And he was like he couldn't walk, he couldn't wash himself properly and you know, he was a bit crippled. I said "What happened?" [1]

And he had been, I think, in India. And he was... he went to a yacht club and found a yacht that was sailing like to Australia or somewhere. And he said "I'll crew for you... You know, you don't have to pay me and I don't pay you for the fare. I'll be crew."

So, they sailed there in the middle of the Indian Ocean or something like that and he was the cook. And so he cooked up some like tin mushrooms and stuff. And fed it to the captain. There was just the two of them on the yacht. And then he went back and prepared his own food and started eating it. And the next thing: the captain's like really sick, keeled over and died. [2] You know, within a very short time. He was lying on the deck of the boat dead. And this guy didn't know how to sail the boat. And also he'd eaten the food already. So, he put his fingers down his throat, made himself throw up [3] and got on the radio and said "You know, help, help, I'm out here!"

And the Singapore Navy or someone heard that but they didn't get there for three days. So, he

was lying in the sun like... Cause even though he didn't die, he still had enough poison to make him pass out and just lie... So, all that side of his body was numb from lying on it without moving. [4] And when the navy or whoever came, they just took him. They didn't take his clothes, his passport, anything. They just took him off the boat. And went and left the boat drifting. So he arrived in Singapore with no identification or anything like that. Which was pretty bad...

And then when he went to his embassy to get a new passport, it turned out that he had a possession of a few grams of marijuana charge come up after he left. And they said "As soon as you're better, you're coming back to face charges". [5] So, not only had this like near death experience but then he got like a (*epäselvää*). They wouldn't give a new passport, they just gave him papers back to Germany... So, that was a pretty amazing story.

(A8.7. Malcolm, 30, Australia. Quito 21.02.1997.)

Temaattisesti Malcolmin välittämä kertomus on selkeästi ongelmakertomus. Se on monipolvinen eikä ongelmista tunnu siinä tulevan loppua. Ensimmäisenä ongelmana on kapteenin kuolema [2], sen jälkeen oma kuolemanvaara ensin ruokamyrkytyksen [3] ja sitten pitkän odotusajan seurauksena [4]- eivätkä ongelmat edes lopu tähän, vaan hakiessaan apua lähetystöstään päähenkilö saa vielä kuulla huumesyytteen [5].

Itse luonnehtisin tapausta nykytarinanomaiseksi, mutta nykytarina se tuskin on. Ensinnäkään en ole tavannut vastaaventyypistä tarinaa missään tuntemassani nykytarinaluettelossa, toiseksi ketju Malcolmin ja kertomuksen päähenkilön välillä on kuitenkin liian lyhyt ja kolmanneksi tarinasta puuttuu jotain nykytarinanomaisuutta. Pelkkä kapteenin kuolema olisi tehnyt tarinasta nykytarinamaisemman, mutta jollain tavalla lopun lähetystöepisodi tekee tarinasta luotettavamman oloisen. Siltikin jotkut tarinan yksityiskohdat tuntuvat hieman epäuskottavilta: esimerkiksi kolmen päivän viruminen puolikuolleena merivoimien apua odottaen kuulostaa hieman epäuskottavan pitkältä ajalta. Tässä - siinä tapauksessa että aika ei pidä paikkaansa - kyseessä on kuitenkin pikemminkin muistiin ja kerronnan prosessointiin liittyvä ongelma. Harva pystyy muistamaan toiselle tapahtuneita, ei omakohtaisesti koettuja aikoja vuosien kuluttua - eikä niillä itse asiassa ole merkitystäkään muuna kuin tapahtumien värittäjänä. "Kolme päivää" kuulostaa aina paremmalta kuin vaikkapa "jonkin aikaa".

Kertomuksesta puuttuu matkailijoiden kerronnalle usein luonteenomainen koominen elementti johtuen tietysti siitä, että tapauksessa, kuolemanvaarassa ja kuolemassa, on vaikea nähdä mitään koomista. Vaikka moniin tien päällä tapahtuneisiin kokemuksiin suhtaudutaankin reppumatkailijoiden parissa koomisesti tai ironisesti, todella vakavista asioista kuten kuolemasta ei yleensä vitsailla. Malcolmin oma suhtautuminen tapaukseen on asiallisen raportoiva mutta samalla

kauhisteleva.

Kertomus on samalla selkeästi itseorientoitunut. Vaikka saksalainen matkailija, päähenkilö, ei olekaan sankari (vaikka tavallaan pelastaa oman henkensä nopealla toiminnallaan), koko kertomuksen läpi lyövä ote on nimenomaan päähenkilön olotilan ja tilanteiden kuvauksessa. Päähenkilö on aktiivinen jo hankkiessaan pestin laivalle, joutuessaan jo ennen matkaansa huumesyytteeseen kotimaassaan ja melkein kuollessaan. Vaikka tapahtumia ja olosuhteita kuvataankin tässä kertomuksessa rikkaasti, ne ovat kuitenkin lähinnä taustamateriaalia tilannekuvauksille, joissa juuri päähenkilöä meinaa liipata läheltä.

Neljäs orientaatiokategoria, **muuorientoituneet, toisen käden (ONG-M₁) kertomukset**, on korpuksessa reaalinen kategoria: sitä edustaa aineistossa vain yksi esimerkki.

5.2. Kulttuurierokertomukset (KUL) (26)

Aineiston 26 kulttuurierokertomuksessa sisäinen jakauma oli suunnilleen samanlainen kuin ongelmakertomuksissakin. Muuorientoituneet, omakohtaiset (KUL-M) kertomukset muodostivat aineistosta noin kaksi kolmasosaa, itseorientoituneita, omakohtaisia (KUL-I) kertomuksia oli kaikkiaan viisi ja kahta muuta luokkaa yhteensä kolme kappaletta.

Ulottuvuuksia ajatellen kulttuurierokertomukset liikkuvat nimenomaan adaptatiivisen ja tavoitteellisen ulottuvuuden alueella. Kulttuurieroja, joista kertomukset siis ammentavat voimansa, pääsee kohtaamaan reppumatkailijoiden mielestä juuri heidän matkustustavallaan. Ilmastoiduissa turistibusseissa lentokentältä luksushotelliin ja sieltä kaupunkikierrokselle menevät turistimassat jäävät matkailijaloressa paitsi kaikesta aidosta kontaktista paikalliseen väestöön. Todellisuudessa tilanne ei tietenkään ole niin yksinkertainen kuin reppumatkailijoiden kuvitelmissa. Kulttuurierokertomukset voivat olla sekä negatiivisia että positiivisia: niiden tapahtumille voidaan naureskella jälkikäteen, kokemuksia voidaan vaihtaa muiden matkailijoiden kanssa ja ihmetellä sikäläisiä tapoja. Samalla tavalla kulttuurierokertomukset voivat toimia eksotiikan levittäjinä matkailijoiden palattua kotiin. Niillä pystyy omassa kotimaassa, vähemmän kokeneiden ulkomaankävijöiden keskuudessa rakentamaan omaa sankarinstatus ja samalla peilaamaan meitä niitä muita vasten.

Kulttuurierokertomuksissa on keskiössä yleensä ongelma. Ongelmakertomuksista ne erottaa kuitenkin se, että ongelman aiheuttajana on nimenomaisesti tai ainakin pääasiallisesti kulttuuriero. Siteeraamistani ongelmakertomuksista esimerkiksi Sashan eksyminen olisi aivan yhtä hyvin voinut tapahtua Australiassa ja Malcolmin siteeraama kuolemantapaus laivalla aivan yhtä hyvin vaikkapa Itämerellä. Cynthian tapaus on tältä kannalta hieman ongelmallisempi: kyseessä on kuitenkin mielestäni enemmän ongelma- kuin kulttuurierokertomus. Ongelmakertomuksen Cynthian kokemuksesta tekee nimenomaan ongelmien monipolvisuus. Kulttuurieroja siinä käsitellään lähinnä siinä vaiheessa, kun Cynthia yrittää epätoivoisesti saada oikeaa tietoa bussiaikatauluista asemalla. Pääpaino on kuitenkin naisen pelkojen kuvauksessa.

Orientaatioita ajatellen kulttuurierokertomuksissa omakohtaiset kokemukset voittavat selvästi toisen käden kokemukset (23-3) ja muuorientoituneet itseorientoituneet (20-6). Molemmat tulokset ovat selkeän loogisia: kulttuurierokertomuksissahan matkailija on jälleen kerran pikemminkin passiivinen sivustaseuraaaja (siis yleensä) kuin aggressiivinen aktantti, ja kertomusten fokuksessa on nimenomaan vieraan toiminta. Samoin omakohtaiset kokemukset ovat kerronnan kannalta helpompia kuin toisen käden kokemukset: tapaukset ovat kuitenkin niin henkilökohtaisia, että harva vaivautuu kertomaan muiden kokemuksista, kun omat ovat paljon lähempänä kertojaa itseään - ja kun kenellä tahansa pitkään matkustelleella löytyy varastosta omakohtaisia kulttuurierokertomuksia vaikka kuinka paljon.

Mikä on sitten kulttuurishokin ja kulttuurierokertomusten välinen suhde? Kertominen tapauksista lievittää helposti shokkia, varsinkin kun kokemuksia pääsee jakamaan muiden länsimaa-laisten tai omasta kulttuuripiiristä tulevien matkailijoiden kanssa, joilla on usein vieläpä samanlaisia kokemuksia juuri samasta vastaanottavasta kulttuurista. Kuitenkaan en missään nimessä olisi valmis nimeämään tätä kertomustyyppiä kulttuurishokkikertomuksiksi: kulttuurishokki on pidemmän ajanjakson kuluessa syntynyt ongelma, joka edellyttäisi monipolvista kerrontaa. Kulttuurierokertomukset sen sijaan ovat pääasiassa aika lyhyitä ja yksiepisodisia päinvastoin kuin esimerkiksi ongelmakertomukset. Suurinta luokkaa, omakohtaisia ja muuorientoituneita edustaa slovenialainen sankarimatkojamme Andrej:

Esimerkki 4: Muuorientoitunut, omakohtainen (KUL-M) (18)

I think it's not anymore but it was that in China you have two prices. [1] One for locals and one for foreigners. So, usually people hate China or like it. And also China could be very expensive

or very cheap. Depends how you travel. And of course you want to make it cheap. You have to get the prices for locals. And it is possible. So, for example, if you travel by train, you have to buy tickets from the locals on the black market. But the conductors somehow control the tickets. [2]

And that's the story. I had a ticket for locals. And he asked me in China language - of course I didn't understand much, actually nothing. He tried to ask me again. It was the same - I didn't understand much. He tried once more. And I didn't reply much. But just next moment I got one hit in the face and the story was by the end. So he left me alone for the next few days on the train. Just one hit was enough for the difference between the price of the usual ticket and official for foreigners.

(A11.8. Andrej, 28. Slovenia. Cali 15.03.1997.)

Andrejn kertomus on tyylipuhdas kulttuurierokertomus, joka ulottuvuutta ajatellen operoi lähinnä adaptatiivisen ulottuvuuden kannalta. Alussa [1] Andrej korostaa sankarimatkailijan rooliaan ja laajaa matkakokemustaan viittaamalla siihen, miten asiat Kiinassa *ennen* olivat. Kertomus jatkuu selitysosalla Kiinan lippujärjestelmästä [2], jonka tunteminen onkin välttämättömyyttä loppuosan ymmärtämiseksi. Samalla kertomus saa muuorientaatiollisen sävyn päälleen. Jos Andrej olisi lopussa alkanut korostaa vastarintaansa tai nokkeluuttaan, kertomuksesta olisi voinut tulla vastarintakertomus, mutta näin ei käynyt. Andrej oli uhri, joka sai osakseen kohtelua, joka hänen kotimaassaan tuskin olisi mahdollista. A11.8:ssa kerrotaan nimenomaan käytöksestä ja kokemuksesta, joka ei matkailijan omassa kulttuuripiirissä olisi mahdollista. Kaiken lisäksi tapaus ankkuroidaan paikan kannalta ainoastaan Kiinaan, ei tiettyyn provinssiin, kaupunkiin tai junavuoroon: näin matkustajaa turpaan lyövästä konduktööristä tulee koko kiinalaisen kulttuurin edustaja.

Mielenkiintoinen paralleeli Andrejn kertomukselle on Malcolmin ja Denisen tässä mukana olematon kertomus matkustajasta, joka joutuu varkauden uhriksi kiinalaisessa junassa. Tapauksen seurauksena rosvo ammutaan. Malcolmin ja Denisen osalta kyseessä on selkeä nykytarina, vaikka ampumistapaus kiinalaisessa junassa -tarinaa en olekaan löytänyt nykytarinaluettelosta. Sen sijaan esimerkiksi Suomessa liikkuu erilaisia versioita tarinasta, jossa rosvot (tai ryöstönyrittäjät) kokevat samanlaisen kohtalon Venäjällä (ks. esim. Virtanen 1993, 162-163). Andrejn tapaus ei kuitenkaan ole nykytarina. Siihen minämuotoisuus ja omakohtaisuus eivät yksinkertaisesti sovellu ja toisaalta turpiinveto ei kuitenkaan ole tarpeeksi dramaattinen elementti nykytarinaksi - varsinkaan jos sitä verrataan ampumiseen. Andrejn kertomus ei ole hauska eikä kamala, se on pikemmin kuin raportti tapahtumasta, joka kerrotaan ilman suurta tunnekuohua suuntaan tai toiseen. Andrejn kertomuksen voi helposti kuvitella myös kahden lauseen pituisena toisen käden versiona.

Siinä missä Andrej oli passiivinen ja neuvoton tilanteen edessä, siinä missä hän ei ryhtynyt vastarintaan tai aktiivisesti osallistunut tapahtumiin, toimii Juhani seuraavassa kertomuksessa aivan päinvastaisella tavalla. Juhanin neuvokkuus on seuraavan kertomuksen keskeinen elementti:

Esimerkki 5: Itseorientoitunut, omakohtainen (KUL-I) (5)

Joo, se tota oli itse asiassa se... oli osaks mun vika, osaks Biljanan vika. Ja tota sitten tuli ihan kulttuurisia eroja, mutta tuota... [1] Me oltiin klubissa Montañitassa. [2] Tai semmosessa paikallisessa salsateekissa ja tuota siellä sitten... No, mä lähin hotellille hakeen rahaa ja olin poissa jonkun puoli tuntia. Tulin takasin, niin tuota siellä on Biljana tanssilattialla kolmen kolumbialaisen, tai kolmen miehen, ympäröimänä. Ja mä heti siinä sitten, että "hmm, hmm, anteeksi, että tässä on minun tyttöystäväni ja että minä saavuin nyt takaisin, että tuota, pojat, tämä on vähän niinku minun omaisuuttani", jolloin tuota yks näistä miehistä sit vetää mut vähän syrjemmälle ja hirvittävän huonolla englannilla selittää mulle, että tuota he ovat kolumbialaisia ja he ovat nyt iskeneet silmänsä tähän nuoreen *gringaan* [3]. Ja mä olin, että no, hyvä teille, on siinä paljon katseltavaakin ja...

Ne oli niin, että "haluaisittekos tulla myöhemmin illalla vaikka minun asunnolleni tai ehkä huomenna, että minä olen järjestämässä isot juhlat siellä". Ja mä olin, että toivottavasti Biljana ei nyt ollu mennä lupaan mitään että... Että kyllä, että "saattaa olla, että joudettais vaikka tullakin, että missä sä asut?" Ja se neuvo meille tien sitten talollensa, ja mä olin, että "hyvä, hyvä, että me tullaan huomenna auringonlaskun aikaan" ja käteltiin ja oltiin hyvää ystävää ja että "no problem, no problemia" ja "my friend" [4] ja sit siinä oli sen jälkeen tota...

Sen jälkeen kun sain tän keskustelun kunnialla ohitte ja hymyilin niille ja räpyttelin silmiäni ja kättelin niin ja taputin olkapäälle ja sitten, että okei, tilanne on nyt ohi, niin tuota ainoa asia, minkä mä tein, niin otin Biljanaa kädestä kiinni ja sanoin, että "no niin, nyt minä vien sinut kotiin" ja lähettiin pois. Verannalle istuun vähäks aikaa. Biljana kysy, että "mitä, että miks sä mut ulos tuolta veit?" Mä sanoin, että mä en kolumbialaisten kanssa halua minkäänlaista ongelmaa täällä. Se oli ehkä vähän hätävarjelun liiottelua, mutta toisaalta... se ehkä, että mua on tarpeeks varoteltu kolumbialaisista ja että mä en halua niitten kanssa mitään ongelmia. [5] (A9.10. Juhani, 23, Suomi. Quito 23.02.1997.)

Kertomuksessa Juhani on matkalla Ecuadorissa Quitossa tapaamansa slovenialaistytön Biljanan kanssa. Kertomuksen ulkopuolella Juhani analysoi hänen ja Biljanan erilaisia luonteita ja sitä, kuinka hankalaa heidän oli matkustaa yhdessä erilaisista elämänarvoista ja vaatimuksista johtuen [1].

Varsinaisena tapahtumapaikkana on Montañita, reppumatkasurffaajien suosima pikkukylä Tyynenmeren rannikolla [2]. Juhani vaikuttaa koko kertomuksessa päähenkilöltä. Hänen ollessaan poissa hakemassa rahaa, Biljanaa alkavat piirittää eteläamerikkalaiset miehet, joihin Biljana suhtautuu Juhanin mielestä hieman liian naiivisti. *Gringalla* [3] tarkoitetaan naispuolista *gringoa* - ja eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset naiset nähdään Etelä-Amerikassa usein

helppoina saaliina.

Juhani on kuitenkin - ainakin tässä kertomuksessa - Biljanaa kokeneempi matkailija. Hän suhtautuu huumorilla takkuilevaan englannin kieleen [4]. Haastattelun ulkopuolella vaihdoim- mekin omia kokemuksiamme ns. turistikielestä, joka koostuu yksinkertaisista, juuri mitään kieltä olemattomista lauseista, joiden avulla pääsee yllättävänkin pitkälle, jos yhteistä kieltä ei muuten löydy.

Kertomuksen pääosuus on sen viimeinen kappale [5], jossa Juhani näyttäytyy kokeneimmillaan. Juhani on siinä sankari, vaikkakin mahdollisesti turvautuu myös hätävarjelun liioitteluun pelätessään todennäköisesti suotta kolumbialaisia, joilla on naapurimaissa hieman hankala maine. Juhani joutuu melkein rautalangasta vääntäen perustelemaan Biljanalle ratkaisuaan päästä eroon mahdollisesta kiperästä tilanteesta. Samalla kertomus demonstroi kulttuurieroja myös Juhaniin ja Biljanan välillä, sitä, miten parempaa tasoa majoituksessa ja muussakin kaipaava slovenialaistyttö alkoi ärsyttää Juhania.

Pääkulttuuriero kertomuksessa on kuitenkin eurooppalaisen (lähinnä siis Biljanan demonstroi- man) ja eteläamerikkalaisen kulttuurin välillä, ja tässä erojen demonstroinnissa Juhanilla on välittäjän rooli. Hän ottaa tilanteen suvereenisti haltuunsa ja selittää Biljanalle, kuinka Etelä- Amerikassa ei pärjää samanlaisella naiiviudella kuin Euroopassa. Juuri tämä tekee kertomuk- sesta selkeästi itseorientoituneen: fokuksessa eivät ole kolumbialaiset miehet tai Biljana vaan Juhani, kertoja, itse. Päinvastoin kuin Andrejn kertomus, A9.10. on niin henkilökohtainen, että sitä olisi vaikea kuvitella toisen käden versiona.

Kulttuurierot tuottavat tunnetusti paljon nykytarinoita. Koko korpuksessa havaitsin mielestäni muutaman kertomuksen, jotka perinnelajianalyttisesti luokittelisin nimenomaan nykytarinoik- si, en kronikaateiksi tai memoraateiksi. Selkein tapaus on ilman muuta seuraava Althean kertomus:

Esimerkki 6: Muuorientoitunut, toisen käden (KUL-M₁) (2)

This was a story that happened to two sisters when they were travelling in Morocco. [1] As you may know, women travelling by themselves in Moslem countries such as Morocco is very strange. Usually, in Moslem culture, a woman never travels by herself. She's always with the man who basically has ownership of her - either her father, a brother or her husband. If she's not married, then you know... she can't travel without her father or brother. If she's married, she

can't travel without her husband. So it's very strange for a Moslem man to see Western women travelling by themselves. But obviously there are a lot of women who travel by themselves and go to Morocco. [2]

So, this is a sort of strange thing that happened to a couple of sisters who were travelling in Morocco. They were in Fes which is - I believe - the capital... Or no. That's Rabat. Rabat's the capital. It's a big city in Morocco. They got to know a couple of Moslem men, a couple of brothers, very well. And they went on a couple of tours with them... and when you travel as a woman in Morocco and you don't have a man with you, you become an instant target for other men. They all assume that you're looking for a man and they all assume... you know... you're very promiscuous and they generally will be around you all the time.

So, these two women met these two men. [3] And they seemed very nice. And they realized (*epäselvää*) we can travel around Fes with these two guys and we won't have anybody else come up and bother us cause they'll think we're married. So they were very happy, they spent a couple of days, you know, the guys showed the city and took them to some (*epäselvää*) places. And right before the girls were getting ready to leave they told them... They said "We really want you to come to a wedding. You know, our family is having a wedding and it's gonna be really a wonderful, joyous celebration, really exciting and fun. And you know, we really want you to come." And they thought "Well, I guess, we should. You know, (*epäselvää*) some time with these guys and we'll be sort of sly or some kind of, what do you call it, some sort of bad feelings if we didn't go to this wedding." They said "Sure, we'll come. We'd love to come." "Great, it's tomorrow. Come at nine o'clock in the morning and we'll meet you."

So, they went to the house at nine o'clock in the morning, were ushered inside and immediately taken upstairs to a room and locked in the room. And when they looked around they realized there were two bridal dresses hanging in the room. And they couldn't get out of the door. And they suddenly realized that the wedding was for them and they were supposed to be marrying these two men.

So, they ended up climbing out of the window and escaping down the street and leaving town that very... like... that hour. Just getting out, grabbing your stuff and getting out of town. (A2.2. Althea, 26, Yhdysvallat. Quito 21.11.1996.)

Althean toisen käden kertomus, joka oli hänen mukaansa tapahtunut hänen sisarensa kavereille, on eräs koko korpuksen mielenkiintoisimpia. Kuulemisesta lähtien olen ollut vakuuttunut, että kyseessä on puhdas nykytarina. Kuitenkaan yksikään tuntemani nykytarinaluettelo ei tunnista kahden siskoksen seikkailua Marokossa. Tiedustelut kollegoideni joukossa toivat esiin ainoastaan yhden samantyyppisen kertomuksen, jossa tyttöparat havaitsivat asioiden oikean laidan morsiuspukujen asemasta silloin, kun sisään tullessaan heidän käsiinsä alettiin pohjoisafrikkalaisen häätradition mukaisesti levittää hennaa. Lea Virtasen kokoelmassa on tarina, jossa kaksi länsimaista naista tutustuu ulkomailla kahteen paikalliseen mieheen. Tytöt eivät kuitenkaan halua sänkyyn miesten kanssa, ja tästä kostoksi miehet otattavat itsestään salaa valokuvia tyttöjen hammasharjat takapuolissaan. (Virtanen 1996, 141-142.) Näitä kahta tarinaa yhdistää kaksi ulkomaalaista - kaksi paikallista mukamas turvina vieraassa kulttuurissa -asetelma.

Samoin kuin Cynthiankin kertomusta, Althean kertomusta leimaa naisnäkökulma. Mies voisi kertoa saman kertomuksen, mutta näkökulma olisi toinen. Haastattelun yhteydessä Althea, itsekin nainen ja vieläpä Marokossa matkaillut, totesi puolihumoristisesti ottaneensa tarinasta käytösmallia (vrt. Virtanen 1993, 29). Mielenkiintoista on myös se, mikä yhteys Althean kertomuksella on reppumatkailija/turisti-dikotomiaan. Althean kertomus nimenomaisesti *voisi* hyvin tapahtua turistillekin, tiedetäänhän, kuinka yleisiä esimerkiksi Välimeren maissa suhteet paikallisen väestön ja turistien välillä ovat. Paradoksaalisesti aineistoni melkein ainoa turistille mahdollinen kertomus ei luultavimmin olekaan todellisuudesta ammentava - vaan nykytarina.

Nykytarina tai ei, ainakin tarinan rakenne ja tyyli on kovasti nykytarinamainen. Sille on leimautavaa pitkä alkuosuus [2]. Siinä kuulija ankkuroidaan islamilaisen kulttuurin representaatioon, joka tekee koetun mahdolliseksi. Siinä missä Cynthia pitää tämän kirjoittajaa vertaisenaan reppumatkailijana, jolle ei tarvitse selittää mitään ylimääräistä bolivialaisesta (linja-auto)kulttuurista, Althea on ilmeisesti kertonut tarinan piireissä, joissa marokkolainen kulttuuri ei ole kovin tuttua. Tarina kuului myös Althean keskeiseen repertoaariin: kuten alusta [1] huomaa, hän oli aiemmin kirjallisesti referoinut juonen minulle ja aloitti tarinan haastattelukontekstissa vastauksena kysymykseeni. Nykytarinamaisesti tämä kulttuurierokertomus on myös anonyymi; tapahtumapaikka (Fes, Marokko) mainitaan toki, mutta silti tyyli on lakoninen: *"these two women met these two men"* [3].

Orientalioltaan kertomus on lähellä Cynthiaa: kummassakaan päähenkilöinä eivät ole päähenkilöt itse vaan ympärillä heidän tahtomattaan tapahtuvat asiat. Althean kertomus on kuitenkin toisen (tai useammankin) käden tietoa, vaikka hän omien kokemustensa kautta ankkuroikin sen myös omiin matkoihinsa. Kulttuurierokertomukseksi tyologisointi on tässä tapauksessa erittäin selvää; koko kertomuksen ydinhän on heijastaa tapahtumia, jotka ovat mahdollisia vain jossain "toisessa", ei "meillä". Tällä vuosikymmenellä erityisesti islamilaisesta maailmasta näyttää tulleen populaarikirjallisuuden ja nykytarinoiden suosikkitoinen, takapajuisten tapojen ja sukupuoliroolien representaatio.

Koska tekstiesimerkeissä ei ole hyvä tuoda esille ainoastaan tyypillisiä kertomuksia, olen pyrkinyt esittelemään myös kurioositeettaja. Althean kertomus on myös sellainen, koska se on nykytarina. Nykytarinat ovat kaiken kaikkiaan yllättävän marginaalinen genre reppumatkailijoiden keskuudessa: koko korpuksessa sellaisiksi luokittelemiani olisi pari kolme.

Neljäs orientaatiokategoria, **itseorientoituneet, toisen käden (KUL-I₁) kertomukset**, on korpuksessa reaalin kategoria: sitä edustaa aineistossa vain yksi esimerkki.

5.3. Ryöstökertomukset (RYÖ) (20)

Etisistis-emisistisellä akselilla ryöstökertomukset olisivat luultavimmin kategoria, jonka nimen matkailijat itse tunnistaisivat parhaiten. Käytännössä jokainen matkailija - ellei itse ole joutunut ryöstetyksi - on ainakin tavannut jonkun, joka on moisen kohtalon uhri. Matkailijat luultavasti tuntisivat kategorian myös nimeltä. Pyytäessäni informanttejani kertomaan mielenkiintoisia kertomuksia sain monta kertaa havaita, kuinka matkailijat itse pitävät ryöstöistä kertomista tyypillisenä reppumatkailijaperinteenä.

Siinä missä ongelma- ja kulttuurierokertomukset painottuvat muuorientaatioon, mutta sisälsivät myös itseorientoituneita versioita, ryöstökertomukset ovat puhtaasti muuorientoituneita. Kohta esittelemäni Arikin tapaus on melkeinpä poikkeus joukossa, koska siinä analysoidaan myös omia tunteita, mutta itseorientoitunut se ei missään nimessä kuitenkaan ole. Lisäksi noin kolmasosa kaikista ryöstökertomuksista on toisen käden kokemuksia: tämä osuus on suurempi kuin missään muussa temaattisessa kategoriassa ja kielii tietysti nimenomaan siitä, miten tyypillistä reppumatkailijoiden keskuudessa on esittää varsinkin lakonisia versioita muille tapahtuneista ryöstöistä. Kerronta aiheesta on parhaimmillaan/pahimmillaan niin lakonista, että haastattelutilanteessa informantti saattaa vain todeta kertomuksia olevan niin paljon, ettei niitä jaksakaan edes muistella. Kaikista toisen käden kertomuksista ryöstökertomukset edustivat lähes kolmatta osaa - ja omakohtaisista selkeästi pienempää osuutta eli hieman vajaata kymmenettä osaa.

Siinä missä esimerkiksi Eleanor Wachs (1982, 1988) puhuu rikosuhrikertomuksista ja on tyypitellyt rikokset vaikkapa pahoinpitelyihin, murhiin, raiskauksiin jne., on omassa tutkimuksessani perusteltua puhua pelkästään ryöstökertomuksista. Raiskauksia reppumatkailijoille ei ilmeisesti joko tapahdu tai jos tapahtuukin, niistä ei ainakaan miespuoliselle haastattelijalle kerrota. Lisäksi ryöstöt tuntuvat reppumatkailijoiden omassa mentaalisisä hahmottamisessa valikoituvan omaksi kategoriakseen. New Yorkissa korostetaan rikoksen uhriksi joutumista sinällään, reppumatkailijoiden parissa erityisesti ryöstön. Yhteistä Wachsin havainnoille on kuitenkin se, että itse- tai muuorientaatiosta huolimatta kertoja on aina uhrin puolella.

Kuinka tyypillistä joutuminen ryöstön uhriksi sitten todellisuudessa on? Tätä on mahdotonta arvioida, koska joissain tapauksissa informantti voi esimerkiksi tiukkaan väittää, ettei ole joutunut missään vaiheessa matkaa rikoksen uhriksi ja hetken päästä voi kertoa kameransa ryöstöstä. Tämän kirjoittajakin väittää, ettei vajaan kahdeksan kuukauden aikana joutunut kertaakaan ryöstetyksi (ja unohtaa siinä vaiheessa autuaasti hävittäneensä Etelä-Amerikan kartan perulaiseen yöbussiin ja farkut kolumbialaiseen pesulaan *vain* siksi, ettei pysty *todistamaan* tapauksia nimenomaan ryöstöiksi eikä huolimattomuudeksi).

Ryöstökertomukset eivät operoi tiukasti millään kuudesta reppumatkailijan statuksen ulottuvuudella. Ryöstöjä voi sattua turisteillekin - sen varmasti reppumatkailijatkkin myöntäisivät - eikä useimmissa ryöstöpaikoissa - kaupungin kaduissa, liikennevälineissä jne. - ole edes minkäänlaista hohtoa. Statusta ryöstökertomuksissa luodaankin enemmänkin vaarojen yksityiskohtaisella kuvaamisella (kuten Arikin tapauksessa) tai sitten aivan päinvastaisella strategialla, lakonisuudella. Lakoninen tyyli jokapäiväistää kertomukset ikään kuin arkipäiväiseksi rutiiniksi, mitä ryöstetyksi tuleminen ei tietenkään ole.

Esimerkki 7: Muuorientoitunut, omakohtainen (RYÖ-M) (13)

Well, you got these small experiences, people trying to grab your bag or something like that. [1] But there was a big one in Colombia [2], when I went to Colombia in March. I was, tenth of March, it was in San Agustín. I was robbed in gunpoint. [3]

And it was in the middle of the day, just outside... one of the walks outside San Agustín. We were two people. There was... there came this really young guy. Just it's a trail that you go down to the river. It was region that goes up to one of the parque arqueológicos in San Agustín. Which is in the south... amazing area in the south of Colombia. And we were going up and it's a lot of curves. And he was waiting for us and I was looking, I was watching at the waterfall. He was waiting for us, looking at us. I even asked if you want something to drink. And when we went up we passed him.

Suddenly he said something, called us, I don't remember. And then took out a gun. And he also wear a machete. It was a pistol. I don't know. It was very frightening at the first time, the first second because you don't think about a gun pointed at you or a pistol pointed at you just in the middle of a trip. But after five or ten seconds, you grab your senses again. And I was very afraid because this guy was shivering, he was really young. I think he was about seventeen. And the gun was shivering in his hand. And then he didn't take it out, it was still in this leather thing which is inside. I suspected it was empty, just didn't know what to do with it. It wasn't even a bullet inside. But of course you don't take the chances. And I told him "OK, I give you the money, don't worry". And... I just sought in my pocket 40 000 pesos - which is 30 dollars. And I picked them out for him. He just picked them out of the floor of the land. And just he relaxed. And then he came to me, looked for - still pointing the gun - looking if I have a money belt. I didn't have it. He took my bag and just went. Then just caught the girl I was travelling with and took her bag. She was just... she got really afraid. She ran away for thirty metres.

But... well... this is not a nice experience especially with a guy with just a shaking hand. And you see his hand is shaking and the gun is moving and you know... I know a little bit about guns and I know it could be very dangerous. Especially pistols. So this was kind of story that wasn't... was very big, you know. It was after a month of travelling and they have said... What am I doing, I'm going home. But it took a couple of days to grab my senses back and continue to travel. And I'm very happy I did. And it's really a bad experience because you're angry and just want to think about one week what you're gonna do to this guy if you should get him. [4] And the police doesn't help you at all, you know. Just you have to press them to give something for insurance. And they don't do nothing. Even though this robber was outside that village, a small one, which apparently the guy came from this village. Didn't do anything. And you ask "Hey, this is a very touristic place, why don't they do anything, you know?" It's like they live well with this that some get robbed. [5]

And just... you know... just first thing is to tell about it. People I met. I met these two Norwegians when I came back because this couple which travelled in Ecuador, we met in San Agustín. And I met them and "Ah, you know what happened?" And of course to warn other people - don't go there because it could be very dangerous. [6] That was the reason. So this is one experience I had. Really the bad experience. [7]
(A5.1. Arik, 28, Israel. Muisne 15.12.1996.)

Arik aloittaa kertomuksensa taitavasti, kuin parhaat tarinankertojat. Alussa [1] hän viittaa lakonisesti "pieniin tapauksiin", jotka siis eivät ole edes kertomisen arvoisia. Seuraavassa kahdessa lauseessa [2] hän on jo antanut kuulijalle tapahtuma-ajan ja -paikan - ja vielä ensimmäisen kappaleen lopussa [3] kertoo yhdellä lauseella, mitä tapahtui. Ase-sanan käyttö tuo kertomukseen dramatiikkaa ja asettaa Suuren Ryöstökokemuksen vastakkain mitättömien, ei edes kertomisen arvoisten pikkutapausten rinnalle. Varsinainen tapausseleste on paljon detaljoidumpi ja samalla itse asiassa koko korpuksen detaljoiduin ryöstökertomus. Siinä missä matkailijat yleensä kertovat kokemuksistaan muutamalla lauseella, Arik menee pieniinkin yksityiskohtiin. Hän ei kuitenkaan missään vaiheessa ole sankari, tapahtumien kulun suunnanmuuttaja tai ylipäättäänkään tärkeä aktantti vaan tyytyy pikemminkin muuorientaation mukaan kuvaamaan olosuhteita. Se, että kertomus on näinkin pitkä, kielii sen tärkeydestä Arikille itselleen. Ryöstöt voivat olla rutiinia, mutta aseelliset ryöstöt kuitenkin aina kertomisen arvoisia - varsinkin, jos niitä sattuu reppumatkailijoiden suosimilla paikoilla kuten San Agustínissa.

Arik ei missään vaiheessa ryöstöä ryhdy myöskään vastarintaan, kuten eivät ryöstöjen uhrin muutenkaan. Tässä juuri piileekin selitys siihen, että ryöstökokemuksista ei aineistoni perusteella koskaan kerrota itseorientoituneesti - itse asiassa orientaation vaihdos vaihtaa samalla myös temaattista kategoriaa vastarintakertomuksiksi. Havainto on merkittävä ja mielenkiintoinen, sillä missään muualla aineistossani eivät temaattinen ja orientaatiokategoria ole niin orjallisesti sidoksissa toisiinsa, vaan raja-aitojen ylityksiä tapahtuu vähintäänkin marginaalissa.

Epätavallisen Arikin kertomuksesta tekee myös tavallista suurempi osuus, joka annetaan omien tunteiden ja jälkivaikutusten kuvaamiselle [4]. Tätä osuutta seuraa jakso, jossa kuvataan turhautumista paikallisen poliisin työskentelyyn. [5] Jakso liikkuu osittain limittäin kulttuuriero-kertomusten kanssa, koska siinä peilataan juuri sitä, miten moinen toiminta ei todennäköisesti olisi mahdollista Israelissa. Turhautuminen viranomaisiin on muutenkin varsin yleinen teema matkailijoiden kertomuksissa. Esimerkiksi Cynthialla on mielenkiintoinen narratiivi Guatemalan viisumibyrokratiasta ja Sashalla samantyyppinen kertomus välinpitämättömistä poliiseista ryöstötilanteessa.

Kertomuksen lopulla on selvä neuvontafunktio [6]: Arik pystyy kokemuksen traumaattisuudesta huolimatta kertomaan siitä eteenpäin vain varoittaakseen muita matkailijoita. Tässä tapauksessa reppumatkailijoiden keskinäinen solidaarisuus toimi, ja todennäköisesti kuvatut norjalaismatkailijat levittivät varoitusta vielä eteenpäinkin. Tästä huomataan, kuinka reppumatkailijoiden perinne on yhtä hyvin tiedonvälitystä kuin huvitustakin. Esimerkiksi Arikin kertomuksessa ei ole yhtään mitään hauskaa. Se on vakava tilanne, kertomus hankalasta kokemuksesta, jossa olisi voinut käydä huonomminkin. Arikin tunteet ovat lisäksi mielenkiintoisia: hän tuntee pikemminkin vihaa poliiseja kuin ryöstäjää kohtaan, jota kohtaan suunnattu tunne on lähinnä sääliä ja pelkoa siitä, mitä olisi voinut tapahtua.

Arikin kertomus oli koko hänen repertoarinsa pisin ja se, jonka hän ensimmäiseksi halusi kertoa - vrt. [7]. Se on siis Arikin repertoarin keskeinen tarina - ja sitä luultavasti juuri siksi, että tilanne oli niin dramaattinen ja potentiaalisesti hyvinkin vaarallinen. Arik ei kertomuksensa missään vaiheessa rehentele tilanteella vaan on kertonut siitä erityisesti lievittääkseen traumaattista kokemustaan. Haastattelussa hän mainitsikin kertoneensa tapauksesta erityisen runsaasti juuri heti ryöstön jälkeen ja sittemmin jos se sopii kerronnan yleiseen kontekstiin.

Seuraavassa esittelen Mickin ja Evelinen yhteisen narratiivin, joka tyyliltään on kuin peilikuva Arikista:

Esimerkki 8: Muuorientoitunut, toisen käden (RYÖ-M₁)

(Eveline) We heard another story about a guy took the night bus from Huaraz to Trujillo in Peru. And at a certain time his bus breaks down in the middle of nowhere. And suddenly everybody wakes up - and all their things are gone. So they gassed the whole bus basically. Very strange.

(Mick) So, there was 32 school girls and a couple of tourists. And they were all... Their walkmans, money and everything else taken. They knew nothing about it (*epäselvää*). But they didn't know anything about it at all - so obviously the driver must have been (*epäselvää*). (A4.10. Mick, 30, Iso-Britannia & Eveline, 30, Alankomaat. Quito 12.12.1996.)

Evelinen ja Mickin ryöstökertomuksen teema on selviö, samoin sen orientaatio: kyseessä on Althean lailla toisen käden kertomus, jossa kuvataan pikemminkin tapahtumia kuin päähenkilöiden reaktioita tai osuutta juoneen. Funktioltaan A4.10. on lähinnä varoituskertomus (kuten suurin osa ryöstökertomuksista muutenkin), lakoninen kuvaus siitä, mitä reppumatkalla voi tapahtua. Distinktiivisten ulottuvuuksien kannalta tässä liikutaan jonkin verran adaptatiivisen ulottuvuuden alueella. Turisteille vastaavaa ei voisi tapahtua, koska hänen reppumatkailijoiden mielestä matkustavat paikasta toiseen ainoastaan ilmastoiduissa turistibusseissa, joita taas ei voida kaasuttaa bussikuskin myötavaikutuksella.

Vastaavanlaisia kertomuksia on liikkeellä niin paljon, ettei niistä usein vaivauduta kertomaan haastattelutilanteessa. Lakonisuudella tapahtumat myös arkipäiväistetään, niistä tehdään tätähän nyt sattuu -tyylisiä (vrt. Wachsin havainto siitä, kuinka rikokset arkipäiväistetään New Yorkin kaupunkiloressa). Vaikka esimerkiksi Etelä-Amerikassa Peru ja Kolumbia ovat tilastollisestikin vaarallisia maita - Kolumbiaa pidetään maailman väkivaltaisimpana maana, jonka murhaluvutkin ovat paljon esimerkiksi Yhdysvaltoja korkeammat -, ei ole pelkkää sattumaa, että esimerkikertomus sijoittuu juuri Peruun ja Arikin kertomus Kolumbiaan. En pidä mahdottomana sitä, että kyseessä on folklorelle ominainen ilmiö. Siinä missä esimerkiksi tietyt varoituksenomaiset nykytarinatyyppit keskittyvät nimeltä mainittujen suuryritysten ympärille, näyttää silti, että lakoniset ryöstökertomukset Etelä-Amerikassa keskittyvät vaarallisena pidettyihin maihin, paikkoihin tai kaupunginosiin (vrt. Fine 1988, 348).

Muut orientaatiokategoriat, **itseorientoituneet, omakohtaiset (RYÖ-I)** ja **itseorientoituneet, toisen käden (RYÖ-I₁) kertomukset** ovat teoreettisia kategorioita: niitä ei edusta aineistossa yksikään esimerkki.

5.4. Omituiset tilanteet (OMI) (14)

Nimenä omituiset tilanteet kuulostaa luultavasti joltain kansanperinteen Ö-mapilta, johon olen laittanut muualla sopimattoman materiaalin. Tästä ei kuitenkaan kategoriassa ole kyse. Omituiset tilanteet ovat täysin oma, distinktiivinen luokkansa, kuten luvussa 4 olen selittänyt.

Sisäiseltä jaoltaan omituiset tilanteet painottuvat selkeästi muuorientoituneiden, omakohtaisten (OMI-M) kertomusten puoleen. Kaikkia muita kategorioita representoi ainoastaan yksi esimerkki siinä missä OMI-M-tyyppiin kuuluu kaikkiaan 11 esimerkkiä. Mistä näin vahva kiinnittyminen yhteen tyyppiin voi sitten johtua? Itseäni ei yllätä se, että itseorientaatio orientaatiokategoriana ei tässä luokassa ole suosittu, koska kertomuksissa omituisista tilanteista päähenkilö on nimenomaan luonteensa mukaisesti sivustaseuraaja eikä aktiivinen osallistuja. Kertomuksen pääpaino on absurdiudessa, joskus mystisyydessäkin (kuten esimerkkitextissä), sketsinomaisuudessa.

Yllättävää on sen sijaan se, että toisen käden kertomuksia omituisista tilanteista on korpuksessa marginaalisen vähän, yhteensä kaksi kappaletta. Selitys lienee siinä, että vaikka jutut ovat hauskoja ja omituisia ja tätä kautta täydellisiä huvitusfunktion kannalta, tapaukset ovat kuitenkin pohjimmiltaan henkilökohtaisia. Samalla tavalla kuin silloin, kun on kyse sisäpiirin huumorista, joitain matkakokemuksia on yksinkertaisesti mahdotonta pätevästi selostaa ulkopuolisille. Tämän tiedän jo omasta kokemuksestani: useimmat omasta mielestäni "loistavat", "uskomattomat" jne. kokemukseni eivät olekaan kuulijoista niin hauskoja tai omalaatuisia kuin toivoisin. Niiden herättämät reaktiot ovat yleensä hyminää tai naurahtelua eikä vatsa kippurassa hekottamista tai pään pyörittelyä niin kuin aina toivoisin.

Malcolmin tekstiesimerkki ei kuitenkaan ole koominen tai sketsinomainen. Kyseessä on memoraatti, ja valitsin sen esimerkiksi juuri genrensä takia, todistamaan sitä, että marginaalisuudestaan huolimatta matkailijoiden loressa on kronikaattien ja nykytarinoiden lisäksi myös ainakin kolmatta perinnettä.

Esimerkki 9: Muuorientoitunut, omakohtainen (OMI-M) (11)

The last one I'd marked here [1] was from Nepal where on the trek after our guide got arrested, we came into this village and there was a ceremony going on in a monastery. And so, I think, all the locals... all the tourists that there were went... There was maybe four couples. So we all went and it was incredible in this monastery, like they had incense and they're all in costume and you know dancing and... everything. And some of them got my girlfriend dancing and that.

So I wanted to take a photo and as I went to take the photo someone grabbed my arms and said "You know, you come, too"... In Nepali, but... wanted me to dance. And my camera actually went flying through the air, landed on the cobblestone and smashed... like the lense just went everywhere. We were really upset and like people came up and said "You know, (epäselvää) how much is that worth?" And I said... I should have said "Don't worry about it, you know, I'll get another one" but I just answered them, you know, "Oh... a hundred dollars or

something like that". They were really devastated.

But the interesting thing was, the next day talking to the people who'd been there, one of them said "Oh, I didn't get any photos either, when I went to take my film out, it hadn't rolled on" and the other two people, one of them, their batteries had leaked in the flash, so they hadn't been able to get any photos and someone else... I forget what malfunction but... Nobody there... Everyone took cameras and every camera... something went wrong.

And at this religious ceremony... It was the most like otherworldly atmosphere I think I've ever been... the music and the incense and everything. I just thought like you know you're in this you know spiritual... I'm not a spiritual person but the whole thing felt I really spiritual and spooky and it was like, you know, some force had... We were all kind of "whooh..." That's weird. (A8.35. Malcolm, 30, Australia. Quito 21.02.1997.)

Siinä missä kronikaatit kertovat omakohtaisista kokemuksista, memoraatit kertovat nimenomaan omakohtaisista yliluonnollisista tapauksista. Koko termi on kuitenkin teennäinen; esimerkiksi Leea Virtasen mukaan eroa eivät tee kertojat vaan ulkopuoliset - tutkijat - jotka käyttävät jakoa omien tarkoituseriensä palvelemiseen. (Virtanen 1982, 180-181.) Tässäkään tapauksessa Malcolm ei erottanut kertomusta millään tavalla muista, se oli hänelle vain kertomus muiden joukossa.

Informanteistani juuri Malcolm oli valmistautunut haastatteluun kaikkein huolellisimmin, omaloitteisesti hän oli kirjoittanut paperille listan mielenkiintoisista kokemuksistaan. Siitä johtuu myös aloitus [1].

Malcolmin memoraatti on selkeästi muuorientoitunut. Jälleen kerran siinä pääosassa ovat tapahtumat, joille päähenkilö tai muut aktantit eivät voi mitään. Teemaltaan kyse on omituisesta tilanteesta, jostain selittämättömästä tapahtuneesta. Suurin osa kertomuksissa omituisista tilanteista on kronikaatteja, Malcolmin vain sattuu olemaan memoraatti, jossa omituisuus konstruoidaan yliluonnollista aspektia hyväksi käyttäen. Kertomus heijastaa matkailun absurdiutta ja odottamattomuutta. Tapaus on selittämätön, mutta samalla kun Malcolm kertomuksessaan pohtii, miksi tilanne meni niin kuin se meni, se tarjoaa aineksia hyvään juttuun. Toisen käden kertomuksena A8.35. tuskin toimisi. Vaikka kuulijana ja Nepalissa koskaan käymättömänä pystyn joten kuten kuvittelemaan tilanteen, temppelein ilmapiirin, en pystyisi kunnolla muistamaan kertomuksen kaikkia detalleja jälkikäteen. Näin versioistani tulisi eräänlainen tynkämemoraatti, jossa toisen käden kautta muistelin "jotain omituista tapahtuneen erälle australialaismatkailijalle Nepalissa". Kuka jaksaisi kiinnostua moisesta lakonisuudesta, kun vaihtoehtona on Malcolmin omakohtainen yksityiskohtien ja tunnelmakuvauksen

runsaus? Korostettu mystisen tunnelman luominen ja ylläpitäminen, omakohtaisuus, tekee kertomuksesta nautittavan.

Muut orientaatiokategoriat, **muuorientoituneet, toisen käden (OMI-M₁), itseorientoituneet, omakohtaiset (OMI-I) ja itseorientoituneet, toisen käden (OMI-I₁) kertomukset** ovat reaalisia kategorioita: niitä edustaa aineistossa vain yksi esimerkki.

5.5. Vastarintakertomukset (VAS) (13)

New Yorkin urbaanilorea tutkinut Eleanor Wachs on omasta aineistostaan löytänyt myös vastarintaan nousevan tyypin. Tästä tyyppistä Wachs käyttää nimeä *the clever victim* - nokkela uhri (Wachs 1988, 28-31). Nokkela uhri on henkilöahmo, joka ei tyydy osaansa vaan nousee kapinaan, ryhtyy vastarintaan, tekee jotain, jota rikollinen ei olettaisi hänen tekevän.

Näin ei olekaan ihme, että sankarimatkailejoiden kerronnasta lähes kymmenesosa - kuitenkin siis suhteellisen paljon - on kertomuksia nokkelista uhreista - tai vastarintakertomuksia, kuten niitä itse nimitän. Erona Wachsin luokkaan on se, ettei läheskään kaikissa kertomuksissa uhri/päähenkilö suinkaan ole tai ole joutumassa rikoksen uhriksi, vaan konventionvastainen toiminta voi ammentaa turhautumisesta (kuten esimerkissä 12). Näitä” pinna kiristyi, toimin siis seuraavalla tavalla...” -kertomuksia on yleensä hauska kuunnella. Ylipäättäänkin vastarintakertomukset ovat omituinen sekoitus huvitus- ja varoitusfunktiota. Jotkut vakavimmat eivät ole lainkaan hauskoja vaan toimivat pikemminkin varoittimina siitä, miten jossain tilanteessa *ei* olisi syytä toimia. Toiset taas huvittavat pikemminkin kuin opettavat: älä tee niin kuin minä tein, mutta kuuntele kuitenkin, miten minulle kävi, on niiden motto.

Vastarintakertomusten orientaatiollinen jakautuma poikkeaa valtavirrasta. Huomio kiinnittyy taulukkoa 9 (ks. luku 4.5.) katsoessa erityisesti kahteen seikkaan. Ensinnäkin vastarintakertomukset ovat yksi kolmesta temaattisesta kategoriasta, joka sisältää kolme orientaatiokategoriaa. Muut - 40 ongelmakertomusta ja 26 kulttuurierokertomusta - ovat sitä paljon suurempia. Toiseksi 13 vastarintakertomuksesta peräti yhdeksän on orientaatioltaan itseorientoituneita. Luku on huomattavasti tavanomaista korkeampi ja häviää suhteellisesti ainoastaan noloille tilanteille (ks. seuraava alaluku). Kuitenkin neljä kertomuksista on muuorientoituneita eli päinvastoin kuin voisi olettaa, kaikessa vastarintaan ryhtymisessä ei suinkaan aina korosteta-

kaan aktantin omaa roolia vaan ärsyttävä, omalaatuinen, vaarallinen jne. tilanne on pikemminkin kuvauksen kohteena. Kategoriana, tyyppinä vastarintakertomukset ovat siis huomattavan monipuolisia.

Kymmenen kertomusta on omakohtaisia, vain kolme toisen käden tietoa. Tämä on oletettu suhdeluku: omista kokemuksista kerrotaan aina hanakammin kuin toisille sattuneista, mutta tässä yhteydessä toisen käden kokemuksetkaan eivät ole aivan pimennossa. Kerrotut toisen käden kertomukset ovat joko niin traagisia tai humoristisia, että niitä kannattaa levittää eteenpäin. Itse olen esimerkiksi innostunut kuvaamaan Malcolmin toisen käden kertomusta edelleenkin eteenpäin - samoin kuin jo kenttätyövaiheessa muistelemaan seuraavaa kertomusta muille matkailijoille, jotka kyselivät minulta "hyviä juttuja":

Esimerkki 10: Muuorientoitunut, omakohtainen (VAS-M) (4)

Another experience. Yes, I took once a ride in New Mexico, in southern parts of the United States. [1] And I had a ride with a drugs dealer. About one hundred kilo of cocaine in his back of his car. And he called himself a rebel, a rebel.

And he was really a rebel, too, because I could choose. He pulled his gun on my head. I could choose. Sneezing the cocaine or shooting me dead. I could choose. Really extreme people! I sneezed the cocaine... Very good, in fact. Because I didn't inhale it, and (*epäselvää*) I did or have to sneezing. So (*epäselvää*). And I pulled it away outside my nose. But I was a little bit maybe stoned or how do you call it... I don't know. I like marijuana but not coke. [2]

So, but he wanted more. He would have me probably addicted. I have no idea. And he pulled again the gun on my head. And when he put the gun on my head, I said "No man!". And I beat him. I beat him. I was so angry. I beat him in his face. [3] And then, he took his gun and he began to beating on my head. And I (*epäselvää*) on my head and fell to the door of his car. And then he began to beating, to stomping with his foot till when I fell outside the car. [4]

But I was happy because it was nothing more. I fell outside the car. And I was glad. I was out the car. Because I don't wanna have things with drugs or guns. But, you know, in the whole of States every people who give you a ride, have a gun, believe me. [5]

(A1.4. Benjamin, 25, Belgia. Quito 07.10.1996.)

Kertomuksessa "hippireliikki" Benjamin on liftaamassa [1] halki Yhdysvaltojen; monet muutkin hänen kertomuksistaan liittyivät liftaamiseen eikä pelkästään siksi, että satuimme ajautumaan keskustelussamme siihen vaan myös siksi, että Benjaminin matkustustapa kaikkineen oli seikkailullisempi kuin keskivertoreppumatkailijalla. Alussa Benjamin menee asiaan harvinaisen suoraan, ikään kuin iskuna vasten kuulijan kasvoja, joka ei osaa olettaa aivan kertomuksen alussa tietoa sadasta kokaiinikilosta auton takapenkillä. Seuraavaksi Benjamin

puhuu muutaman rivin pituudelta huumeista [2] ylipäättäänkin ja omasta huumeidenkäytöstään. Reppumatkailijoiden keskuudessa liikkuukin kohtalaisen paljon huumeteemaisia kertomuksia. Varsinainen vastarinta tapahtuu tämän jälkeen [3] ja kestää suunnilleen yhtä pitkään kuin Benjaminin tappio [4] eli lentäminen ulos autosta. On tietysti kyseenalaista, kumpi jäi loppujen lopuksi voitolle, pahoinpidelty Benjamin vai kokaiinin nuuskaamiselta välttynyt pahoinpidelty Benjamin. Kertomuksen loppu [5] keskittyy kuulijan valistamiseen ja yleispätevään totuuteen liftauksen vaaroista Yhdysvalloissa.

Miksi sitten olen luokitellut ja luokittelen edelleenkin epäröimättä Benjaminin kertomuksen A1.4. nimenomaan muuorientoituneeksi enkä itseorientoituneeksi? Syynä on se, ettei Benjamin lopultakaan korosta tapausselesteessaan omaa toimintaansa vaan olosuhteita. Kun olen kertonut tapauksesta eteenpäin, Benjaminin pako autosta on omassa narratoinnissani ollut aina sivuseikka ja päähuomioni on kiinnittynyt uskomattomaan kokaiinimäärään ja kyydintarjoajan aseeseen. Lisäksi Benjaminin vastarinta oli siinä mielessä tuloksetonta, ettei hän pystynyt täysin muuttamaan tapausten kulkua ja oli vain puolittainen voittaja.

Kuitenkin kyse on ilmiselvistä vastarintakertomuksesta. Kertomus ei ole omituinen tilanne, koska kertomuksessa on kaksi pääfokusta, joista toinen on nimenomaan vastarinnassa, vaikka sitä ei korostetakaan. Jos Benjamin olisi kilttinä poikana suostunut nuuskaamaan kokaiinia autokuskin toiveitten mukaisesti, kyseessä olisi vasta siinä tapauksessa selkä omituinen tilanne. Lisäksi, vaikka vastarinnan korostaminen itse kerrontakontekstissa ei ollutkaan Benjaminille mitenkään oleellista, hän oli selvästi ylpeä toiminnastaan ja neuvokkuudestaan.

Orientaatioeron huomaa selkeästi, kun Benjaminin kertomusta vertaa seuraavaan Paulin kertomukseen, jossa päähenkilö voittaa eikä vain puolittain:

Esimerkki 11: Itseorientoitunut, omakohtainen (VAS-I) (6)

I was gonna talk a little bit about dogs in Bolivia. And it's kind of like half a warning or lesson in how to deal with Bolivian... dogs in South America and half a good story.

I have, since I've been here, I've been really terrified at the dogs here. I have been bitten once, attacked three times, three or four times by dogs - and this is by dogs that mean it. Like, dogs in Canada, they run at you and bark at you, they always kind of slow down at a certain distance and stop and bark at you from a distance. Here, they charge right on through, right until they are less than a foot away and, you know, at that point you have to do something. Otherwise they will (*epäselvää*) and bite you. Which is always nasty because then you have to (*epäsel-*

vää) rabies shots and those suck.

One time I was walking around (*epäselvää*) del Diablo and I came upon a sleeping dog which is always a bad idea because, I mean, they're bad enough when they're awake and when you wake them up, they're especially disoriented and scared. So, this dog was barking his head off at me and running after me. And, well, luckily being a geologist, I had a rock in my hand. And I got ready to throw it at him.

Well, dogs in Bolivia and generally in South America, they kind of just lie around and there's no dog catchers or anything, so they just kind of (*epäselvää*) around in the streets. And so, they get kicked around and they get abused (*epäselvää*). They know when they might be in for a little bit of pain. So, they know that a rock, you know, held ready being thrown at them, that's trouble. So, (*epäselvää*) generally tends to make them stop their (*epäselvää*). But (*epäselvää*) the ferocious barking, I mean.

And the dog kept advancing at me and I had to keep moving back. And... it was incredibly frightening because this other dog, friend of course, came and joined in with his barking as well. And I had to deal with both of them. And eventually I got out of the situation by throwing the rock and when I was at a good distance, when I'd managed to back away a good distance... But, you know, it's always a frightening situation.

Same with Isla del Sol. I got attacked by a dog and it was the first time I'd been attacked by a dog here in South America. And it just kept coming at me, coming at me, coming at me from really far distance.... And I thought "Shit, man, this dog means business". And it wouldn't stop and it wouldn't stop and, once again, being a geologist, I had a rock. This time I threw it really hoping that my hit would crash his head because I was deadly afraid! And yeah, I mean, with my whatever rock in my hand, obviously the dog knew that I was full of shit, I couldn't do anything. (*epäselvää*) pick up another one right away because it was running towards me again... I mean, I don't know, I escaped twice from dogs like that. Once I actually got bitten but, well, they never broke the skin, so I never had to get a shot.

Finally, one time I was doing geology, I was doing (*epäselvää*) near Uyuni. And I came back to our camp and there was a dog there. And it was a sleeping dog. And the last time I saw my friend Mark, we were talking about the dogs, and he said "Well, you know, they're full of shit, aren't they?" And I kind of said "Haha, yeah, yeah, they really are", knowing within myself that I was still deadly afraid (*epäselvää*). I was still really, really afraid of dogs. (*epäselvää*)

Anyway, I kind of had those words in my head when I met up with these dogs and I kind of thought "oh shit". You know, I'm not (*epäselvää*) get in trouble because they're sleeping and I just had to walk past and there is no choice. And so, I made, I was up to the dog, I was only two feet away from it, and it kind of stared at me. And I thought, I don't really like the situation, I was stupid and I started backing away from it. And this dog took back immediately, he was like "All right on, this guy's afraid, I can bark the shit out of myself at him, I can make him more afraid, he can even go away, this is great, all right!". And (*epäselvää*) I realized, you know, (*epäselvää*) really are full of shit.

I'm so tired and worn out from my day of work, hiking around for eight hours in the field, in the desert, and I really want to... I'm really sick of dogs. And I just started yelling at that dog and his little dog friend that came along. And I started yelling at them in English and swearing and fucking telling these full of shit, piece of crap little... "I'm gonna kick your teeth out of the whole (*epäselvää*) with my boots and like, just like..." As soon as I started yelling at the dogs, as soon as I was chasing after, (*epäselvää*) kick his ass, trying to give it one great boot, one great sore leg or sore stomach or sore head, like anything, kick any part of that stupid mud... I wanted it to feel pain! Feel pain for all these times that I'd been scared by dogs! Ah! And it was satisfying! I (*epäselvää*), man! They are full of shit! So next time, you are... can't be (*epäselvää*) face with

a dog, start throwing your boot at it, just give it hell! Yell and scream and try and kill the thing! Because it will know you mean business as much as I knew, as much as I thought they had meant business when they had attacked me.

I probably wouldn't have done this one night when I was walking back from Malcolm's place. And there was four dogs. One o'clock in the morning in La Paz. Nothing around. And they were all running after me, barking like (*epäselvää*) baring their teeth. That probably wouldn't be so gung ho, you know, so aggressive with... (*epäselvää*). That time there was a taxi there and I could avoid them that way. They chased the taxi three blocks, by the way. (A7.7. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.)

Luultavasti jokaiselle folkloristille kertyy kenttätyöperiodiensä aikana suosikki-informantteja. Oma suosikkini on Paul, joka kertojana on kaikista 13 kohteestani kaikkein lahjakkain. Paulin etiikasta tai kerronnan sisällöstä voi toki olla monta mieltä: tässä kertomuksessa potkitaan koiria, toisissa käytetään huumeita, mutta ennen kaikkea *kertojana*, perinteenkantajana, Paul oli kaikista informanteistani lahjakkain ja ilmaisuvoimaisin. Litteraatio on tässä tapauksessa vain kalpea aavistus todellisesta kertomustilanteesta kaikkine eleineen, äänenpainoineen ja muine elementteineen.

Paulin kertomus kertoo omista peloista. Erikoista kertomuksessa on kuitenkin oma kamppailu pelkoja vastaan ja nouseminen konventionvastaiseen toimintaan. Useat vastarintakertomukset ovat itse asiassa vain ryöstökertomusten muunnelmia, joissa uhrista tulee sankari. Tässä tapauksessa teemana on kuitenkin pikemminkin luonto. Matti Kuusi määritteli A7.7:n ekokronikaatiksi (ks. Kuusi 1980).

Paulin narratiiville on ominaista kolme aspektia. Ensinnäkin se on itseorientoitunut. Tästä aspektista ei ole lukijalla tai kuulijalla mitään epäselvyyttä. Kertomuksen keskiössä on nimenomaan Paul Sankarimatkailija, joka pelkonsa voittaen tekee jotain, mistä muut voivat vain uneksia. Omista peloista kertominen voi tuntua heikkouden osoitukselta, mutta tässä kontekstissa kyseessä on pikemminkin oman sankarillisen toiminnan korostaminen. Paul ei ole passiivinen uhri, vaan koko kertomuksessa ei olisi mitään mieltä ilman vastarintaa.

Toiseksi kertomus on moniepisodinen ja koostuu useasta toisistaan sinällään täysin riippumattomista jaksoista. Kuitenkin kyse on samasta "suuresta kertomuksesta", joka on polveileva ja yhdistää usean kokemuksen yhdeksi yhteiseksi.

Kolmanneksi kertomus on pitkä ja selittelevä. Hieman samaan tapaan kuin Althea selittelee

oman narratiivinsa alussa vuolaast marokkolaista kulttuuria haastattelijalle, Paul innostuu laajasti kuvailemaan eteläamerikkalaisia koiria, aihetta, joka oli jo tässä vaiheessa haastattelijalle valitettavan tuttu. Paulin tarkoituksena ei kuitenkaan ole selittää, pikemminkin osoittaa omaa kertojankompetenssiaan. Folkloristi ei koskaan voi olla ihailematta kertojaa, joka nauttii kertomisesta ja tekee siitä nautinnon myös kuulijalle.

Koiranarratiivi on reppumatkailijan kertomukseksi tavanomaista pitempi. Suuremmassa joukossa se todennäköisesti tiivistyisi, keskeytyisi välihuomautuksilla ja menettäisi samalla jotain kuvailevuudestaan. Haastattelutilanne mahdollisti kuitenkin kertomuksen esittämisen täydellisessä muodossaan.

Kolmatta tyyppiä, itseorientoitunutta, toisen käden (VAS-I₁) kertomusta edustaa seuraava Malcolmin kertomus. Vastaavaa kategoriaa edusti aineistossa kaiken kaikkiaan kolme kertomusta. Niistä valitsin tekstiesimerkiksi Malcolmin pääasiassa siksi, että itse pidän A8.10:stä. Jollain tapaa kai salaa ihailen kertomuksen päähenkilöä, joka pystyy anarkistiseen toimintaan siinä missä itse vastaavassa tilanteessa vain jupisisin asiasta hiljaa muille reppumatkailijoille (jos saisin näinkään paljoa aikaan):

Esimerkki 12: Itseorientoitunut, toisen käden (VAS-I₁) (3)

This about mail... And like a lot of... Often we've had problems with mail. So, we'll say what happened to us and someone will say "Oh, this happened to me..." [1] But... in India it came up because a guy had a big bandage on his hand. And this was in Delhi. And we said "What happened?" [2]

He said "Well, you know the run around you get. You go to Delhi... you go to New Delhi post office and they say 'Oh no, we don't have mail for foreigners, go to Old Delhi post office'. And you go there and they say 'No, no, that's not true, it used to be Old Delhi, now it's New Delhi'. Like you might spend days getting sent to and from till you find out that every time you go to and from you walk past the Delhi... like, there's a middle one. And that's where they actually have the mail." [3]

And so this guy had done this, I had done it, too. He'd done all this. [4] He finally got to where the mail was. And the guy said "Do you know, now I finished with the day" or something like this. And he just went to like bang on the window and say "Give me my fucking mail!" but he got so angry that he like put his fist right through the glass. And he thought "Oh, once I've done that (*epäselvää*)", grabbed the Indian guy by the scruff of the neck and he shook him and said "Give me my mail" with blood gashing out. And the guy got his mail for it. So... it... that one was a real thing that I heard about. [5]

(A8.10. Malcolm, 30, Australia. Quito 21.02.1997.)

Malcolm aloittaa jälleen kertomuksensa taitavasti [1] - ja hämmästyttävän samankaltaisesti kuin kertomuksensa merellä melkein kuolleesta saksalaismatkailijasta [2]. Aivan alussa viitataan yhteisöllisyyteen, omaan ongelmaan, jonka jakavat myös muut reppumatkailijat, minkä jälkeen Malcolm kertoo tilanteen, jossa hän oli kuullut kertomuksen ensi kertaa. Seuraava jakso keskittyy kuvailemaan intialaista byrokratiaa, joka ilmeisen ansaitusti on surullisen kuuluisa ympäri maapalloa. Tässä vaiheessa kertomus vaikuttaa vielä kulttuurierokertomukselta, jossa tehokas länsimainen kulttuuri peilautuu tehotonta intialaista vasten. [3]

Narratiivi muuttuu kuitenkin seuraavassa kappaleessa, jonka alussa vielä kerran vedetään yhtäläisyyksiä oman tilanteen ja päähenkilön tilanteen välillä [4] ikään kuin salaa toivoen, että itse olisi vastaavassa tilanteessa pystytty samanlaiseen toimintaan. Vertailun ja vastakkain asettamisen ymmärtämiseen tarvitaan kuitenkin koko narratiivin kuuleminen tai lukeminen: vasta seuraavilla riveillä kuvattu toiminta erottaa päähenkilön Malcolmista itsestään. Siinä missä Malcolm ja valtaosa matkailijoista ei ryhdy minkäänlaiseen vastarintaan kuvatussa tilanteessa, päähenkilö on toista maata. Hän menettää kokonaan malttinsa. Lopussa Malcolm vielä vakuuttaa jutun olevan totta [5].

Kertomuksen luokittelu vastarintakertomukseksi ei ole yhtään kiistanalaista. Sen pääpaino on nimenomaan toiminnassa, vastarinnassa, johon turhauttavassa tilanteessa ryhdytään. Samalla kertomus on vähintäänkin yhtä selvästi itseorientoitunut: sen päähenkilö on myös sankari. Väliäkö sillä, että oma käsi joudutaan paketoimaan, pääasia, että päähenkilö ei aktuaalisessa tilanteessa alistu konformistiseen toimintaan eli mitään tekemättömyyteen. Kertomus on pääasiassa hauska: vaikka päähenkilö loukkasikin siinä itsensä, juttu lähinnä naurattaa. Ero on selkeä vaikkapa esimerkki 3:een verrattuna, joka on myös Malcolmmin kertoma ja itseorientoitunut, toisen käden kertomus. Vaikka molemmat kertomukset alkavat samantyyllisellä introlla, vaikka molemmissa päähenkilö loukkaa itsensä, ongelmakertomus on lähinnä traaginen, vastarintakertomuksessa päähenkilöä kohtaan ei tunneta sääliä vaan pikemminkin myötätuntoa. Hän on sankari, jota salaa ihailaan.

Neljäs orientaatiokategoria, **muuorientoituneet, toisen käden (VAS-M₁) kertomukset**, on korpuksessa reaalin kategoria: sitä edustaa aineistossa vain yksi esimerkki.

5.6. Nolot tilanteet (NOL) (11)

Nolot tilanteet - samoin kuin omituiset tilanteetkin - on kategoria, joka hieman ontuvasta nimestään huolimatta on selkeän distinktiivinen. Lisäksi nimenä nolot tilanteet on yllättävän osuva: rakenteeltaan, juonikuvioiltaan tämä kategoria on koko korpuksessa luultavasti sisäisesti yhtenäisin. Kaikkia kategorian 11 kertomusta sävyttää itseorientoitunut kertojan tyyli (yhtään muuorientoitunutta ei ole joukossa) ja ironisuus. Siinä missä esimerkiksi ongelmakertomuksissa voi olla mukana komiikkaa, vastarintakertomuksissa yllättäviä juonenkäänteitä, ryöstökertomuksissa stereotyyppistä alistuneisuutta, noloissa tilanteissa päähenkilön oma typerä käytös, ajattelemattomuus ja itseironinen suhtautuminen tähän kaikkeen ovat keskiössä.

Kertomukset eivät ole vakavia tai ainakin tapauksiin suhtaudutaan aina huumorilla. Itse asiassa eri asenteella kerrottuina useat kategorian yksiköt voisivat olla pikemminkin ongelma- tai vaikkapa kulttuurierokertomuksia, mutta nimenomaan humoristisuus erottaa ne edellä mainituista "kilpailijoistaan". Nolojen tilanteiden kertomisella on selvä funktionsa: se on huvitus. Kertomusten avulla ei pyritä opettamaan tai varoittamaan vaan ainoastaan huvittamaan kuulijakuntaa. Ne ovat monesti sketsinomaisia eivätkä niinkään aina liity kolmannen maailman maihin sinällään.

Kertomusten päähenkilönä on mukamas suvereeni maailmanmatkaaja, joka kuitenkin joutuu jostain syystä kummalliseen tilanteeseen. Tilanteet ovat lähestulkoon aina etäisyydenottoa turisteihin: esimerkeissä 13 ja 14 kuvataan tilanteita, joihin turisti kiertomatallaan tai ilmas- toidussa Sheratonin ravintolassaan (jälleen kerran reppumatkailijan mielestä) ei voisi joutua. Näissä kertomuksissa pääfunktiona on kuitenkin reppumatkailijoiden nauraminen omalle itselleen.

Seuraavan Malcolmin esimerkin olen valinnut omien mieltymysteni mukaan. Jo aiheensa puolesta olisi puolittainen rikos olla laittamatta sitä esimerkiksi etnologian laitoksen alaisuudessa kirjoitettavaan pro gradu -tutkielmaan ja toisaalta itse pidän esimerkkiä 13 koko korpuksen yhtenä parhaimmista ja hauskeimmista kertomuksista:

Esimerkki 13: Itseorientoitunut, omakohtainen (NOL-I) (9)

In Thailand, I travelled with Israelis. [1] And learned things like... We were hiring motorbikes and two of them that we travelled with, one wanted to come and the other one said "No, no, I don't wanna come". And they argued in Hebrew and since then I've always known how to say '(epäselvää)' which means 'I want to ride the motorbike'. So now when I meet Israelis, I can say, like I said to you 'Oo, suomalainen, missä olet ollut?' To Israelis, I say '(epäselvää)'. [2] And so, in the end, they did come with us.

So there was myself, my girlfriend and each of us had an Israeli girl on the back of the bike. [3] And we went off into the remote areas where you can't get buses and stuff. And found a village where an English anthropologist was studying this tribe. And we said "Can we stay the night?" And he said "Yeah, yeah". So they put us in this little hut and... [4]

At night everyone was gathered around and the English guy said "It's a bit awkward... because in their society they do have more than one wife... But they share them. Like just because you're married to them, other men can still sleep with them. And the way they see it, you've got three wives. And the chief wants one tonight. And..." He said this in English and nobody else understood a word of it. So I thought I'd be safe answering in English and said "Oh, this one's mine but the other two he can do what he likes with".

But of course the body language of putting my arm around one girl and like dismissing the other two made them think. You know, everyone's "ah, good, he's agreed". The chief can have those two Israelis... And the Israelis saying "Now I'm going to kill you!" And... all night, men were coming to our hut and knocking on the door expecting one of the women to be, you know, issued to them and they just shouted at me "You made this problem, you go and explain it". That was a bit of a problem. [5]

(A8.21. Malcolm, 30, Australia. Quito 21.02.1997.)

Lukiessani kertomusta ties kuinka monetta kertaa se hymyilyttää edelleen. Malcolm aloittaa jälleen kertomuksensa [1] lyhyellä introlla, jossa kerrotaan tapahtumapaikka (ei tällä kertaa kuitenkaan aikaa, joka onkin epäoleellisempi kerronnan suhteen). Myöhemmin hän vielä tarkentaa matkaseurueen kokoonpanoa [3]. Välissä, kertomukseen liittymättömästi Malcolm käy keskustelua kuulijan - siis tämän kirjoittajan - kanssa muistamalla väliin muutaman sanan suomea [2]. Sivuhuypy suomen kieleen tulee Malcolmin muistamasta muutamasta hepreankielisestä sanasta.

Seuraavassa osiossa [4] on vielä liikkeellä joukko antituristeja, sankarimatkailijoita, jotka voivat liikkua moottoripyörillään pikkukylissä, jonne turisteilla ei olisi asiaa. Tässä vaiheessa kertomus muistuttaa vielä narratiivia, jossa päähenkilö on positiivinen sankari, suvereeni matkaaja, joka kulkee omia polkujaan - tai ainakin kuvittelee niin.

Kertomuksen pointti [5] tulee kuitenkin vasta lopusta, ja nolon tilanteen kaltaisesti kyseessä on juuri matkailijan oman harkitseamattoman toiminnan kautta tapahtunut juonenkäännös. Tässä

vaiheessa olisi suuri kiusaus luokitella Malcolm in narratiivi kulttuurierokertomukseksi, mutta näinhän asia ei ole. Ellei viimeistä kappaletta olisi, ellei Malcolm olisi kädenliikkeensä takia joutunut hankalaan tilanteeseen, kyseessä olisikin kulttuurierokertomus, jossa peilattaisiin länsimaisia kädenliikkeitä ja seksuaalikäyttäytymistä thaimaalaisten pikkukylien käyttäytymiskoodeihin. Kuitenkin loppukappaleessa liikutaan epäämättä nolojen tilanteiden puolelle. Ytimenä ei enää olekaan matkailijan oma käytös, kulttuurierojen puiminen vaan nimenomaan käytöksen seuraukset, joista Malcolm joutui seuraavana yönä - ja mitä ilmeisimmin sen jälkeenkin - kärsimään.

Orientaationkaan suhteen typologisointi ei tuota mitään ongelmia: Malcolm on päähenkilö, antisankari ja kertomuksen juonenkulkuun olennaisesti vaikuttava aktantti.

Juhanilla on puolestaan kerrottavanaan toisen käden nolo kokemus:

Esimerkki 14: Itseorientoitunut, toisen käden (NOL-I₁) (2)

Mutta tota se oli ihan onneks, että mulla oli pikkurahaa taskussa, koska tota sit mä kuulin... Kerroin tän tarinan [1] yhdelle englantilaiselle naiselle, joka kerto, että hänelle kävi vähän vastaavanlainen tarina Intiassa. Oli tota ollu ravintolassa ja tuota hänellä oli kanssa ripuli ja tota meni vessaan. Ja hän jälleen kerran kanssa liian myöhään huomaa, että vessapaperia ei ole. Tota päätti, että Intiassa kerran kun ollaan, niin käytänpä vasenta kättäni. Ja tota pyyhki vasempaan käteensä ja sitten vasta huomaa, että ei ole vettä. No tietysti, ripuli kun oli, niin käsi oli aivan täynnä sitten tätä jätettä ja tota... Päätti, että ainakaan ravintolaan takaisin ei voi kävellä koko ravintolan läpille pöytään ja käyttää esimerkiks paperinenäiliinaa pöydässä, vaan pitäis löytää vettä jostain. Ja tota hiipi ulos takaovesta keittiön läpille, meni takapihalle ja katto, että jaaha, täällähän on tämmönen vesiallas. Pesi kätensä siinä ja tota sen jälkeen rupes katteleen ympärilleen ja tuota tajus, että... hmm... taitaa olla... tämä taitaa olla astia, jossa nämä pesevät vihanneksensa.

(A9.4. Juhani, 23, Suomi. Quito 23.02.1997.)

Olisin alun perin halunnut ottaa Juhanilta näytteeksi hänen oman suosikkikertomuksensa [1], jossa hän sairastaa ripulia Ecuadorin rannikolla ja joutuu paperin puutteessa käyttämään ecuadorilaista seteliä, jossa kaiken lisäksi on vapaussankari Simón Bolívarin kuva. Sen hän kertoi juuri ennen äskeistä esimerkkiä haastattelumme aikana ja sen hän itse oli nimennyt suosikkikseen. Kuitenkin minun oli välttämätöntä saada erääksi tekstiesimerkiksi myös itseorientoitunut, toisen käden kertomus, jonka tyylipuhdas esimerkki tämä teksti on. Vaikka kertomuksen kertoja ja päähenkilö eivät ole sama henkilö, alussa tehty viittaus Juhaniin omaan tapaukseen ankkuroi kertomuksen sisällön melkein henkilökohtaiseksi Juhaniinkin näkökulmasta (vrt. Stein

1990). Samalla sisältö ja orientaatio osoittavat, että myös muille sattuneista kokemuksista voidaan kertoa muutenkin kuin lakonisesti.

Kertomuksen keskiössä on selvästi englantilainen nainen, päähenkilö, joka on aktiivinen itsensä tahaton nolaaja, ei passiivinen sivustaseuraaja. Noloille tilanteille ominaisesti päähenkilö on kuitenkin jotain sankarin ja antisankarin välimaastossa olevaa, tahaton aktantti, joka joutuu odottamattomaan tilanteeseen. Noloista tilanteista tekee oman distinktiivisen temaattisen kategoriansa kolmen aspektin rinnakkainelo: huumorin, itseorientaation ja yllätyksellisyyden. Genrenä tyyppi lähenee joskus jopa kaskuja tai vitsejä, mutta omakohtaisuus ja totuudellisuus tekevät niistä jotain muuta, henkilökohtaista kerrontaa.

Haastattelussa Juhani nimesi kakkahuumorin yhdeksi reppumatkailijoiden kerronnan keskeis-alueeksi. Oma korpukseni ei välttämättä tue Juhanin väitettä, muttei sinällään pysty sitä kiistämäänäkään. Edellä kuvatun kaltaisia kokemuksia vaihdetaan paljon matkailijoiden keskuudessa, mutta haastattelukontekstissa ne eivät välttämättä tule yhtä hyvin esiin kuin sankarillisemmat tapaukset. Kannattaa lisäksi kiinnittää huomiota, että tämäkin kertomus sijoittuu Intiaan, joka jostain syystä tuntuu keräävän ympärilleen erilaisista hankaluuksista puhuvia kertomuksia.

Muut orientaatiokategoriat, **muuorientoituneet, omakohtaiset (NOL-M)** ja **muuorientoituneet, toisen käden (NOL-M₁)** ovat teoreettisia kategorioita: niitä ei edusta aineistossa yksikään esimerkki.

5.7. Onnelliset loput (ONN) (9)

Onnelliset loput on kaikkiaan seitsemästä temaattisesta kategoriasta pienin mutta jälleen kerran oma luokkansa, jota on hankala sotkea mihinkään muuhun. Tässä kategoriassa päähenkilönä on *Deus ex machina* tai matkailija itse. Kertomuksia leimaa yllätyksellisyys ja se, että vaikka matkan varrella olisi kuinka paljon ongelmia tahansa, lopussa kiitos seisoo - ja matkailija saa haluamansa. Kyse ei ole näissä kertomuksissa samanlaisesta vastarinnasta kuin vastarintakertomuksissa. Vastarintaan toki ryhdytään, muttei välttämättä "paha" vastaan niin kuin vastarintakertomusten temaattisessa kategoriassa. Paulin kertomuksessa vastarintaan ryhdytään itse asiassa hyvää (huumeita vastaan taistelevaa poliisia) vastaan, ja Andrejn kertomuksessa ei ole

pahaa lainkaan. Näitä kertomuksia leimaakin pahan kuvauksen sijaan helpotuksen huokausta kuvastava loppu. Viimeinen kappale tai ainakin viimeiset rivit on kussakin kertomuksessa sen tärkein osio.

Ensimmäinen esimerkki on Paulilta, jonka tylhille ominaisesti pituutta, detaljeja ja deskriptiivisyyttä riittää:

Esimerkki 15: Muuorientoitunut, omakohtainen (ONN-M) (5)

Well, there we are, sitting in a country club. This is a very posh, expensive, gigantic country club in Lima. Very expensive to join. Actually very, very beautiful area. Immense and amazing - I wish I could be part of something like that in Canada. It's bourgeois and overpriced and full of stony people, perhaps. But wow - it was so nice. [1]

Anyway, so there we are sitting by the ocean and we'd smoked a (*epäselvää*) which Gonzálo's friend Vance had left over - while, of course, (*epäselvää*) rolled another one because that was a (*epäselvää*) for three people. And, hmm, the guy was constantly rolling joints. [2] (*epäselvää*) after a while. So, there we are. He's rolling the joint, a little joint (*epäselvää*). A police officer comes up to us. The police officer... security guard, I think. But the distinction between the two is rather (*epäselvää*) here in South America. So, I hear this guy comes (*epäselvää*) up to us and says "Well, (*epäselvää*) what is in your hand". Vance (*epäselvä*) and coyously tries to avoid showing him what's in his hand to no avail and eventually does. And oh look - there's a nice rolled joint in there! And so the guy says "Well, you know, I'm afraid... you know, give me your identification cards, your club membership cards, please". So, they had to hand those in.

And meanwhile - there I am. Quite stoned because there was fairly good weed in Lima. [3] Scared out of skull. I mean, I've heard all of the stories. All the horror things that can happen to people who get caught with drugs. And, you know, even if I can get out of it by bribing someone along the way - Jesus, I don't wanna have to lose money that way. I don't wanna tell my parents "Hey - would you fedex a little money to me, I got (*epäselvää*) in a bit of a (*epäselvää*)...". And, so, you know, this is running through my head. And I think (*epäselvää*) so in trouble. [4]

Anyway, the cop who's talking away. Of course it's all in Lima slang which is completely irreceptable, incomprehensible crap. It's quite interesting to hear it spoken because it's amazing that these people understand each other. But... and I can... (*epäselvää*) have a fairly good conversation with the person in *castellano* but here I can't understand anything. Anyway, this is all (*epäselvää*). I'm quite stoned. Not understanding a thing. Knowing that I'm doomed. And I saw the guy says "You know, please give the rest of your weed as well". You know and he's saying all the stuff and I don't understand, I think I'm gonna die. [5]

Then suddenly Gonzálo pops up and says... starts complaining to the guy! "Well, wait a minute. Why... Why... You can't... Why you wanna take away our memberships? Why you wanna get our parents thrown out of the country club? Why you do that?" I'm thinking "Jesus, Gonzálo, I mean, this man basically has us by the balls. What are you doing?" So the guy cut things for a while and says "Hmm, all right, I'll give you back your membership cards and I won't get you thrown out". And I think "Oh, well, my God, this is amazing! I've been saved! This is incredible! Wow!" And he says, the guard says "But I'm gonna have to keep the weed". And Gonzálo says "The weed! What do you mean? You're gonna have to keep the marijuana!?"

Why? Why? That's not fair, that's not fair at all!" I'm like "(*epäselvää*) going too far, isn't it? I mean, let's be real, my friend!" While he turns up, the guard says "Well, OK, you're gonna have the marijuana back - cheerio". And I like "This is not happening. This is not a real place. I mean, I wouldn't (*epäselvää*) not even happening in Canada, for God's sake!" [6]

And so, yeah, we got our weed back and everything. We walked back but we were escorted out of the club for the evening by the guy. And I asked Gonzálo afterwards what happened, I said "I mean, what's going on? (*epäselvää*) in jail something?" He looked at me funny and says "Well, I mean, you know, he said 'Don't come back and smoke weed here again and by the way, you know, I could have taken a bribe from you, I could have taken (*epäselvää*) but I didn't. And my name is so and so. This is my position.'" Obviously expecting Gonzálo saying "Hey, mom and dad, well, we almost got in trouble there but this guy was really nice." And "Give me a little Christmas present, hey give me a little bonus for salvation and Jesus' birth". [7]

Anyway, that was a frightening experience. We immediately went and smoked a relaxed joint. As is done in Lima. [8]

(A7.3. Paul, 20, Kanada. La Paz 30.12.1996.)

Temaattiselta kategorialtaan esimerkki 15 on kertomus onnellisesta lopusta, mutta jos olisin tyypitellyt korpukseni juonen mukaan (esimerkiksi ryöstöt, huumeet, epätoivoiset matkat jne.), kyseessä olisi kertomus huumeista. Siksi onkin tässä välissä hyvä pohtia huumeidenkäyttöä matkailijoiden keskuudessa Etelä-Amerikassa. On mahdotonta sanoa, kuinka paljon reppumatkailijat käyttävät huumeita matkansa aikana ja kuinka helposti huumeita on lopultakin saatavissa. Kenttätöiden aikana itse observoin muiden matkailijoiden mietojen huumeiden käyttöä pari kolme kertaa. Eräs Etelä-Amerikan matkailun myyteistä puolestaan on, että huumeita yritetään myydä matkailijoille, varsinkin *gringoille*, joka paikassa. Tämän kirjoittajalle yritettiin myydä huumeita kadulla kerran tai kaksi - vajaaseen kahdeksaan kuukauteen ja nekin molemmat kerrat Kolumbiassa, jolloin kyseessä matkailijaloren ja -kokemusten mukaan voi aivan yhtä hyvin olla myös poliisin ansa.

Lorea huumeista liikkuu muutenkin, vaikka korpuksessani ei Paulin kertomuksen lisäksi ole yhtään kertomusta (uhkaavasta) huumeepidätyksestä. Sen sijaan haastattelujen ulkopuolella ja matkaoppaissa varoitetaan tapauksista, joissa viaton matkailija (useimmiten juuri Kolumbiassa tai Perussa) esimerkiksi pysäytetään kadulla. Pysäytyksen yhteydessä poliisi piilottaa huumeita esimerkiksi matkailijan passin väliin. *Gringo* pääsee kiperästä tilanteesta eroon ainoastaan maksamalla lahjuksia poliisille. Vaihtoehtona olisi poliisin sana ja syyttömällekin usean kuukauden odottelu eteläamerikkalaisissa vankiloiloissa.

Jos Erik Cohenin 70-lukulaisen käsityksen mukaan huumeet olivat eräs keskeisimpiä matkailijoiden houkuttimia, tänä päivänä tilanne ei ole enää sama. 52 kyselylomakkeesta vain yhdessä

vastaaja kertoi Etelä-Amerikan erääksi houkuttimeksi "halvat huumeet". Tokikaan useimmat huumeista kiinnostuneet matkailijat eivät välttämättä ilmaisisi kiinnostustaan paperilla ja kyselylomakkeessa, mutta jos huumeet houkuttelisivat matkailijoiden valtaosaa, kiinnostuskin ilmaistaisiin todennäköisesti useammassa vastauksessa.

Huumeita matkallaan käyttävien reppumatkailijoiden osuutta kaikista reppumatkailijoista on mahdotonta arvioida. Myyttinen halpuus ja helppo saatavuus ovat saaneet vastapoolikseen ankarat huumelait ja vankilaolosuhteet, jotka tuskin ketään houkuttelevat. Siltikin Etelä-Amerikan vankiloissa on ulkomaalaisia huumerikollisia. Kuulemani mukaan vielä syksyllä 1996 Quitossakin olisi ollut yksi suomalainen. Mikään ei todista kuitenkaan, että matkailijat käyttäisivät matkoillaan enemmän huumeita kuin kotimaissaan - tai edes enempää kuin koko ikäluokka keskimäärin. Tai jos käyttäisivätkin, kyseessä olisi samankaltainen ilmiö kuin turistien omilla matkoillaan lisäntyneessä alkoholinkäytössä.

Huumeet tarjoavat silti hyviä jutunaiheita, ja syytkin tähän ovat selviä. Huumeet edustavat monille 70-lukulaista ajattelua, paluuta Cohenin halveksimiin hippimatkailun päiviin, päiviin, jolloin reppumatkailu oli vielä seikkailullisempaa ja turistit harvemmassa. Toiseksi huumeet tuovat kerrontaan vaaran elementin, onhan seurauksena pahimmassa tapauksessa pitkä vankeustuomio jossain kolumbialaisessa vankilahelvetissä. Vaaramomentit puolestaan tuovat kertomukseen oman jännitteensä, ja mahdollinen rangaistus on todella uhkaava vaara. Kielletty hedelmä houkuttelee.

Paulin kertomus alkaa detaljoidulla kuvauksella limalaisesta country clubista [1], ylellisestä Liman yläluokan viihdytyskeskuksesta, jonne hän oli päässyt Perussa tutustumiensa ystävien välityksellä. Paulin kuvauksessa Lima on sekasortoinen huumekaupunki, jossa yläluokan nuoret maleksivat tekemättä mitään muuta kuin käyttävät huumeita [2]. Paulin repertoaariin kuuluu myös kertomus, jossa hänen ystävänsä sukulainen yritti jouluna itsemurhaa kokaiiniaddiktionsa vuoksi. Siinä kertomuksessa oli kuitenkin kovien huumeiden vastainen sävy siinä missä A7.3. on leimaa antavasti huumeiden käyttöön myönteisesti asennoituva narratiivi.

Jännitysmomentti narratiiviin tulee toisen kappaleen kuluessa [3]. Paikalle saapuu poliisi (tai turvamies; vaaraa korostaakseen Paul vielä viittaa siihen, ettei näillä kahdella ole Etelä-Amerikassa samaa eroa kuin vaikkapa länsimaissa), joka huomaa huumeidenkäytön ja pyytää

polttajia todistamaan henkilöllisyytensä. Tästä alkavat Paulin kauhunhetket: seuraavat kaksi kappaletta [4, 5] keskittyvät kauhuntunteen kuvailuun. Tässäkin kirjoitettu kertomus on paljon oraalisesti esitettyä latteampi. Kerrontakontekstissa Paulin äänensävy muuttui eloisaksi ja hän todella eläytyi kerrontaansa ja kauhunhetkiin.

Kertomukseksi onnellisesta lopusta (versus ongelmakertomus) narratiivi alkaa muuttua seuraavassa kappaleessa [6]. Paulin ystävä Gonzálo ryhtyykin ennalta arvaamatta nonkonventionaaliseen toimintaan ja saa turvamiehen palauttamaan heille jäsenkortit. Paulin hämmästyks on täydellinen - ja kun Gonzálo vielä saa marijuanahan takaisin, Paul on kuin tyrmätty. Seuraava kappale keskittyy lähinnä jälkitunnelmien kuvaukseen [7], mahdottoman ihmettelyyn. Ripauksen kulttuurierokertomusta siihen tuo kuvaus turvamiehen mahdottomasta käytöksestä ja rikkaiden vallasta.

Tässä vaiheessa on jo selkeästi kyse kertomuksesta onnellisesta lopusta. Narratiivin pääpaino ei ole kulttuurierojen kuvaamisessa, ongelmassa tai vastarintaan ryhtymisessä, vaan koko kertomusta leimaa kaikkein eniten syvä helpotuksen huokaus, kun Paul vältti mahdollisesti ankaran vankeustuomion tai vähintäänkin suuret lahjukset. Mutta kertomus ei olisi täydellinen ilman kahta viimeistä riviä [8]: juuri huumeepidätyksen välttäneet kaverukset eivät tunnu ottaneen tapauksesta ollenkaan opikseen. Viimeisellä lauseella Paul ankkuroi vielä tavan ikään kuin pakolliseksi osaksi limalaisen yläluokan elämää.

Siinä missä Paul seikkaili Liman urbaaniviidakossa, Andrejn kohde oli aito viidakko:

Esimerkki 16: Itseorientoitunut, omakohtainen (ONN-I) (3)

Maybe the story from south of Sumatra. [1] It's also interesting place, Siberut Island. It was... it is still undiscovered in the whole. Until eighties, they didn't know for that island. And there was a voodoo man... medicine man... what is the other word. So, I live with him for two weeks, something like that. And it was full of spirits. And I can say that I start to believe in that things. It works there around.

And so my interesting with this guy was monkey skull. She was very good and full of spirit. And I want to have it. And he explain to me that it's impossible. For him it's forbidden to give that monkey skull to me. But he likes my torch, head torch. And I explain to him the same - that my spirits don't allow to give that torch him neither.

But after a few days, he came to me that he spoke to the spirits and they allowed to make change. So we make this change. I got a monkey skull and he got a torch. But not for make light, just to get around the neck. And I ask him what happened if the bad spirits will be active

in Europe. But he promised that he will talk to spirits that they will be good. And so we were satisfied both. It was nice experience [2].

(A11.13. Andrej, 28, Slovenia. Cali 15.03.1997.)

Andrejn kertomus oli samalla koko korpukseni viimeinen. Haastattelin Andrejta calilaisen hotellin parvekkeella liikenteen mölytessä takanamme ja perinteiseen tyyliin kysyin vielä lopussa, haluaisiko hän kertoa jostain kokemuksestaan. Andrej halusi - esimerkistä 16 [1].

Pinnallisesti katsottuna kertomus voisi olla vastarintakertomus, mutta sitä se ei ole vaan oma kategoriansa. Kertomuksessa ei itse asiassa esiinny vastarintaa mitään pahaa vastaan, vaan sen päähenkilö on muuten vain neuvokas, tilanteen herra, oman elämänsä itseorientoitunut sankarimatkailija. Tilanteen herraksi matkailija pääsee omalla neuvokkuudellaan - vähän niin kuin vastarintakertomuksissakin - ja *coolilla* asenteellaan.

Kertomuksen pointti ei ole hankalasta tilanteesta selviäminen vaan - kuten kategorian nimestäkin voi päätellä - onnellinen loppu, asioiden kääntyminen hyvästä vielä parempaan. Kertomusta sävyttää helpotuksen huokaus. Lopussa kiitos seisoo: "*it was nice experience*" [2].

Itseorientoituneet, toisen käden (ONN-I₁) kertomukset, ovat korpuksessa reaalin kategoria: sitä edustaa aineistossa vain yksi esimerkki. **Muuorientoituneet, toisen käden (ONN-M₁) kertomukset** ovat aineistossa teoreettinen kategoria: niitä ei edusta aineistossa yksikään esimerkki.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET: REPPUMATKAILIJOIDEN HENKILÖKOHTAINEN KERRONTA IDIOKULTTUURISENA FOLKLORENA

Ei kukaan halua kuulla kauniista kukkaistutuksista jossain puistossa. (A9.g. Juhani, 23, Suomi. Quito 23.02.1997.)

Juhani osuu omassa tokaisussaan naulan kantaan viitatessaan reppumatkailijoiden idio-kulttuurisen folkloren temaattiseen suuntautuneisuuteen. Juhaniin emistisen analyysin lisäksi tarvitaan kuitenkin myös tutkijan etisistinen kanta analysoimaan sitä, miksi "*kukkaistutukset jossain puistossa*" eivät reppumatkailijoita kiinnosta. Tähän kysymykseen olen pyrkinyt vastaamaan edellisissä luvuissa, mutta on hyvä palata aiheeseen tiivistelmänomaisesti vielä työni lopussa.

Ensinnäkin koko reppumatkailijoiden idio-kulttuurinen yhteisöllisyys perustuu distinktionottoon. Distinktiota syntyy reppumatkailijoiden ja paikallistenkin välillä, mutta tätä distinktiota on pidettävä kontekstuaalisesti ja kulttuurisesti luonnollisena, itsestään selvänä. Siksi juuri paikallisuus näyttäytyy korpuksessani reppumatkailijan vastapoolina, ymmärtämättömänä ja omituisena, sekä kielteisessä että myönteisessä mielessä.

Siinä missä reppumatkailijoiden varsinainen *kertomusperinne* ammentaa voimansa ristiriidasta vastaanottavan paikallisen kulttuurin kanssa, kyseisen yhteisön *idio-kulttuurinen yhteisöllisyys* puolestaan rakentuu aktiivisesta distinktionotosta muita matkailijoita, oman kulttuurin "pahoja turisteja" kohtaan. Distinktiota turisteihin otetaan luvussa 2 analysoimani kuuden eri ulottuvuuden avulla. Kaikkien ulottuvuuksien ei tietenkään ole välttämätöntä toteutua saman matkailijan kohdalla ja saman matkan aikana, mutta mitä suurempi osa ulottuvuuksista toteutuu, sitä "parempi" matkailija on.

Siinä missä kertomusten aktiivinen vastapooli ovat paikalliset, ideologisena vastapoolina toimivat turistit, vaikka he eivät esiinnykään kertomusperinteen varsinaisina elävinä aktanteina. Kaikessa reppumatkailijoiden toiminnan kuvauksessa pyritään deskriptiivisesti esittämään tilanteita ja toimintamalleja, paikkoja ja ratkaisuja, joihin tavalliset turistiraukat eivät matkoillaan koskaan joudu. Reppumatkailijoille turistit ovat ympäristökuplansa sisällä eläviä ihmisiä, jotka eivät koskaan pääse niin autenttisesti tekemisiin paikallisväestön kanssa, että heidän olisi mahdollista kokea samantyyppisiä eksoottisia kokemuksia kuin reppumatkailijoiden itsensä. Turistille elämys voi - jälleen kerran reppumatkailijoiden mielestä - olla vaikkapa hyvä illallinen, "pikapyrähdyt" Otavalon intiaanimarkkinoiden "aitouteen" - tai Juhani-sitaattini

kukkaistutus.

Klassisessa artikkelissaan folkloren funktioista William Bascom esitti niitä olevan kaikkiaan neljä: viihdytys, kulttuurin validointi (eli sen rituaalien ja instituutioiden oikeuttaminen sisäryhmälle), opetus ja hyväksytyjen käyttäytymismallien turvallisena pitäminen (esimerkiksi sosiaalisen kontrollin ja paineen keinoin. (Bascom 1965.)

Reppumatkailijaloren viihdytysfunktio on päivänselvä. Kertomukset *ovat* mielenkiintoista kuultavaa, ovat ne sitten aidosti hauskoja tai traagisia. Niitä litteroidessani ja jälkikäteen litteraatioita lukiessani minulla oli aidosti hauskaa. Minua miellyttävät reppumatkailijaloren eksoottisuus, tapahtumien pinnallinen uskomattomuus ja se, että salaa kadehdin kaikkein "aidoimpia matkailijoita", heitä, jotka matkustavat pisimpään, eksoottisimmin ja halvimmalla. Vaikka olen puuhaillut aineistoni parissa pian kaksi vuotta, nautin kertomuksista edelleen ja itse asiassa kunnioitukseni niitä kohtaan on vain lisääntynyt ajan kuluessa.

Kulttuurin validointi ja hyväksytyihin käyttäytymismalleihin turvaaminen ovat aineistossa hyvin lähellä toisiaan olevia funktioita. Kokemuskerronnan avulla osoitetaan, että "meidän tapamme matkustaa" on oikea. Kokemusten jakamisella vahvistetaan yhteenkuuluvuudentunnetta. Kokemuksia kertomalla luodaan kuva, jonka mukaan tämäntyyppiset kokemukset ovat arvokkaita, "matkailun suola" ja erilaisilla matkailutavoilla sekä "aidot kokemukset" että matkailun varsinainen päämäärä jäävät saavuttamatta. Ei tietenkään ole mikään yllätys, että reppumatkailijat olettavat juuri oman tapansa matkustaa olevan ainoa mahdollinen metodi heidän matkailulle asettamiensa päämäärien saavuttamiseksi.

Myös opetusfunktio kerronnan suhteen on selvä: sillä voidaan varoittaa vaarallisista paikoista, neuvoa hyviä paikkoja, antaa oikeanlaisia toimintamalleja vaikkapa ryöstötilanteessa. Usein nämä neuvot tai opetukset ovat syvässä ristiriidassa keskenään. Toisaalla voidaan tietyistä paikoista puhua vaarallisina, toisaalla kannustaa menemään juuri niihin, koska "minulle ei tapahtunut siellä mitään". Itselläni esimerkiksi on tapana kuvata Kolumbia vaarallisena maana - ja heti perään lisätä, ettei itselläni ollut siellä minkäänlaisia ongelmia. Samaa on havaittavissa toisen esimerkin mainitakseni myös ryöstökertomusten suhteen. Opetusfunktio on niiden kontekstissa ristiriitainen. Toisaalla kannustetaan olemaan tekemättä mitään tyhmää ryöstötilanteessa - toisin sanoen olemaan ryhtymättä vastarintaan, joka voi aiheuttaa vain vakavampia seuraamuksia - toisaalta vastarintakertomukset kuitenkin salakavalasti neuvovat, ettei reppu-

matkailijan kannata alistua. Ristiriitaisuuksia kerronnan sisäisesti voisi luetella tässä enemmänkin.

Reppumatkailijoiden kerronta on "kerrontaa meistä", yhteisöllisyyttä konstruoivaa folklorea. Sillä on yhteisöllinen idio-kulttuurinen malli, yhteisölliset teemat, mutta yksilöllinen ääni. Malli on kaksisuuntainen: yksilön äänen avulla konstruoidaan myös yhteisöllisyyttä, osoitetaan kuulumista meihin eikä niihin muihin. Näin reppumatkailijayhteisössä hurjien, epätavallisten, vaarallisten ja omaa sankarimatkailijan roolia korostavien kertomusten tuottaminen on keskeistä. Sankarinroolia haetaan yhteisön sisäisesti kertomusten kautta suodattuvien tavoitteellisten kokemusten kautta. Reppumatkailijoille henkilökohtainen kerronta ei ole periferiaa vaan eräs matkan keskeisistä anneista. Henkilökohtainen kerronta, matkakokemusten kuuleminen on eräs tekijöistä, joiden vuoksi reppumatkailijat toiseudessa hanakasti hakeutuvat toistensa seuraan.

Reppumatkailijoiden kerronta ei tietenkään suinkaan ole homogeenistä tematiikaltaan. Ei ole olemassa mitään yhtä "suurta reppumatkailijakertomusta" vaan seitsemän eri temaattista kategoriaa. Reppumatkailijoiden kertojanotteet tai perinneorientaatiot ovat voimakkaasti varioivia, ts. lähes kaikki kertojat osaavat kertoa lyhyenkin haastattelun aikana kokemuksistaan eri temaattisten ja orientaatiollisten aspektien mukaisesti. Tämä osoittaa sen, että on olemassa distinktoitunutta reppumatkailijoiden perinnettä, *backpackerlore*a, tietty yleisasenne kerrottavaan ja koettuun.

Samalla tavalla kuin reppumatkailijoiden kerronnan ymmärtämiseksi on välttämätöntä huomata heidän identiteettinsä olevan kaksinapainen (erilaisuus suhteessa sekä vastaanottavaan paikalliseen kulttuuriin että turisteihin), on välttämätöntä huomata, kuinka kuuden ulottuvuuden kautta suodattava distinktionotto vaikuttaa itse kerrontaan. Kerronnassa teemat ja orientaatiot vaihtelevat, mutta tietynlainen yleisasenne pysyy samana. Laajalla kertomusten analyysillä ja kuudellatoista esimerkkikertomuksella en ole niinkään pyrkinyt iskemään kertomuskomponenttien tai yksittäisten kertojien repertoarien kimppuun kuin vetämään linjoja kerronnan yhteisyyteen. Vaikka informanttien temaattiset ja orientaatiolliset hakeutumukset varioivatkin suuresti, tietty yleislinja on ja pysyy. Temaattisesti ja orientaatiollisesti heterogeeninen perinne voikin yleisilmeeltään olla homogeenistä - siitä suuri uhraukseni perinnetuotteille. Aineistossani perinnetuotteet eivät ole "vain" perinnetuotteita vaan pikemminkin honkolaisia perinneyhteisön ohjauksen instrumentteja.

Edellä olen puhunut vuolaasti tietynlaisesta yleisasenteesta kerronnassa. Mikä tuo yleisasenne sitten on? Mielestäni se liikkuu koomisen ja traagisen kentässä siirtyen aina tilannekohtaisesti jommallekummalle puolelle. Kertomuksilla on viihdytysfunktionsa, ne toimivat ryhmäkoheesi-
on ylläpitäjinä ja rajanvetona turistien suuntaan; ne ovat yksilöllistä, yhteisöllisesti suodattunutta perinnettä, esoteeristä, idiokulttuurista folklorea. Kertomusten paradoksaalisuus on siinä, että koko kertomuskorpus on samanaikaisesti tematiikaltaan sekä kamalaa että hauskaa. Tragiikka ja komiikka vuorottelevat korpuksessa - eikä tätä päällekkäistä dikotomiaa oikein voi ymmärtää olematta itse reppumatkailija. Dikotomia on näin suodattunut kokemuksellisten havaintojen kautta.

Sen tietävät informantit itsekkin. Koska tämä on folkloristiikan alan tutkielma, jonka olen aloittanut siteeraamalla folkloristia, on vähintäänkin hyvien tapojen mukaista lopettaa se siteeraamalla *folkia* - tai yhtä sen jäsentä.

Marraskuussa 1996 istuin informanttini Althean ja nauhurin kanssa Quitossa South American Explorers Clubin kerhotalon toisessa kerroksessa hieman epätoivoisena. En ollut saanut haastatteluja aikaan puoleentoista kuukauteen ja aloin jo epäillä, onko koko työssä mitään järkeä ja mistä matkailijaloressa on itse asiassa kysymys.

Tapanani oli aina kysyä informanteiltani, millaisia kertomuksia he ja muut reppumatkailijat *heidän itsensä* mielestä yleensä esittivät. Kuten jo aiemmin olen maininnut, reppumatkailijat ovat hyvin innokkaita analysoimaan itseään matkailijoina ja yhteisönä. Tällä kertaa kyselin Althealta hänen mielipiteitään reppumatkailijoiden kertomuksista ja siitä, millaisessa temaat-
tisessa kentässä tämä perinne liikkuu. Joskus naulan kantaan osumiseen tarvitaan kentän emisistinen ääni - niin kuin tälläkin kertaa. Itse en - muista tutkijoista puhumattakaan - millään olisi pystynyt pukemaan kerronnan yleisasennetta yhtä lyhyesti ja ytimekkäästi kuin informanttini. Kunnioituksesta oivallusta ja kenttääni kohtaan olen ottanut Althean lausumasta (kursi-
vointi kirjoittajan) myös nimen työlleni:

I have told you mostly happy, fun, good stories. And again, like I said before, I tend to hear more negative stories from people. But (...) like they're funny and they're told not to make you feel pity for the person but because they wanna share this *terrible funny experience*. So, that's why you've heard that.

(A2.1. Althea, 26, Yhdysvallat. Quito 26.11.1996.)

LÄHTEET

1. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kenttätyömateriaali: haastattelut (tekijän hallussa)

A-SARJA (MATKAILIJAT)

- A1. Benjamin, 25, Belgia. *Quito 07.10.1996*. 105 minuuttia, 12 kertomusta.
- A2. Althea, 26, Yhdysvallat. *Quito 21.11.1996*. 73 minuuttia, 8 kertomusta.
- A3. G.P., 28, Saksa. *Quito 06.12.1996*. 84 minuuttia, 8 kertomusta.
- A4. Mick, 30, Iso-Britannia & Eveline, 30, Alankomaat.
Quito 12.12.1996. 54 minuuttia, 14 kertomusta.
- A5. Arik, 28, Israel. *Muisne 15.12.1996*. 60 minuuttia, 4 kertomusta.
- A6. Sasha, 19, Australia. *Quito 19.12.1996*. 58 minuuttia, 5 kertomusta.
- A7. Paul, 20, Kanada. *La Paz 30.12.1996*. 122 minuuttia, 8 kertomusta.
- A8. Malcolm, 30, Australia & Denise, 27, Australia/Iso-Britannia.
Quito 21.02.1997. 119 minuuttia, 35 kertomusta.
- A9. Juhani, 23, Suomi. *Quito 23.02.1997*. 63 minuuttia, 16 kertomusta.
- A10. Cynthia, 23, Alankomaat. *Quito 08.03.1997*. 63 minuuttia, 10 kertomusta.
- A11. Andrej, 28, Slovenia. *Cali 15.03.1997*. 56 minuuttia, 13 kertomusta.
- A-sarja yhteensä: 11 haastattelua (13 informanttia), 14 h 17 min, 133 kertomusta.*

B-SARJA (ASIAANTUNTIJAT)

- B1. Pierre Poulin, El Centro del Mundo. *Quito 11.11.1996*. 30 minuuttia.
- B2. Genevieve Rague, South American Explorers Club. *Quito 14.11.1996*. 55 minuuttia.
- B3. Rodrigo Salas & Patricio Gaybor, Swednordic Travel. *Quito 21.11.1996*. 62 minuuttia.
- B-sarja yhteensä: 3 haastattelua (4 informanttia), 2 h 27 min.*

Kenttätyömateriaali: kyselylomakkeet (tekijän hallussa)

Yhteensä 52 palautettua, hyväksyttävää kyselylomaketta 01.11.1996 - 06.03.1997. (Saatekirje ja esimerkkilomake liitteessä 1.)

Muut painamattomat lähteet

Jarvis, Jeff 1994. The Billion Dollar Backpackers: Abstract.
<http://www.arts.monash.edu.au/ncas/tourism/Backpackers.htm>. 04.08.1997.

Nebesky, Richard 1997. Kirje Pasi Hannoselle 26.08.1997.

Niemi, Asta 1994. Aborttidiskurssin piirteitä: kokemus, kerronta ja traditio. Folkloristinen

näkökulma naisten aborttikerrontaan. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Selänniemi, Tom 1996a. Beneath, Between and Beyond the Paradigms - Looking Down on the Tourist in the Sociology of Tourism. Paper presented at the International Sociological Association RC50 "Paradigms in Tourism Research" Symposium, Jyväskylä 4. - 7.7.1996.

Soikkeli, Reetta 1997. Eräs lapinvaellus henkilökohtaisen kerronnan kohteena. Proseminaari-tutkielma. Helsingin yliopisto, folkloristiikan laitos.

Suvantola, Jaakko 1991. Matkailijan maailma: matkakokemuksen analyysi ja tulkinta. Syventävien opintojen tutkielma. Joensuun yliopisto, maantieteen ja aluesuunnittelun laitos.

2. PAINETUT LÄHTEET

Abrahams, Roger D. 1992. The past in the presence: An overview of folkloristics in the late 20th century. *Folklore processed* in honour of Lauri Honko on his 60th birthday 6th March 1992. Studia Fennica Folkloristica 1. Eds. Reimund Kvideland et al. Helsinki: SKS.

Adler, Judith 1985. Youth on the Road: Reflections on the History of Tramping. *Annals of Tourism Research* Vol. 12: 335-354.

Aro, Laura 1996. Minä kylässä: identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena. Helsinki: SKS.

Bascom, William 1965 (1954). Four Functions of Folklore. *Alan Dundes: The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bausinger, Hermann 1987 (1958). The Structures of Everyday Narration. *Folklore Forum* Vol. 20 No. 1 & 2: 7-37.

Bhattacharyya, Deborah P. 1997. Mediating India: An Analysis of a Guidebook. *Annals of Tourism Research* Vol. 24 No. 2: 371-389.

Bourdieu, Pierre 1984 (1979). Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Braid, Donald 1996. Personal Narrative and Experiential Meaning. *Journal of American Folklore* Vol. 109 No. 431: 5-30.

Bronner, Simon J. 1986. American Folklore Studies: An Intellectual History. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas.

Brown, Mary Ellen 1990. Personal Experience Stories, Autobiography, and Ideology. *Fabula* 31. Band Heft 3/4: 254-261.

Campion-Vincent, Véronique 1995. Preaching Tolerance? *Folklore* 106: 21-30.

Cohen, Erik 1972. Toward a Sociology of International Tourism. *Social Research* Vol. 39 No. 1: 164-182.

Cohen, Erik 1973. Nomads from Affluence: Notes on the Phenomenon of Drifter-Tourism. *International Journal of Comparative Sociology* Vol. XIV No. 1 - 2: 89 -103.

- Dégh, Linda 1995.** Narratives in Society: A Performance-Centered Study of Narration. FF Communications 255. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Dolby-Stahl, Sandra K. 1985.** A Literary Folkloristic Methodology for the Study of Meaning in Personal Narrative. *Journal of Folklore Research* Vol. 22 No. 1: 45-69.
- Fine, Gary Alan 1979.** Small Groups and Culture Creation: The Idioculture of Little League Baseball Teams. *American Sociological Review* Vol. 44: 733-745.
- Fine, Gary Alan 1987.** Community and Boundary: Personal Experience Stories of Mushroom Collectors. *Journal of Folklore Research* Vol. 24 No. 3: 223-240.
- Fine, Gary Alan 1988.** The Third Force in American Folklore: Folk Narratives and Social Structures. *Fabula* 29. Band Heft 3/4: 342-353.
- Grönfors, Martti 1985 (1982).** Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Honko, Lauri 1980.** Kertomusperinteen tutkimustavat ja niiden tulevaisuus. *Kertojat ja kuulijat*. Kalevalaseuran vuosikirja 60. Toim. Pekka Laaksonen. Helsinki: SKS.
- Honko, Lauri 1990.** Folkloreprosessi. *Sananjalka* 32: 93-121.
- Hottola, Petri 1997.** Amoral and Available? Western Traveler Women in India. *Proceedings of the International Conference Gender/Tourism/Fun?* Davis, California Oct. 24 - 26, 1997.
- Isotalus, Eila 1998.** Vaaroja, vehreää viidakkoa, köyhyyttä, karnevaaleja... Halvat hinnat vetävät reppuretkelijän Latinalaiseen Amerikkaan. *Keskisuomalainen* 17.05.1998.
- Ives, Edward D. 1984 (1974).** The Tape-Recorded Interview: A Manual for Field Workers in Folklore and Oral History. Knoxville: The University of Tennessee Press.
- Jackson, Bruce 1987.** Fieldwork. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Jansen, Wm. Hugh 1965 (1959).** The Esoteric-Exoteric Factor in Folklore. *Alan Dundes: The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Jargon 1994.** Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto. Toim. Laura Manninen et al. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, JYY julkaisusarja n:o 35.
- Jauhiainen, Marjatta 1982a.** Tutkimushaastattelu folkloristin näkökulmasta. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 9. Toim. Päivikki Suojanen ja Lassi Saressalo.
- Jauhiainen, Marjatta 1982b.** Uskomustarinat. *Kertomusperinne*: kirjoituksia proosasaperinteen lajeista ja tutkimuksesta. Toim. Irma-Riitta Järvinen ja Seppo Knuuttila. Helsinki: SKS.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki 1988.** Kertomus ja kerronta. Helsinki: SKS.
- Kansatieteen terminologia 1977.** Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1978.** Culture Shock and Narrative Creativity. *Folklore in the Modern World*. Ed. Richard M. Dorson. The Hague: Mouton.

Kosonen, Petri J. 1991. Reppuselkägringo. Turku: Cultura.

Kuusi, Matti 1980. Kronikaateista. *Kertojat ja kuulijat*. Kalevalaseuran vuosikirja 60. Toim. Pekka Laaksonen. Helsinki: SKS.

Labov, William & Joshua Waletzky 1973 (1967). Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Proceedings of the 1966 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society. Ed. June Helm. Washington, DC: American Ethnological Society.

Loker-Murphy, Laurie & Philip L. Pearce 1995. Young Budget Travelers: Backpackers in Australia. *Annals of Tourism Research* Vol. 22, No. 4: 819-843.

MacCannell, Dean 1989 (1976). The Tourist: A New Theory of the Leisure Class. New York: Schocken Books.

Pentikäinen, Juha 1978. Oral Transmission of Knowledge. *Folklore in the Modern World*. Ed. Richard M. Dorson. The Hague: Mouton.

Perinnetieteen terminologia 1990 (1984). Helsingin yliopiston Kansanrunoustieteen laitoksen toimitte 1.

Pöysä, Jyrki 1994. Nykyperinteen tutkimus. *Kulttuurintutkimus: Johdanto*. Toim. Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Helsinki: SKS.

Riley, Pamela J. 1988. Road Culture of International Long-Term Budget Travelers. *Annals of Tourism Research* Vol. 15: 313-328.

Robinson, John A. 1981. Personal Narratives Reconsidered. *Journal of American Folklore* Vol. 94 No. 371: 58-85.

Selänniemi, Tom 1996b. Matka ikuiseen kesään: kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun. Helsinki: SKS.

Siikala, Anna-Leena 1980. Perinneorientaatio ja kertojan persoonallisuus. *Kertojat ja kuulijat*. Kalevalaseuran vuosikirja 60. Toim. Pekka Laaksonen. Helsinki: SKS.

Siikala, Anna-Leena 1984. Tarina ja tulkinta: tutkimus kansankertojista. Helsinki: SKS.

South America: A Lonely Planet shoestring guide 1997. 6th edition. Eds. James Lyon et al. Hawthorn, Victoria: Lonely Planet Publications.

South American Handbook 1997. 73rd Edition, September 1996. Ed. Ben Box. Bath: Footprint Handbooks.

Stahl, Sandra Dolby 1989. Literary Folkloristics and the Personal Narrative. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Stahl, Sandra K. D. 1983. Personal Experience Stories. *Handbook of American Folklore*. Ed. Richard M. Dorson. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.

Stahl, Sandra K. D. 1988. Contributions of Personal Narrative Research to North American Folkloristics. *Fabula* 29. Band Heft 3/4: 390-399.

- Stein, Mary Beth 1990.** Transit: A Narrative of Travel Across the Two Germanys. *Fabula* 31. Band Heft 3/4: 289-296.
- Storå, Nils 1982.** Postitse tapahtuva perinnekeruu: antropologisia näkökohtia kyselylomakemerenetelmään. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 9. Toim. Päivikki Suojanen ja Lassi Saressalo.
- Suojanen, M. K. 1980.** Kerrontaa vai keskustelua? *Kertojat ja kuulijat*. Kalevalaseuran vuosikirja 60. Toim. Pekka Laaksonen. Helsinki: SKS.
- Suojanen, Päivikki 1982a.** Osallistuva havainnointi työväliseenä. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 9. Toim. Päivikki Suojanen ja Lassi Saressalo.
- Suojanen, Päivikki 1982b.** Tutkimusstrategia ja tutkijan ideologia. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 9. Toim. Päivikki Suojanen ja Lassi Saressalo.
- Suomen kielen perussanakirja 1992.** Toinen osa: L - R. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Suomen kielen perussanakirja 1994.** Kolmas osa: S - Ö. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Tuhat tietä tropiikkiin 1989.** Suomalainen matkaopas Aasiaan, Afrikkaan ja Latinalaiseen Amerikkaan. Toim. Markus Lehtipuu. Helsinki: Travela.
- Wachs, Eleanor 1982.** The Crime-Victim Narrative as a Folkloric Genre. *Journal of the Folklore Institute* Vol. 19 No. 1: 17-30.
- Wachs, Eleanor 1988.** Crime-Victim Stories: New York City's Urban Folklore. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Virtanen, Leea 1980.** Perinteen yhteisöllisyys. *Perinteentutkimuksen perusteita*. Toim. Outi Lehtipuro. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Virtanen, Leea 1982.** Henkilökohtainen kerronta. *Kertomusperinne*: kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta. Toim. Irma-Riitta Järvinen ja Seppo Knuuttilla. Helsinki.
- Virtanen, Leea 1991 (1988).** Suomalainen kansanperinne. Helsinki: SKS.
- Virtanen, Leea 1993.** Varastettu isoäiti: vanhoja ja uusia kaupunkitarinoita. Helsinki.
- Virtanen, Leea 1994.** Arjen uskomuksia. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Virtanen, Leea 1996.** Apua! Maksa ryömii: nykyajan tarinoita ja huhuja. Helsinki: Tammi.
- Yiannakis, Andrew & Heather Gibson 1992.** Roles Tourists Play. *Annals of Tourism Research* Vol. 19: 287-303.
- Zender, Matthias 1935.** Volksmärchen und Schwänke aus der Westeifel. Bonn: Röhrscheid.

LIITTEET

Liite 1 (yhteensä kolme sivua) sisältää alkuperäisen kyselylomakkeeni saatekirjeineen. Mallikappaleen kyselylomake on täytetty, tarkemmin sanoen lomake koodiltaan *3. Mies, 24, Kanada*. Eri paikoissa ilman *face-to-face*-kontaktia jakamani lomakkeet olivat pääsääntöisesti saatekirjeellisiä, henkilökohtaisesti jakamissani en katsonut saatekirjeen mukanaoloa tarpeelliseksi, pystyinhän selittämään haluamani asiat suullisestikin. Lomakkeen esteettinen ulkonäkö ei ole parhaimpia mahdollisia johtuen siitä, ettei minulla ollut kenttätöyöperiodini aikana käytössä kuin kirjoituskone ja sekin vain osan ajasta.

Liite 2 (yksi sivu) sisältää ennen kenttätöihin lähtöä laatimani A-sarjan haastattelurungon. Itse haastattelujen aikana runko toteutui vaihtelevalla menestyksellä.

[REDACTED]

My name is Pasi Hannonen, and I'm writing my Master's thesis on traveler folklore for the University of Jyväskylä, Finland. This questionnaire is the background part of my study. I would greatly appreciate if you could devote a part of your time to answering my questions; there are no bad or useless answers and every returned questionnaire is an important part of my study. You can leave the form with the staff downstairs.

The main emphasis of my study will be travel narratives, i.e. what travelers/backpackers TELL about their travels or what kind of stories they HEAR from fellow travelers. Therefore I'm very interested in interviewing any traveler who would like to share with me his/her travel experiences, interesting people met, difficult situations encountered, journeys of a lifetime etc. If you're interested in this, you don't need to have experienced crazy adventures nor do you have to be a master storyteller who speaks flawless English! All I'm interested in is what you want to tell me!

In case you'd like to let me interview you, please always feel free to contact me. You can either leave a message for me in the mail files under 'H' (Pasi Hannonen) or call me at my home number (235-201 or 520-995).

Thank you for your help!

Pasi
Pasi

If you need more paper, ask for it!

Date

Nov. 4/96

1. Age 24
2. Sex M
3. Nationality Canadian
4. Occupation Youth Worker
5. During your current journey, where have you been and how long have you now been traveling?
1 month: Western Canada and United States.
Ecuador for a day so far.
6. Where do you plan to go from here and when do you plan to return home?
8-12 months throughout South America.
7. Approximately how many countries have you visited in your life? How many journeys abroad have you made altogether?
22 countries.
3 journeys.
8. How do you finance your traveling?
Working overtime to travel.
9. Approximately how much money do you spend per day?
Usually \$50 U.S.
10. Do you travel with someone (who?) or alone? Why?
Alone. More flexibility, less tension.
Will hook up with groups for 1-2 weeks.
11. Do you like going to "gringo" places or do you prefer to avoid other travelers? Why?
Mixture. I like to hear about other experiences but at the same time mix with the locals.
This is international experience.

12. Do you think there are differences between travelers and tourists? If so, what are they and how do you define yourself?

General-
ization

Yes. I tend to think tourists rush through places quickly, like to stay in accommodations that resemble home life and are a ~~fairly~~ relatively close minded as compared to a traveller. Travellers spend more time in specific areas to understand the culture and history.

13. Why did you choose Ecuador / South America as a destination? What interests you most here?

Cheap. Great language schools.

Two things of interest: SAEC. and the Spanish schools.

14. What is your main source of information about interesting destinations (for example, guide books, other travelers, SAEC, Internet)?

Ecuador → SAEC

Europe → guide books, travellers secondary.

15. When you get to a new place, what do you want to see and do?

① Map to see layout

② What makes the area: economy, history

③ Parks to people watch

④ Museums and cathedrals

16. When you meet other travelers, what do you talk about? Do you just exchange information or share stories? What kinds of themes have you noticed? How do you start a discussion with someone you don't know?

① Experiences ^{while} travelling + home life.

② Both

③ Best places to party; cheapest and safest hostels/restaurants

④ Hello. Nice day. Where are you from?

17. What have you learned from traveling (if anything)?

The ignorance of North American culture. ~~USA~~.

People can be very content with nothing.

18. What are your plans after returning home (if any)?

Work then travel again!

VARSINAINEN HAASTATTELURUNKO

A. HENKILÖTIEDOT

- nimi
- ikä
- kansallisuus
- koulutus
- ammatti

B. MATKA/MATKAILU

- nyt tapahtuvan matkan aikaisemmat kohteet, reitti, aika-taulu
- aikaisempi matkailu, missä, milloin, miten, kuinka kauan, millä tyylillä
- suhde omaan matkailijastatukseen (turisti/matkailija/mikä)
- kuvaile edellisten eroja/luonteenpiirteitä
- miksi matkailee, mitä matkalta hakee
- kuinka valitsi juuri nykyisen kohteen
- kuinka matkansa rahoittaa / paljonko kuluttaa
- matkaseuraa vai ei, jos, niin kenen/keiden kanssa - miksi?

C. MATKAILIJAYHTEISÖ JA KERRONTA

- suhde muihin matkailijoihin
- mistä jutellaan matkailijoiden keskuudessa: kuinka arvioi tämän hyödyllisyyttä (neuvot/viihde/ ajankulu/lievitystä yksinäisyyteen)
- varsinaiset matkakertomukset, mahdollisia "ásiasanoja": inhottavat kokemukset, ryöstöt, korruptio, hankalat ihmiset, kulttuurishokki; hauskat tapahtumat, komiikka, persoonallisuudet ja mielenkiintoiset ihmiset, elämykset; paikalliset asukkaat; luonto, kulttuuri; matka prosessina: itse matkustamistapahtumat, mieliinjääneet matkat; muilta kuullut jutut; vapaa-ajanvietto

D. EVALUAATIO

- onko matka kannattanut, mitä oppinut, muuttunut? (jos matkustanut aikaisemmin vastaavalla tavalla, sen matkan opetukset)
- suhde kotimaahan / omaan kulttuuriin (esim. kritiikitön suhtautuminen matkakohteen kulttuuriin)
- tulevaisuudensuunnitelmat